АЙЗЪК АЗИМОВ

СЪБРАНИ РАЗКАЗИ

ТОМ ПЕТИ

КОЛЕКЦИЯ АБХАДДОН

АЙЗЪК АЗИМОВ
СЪБРАНИ РАЗКАЗИ
ТОМ ПЕТИ

Превод: Пенка Дамянова

chitanka.info

За легионите почитатели на Айзък Азимов, които се радват на неговите разкази вече почти половин век, но просто не са могли да съберат всичко от периодиката, това е завършената колекция „Събрани разкази“.

Написани с голяма ерудиция и богато въображение, провокиращи или просто шеговити, разказите илюстрират многообразието на забележителния му талант. Да прочетете който и да е от тях означава веднага да разберете защо Айзък Азимов се радва на огромна и повсеместна популярност. Да ги притежавате като колекция означава да останете завинаги читатели или почитатели на Айзък Азимов, откривайки неговите въображаеми нови светове отново и отново.

КЛЮЧЪТ

Карл Дженингс знаеше, че умира. Оставаха му няколко часа живот и още много работа.

Нямаше да има отмяна на смъртната присъда, не и тук, на Луната, с неработеща радиовръзка.

Дори на Земята има пустеещи местенца, където, без радиовръзка, човек може да си умре, без да може приятел да му протегне ръка, без приятелско сърце да го съжали, дори без приятелско око да открие трупа му. Тук, на Луната, имаше някои неща, които стояха иначе.

Землянинът, разбира се, знаеше, че е на Луната. Карл беше пристигнал с геологична, не, селенологична експедиция. Странно как съзнанието на земния човек набляга на представката „гео-“… Насилваше се да мисли, докато работи. Даже умирайки, продължаваше да чувства невероятната чистота на мислите си. Неспокойно се огледа. Нямаше какво да види. Намираше се в тъмнината на сянката, отвътре на северната стена на кратера, в тъмнина, пронизвана от пулсиращото присветване на фенерчето му. Държеше го на пулс, отчасти, защото се страхуваше да не изтощи ресурса му, преди да свърши работата и отчасти защото се страхуваше да не наруши минимума шансове да бъде видян.

В ляво от него, на юг, покрай близкия хоризонт на Луната, имаше ивица ярка, бяла светлина от Слънцето. Отвъд хоризонта, и затова невидима, беше отсрещната стена на кратера. Слънцето никога не се изкачваше толкова високо над ръба на кратера, че да огрее дъното непосредствено под краката му. Беше защитен от радиация — поне от това.

Копаеше внимателно, но несръчно, бинтован, както си е, в скафандъра. Отстрани го болеше отвратително.

Прахът и натрошените камъни ни най-малко не отнемаха очарованието на „приказния замък“, тази част от лунната повърхност, изложена на чести смени на светлина и мрак, жега и студ. Тук, във

вечния студ, ронещата се стена на кратера беше натрупала купчина разнородни камъни. Не беше лесно да се каже, че е имало някакво копаене.

Работейки пипнешком в тъмното, Карл се спъна и разсипа шепа прах. Частичките се изсипаха бавно, но поради липсата на въздушно съпротивление, те сякаш летяха със зашеметяваща скорост.

Фенерчето на Дженингс освети един скален отломък. Той го изрита силно и продължи трескаво да копае. Времето му за живот изтичаше.

Още малко и ще скрие Апарата. Така Строс не би могъл да го намери.

Строс!

Другият член на екипажа, другата половина от откритието и признанието!

Ако Строс желаеше за себе си цялата слава, Дженингс не би имал нищо против. Тяхната находка обаче беше хиляди пъти по-важна от всички почести на света. Строс искаше нещо, срещу което Дженингс би се борил с цената на своя живот.

И ето, сега умираше!

Бяха го намерили заедно. Всъщност Строс беше открил кораба, или по-точно останките му, или още по-точно това, което с голямо въображение би могло да се сметне за кораб.

— Метал — беше възкликнал Строс, държейки нещо безформено в ръката си. Очите му не можеха да се забележат през оловното стъкло на визьора, но гласът му звучеше доста ясно.

— Странно, на Луната няма метали — беше отговорил Карл, приближавайки се към партньора си.

— Не би трябвало, но ти знаеш, че досега е изследван едва един процент от лунната повърхност. Всичко може да се очаква.

Оглеждайки щателно безформения къс, Дженингс се бе съгласил.

На Луната всеки, който си разбира от работата, би открил нещо ново. Тяхната беше първата частно финансирана експедиция. Преди тях правителството беше организирало епизодични отскачания, за половината от които дори нямаше данни. От страна на Геоложкия съвет бе голям жест да изпрати двама космонавти специално за изследване на лунната повърхност.

— Това нещо сякаш е било полирано — отбеляза Строс.

— Прав си — отвърна Дженингс. — Сигурно има още наоколо.

Откриха още три парчета. Две доста дребни, а третото — по-едро и със следи като от шев.

— Да ги отнесем на кораба — каза Строс.

Малката антигравитационна лодка ги отведе до кораба-майка. Смъкнаха скафандрите, веднага щом се качиха на борда, нещо, което за Дженингс винаги беше огромно удоволствие. Сега дори започна да разтрива гръдния си кош и лицето, докато те не запламтяха.

Строс не си доставяше такива дребни радости. Той веднага се зае за работа. Лазерният лъч прободе метала и спектрографът веднага регистрира изпаренията. Основно титан, със следи от кобалт и молибден.

— Прилича на закалена стомана — провъзгласи Строс. Чертите на лицето му бяха, както винаги, сурови. Въпреки, че сърцето на Дженингс застрашаваше да се пръсне от възбуда, той не забеляза и най-дребна промяна в изражението на своя другар.

Може би точно силните емоции накараха Карл да се пошегува:

— Как такова откритие да не те вкамени?

Строс изгледа колегата си с такава антипатия, че хуморът му се изпари начаса.

Дженингс въздъхна. Спомни си как шегата му беше помагала още като студент, но това сега нямаше значение. Обичаше каламбурите, макар и да му отдаваха трудно. Откритието не струва да се разстройва от хладината на Строс. Само се зачуди дали колегата му е осъзнал неговата значимост.

Той знаеше твърде малко за Строс. Известна му беше единствено славата му на селенологист. Беше чел неговите документи, както и Строс вероятно беше разгледал неговите. Въпреки че бяха завършили Академията по едно и също време, някак се бяха разминали. Заедно ги беше събрала настоящата експедиция.

По време на едноседмичното им пътуване Дженингс беше успял да свикне с набитата фигура, рижата коса и китайско-сините му очи. Когато се хранеше Строс, челюстта му странно се издаваше напред. Очите на Карл също бяха сини, а косата му, по-руса. Поради слабото си телосложение той някак несъзнателно се опитваше да отблъсне чувството на превъзходство и сила, което излъчваше колегата му.

— Няма сведения за кораб, прилунил се в тази част на планетата — каза Дженингс. — Поне не за разбил се такъв.

— Ако са парчета от кораб, те би трябвало да са гладки. Тези са ерозирали. Тъй като на Луната няма атмосфера, това означава, че са престояли милиони години.

Тогава Строс осъзна какво бяха открили. Дженингс прошепна ликуващ:

— Не са направени от човешка ръка! Създания от чужда планета са посетили Луната. Кой знае преди колко години е било това?

— Кой знае? — повтори сухо Строс.

— В рапорта…

— Чакай — извика повелително Строс. — Ще докладваме, когато има какво! Ако е било кораб, значи ще открием нещо повече от това, което имаме сега.

Точно сега обаче трябваше да се задоволят и с него. Бяха прекарали дълги, изтощителни часове навън. Имаха нужда от храна и сън. Двамата, изглежда, бяха съгласни с това, без да го обсъждат.

Земята, в пълна фаза, светеше в синьо далеч на изток от тях. Докато се хранеха, Дженингс безмълвно я съзерцаваше както винаги, завладян от носталгия.

— Изглежда прекалено спокойна — тъжно отбеляза той. — Кой би допуснал, че има шест милиарда жители?

Строс вдигна поглед, изтръгнат от своя странен, вътрешен свят.

— Шест милиарда се влачат по повърхността ѝ — каза мрачно.

— Ти не си Ултра, нали? — намръщи се Карл.

— Не разбирам за какво намекваш?

Дженингс се изчерви. И най-малкото вълнение веднага се отразяваше върху лицето му. Този факт много го смущаваше. Продължи да се храни, без да отговори.

Напоследък числеността на земните жители оставаше стабилна. Планетата не можеше да си позволи увеличаване на населението. Всеки признаваше това. Някои изразяваха мнение, че то дори трябва да бъде намалено. Дженингс бе на същото мнение. Собствената му пренаселеност застрашаваше да унищожи земното кълбо.

Но как биха могли да се намалят земните обитатели? Наслуки, чрез изкуствено регулиране на раждаемостта? Напоследък се чуваха

гласове, че е необходимо селективно редуциране. Трябва да се запазят само най-подходящите, но кой ще определи критериите?

Дженингс се притесни, че сигурно е обидил своя колега.

По-късно, вече почти заспал, той си даде сметка, че всъщност не познава характера на Строс. Дали не възнамерява да се възползва от тяхната експедиция, единствено за своя облага?

Карл се повдигна разтревожен на лакти, но Строс дишаше равномерно. След малко се дочу характерното му похъркване.

Следващите три дена преминаха в търсене на още отломъци. Намериха някои. Откриха и едно място, което фосфоресцираше, пренаселено от лунни бактерии. Тези едноклетъчни бяха нещо обичайно, но досега не бе докладвано за такава концентрация, предизвикваща отблясък.

— Някакво същество е живяло някога тука. То е умряло, но не и микроорганизмите, съжителствали с него. Може би дори те са го погълнали — отбеляза Строс.

— И са се разпространили — добави Дженингс. — Може би те са дали началото на лунната микрофлора? Може да не са произлезли тука, или са резултат от зараза, предизвикана преди векове?

— След като бактериите са различни от фундаменталните форми на живот, познати на Земята, то и съществото, по което са паразитирали, е било различно. Още един знак за другопланетен произход — каза Строс.

Следата водеше към стената на малък кратер.

— Тая работа иска доста копаене — отбеляза Дженингс с натежало сърце. — Трябва да докладваме и да поискаме помощ.

— Няма за какво да ни помагат — възрази Строс. — Кратерът може да се е образувал преди милиони години от разбил се кораб.

— И се е изпарил, оставил само това, което намерихме?

Строс кимна утвърдително.

— Нека опитаме, все пак! Може да покопаем малко, да видим дали няма да излезе нещо.

Строс копаеше с нежелание и за това Дженингс направи истинското откритие. Със сигурност това се броеше. Може Строс да бе намерил парчето метал, но Карл откри Апарата.

Той наистина беше продукт на съзнателна дейност. Лежеше забит във вдлъбнатина, която беше образувал от съприкосновението си с лунната повърхност. Това го беше пазило може би милион години от радиация, от микрометеори, от температурни промени. Апаратът беше останал нов завинаги.

Дженингс му даде името Апарат. Той не приличаше на нищо, което беше виждал до сега. Имаше логично обяснение за това.

— Не ми изглежда повреден — каза той.

— Може да липсват части — предположи Строс.

— Не бих се учудил, но явно не е нещо от ходовата част. Изглежда ми цялостен и някак странно неравен — отговори Карл. После, неуспял да овладее вълнението си, добави: — Това е, от което имаме нужда! Парче ерозирал метал, или място, пълно с лунни бактерии, са само повод за предположения и догадки. Това тук е нещо наистина реално — Апарат с видимо извънземен произход.

Той сега стоеше на масата пред тях. Двамата не откъсваха поглед от него.

— Трябва да докладваме находката — предложи Дженингс.

— В никакъв случай! — отсече Строс.

— Защо не?

— Ако го направим, Апаратът става достояние на Съвета. Ще започнат да се роят около него и ние ще си останем безгласни букви. Категорично, не!

Дженингс се замисли. Не му се искаше някой друг да пожъне лаврите, но все пак…

— Сигурно имаш право, Строс — каза той. Едва потисна желанието да използва малкото му име. — Слушай, ако Апаратът има извънземен произход, той със сигурност е пристигнал от непозната планетарна система. На друга планета от Слънчевата система не е доказан живот. В тази връзка, може би е по-добре да съобщим за находката?

— Ами ако си прав? — изсумтя Строс.

— Това ще означава, че някакви създания, по-напреднали от нас, са осъществили междузвезден полет. Може би Апаратът ще ни разкаже нещо за техните технологии? Той може да бъде ключ за… и аз не знам за какво! Може би сме на прага на невиждана научна революция?

— Романтични глупости — отряза го Строс. — Ако пред нас стои продукт на по-висш разум, нищо няма да научим от него. Съживи Айнщайн, покажи му отклонението на предметите и виж как ще ти го докаже!

— Не може да сме сигурни, че нищо няма да научим, след като не сме опитали?

— Дори и така да е, какво от това? Какво ще стане, ако отложим доклада за малко? Ще загубим ли, ако си осигурим славата? Апаратът трябва да върви заедно с нас!

— Но, Строс… — Дженингс не знаеше как да убеди колегата си, че единствено Апаратът има значение в този момент. — Какво ще стане, ако се разбием? Ако не успеем да го откараме до Земята? Нямаме право да рискуваме откритие с такава важност! — Той го погали така, сякаш беше влюбен в него. — Трябва веднага да докладваме, да извикаме специален кораб, който да го пренесе! Апаратът е толкова ценен…

В кулминацията на вълнението Апаратът сякаш се затопли под ръката му. Част от неговата повърхност, полускрита под един метален капак, започна да флуоресцира.

Дженингс отдръпна трескаво дланта си и сиянието изчезна. Но този миг беше знаменателен. Карл едва намери сили да промълви:

— Сякаш някой отвори прозорец в черепа ти! Можех да чета мислите ти!

— И аз твоите — каза Строс. — Или да ги усетя, или да ги възпроизведа! Както искаш го наречи! — Той докосна Апарата по своя студен, надменен начин, но нищо не се случи.

— Ти си Ултра! — извика ядосан Карл. — Когато аз го докосвам… — И той го направи. — Ето, пак реагира така! Сега разбирам! Ти луд ли си? Наистина ли вярваш, че е почтено цялото човечество да се подложи на избирателно изтребление?

Погнусен от долното разкритие, Дженингс отдръпна ръката си. Светлината угасна. Строс отново докосна Апарата раздразнен, но пак нищо не се получи. Тогава гневно излая:

— За Бога, нека не спорим сега! Това нещо подпомага комуникациите. То е телепатичен усилвател. Защо не? Всяка мозъчна клетка има свой електричен потенциал. Той може да бъде изразен като електромагнитно поле с променящ се интензитет…

Дженингс се обърна. Не искаше да споделя мислите си със Строс. Само отбеляза:

— Ще докладваме веднага! Не ми пука за скапаната слава! Вземи я цялата! Просто искам да се освободим от непосилна отговорност!

Строс остана замислен за момент, после промълви:

— Апаратът е повече от комуникатор. Той регистрира емоции, силни чувства.

— Не те разбирам?

— Два пъти реагира на твоето докосване сега, въпреки че е в ръцете ти цял ден. От моите длани не свети.

— Е?

— Реагира само в състояние на високо емоционално напрежение. Предполагам, че това е изискването за активиране. И когато беснееше по повод на Ултра, аз също го усетих.

— Радвам се за това!

— Сега чуй какво ще ти кажа аз! Сигурен ли си, че си прав? Няма здравомислещ човек на Земята, който да не разбира, че планетата ще се чувства по-добре с един, а не с шест милиарда жители! Ако ония глупаци ни бяха позволили да използваме Автоматията, сега щяхме да сме не повече от пет милиона. Хора жизнеспособни и ефективни. Слушай ме, Дженингс! Не се отвръщай от мен!

В стремежа си да бъде убедителен, гласът на Строс беше загубил своята рязкост.

— Не може да редуцираме числеността по демократичен път! Контролът на раждаемостта, чрез прекъсване на маточните тръби, отдавна изигра своята роля и ти знаеш това. Става дума и за национализъм. Всяка етническа група иска първо да се редуцира другата и аз съм съгласен. Желая моят, нашият народ, да доминира. Само елитът трябва да наследи Земята, което означава, хора като нас. Ние сме истинските мъже, а полумаймуните само ни дърпат надолу. Те и без това са обречени! Защо ние да не спасим себе си?

— Не мога да се съглася — упорстваше Карл. — Никоя група няма право да господства над човечеството! Твоите пет милиона огледални образи, лишени от идентичност и разнообразие, ще умрат от скука! И така им се пада!

— Емоционални глупости, Дженингс! Ти самият не си убеден. Оставил си се да те подведе теорията за глупашко равенство! Гледай, Апаратът е точно това, от което имаме нужда. Ако ние не успеем да създадем качествените хора, той ще го направи. Да контролираме, или влияем на ключовите личности, означава да наложим своите възгледи на Земята. Вече сме създали организация. Щом четеш мислите ми, сигурно си разбрал това? Тази организация е по-добре изградена и мотивирана от всяка друга. Дребните мозъчета на човечеството ни потискат ежедневно. Така ще постъпят и с теб! Този инструмент е ключът не само към познанието, той ще реши основния проблем на хората. Присъедини се към нас! — Беше достигнал искреност, за която Карл не беше и допускал, че притежава.

Ръката на Строс се отпусна върху Апарата. Той присветна два пъти и угасна.

Дженингс се усмихна горчиво. Разбра значението. Строс беше симулирал приповдигната емоционалност с цел да активира Апарата, но се беше провалил.

— Ти не му действаш — изрече на глас Карл. — Просто не успяваш да преодолееш тая своя надменност и чудовищен самоконтрол, нали? — Взе инструмента в ръце и той реагира мигновено.

— Тогава го използвай ти! Поеми славата за спасяване на човечеството!

— Това никога няма да стане! — Дженингс се задушаваше от вълнение. — Веднага ще докладвам на Земята!

— Не! — изкрещя Строс и сграбчи един от ножовете на масата. — Този е достатъчно убедителен, а и остър!

— Не е необходимо да се стараеш толкова — намери сили да се пошегува Карл. — Разбирам накъде биеш. С Апарата ти можеш да убедиш всеки, че никога не съм съществувал. Готов си на всичко за победата на Ултра?

— Прочел си мислите ми перфектно — кимна Строс.

— Но няма да успееш! Не и докато това е в ръцете ми! — Мислено заповяда на колегата си да стои неподвижно.

Строс се опита да мръдне, но не успя. Държеше ножа в ръка, но не можеше да направи и крачка. И двамата се потяха обилно. Строс просъска:

— Не можеш… да го държиш… цял ден!

Усещането беше силно, но Дженингс не беше сигурен, че може да го опише. Сякаш силен звяр се гърчеше отчаяно. Разбираше единствено, че трябва да го удържи неподвижен.

Възможностите на Апарата не му бяха известни. Не знаеше как да го използва рационално. Все едно за пръв път да виждаш меч, а да очакват от теб да го ползваш като мускетар.

— Точно така — каза Строс и направи една крачка напред.

Дженингс съзнаваше, че му липсва решителност. И двамата знаеха това. Но разполагаха с подвижна станция. Карл трябваше да отнесе Апарата с нея.

Обаче Дженингс нямаше тайни. Строс прочете мислите и се опита да блокира пътя му.

Карл удвои усилия. Не неподвижност, а безсъзнание! „Заспивай, Строс!“, помисли отчаяно той.

Строс се свлече на колене, притворил клепачи.

Дженингс се втурна напред. Сърцето му биеше бясно. Ако можеше да го удари с нещо, да изтръгне ножа…

Мислите му се отклониха от първоначалната команда за сън. Ръката на Строс, стискаща ножа, беше се свлякла към глезена му. Когато Дженингс се спъна, ножът се вдигна и отпусна. Карл почувства болка. Обзе го страх и отчаяние. Апаратът ярко припламтя. Дженингс изкрещя несвързано. Гневът му се предаде на другия. Хватката отслабна.

Строс се свлече с изкривено лице.

Карл се изправи с усилие и се втурна напред. Не смееше да се концентрира върху нищо друго, освен да държи врага си в безсъзнание. Всяко рязко действие щеше да блокира силата на мислите му. Липсата на опит можеше да провали всичко.

Втурна се към подвижната станция. На борда трябваше да има скафандър…, бинтове…

Подвижната станция не беше предназначена за дълги разстояния. Същият проблем имаше и Дженингс. Скафандърът лепнеше от кръв. Въпреки превръзката, дясната половина на гръдния му кош обилно кървеше.

Корабът все още го нямаше по дирите му, но това неизбежно щеше да стане. Детекторите му щяха да засекат концентрацията на зарядите, оставени от йонния реактор.

Дженингс се беше опитал да се свърже с Лунния център. Неполучил отговор, той отчаяно бе изключил радиото. Сигналите му сигурно щяха да помогнат на Строс в преследването.

Би могъл да стигне лично до Лунната станция, но не вярваше, че ще успее. Преди това ще бъде открит. Първо трябва да скрие Апарата!

Апаратът…

Не беше сигурен, че е прав. Той може и да унищожи човечеството, но без съмнение има огромна стойност. Дали не е по-добре да го унищожи? Този инструмент е единственото доказателство за извънземен разум. Пази тайните на напреднала цивилизация. Каквато и опасност да крие, има огромна потенциална сила.

Не, той трябва да го скрие така, че да го открият единствено Модератите, а не Ултра.

Подвижната станция се удари в северната стена на кратера. Това място му беше познато. Най-добре да зарови Апарата тук. Ако след това не успее да се свърже с Лунната станция, поне ще има сили да се отдалечи достатъчно. Само трябва да остави някакъв знак, за да знаят къде да търсят.

Мислите му бяха нереално ясни. Дали не му влияе така устройството, което държи? Дали не го стимулира по някакъв начин, или това е халюцинация на умиращ? Не знаеше, но трябваше да изпълни задачата.

И така, Карл Дженингс знаеше, че умира. Оставаха му часове живот, а имаше толкова много да свърши!

Х. Ситън Девънпорт от Американския отдел на Планетарното Бюро за изследване почеса звездовидния белег на лявата си буза.

— Имам предчувствие, сър, че Ултра са в опасност — каза той.

Ръководителят на отдела М. Т. Ашли изгледа Девънпорт строго. Мършавото му лице бе намръщено. След като за пореден път беше отказал цигарите, той навъсен измъкна дъвка и я пъхна в устата си. Докато рошеше посивелите си мустаци, си мислеше как неусетно се бе превърнал във вкиснат старец.

— Ти нямаш представа колко е опасно. Съмнявам се, че някой знае. Те са малобройни, но силни, пръснати сред властимащите. Напълно са подготвени да се чувстват като елит. Никой със сигурност не знае кои и колко са те.

— Дори Бюрото?

— Бюрото го държим настрана. Ние самите не сме се изчистили от покварата, а вие?

— Аз не съм Ултра — намръщи се Девънпорт.

— Не съм казал такова нещо. Интересно ми е дали не сте се опозорили и вие. Замислял ли си се какво се случва на Земята през последните два века? Не ти ли е идвало наум, че умереният упадък на населението е полезен? Не си ли разбрал, че би било чудесно да се освободим от глупаците, некадърниците и мързеливците? Аз съм, дявол го взел!

— Понякога мисля върху проблема. Но едно е да разсъждаваш, друго е да действаш по хитлеровски, нали?

— Разликата между желание и действие не е толкова съществена. Убеден ли си, че резултатът си заслужава, че опасността е прекалено голяма, възраженията сами отпадат. Както и да е. Сега, когато сме овладели Истанбулската афера, мога да ти кажа за какво се касае. Познаваш ли агент Ферант?

— Онзи, който изчезна? Не лично, но съм чувал за него.

— Е, преди два месеца аварира кораб на Луната. Руско-американската геологична общност, спонсорирала експедицията, ни съобщи, че екипажът е преустановил връзката. Рутинното търсене откри ракетата на доста голямо разстояние от последното й местонахождение.

Корабът не е повреден, но подвижната станция беше изчезнала. Също и единият член на екипажа. Другият, Джеймс Строс е жив, но в делириум. По тялото му няма следи от насилие, обаче разумът му сякаш не е съществувал никога. Поведението му продължава да е като на душевно болен и това е важното.

— Защо? — попита Девънпорт.

— Защото медицинският екип, който го изследва, откри безпрецедентни нервно-химични и нервно-електрически отклонения. Никога не са виждали такова нещо. Едно е сигурно — патологията му не е предизвикана от човек.

По строгото лице на Девънпорт потрепна усмивка.

— Подозирате извънземна намеса?

— Не изключваме тази възможност — отговори другият съвсем сериозно. — Но позволи ми да продължа. Рутинното издирване не успя да локализира подвижната станция. Лунната база бе зарегистрирала слаби сигнали с неизвестен произход. Идвали от западните покрайнини на Mare Imbrium. Тъй като нямало сведение за присъствието на кораб там, те не са сигурни, че са подадени от човек. Не им обърнали внимание. Спасителният екип, обаче, точно там открил подвижната станция. Дженингс бил на борда — мъртъв. Смъртта му била причинена от прободни рани в областта на гърдите. Изненада е, че и толкова е живял.

— Междувременно медиците са обезпокоени от несвързаното бръщолевене на Строс. Осъществили контакт с Планетарното бюро и с нашите хора на Луната. Единият от тях беше Ферант. Той проучил записа с брътвежите. Нямало смисъл да се задават въпроси на Строс. Няма и сега. Между него и Вселената е издигната непреодолима бариера, може би завинаги. Ферант успя, все пак, да сглоби нещо от отчайващия му транс.

Очевидно Строс и Дженингс са се натъкнали на предмет — древен и, без съмнение, с извънземен произход. Продукт, останал от кораб, разбил се преди векове. Явно това творение е способно по някакъв начин да изопачава човешкия разум…

— И то е повредило мозъка на Строс? — възкликна Девънпорт.

— Точно така. Строс беше Ултра. Казвам „беше“, защото той само механически е жив. Явно Дженингс не е искал да му отстъпи находката и правилно е постъпил. От бълнуванията на Строс се разбира, че това нещо би могло да доведе до самоунищожение. Той искал идеална земна популация, включваща само пет милиона жители. Последвал сблъсък между двамата. Очевидно само Дженингс е могъл да контролира Апарата, но Строс пък имал нож. Дженингс напуснал кораба ранен, а Строс загубил разсъдъка си.

— И къде е това творение сега?

— Агент Ферант действал решително. Той отново претърсил кораба и около него. Нямало и следа от нещо, което да е или лунна формация, или продукт на човешка технология. Нищо! Тогава проверил подвижната станция и околността. Отново нищо!

— Не е ли възможно първият екип, който не е подозирал нищо, да го е отнесъл със себе си?

— Те се кълнат, че не са се натъквали на някакъв обект. Няма причина да ги подозираме в измама. Тогава партньорът на Ферант…

— Кой беше той?

— Горбански — отговори шефът на отдела.

— Познавам го. Работили сме заедно.

— Знам това. Какво ти е мнението за него?

— Способен и честен колега.

— Съгласен съм с тебе. Горбански намери нещо. То несъмнено е създадено от човешка ръка. Обикновен лист хартия, три на пет сантиметра, с писания по него. Бил напъхан в един от пръстите на космическа ръкавица. Най-вероятно е оставен от Дженингс. Опитал се е да обясни къде е скрил обекта.

— Защо смятате, че го е скрил?

— Вече обясних, че не го открихме никъде.

— Искам да кажа, че той може да го е унищожил, имайки предвид колко е опасен.

— Силно се съмнявам в това. От бълнуванията на Строс и от записа на разговора им Ферант е разбрал, че Дженингс е гледал на Апарата като на ключ от съществена важност за човечеството. Той го нарекъл „средство за неподозирана научна революция“. Не би разрушил такова нещо. Просто би го скрил от Ултра и би се опитал да докладва на Бюрото. В противен случай защо да оставя указания за местонахождението му?

Девънпорт поклати глава.

— Сякаш се въртим в омагьосан кръг, шефе. Казваш, че сте открили бележка за изчезнал обект, или мислите, че съществува скрит Апарат, защото сте намерили някаква записка?

— Признавам, така е. Всичко е съмнително. Какво показва делириумът на Строс? Дали са правилни предположенията на Ферант? Дали бележката на Дженингс сочи нещо? Съществува ли наистина Апаратът? Бихме могли да си зададем още много въпроси, но няма смисъл. Трябва да действаме с презумпцията, че такова творение съществува и сме длъжни да го открием.

— Защото Ферант изчезна?

— Точно така.

— Дали е отвлечен от Ултра?

— Нищо подобно. Бележката изчезна с него.

— О, разбирам!

— От доста време подозираме, че Ферант е таен агент на Ултра. Бюрото наблюдава и други като него. Но подозрението не дава основание за открити действия. Това би довело до разстройване работата на отдела. Ферант беше под надзора на Горбански. За щастие нашият човек е преснимал бележката и изпрати фотокопие на Земята. Направил го е не защото я е смятал за важна, а за да бъде пълен докладът му. Ферант, чийто ум е по-остър, за съжаление, е прозрял значимостта на написаното и незабавно предприел действия. Това му е струвало скъпо. По този начин се е издал и вече е безполезен за Ултра. Ако те успеят да използват Апарата, всичко губи значение…

— Може би Ферант е открил находката?

— Не забравяй, че е бил под надзор. Горбански се кълне, че Апаратът изобщо не е бил търсен.

— Горбански не е успял да предотврати изчезването на Ферант със записката. Може би не е проследил и издирването на Апарата?

Ашли забарабани нервно по бюрото. Накрая каза:

— Не искам да мисля за това. Ако открием Ферант, ще разберем какви поражения е успял да нанесе. Дотогава сме длъжни да търсим. Ако Дженингс го е скрил, той със сигурност се е отдалечил от мястото. Иначе защо ще оставя бележка?

— Може би не е живял достатъчно, за да стигне далеч?

Ашли отново забарабани.

— Подвижната станция се е движила с висока скорост и накрая се е разбила. Това показва, че Дженингс е бързал.

— Може ли да се установи посоката?

— Да, но това не помага. От състоянието на страничните клапи съдим, че той отчаяно е променял курса и се е преобръщал.

Девънпорт въздъхна.

— Предполагам, че имаш копие от записката?

— Да, ето го. — Ашли му подаде листа.

Девънпорт го разучава няколко минути. Написаното изглеждаше така:

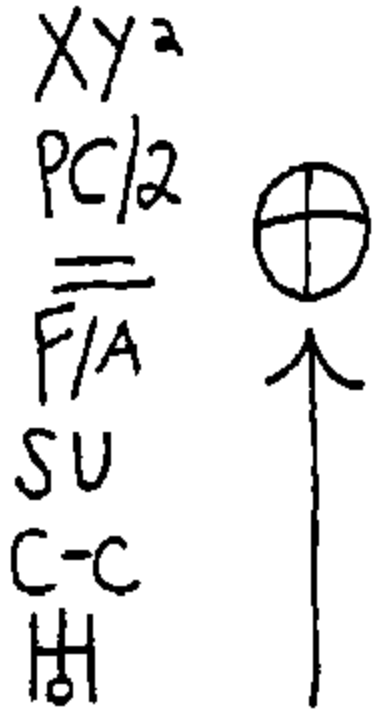

— Не виждам смисъла — промълви накрая Девънпорт.

— Нито пък аз отначало, дори онези, с които се консултирах. Но помисли! Дженингс явно се е страхувал, че Строс ще го преследва. Вероятно не е знаел, че колегата му е загубил разсъдъка си. Бил е смъртно изплашен, че първо ще го открият Ултра, а не Модерати. Не е посмял да остави ясни указания. Това… — Ашли посочи листа — може да изглежда неразгадаемо. Сигурен съм, че някой по-изобретателен би успял да го разчете!

— Трябва ли да разчитаме на това? Тези знаци са оставени от един изплашен умиращ човек. Може и неговият ум да е бил повреден от Апарата? Не е бил в състояние да мисли ясно, по човешки, бих казал. Защо, например, не е опитал да се свърже с Лунната станция? Издъхнал, след като е направил почти пълна окръжност. Толкова ли объркан е бил, че да не мисли ясно? След като са засекли сигнали, той явно е направил опит за връзка. Опитвам се да обясня, че неразбираемият език в бележката е безсмислен брътвеж!

Главата на Ашли се заклати като погребална камбана.

— Бил е паникьосан, признавам. Наистина не му е стигнал ум да се свърже с Лунната станция. Владеела го е единствено мисълта да избяга, но написаното не е безразсъдно бръщолевене. Прекалено добре

се връзва. Всеки условен знак има смисъл, както и всички, взети заедно.

— Би ли ми обяснил смисъла тогава? — попита Девънпорт.

— Забелязваш, че вляво има седем параграфа, а вдясно — два. Да помислим първо върху лявата колонка. Третият прилича на знак за равенство. Това напомня ли ти нещо?

— Математика?

— Това в общ план. Нещо по-конкретно?

— Не се сещам.

— Ако ги приемем като двойка успоредни линии…

— Петият постулат на Евклид — промълви Девънпорт.

— Добре. На Луната съществува кратер, наречен на гръцкия математик Евклид.

— Разбирам — кимна Девънпорт. — Колкото до F/A, това е силата, делена на ускорението. Вторият закон на Нютон.

— Има и кратер Нютон!

— Чакай малко! Знакът най-отдолу е астрономически символ на планетата Уран. Доколкото ми е известно, такова име на Луната няма.

— Тука си прав. Но Уран беше открита от Уилям Хершъл. H от астрономическия символ може да се приеме като инициал от неговото име. На Луната има три кратера Хершъл. Един на него самият, другият — Каролин Хершъл, негова сестра, а третия — на сина му Джон Хершъл.

Девънпорт се замисли, после каза:

— PC/2 — налягането, умножено по скоростта на светлината, разделена на две. Не съм наясно с това равенство?

— Опитай с кратери. P от Птолемей и C от Коперник.

— Дали не означава, че мястото е точно между двата?

— Разочароваш ме, Девънпорт — каза иронично Ашли. — Мислех, че познаваш по-добре историята на астрономията. Птолемей представя геоцентрична картина за Слънчевата система. Според него Земята е в центъра. Коперник застъпва хелиоцентричната — всички планети се въртят около Слънцето. Между двамата стои…

— Тико Брай — възкликна Девънпорт.

— Точно така. Кратерът Тико е най-загадъчният на лунната повърхност.

— Добре. Да разгледаме останалото. С-С е обичайното изписване на водородна връзка. Мисля, че имаме и кратер, наречен Бонд![1]

— Да, кръстен е на американския астронавт У. С. Бонд.

— Най-горният символ XY2, или XYY. Почакай! Алфонсо X. Той е бил кралски астроном в средновековна Испания. Наречен бил Алфонсо Мъдрия. Хикс Мъдрия — кратерът Алфонсо!

— Много добре! А SU?

— Това ме затруднява, шефе!

— Имам една теория. Отговаря на Съветски съюз, старото име на Русия. Съветските космонавти първи направиха карта на обратната страна на Луната. Може би този кратер е там? Циолковски, например! Сякаш символите отляво отговарят на имената на кратери: Алфонсо, Тико, Евклид, Нютон, Циолковски, Бонд, Хершъл.

— А знаците отдясно?

— Те са абсолютно ясни. Разделеният на четири кръг е символ на Земята. Насочената към него стрелка показва, че Земята е точно отгоре.

— Т.е. Средният залив… Над него Земята е вечно в зенит. Това не е кратер и затова символът е отдясно.

— Съгласен съм — каза Ашли. — Условните знаци имат смисъл, или поне от тях може да се сглоби нещо. Но какво? Имаме седем кратера и един залив… Как да го тълкуваме? Апаратът е оставен само на едно място.

— Да — съгласи се Девънпорт замислен. — Един кратер е огромно място за търсене. Дори и да предположим, че е копал в сенчестата част, за да избегне слънчевата радиация, пак остават десетки километри за претърсване. Може би първо трябва да се заемем с мястото, което сочи стрелката. Там, където Земята е винаги в зенит.

— Помислено е за това, приятелю. Това пространство обхваща седем кратера. Най-южният е разположен на север от лунния екватор. Кой от седемте да изберем?

Девънпорт се намръщи. Досега не беше предложил нещо, за което да не бе помислено преди него.

— Да претърсим всички — отбеляза той.

Ашли се изсмя дрезгаво.

— През изминалите седмици правим точно това.

— И открихте ли нещо?

— Абсолютно нищо, въпреки че продължаваме.

— Очевидно някой от символите не е интерпретиран правилно?

— Очевидно.

— Ти самият каза, че има три кратера Хершъл. Символът US, който сочи обратната страна на Луната, може да означава всеки от кратерите там: Ломоносов, Жул Верн, Жолио-Кюри. Всеки един от тях! Символът на Земята може да се отнася и за Атлас. В митовете той олицетворява нашата планета. Стрелката може да сочи и Стената на честта.

— Няма да споря с теб, Девънпорт. Но дори и да интерпретираме правилно символите, как да разпознаем грешно изтълкувания? Има нещо в тази бележка, което може да ни насочи правилно. Всички се провалихме и имаме нужда от свеж ум. Твоето мнение?

— Мога да кажа само едно — промълви отчаян Девънпорт, — трябва да се консултираме с някой… О, Господи! — Девънпорт скочи от мястото си.

Ашли овладя възбудата си.

— Какво се сети?

Ръцете на Девънпорт трепереха. Надяваше се да успее да контролира гласа си.

— Проверихте ли миналото на Дженингс? — успя да изрече той.

— Разбира се.

— Къде е завършил колеж?

— В Източния университет.

Тръпка на радост прониза Девънпорт.

— Изкарал ли е курс по екстратерология?

— Разбира се. Той е включен в задължителната подготовка на всеки астронавт.

— Добре. Известно ли ти е кой води обучението по тази дисциплина в Източния университет?

Ашли изпука пръсти.

— Онзи чудак… Как му беше името? Уендъл Ърт.

— Точно така. Този човек е брилянтен в своята странност. Консултирал е Бюрото по няколко заплетени случая. Винаги е бил точен. Не виждаш ли, че самата записка ни кара да се обърнем към

него? Стрелката сочи Земята.[2] Ребусът не може да бъде по-точен! „Идете при Ърт!“ Написано е от човек, бил негов ученик!

Ашли се взираше в листа настойчиво.

— Господи, възможно е! Но какво повече би могъл да ни каже Ърт от това, което вече знаем?

— Предлагам да попитаме него самия!

Ашли се огледа любопитно. Обръщаше се от една страна на друга тръпнещ. Чувстваше се така, сякаш бе попаднал в някакъв тайнствен магазин, тъмен и опасен. Сякаш всеки миг от ъгъла щеше да зафучи пискащ демон.

Светлината беше оскъдна, сенките — в изобилие. Стените изглеждаха далечни, мрачно съживени от претрупани с книги лавици. В единия ъгъл стоеше тримерен телескоп. Зад него висеше звездна карта, която трудно би могла да се разчете. Лунната карта в другия ъгъл би могла да бъде и на Марс.

Само бюрото в центъра на стаята, претрупано с разхвърляни листове и разтворени книги, беше идеално осветено. От миниатюрен диаскоп стърчеше филм. Старомоден будилник тиктакаше весело.

Ашли откри, че трудно би могъл да отгатне, дали навън слънцето все още е високо в небосклона. Тук, вътре, цареше вечна нощ. Нямаше и следа от прозорец, въпреки че отнякъде струеше свеж въздух. И този факт не можа да го отърве от чувството за клаустрофобия.

Ашли неволно се доближи до Девънпорт. Спътникът му явно не усещаше тягостната обстановка.

— Ще се появи всеки момент, сър — сякаш се опита да го успокои колегата му.

— Тука винаги ли е така? — попита Ашли.

— Винаги. Ърт напуска това място, единствено когато трябва да прекоси двора, за да води своя курс.

— Господа — дочу се тенор зад тях. — Толкова се радвам да ви видя!

Закръглена фигура бързо премина сенките и застана в осветеното пространство. Човекът се хилеше, нагласяйки кръглите си очила с плътни лупи вместо стъкла. Пипкавите му дебели пръсти хлъзгаха очилата по заострения му нос.

— Аз съм Уендъл Ърт — представи се той.

Величието на брадичката, тип Ван Дайк, върху усмихнатото му лице, изобщо не се връзваше с тромавата му фигура.

— Господа, радвам се, че намерихте време за мен — каза чудакът, сядайки на стола зад бюрото. Краката му висяха пет сантиметра над пода. — Господин Девънпорт може би помни, че аз обичам да си стоя в кабинета. Мразя да пътувам, а още повече — да се разхождам. Единствената разходка, която си позволявам, е в двора на Университета. Все пак трябва да водя класовете си, нали?

Ашли стърчеше насред стаята, видимо смутен. Ърт го гледаше, самият той притеснен. Домакинът измъкна отнякъде носна кърпичка и започна да забърсва стъклата на своите очила.

— Разбирам — каза Ърт, — няма къде да седнете. Моля, вземете си столове. Преместете онова, което е върху тях, и се настанявайте!

Девънпорт свали купчина книги от един и ги постави на пода. После подаде стола на своя шеф. След това внимателно подхвана череп, настанен върху другия и го постави върху бюрото. Челюстта му бе хлабаво прикрепена и черепът се завзира в тях с разтворена уста.

— Не му обръщайте внимание — посъветва любезно домакинът, — той е безопасен. Е, господа, кажете какво ви води при мен?

Девънпорт изчака шефа си да говори пръв, но онзи мълчеше. С видимо удоволствие той зададе въпроса си:

— Доктор Ърт, спомняте ли си един ваш студент — Дженингс? Карл Дженингс?

Усмивката на професора изчезна, заличена от усилието на паметта му. Изпъкналите му очи примигнаха.

— Не — отговори той накрая. — Поне не в този момент.

— Дипломиран геолог. Преди няколко години е завършил курс по екстратерология при вас. Нося негова снимка, ако това ще помогне?

Ърт внимателно се взря във фотографията, но по лицето му все още липсваше озарение. Девънпорт продължи:

— Оставил е тайнствено съобщение с огромна важност. Досега не сме успели да го транскрибираме, но бележката сама сочи, че трябва да дойдем при Вас.

— Така ли? Много интересно! И защо трябва да потърсите точно мен?

— Необходим ни е Вашия съвет относно разчитането на символите.

— Мога ли да я видя?

Ашли подаде листа на Уендъл Ърт. Екстратерологистът я заразглежда безмълвен. Накрая попита:

— Къде казва, че трябва да се обърнете към мен?

Ашли изглеждаше развълнуван, но Девънпорт го изпревари.

— Стрелката, сочеща към символа на Земята.

— Виждам я, но тя може и да значи: „Вървете на Земята“, ако е намерена на друга планета?

— Открита е на Луната, доктор Ърт, и наистина може да се тълкува и така. Но когато разбрахме, че Дженингс е бил Ваш студент, променихме становището си.

— Изкарал е курс по екстратерология в нашия университет?

— Точно така.

— През коя година, господин Девънпорт?

— През осемнадесета.

— О, в такъв случай ребусът е решен.

— Имате предвид съдържанието на записката?

— Не, съобщението не ми говори нищо. Стана ми ясно защо отначало не се стих за него, но сега си спомням. Той беше изключително скромен и тих човек, стремящ се да овладее и научи всичко. Изобщо не е запомнящ се тип. Без това — и той посочи съобщението, — никога не бих си спомнил за него.

— Защо бележката промени нещата? — попита Девънпорт.

— Играта на думи. Това определено е Дженингс. Той имаше невероятно влечение към каламбурите. От него си спомням единствено постоянните му опити да завоалира думите. Аз обичам, не, обожавам шегата с изразите. Дженингс беше ужасен в опитите си. Липсваше му талант да ги прави, но толкова ги жадуваше…

Ашли неочаквано се намеси:

— Това съобщение е абсолютна игра на думи, доктор Ърт. Олицетворява точно това, което казахте.

— Да! — Ърт нагласи очилата и се надвеси над записката. Присви пълните си устни и изчурулика весело: — Не разбирам нищо!

— В такъв случай… — Ашли сви ръце в юмруци.

— Но ако ми подскажете за какво се отнася — продължи Ърт, — тогава може би ще се досетя…

Девънпорт побърза да се намеси:

— Може ли, сър? Мисля, че на този човек може да се разчита…

— Давай — измърмори Ашли. — Поне няма да навреди.

В телеграфен ред Девънпорт възпроизведе цялата ситуация. През това време дебелите пръсти на професора се плъзгаха по бюрото, сякаш чистеха несъществуваща цигарена пепел. В края на разказа той качи краката си на стола и ги кръстоса. Приличаше на Буда, олицетворение на блаженството. Когато Девънпорт млъкна, професорът запази мълчание още дълго. Накрая каза:

— Имате ли запис на разговора, послужил на Ферант да направи своите изводи?

— Да — отговори Девънпорт. — Бихте ли желали да го видите?

— Моля!

Ърт монтира микрофилма на скенера. Започна да го превърта бавно, като промърморваше от време на време нещо неразбираемо. След това потупа листа хартия с тайнствените символи и попита:

— Казвате, че това е ключът към загадката? Определящата следа?

— Точно така, доктор Ърт.

— Но това не е оригиналът!

— Имате право.

— Оригиналът е изчезнал с Ферант и вие смятате, че сега е владение на Ултра?

— Твърде е възможно.

Ърт поклати глава. Изглеждаше разтревожен.

— Всеки знае, че не симпатизирам на Ултра. Готов съм да се боря с тях с всички средства, затова не искам да подлагате думите ми на съмнение. Онова, което ме безпокои, обаче е дали този изкривяващ съзнанието апарат изобщо съществува. Разполагаме единствено с бълнуванията на някакъв психопат и копие от записка, чиито символи може и да не означават нищо.

— Прав сте, доктор Ърт, но нямаме друга алтернатива.

— Как може да сте сигурен, че копието е еднакво с оригинала? Може би там има нещо, което веднага би ни улеснило?

— За нас няма съмнение, репродукцията е точно копие на оригинала.

— Ами обратната страна? Тук нищо не е написано.

— Агентът, направил фотокопието, ни уверява, че не е имало нищо там.

— Човек не е безгрешен.

— Нямаме причина да се съмняваме в него. Длъжни сме да му вярваме, поне докато открием оригинала.

— Искате да ми кажете, че мога да правя догадки само върху това, което виждам пред себе си?

— Да — отговори Девънпорт. Гласът му сякаш бе загубил предишната си увереност.

Ърт продължаваше да изглежда загрижен.

— Защо не оставим инструмента там, където си е? Ако никой не успее да го открие, толкова по-добре. Аз лично не одобрявам манипулирането на човешкия разум и не бих искал да имам нищо общо с това!

Девънпорт потупа успокоително своя шеф по ръката и каза:

— Нека Ви обясня, доктор Ърт, че намесата в човешкото съзнание не е единствената способност на Апарата. Представете си земна експедиция да посети някоя изостанала планета и да остави там старомоден радиоприемник. Представете си още, че там са открили електричеството, но не са и чували за вакуумната камера.

Планетяните ще установят, че ако включат радиото, някои стъкълца в него ще се затоплят и заблестят, но звук няма да дочуят. Най-много припуквания и щракане. Ако, обаче хвърлят тази прибор във ваната, човекът вътре ще се свари. Трябва ли да си направят извода, че това приспособление е създадено да убива хора?

— Разбирам аналогията — промълви Ърт. — Считате, че въздействието върху разума на човек е само едно от качествата на апарата?

— Сигурен съм в това — отговори развълнуван Девънпорт. — Ако успеем да разучим истинските му качества, земните технологии биха изскочили с векове напред!

— Тогава сте съгласен с Дженингс, който казва… — Ърт отново се взря в микрофилма, — че „Апаратът може да бъде ключ към неподозирана научна революция“?

— Абсолютно!

— И все пак да бърникаш в мозъка, е опасно, докато радиото е просто един от начините за използване на електричеството!

— Още една причина, поради която не можем да позволим на Ултра да го използват!

— А може би и на Правителството?

— Защо не си спомните, че човек винаги е държал нещо опасно в ръцете си? Първият кремъчен нож в Каменната ера, първата дървена тояга, способна да убива. Така са могли да държат в подчинение по-слабите. Това не е ли също форма на влияние върху съзнанието? Онова, което е важно, доктор Ърт, е не предполагаемата опасност, а намеренията на онези, които владеят Апарата. Ултра декларира, че има намерение да изтреби повече от 99,9 процента от населението на Земята. Правителството, колкото и да е пълно с недостатъци, няма такива намерения.

— А какви са неговите намерения?

— Научно изследване на Апарата. Дори неговата способност да влияе върху разума би могла до се използва за добро. Може пък да успеем да увеличим физическата основа на интелекта. Бихме могли да коригираме налудничавите намерения на Ултра. Предричам глобално поумняване на човечеството.

— Как бих могъл да съм сигурен, че тези благородни намерения ще бъдат реализирани?

— Просто вярвайте в това! Може и да се деформират благородните намерения на Правителството, ако ни помогнете, но това не е сигурно. Единственото сигурно е, че ако ни откажете сътрудничество, подпомагате пъклените планове на Ултра.

Ърт кимна замислен.

— Може би сте прав. Мога ли да помоля за една услуга? Имам племенница, която, смея да твърдя, много ме обича. Тя е доста разочарована от моя упорит отказ да я придружа в мечтаните от нея пътувания до Европа, Северна Каролина…

Ашли пренебрегна успокоителния жест на колегата си, приведе се напред и изрече развълнуван:

— Доктор Ърт, ако вие ни помогнете да открием Апарата и да го приведем в действие, кълна се, че ще ви излекуваме от вашата фобия. Ще можете да пътувате, където искате, с любимата си племенница!

Изпъкналите очи на Ърт се разшириха. Той сякаш се сви в черупката си. За момент изглеждаше така, сякаш го бяха напъхали в капан.

— Не! — извика той. — За нищо на света!

Гласът му постепенно премина в напрегнат шепот:

— Нека да обясня същността на възнаграждението ми. Ако ви помогна да откриете и да използвате Апарата, този факт ще стане публично достояние. Тогава моята племенница, която е изключително своенравна и твърдоглава, ще се нахвърли с пълни сили срещу Правителството. Ще скандира и ще организира демонстрации из цялата страна. Нищо няма да може да я спре, но Вие не бива да се предавате. Закълнете се, че ще устоите на всякакъв натиск! Бих желал аз да бъда оставен на спокойствие. Абсолютно минималната ми такса е да продължа да си живея както досега!

Ашли се изчерви.

— Разбира се, щом толкова силно го желаете — успя да изрече той.

— Имам ли думата Ви?

— Имате моята дума!

— Запомнете, че разчитам и на Вас, мистър Девънпорт!

— Вашето желание е закон за мене, професоре — увери го Девънпорт. Сега бихте ли се заели със символите?

— Символите? — Ърт сякаш беше забравил за записката. — Имате предвид това PC/2 и другите?

— Да, какво означават?

— Не знам. Вие сигурно сте ги транскрибирали по-добре от мен?

Ашли не се въздържа.

— Нима брътвежът, че ще ни помогнете, е бил само заблуда? — изкрещя той. — Какви бяха тези глупости за таксата ви?

Уендъл Ърт се сконфузи и промълви:

— Бих искал да ви помогна!

— Но вие не разбирате значението на символите!

— Това е вярно, но знам какво гласи съобщението.

— Така ли? — извика Девънпорт.

— Разбира се. Прозрях истината още по средата на Вашия разказ. Моето убеждение нарасна, когато се запознах с разговора

между Строс и Дженингс. Вие също бихте се досетили, господа, ако бяхте спрели да мислите.

— Да се разберем — отчаяно извика Ашли. — Вие признахте, че не разбирате символите?

— Това е вярно, но знам съдържанието на съобщението.

— Но какво е то без символите, по дяволите! Само лист хартия!

— Да, донякъде.

— Имате предвид симпатично мастило?

— Не. Защо не можете да го видите, след като ще Ви изболе очите?

Девънпорт се приведе към шефа си и каза:

— Позволете аз да продължа, сър!

— Давай! — отговори вбесен Ашли.

— Доктор Ърт, бихте ли ни запознали с Вашия анализ?

— Разбира се. — Дребният екстратерологист се настани удобно в стола и избърса изпотеното си чело в ръкава. — Да помислим върху съобщението. Ако стрелката и разделеният на четири кръг ви насочва към мен, тогава остават седем символа. Шест от тях са абсолютна заблуда, защото Апаратът е един и не може да бъде на повече от едно място. Не върви сам и ще остане там, където е заровен.

Освен това, нито един от символите не е достоверен. SU, което според вас означава обратната страна на Луната, покрива област, голяма колкото Южна Америка. PC/2 може и да е Тико, както казва мистър Ашли. Може и да означава средата между Птолемей и Коперник, както допуска мистър Девънпорт, или може да е по средата между Плато и Казини. X и Y много находчиво сте интерпретирали като Алфонсо, но може да е и центърът на координатна система. Аналогично C-C може да означава Бонд, но може да бъде и средата между Казини и Коперник. F-A може да бъде Нютон, но също и средата между Фабриций и Архимед.

Накратко казано, символите имат толкова много интерпретации, че са всъщност безсмислени. Дори само един да има значение, той трудно би могъл да се отличи от останалите. Т.е. всички параграфи са една заблуда.

Необходимо е да отделим основното. Колкото и безсмислени да са символите, тази записка е следата към укритието, нали така?

Девънпорт кимна, после каза предпазливо:

— Така мислим ние.

— Разбирам. Отнесли сте се към този лист хартия така, сякаш той крие решаващата следа. Самият Дженингс е имал подобно отношение към Апарата. Ако съпоставим неговата позиция с влечението му към каламбури… Нека ви разкажа една история.

Във втората половина на 16 в. в Рим живял един германски йезуит. Той бил забележителен математик и астроном и помагал на папа Григорий XIII да трансформира календара. През 1582 година той извършил всички искани изчисления. Този астроном се възхищавал от Коперник, но не ценял неговата хелиоцентрична теория за Слънчевата система. Приемал другата — мислел, че Земята е в центъра на Вселената.

През 1650, почти четиридесет години след смъртта на този математик, Луната била картирана от друг йезуит, италианския астроном Джовани Батиста Ричиоли. Той нарекъл кратерите на астрономи от миналото. Тъй като и той отхвърлял Коперник, отредил най-големите и живописни формирования на онези, които поставяли Земята в центъра на Вселената — Птолемей, Хипократ, Алфонсо X, Тико Брай. Най-големият кратер Ричиоли кръстил на своя учител — германския професор.

Този кратер всъщност е вторият по големина, видим от Земята. Единственият по-голям е в самия край на пространството, което може да се наблюдава оттук. Ричиоли го игнорирал. Той получил име един век след неговата смърт. Кръстен е на астроном, гилотиниран по време на Френската революция.

През цялото време Ашли слушаше неспокойно. Накрая не издържа и попита:

— Но какво общо има това със съобщението?

— Всичко — отговори изненадан Ърт. — Не нарекохте ли тази записка „ключът към загадката“?

— Да, разбира се.

— Има ли съмнение, че тук се крие тайната за нещо друго?

— Не — отговори Ашли.

— Добре тогава… Името на германския йезуит, за когото говорех, е Кристоф Клоу. Не виждате ли играта на думи? Клоу — Клю. [3]

Краката на Ашли се подкосиха от отчаяние.

— Звучи ми като изсмукано от пръстите — измърмори той.

Девънпорт каза възбудено:

— Доктор Ърт, доколкото ми е известно, на Луната няма формация, наречена Клоу!

— Разбира се, че няма — влезе в тона му и професорът. — Там е ключът на загадката. В този период от историята, края на 16 в., европейските учени латинизирали своите имена. И Клоу направил това. На мястото на немското „u“, той поставил латинското „v“. После добавил типичното за латинските имена „ius“ и от Кристоф Клоу, станал Кристофер Клавиус. Предполагам всички вие знаете гигантския кратер Клавиус?

— Но… — започна Девънпорт.

— Няма „но“! — сряза го Ърт. — Нека само да отбележа, че латинската дума „клавис“ означава „ключ“. Сега виждате ли двойно-езичния каламбур? При цялото си старание Дженингс не би могъл да измисли подобно нещо, без помощта на Апарата. Дори съм сигурен, че е умрял щастлив! Насочил ви е към мене, защото е помнел колко обичам каламбурите и е знаел, че ще разгадая неговите!

Двамата представители на Бюрото бяха загубили ума и дума.

Ърт продължи тържествено:

— Бих ви посъветвал да копаете в сенчестия край на Клавиус. Там, където Земята е близо до своя зенит!

Ашли скочи на крака.

— Къде ви е видеофонът? — попита той.

— В съседната стая.

Ашли се втурна към вратата. Девънпорт се засуети след него.

— Сигурен ли сте, доктор Ърт?

— Напълно, но дори и да греша, това няма значение.

— Как така?

— И да го открият Ултра, те няма да могат да го използват.

— Защо смятате така?

— Попитахте ме дали Дженингс е бил мой студент, но не се поинтересувахте за Строс. Той също е геолог. Обучавал съм и него около година след Карл. Строс си го спомням добре.

— Така ли?

— Много неприятен човек. Изключително студен. Приемам го като емблема на Ултра. Те всичките са много студени, сковани,

високомерни. Вярвам, че имат намерение да избият милиарди хора, защото са лишени от чувства. Онова, което ги характеризира, е, че са егоисти. Не биха съчувствали на човека до себе си.

— Мисля, че разбирам.

— Сигурен съм, че разбирате. От възстановения запис разбрах, че Строс не би могъл да контролира Апарата. Липсва му необходимата емоционалност. Всички от Ултра имат този недостатък. Дженингс, който не е бил Ултра, се е справял с инструмента. Всеки, притежаващ таланта да манипулира с Апарата, според мен, е неспособен на жестокост. Той би ударил, за да се предпази, а не като Строс, с пресметната жестокост. Накратко, за да не ставам банален, мисля, че Апаратът би могъл да се управлява с любов, а не с омраза. От Ултра всички са ненавистни омразници!

Девънпорт кимна в знак на съгласие.

— Надявам се да сте прав. Но тогава… Защо бяхте толкова подозрителен относно намеренията на Правителството. Нали погрешният човек не би могъл да контролира Апарата?

Ърт сви рамене.

— Исках да съм сигурен, че можете да спорите убедително и да блъфирате. Може да се наложи да се срещнете с моята племенница!

---

[1] Bond (англ.) — връзка. Чете се „бонд“ — Бел.пр. ↑

[2] Earth (англ.) — земя. Чете се „ърт“ — Бел.пр. ↑

[3] Clue (англ.) — следа — Бел.пр. ↑

БИЛЯРДНАТА ТОПКА

Джеймс Прис винаги говореше бавно. Може би трябва да го представя като професор Джеймс Прис, въпреки че беше известен и без титла.

Бях го интервюирал достатъчно пъти, за да знам какво представлява. Умът му работеше прекалено бавно, въпреки че беше най-великият ум, след този на Айнщайн. Може би причината се криеше в неговата колосалност. Самият професор често признаваше своята мудност.

Изрича нещо отнесено, после се замисля и добавя друго. Дори за тривиални неща уникалният му мозък ще се колебае, ще рисува нови краски досадно бавно.

„Ще изгрее ли Слънцето утре?“, представям си го как разсъждава. Какво означава глаголът „изгрява“? Има ли връзка съществителното „слънце“ с него?

Прибавете към това и безличната му, бледа физиономия, върху която се чете единствено несигурност. Прошарена и рядка, но грижливо сресана коса, изтъркан, демодиран костюм и ще си съставите достоверен образ за професор Джеймс Прис — лишен от магнетизъм и чар застаряващ учен.

Точно заради това никой в този свят, с изключение на мен самият, не би допуснал, че професорът е способен да убие човек. Дори и аз не съм сигурен. Възможно ли е този бавно мислещ и действащ човек в решителния момент да прояви учудваща бързина?

Това няма значение. Дори и да е убиец, престъплението е загубило давност. Вече е прекалено късно да се възкресяват минали събития. Не бих успял да го направя, дори и да публикувам материал по проблема.

Едуард Блум беше състудент на Прис от колежа, както и негов сътрудник. Това би имало значение за идващите поколения. Бяха връстници и заклети ергени, но се различаваха по всичко останало.

Блум беше олицетворение на движението и колоритността: светлокос, висок и широкоплещест, нахакан и самоуверен. Умът му приличаше на метеор, който със светкавична бързина разгадаваше същността на проблема. Не беше теоретик като Прис, липсваше му търпение за това. Не притежаваше капацитет да се концентрира върху абстрактни неща. Блум признаваше, дори се гордееше с тези си качества.

Гениалността му беше, че от теоретичните постулати по даден проблем веднага схващаше практическото му приложение. В хладния мраморен блок на абстрактното без всякаква трудност той забелязваше сложния дизайн на удивително устройство. При едно негово докосване всичко се разпадаше и разкриваше върховно замислен механизъм.

Без преувеличение може да се каже, че всичко, конструирано от Блум, е било патентовано и доходоносно. На четиридесет и пет години той беше един от най-богатите хора на света.

Техничарят Блум се придържаше към едно-единствено нещо — следеше разсъжденията на теоретика Прис. Най-великите изобретения на Блум се базираха на най-великите идеи на Прис. Докато Едуард Блум ставаше все по-богат и известен, Джеймс Прис печелеше феноменалното уважение на своите колеги.

Естествено бе да се очаква, когато Прис публикува своята Теория за двете полета, Блум тутакси да изобрети първия действащ антигравитационен апарат.

Задачата ми бе да проуча читателския интерес към гениалната теория на професора. Трябваше да боравя с живи същества, а не с абстрактни идеи. Най-трудно бе интервюто със самия автор.

Логично бе да питам за възможностите на антигравитацията, това вълнуваше всички. Принципите на теорията му щяха да останат неразбрани от широката публика.

— Антигравитацията? — Прис присви бледите си устни и се замисли. — Не съм сигурен дали това изобщо е възможно. Разработил съм проблема преди всичко за собствено удоволствие. Не очаквам уравнението на Теорията за двете полета да бъде изравнено, освен ако… — и излезе от кабинета си.

Направих опит да го предизвикам:

— Блум е на мнение, че такъв апарат може да се конструира!

Прис кимна с глава.

— Да, но се съмнявам. Ед има чудната способност да вижда съществено. Притежава необикновен ум, който му донесе несметни богатства.

Седяхме в апартамента на професора. Не много голям, с обикновена мебелировка. От пръв поглед се виждаше, че Прис не е богат.

Забелязал, че се оглеждам, Прис сякаш прочете мислите ми.

— Парите не са обичайната награда за учения.

Сигурно е прав. Прис имаше специално виждане за начините за възнаграждение. Той беше третият учен в света, удостоен с две Нобелови награди. И двете бяха за постижения в областта на науката, несподеляни с друг. Не може да се оплачеш от такова нещо. Въпреки че нямаше много пари, не беше и беден.

Но не звучеше като доволен от себе си човек. Може би не богатството на Блум го гризеше, а световната му слава. Появата на Блум във всяко кътче на света бе събитие, докато Джеймс Прис бе познат само сред научните среди.

Отгатнал мислите ми по моето изражение, професорът побърза да добави:

— Но ние сме приятели. Няколко пъти седмично играем билярд и най-редовно го бия.

Не публикувах това изявление. Проверих го при разговора си с Блум. Той дълго говори, но започна така: „Побеждава ме на билярд! Тоя некадърник…“ и бе преминал към доста лични подробности.

Всъщност и двамата играеха билярд като професионалисти. Виждал съм ги как се настървяват — не като приятели, а като смъртни врагове.

— Бихте ли могли да отречете, че Блум ще успее да конструира апарата? — изрекох на глас аз.

— Искате да кажете, дали бих се забъркал в нещо такова? Хм-м… Я да помислим, млади човече! Какво точно разбираме под антигравитация? Концепцията ни за гравитацията се базира върху Айнщайновата Теория на относителността. Тя навърши сто и петдесет години, но не е загубила давност. Можем да я разберем…

Мълчах учтиво. Бях го слушал как разсъждава. За да успееш да схванеш какво иска да ти каже, трябва да го оставиш да следва колебанията на колосалния си мозък.

— Можем да я разберем — продължи ученият, — ако си представим, че Вселената е супереластичен, непробиваем пласт каучук. Знаем, че на повърхността на земята масата има тегло. Предметите тук ще направят вдлъбнатина върху този лист. По-голяма маса — по-дълбока извивка.

— На нашата планета съществуват всички форми на масата. Всеки обект ще се върти и ще променя посоката си на движение. Така каучуковият лист би се осеял с вдлъбнатини. Точно с усукването и промяната на посоката ние представяме силата на гравитацията. Ако движещият се предмет се доближи до центъра на вдлъбнатината достатъчно бавно, той попада в капан. При отсъствието на триене обектът ще се върти безкрайно. По този начин, но с други думи, Исак Нютон е интерпретирал силата, а Алберт Айнщайн — геометричното отклонение.

Тук замълча за момент. Досега бе говорил доста гладко, защото беше обяснявал този проблем много пъти. Заплетеното едва започваше.

— За да продуцираме антигравитация, ние трябва да променим геометрията на Вселената. С помощта на нашия метафор, ние се опитваме да заздравим предполагаемия каучуков пласт. Можем да си представим как повдигаме имагинерната маса и предотвратяваме образуването на вдлъбнатина. Ако съумеем да запазим гумата плоска, създаваме друга Вселена, или поне част от нея. Въртящото се тяло няма да промени своята директория, т.е. масата няма да предизвика гравитационна сила. Да продуцираме антигравитация по този начин, означава да използваме тегло, равно на земното и да го вдигнем над главите си.

— Но вашата Теория за двете полета… — прекъснах го аз.

— Точно така. Генерално относителността не обяснява и гравитационното и електромагнитното полета като равни. Айнщайн пропилял половината си живот да докаже унифицирана теория на полето и не успял. Всичките му последователи също се провалиха. Аз обаче започнах с презумпцията, че съществуват две полета, които не могат да бъдат уеднаквени. Това обяснявам отчасти с метафората за каучуков лист.

Бяхме стигнали до нещо, за което не бях чувал преди.

— Как така? — поинтересувах се аз.

— Да предположим, че вместо да повдигнем предполагаемата маса, ние се опитаме да заздравим каучука. Той ще се огъне малко, но като цяло ще остане плосък. Гравитацията ще отслабне, оттам ще намалее и масата. Тези два фактора са основните в явлението, касаещо имагинерната Вселена. Ако успеем да унищожим еластичността на гумата, гравитацията и масата ще изчезнат заедно.

— При подходящи условия електромагнитното поле ще се противопостави на гравитационното. Това ще втвърди материята на измислената от нас Вселена. Електромагнитните явления са много по-силни от гравитационното поле. Така миналото би станало настояще.

— Но вие казахте „при подходящи условия“? Може ли те да бъдат достигнати, професоре?

— Точно това не знам — отговори замислен ученият. — Ако наистина Вселената беше каучуков пласт, неговата твърдост би достигнала неподозирани величини. Това предполага безпределно интензивно електромагнитно поле. Антигравитацията би била невъзможна.

— Но според Блум…

— Да, знам. Той допуска, че електромагнитните сили биха могли да се ограничат. Не се учудвам, като имам предвид колко наивен и неграмотен е той. Подходът му към теорията е ненаучен. Ед… Ед така и не успя да се дипломира, сигурно знаете това?

Понечих да отговоря, че знам общоизвестната истина. После забелязах пламъчето в очите на професора. Не посмях да разваля удоволствието му да оповести този факт. Направих се, че отбелязвам проблема за допълнително проучване.

— Искате да кажете, професор Прис, че вероятно Блум греши и антигравитацията е невъзможна?

— Гравитационно поле може да бъде манипулирано, разбира се. За целта антигравитацията трябва да отговаря на формулата: гравитация равна на нула. Липсата на такава във Вселената би направила антигравитацията реалност, каквото и да твърди Блум.

Най-сетне се добрах до нещо съществено!

Не бях в състояние да открия Блум около три месеца след това. Когато го направих, той беше в ужасно настроение.

Ядосан след публикуване изявленията на професора, беше дал да се разбере, че Прис ще бъде поканен на представянето на антигравитационния апарат. Дори щял да му позволи да участва в неговата демонстрация. Някакъв репортер, за съжаление не аз, го беше хванал да обясни думите си.

— Много скоро изобретението ми ще е факт. Поканен сте вие и всички медии. И професор Джеймс Прис може да присъства. Като представител на теоретичната наука, може след това да обясни действието му. Сигурен съм, че ще съумее майсторски да приспособи съжденията си към това, което вижда. Той може и сега да обясни защо ще успея, но предполагам, че няма да го направи.

Изложението бе направено учтиво, но в него се усещаше ръмжене.

Въпреки това, двамата продължаваха да играят билярд. Поведението им един спрямо друг съответстваше на изявленията им в пресата. Блум ставаше все по-рязък и груб, Прис развиваше чувство за хумор.

След десетки молби от моя страна за интервю най-сетне Блум се съгласи. Реших, че е зарязал амбициите си и се подготвих за триумф.

Но не стана точно така. Едуард Блум ме прие в огромното здание на Блум ентърпрайсис, разположено в околностите на Ню Йорк. Беше забележително място. Красива природа, далеч от блъсканицата на големия град. Покриваше територия, необходима на цял индустриален комплекс. Едисон, в цялото си величие преди два века, не бе достигнал феноменалния успех на Блум.

Но домакинът ми нямаше настроение. Закъснял десет минути, той изръмжа нещо на секретарката и кимна в моя посока. Разкопчаната му бяла престилка се развяваше след него.

Тръшна се в стола си и каза:

— Съжалявам, ако съм ви накарал да чакате, но времето ми е кът. — Блум беше роден шоумен и много добре знаеше как да котка пресата. Нещо обаче ми подсказваше, че точно в момента му е трудно да спазва този си принцип.

Направих доста смела догадка:

— Разбрах, сър, че последните Ви тестове са били неуспешни?

— Кой Ви каза това?

— Това е всеизвестен факт, мистър Блум!

— Не, не е! Не говорете така, млади човече! Нищо от това, което става в моите лаборатории и работилници, не е общоизвестно. Вие просто изказвате мнението на професора, нали? Имам предвид Прис.

— Не, аз…

— Не отричайте! Не бяхте ли Вие онзи, който публикува неговото изявление, че антигравитацията е невъзможна?

— Той не изказа категорично мнение…

— Той никога не е категоричен. Аз обаче Ви заявявам, че ще създам неговата проклета каучукова Вселена!

— Това означава ли, че вървите напред, мистър Блум?

— Знаете, че напредвам — сряза ме ученият. — Би трябвало да знаете. Не бяхте ли на демонстрацията миналата седмица?

— Да, бях.

Направих си извода, че Блум има проблем. В противен случай не би споменавал експеримента. Получи се нещо, но не според очакванията му. Успя единствено да намали полето на гравитация между двата полюса на магнита.

Беше направено доста умно. Използвал бе ефекта на Мьосбауеровия баланс, за да въздейства на пространството между двата полюса. При това явление монохроматичен рентгенов лъч изключва гравитационното поле. Гама-лъчите променят дължината на вълната слабо, но се контролират от влиянието на гравитацията. Ако се промени интензитетът на полето, съответстващо се променя и дължината на вълната. Това е изключително деликатен метод, но Блум го беше приложил успешно.

Проблемът бе, че други преди него го бяха използвали. Блум бе подсилил ефекта леко и го бе надлежно патентовал. Твърдеше, че чрез този метод антигравитацията няма да бъде просто научно постижение, но ще има и индустриално приложение.

Може би, но това беше недовършена работа, а той избягваше да шуми около нещо несигурно. Не би го направил и сега, ако не се нуждаеше незабавно от нещо ново.

— Останах с впечатлението, че на тази демонстрация вие постигнахте 0,8 g. Малко по-добре е от постижението, направено миналата пролет в Бразилия — отбелязах аз.

— Така ли? Я пресметнете първоначалната енергия при тях и тук и ми кажете разликата при понижаване на гравитацията в киловати за час!

— Но въпросът е дали можете да постигнете нулева гравитация! Това е, което професор Прис смята за невъзможно. Всеки знае, че намаляването на полето не е кой знае какво постижение.

Блум сви юмруци. Имах чувството, че ключовият експеримент се е провалил и той е на края на силите си. Блум мразеше Вселената да осуетява замислите му.

— Повръща ми се от теоретиците! — Изрече думите с нисък, контролиран тон. Сякаш се бе изморил да премълчава този факт и бе решен на всяка цена да оповести мислите си. — Прис спечели две Нобелови награди с няколко уравнения, но какво постигна с тях? Аз успях да ги приложа и ще продължавам да ги разработвам, независимо дали това му харесва, или не!

Аз съм този, когото хората ще помнят! Аз печеля от това! Той може да запази проклетите си титла, награди и слава! Ще ви кажа какво го яде. Обикновената, добре позната завист! Не може да понесе, че имам всичко, защото действам. Той не успява, защото само разсъждава!

Казах му веднъж… Ние играем билярд заедно, сигурно знаете…

Точно от това излияние цитирах по-горе неговите думи. Не съм го публикувал. Прекалено е банално.

— Играем билярд заедно — продължи, вече успокоен, Блум. — Победил съм в моя дял от игрите. Успяваме да поддържаме добрия тон, все пак. Как успя да завърши колежа, така и не разбрах. Е, добър беше във физиката и математиката. Но като гледам как се справя с живота, направо ми е жал за него.

— Вие не сте се дипломирали, нали, мистър Блум? — Това беше злобно вмятане, но се радвах да го гледам ядосан.

— Прекъснах следването, защото захванах бизнес, по дяволите! Средният ми успех за трите години в колежа е пет, не забравяйте това! По времето, когато Прие защити докторска степен, аз правех втория си милион!

После продължи явно раздразнен:

— Както и да е. Веднъж, когато играехме билярд, му казах „Джим, не мога да си обясня защо ти получи Нобелова награда, след

като аз изведох резултатите? Защо са ти две? Дай ми едната!“ Той продължи да маже с тебешир своя кий, после тъпо ми отговори: „Ти имаш два милиарда, дай ми единия!“ Разбирате ли сега? Проклетникът иска пари!

— Значи вие нямате нищо против за него да остане единствено славата? — попитах невинно аз.

За момент помислих, че ще заповяда да ме изгонят. Но той не го направи. Вместо това се изсмя и помаха ръка. Сякаш унищожаваше нещо от несъществуваща черна дъска.

— О, забравете казаното! Изтрийте го от записа. Имате нужда от изявление? Добре. Нещата не вървят, както очаквах, но съвсем скоро ще открия къде е проблемът!

Може да напишете, че не ни е необходим безкраен електромагнитен интензитет. Ние ще заздравим каучуковия пласт и ще получим нулева гравитация! Когато го осъществим, ще направим най-великата демонстрация, която някога сте виждали! Ще я посветим изключително на пресата и Прис. Вие също ще бъдете поканен. Може да напишете, че това ще бъде съвсем скоро! Разбрахме ли се?

Разбрахме се!

Имах възможност да се срещна с двамата още един-два пъти след това. Дори ги видях заедно на една от билярдните им срещи. Както споменах и преди, двамата бяха съвършени професионалисти.

Но поканата за демонстрацията не дойде толкова бързо. Получих я шест седмици, преди да изтече година от изявлението на Блум. Не беше честно да се очаква по-къс срок.

На красиво гравирания къс хартия уверяваха, че отначало ще има коктейл. Половинчатите работи не бяха по вкуса на Блум. Щеше да го задоволи само цяла армия репортери. Поканен бе и екип на телевизията. Блум се чувстваше абсолютно уверен в себе се. Искаше неговата демонстрация да присъства във всеки апартамент на планетата.

Позвъних на професор Прис, за да се уверя, че е поканен и той. Не бяха го пропуснали.

— Имате ли намерение да отидете, сър?

Последва пауза. Лицето на учения в екрана на видеофона излъчваше отчайваща несигурност.

— Демонстрация от този род е най-неподходящото място за един сериозен учен. Не ми харесва да окуражавам такива събития. — Страхувах се, че ще откаже. Неговото отсъствие би намалило драматизма на ситуацията. Накрая явно реши, че му липсва кураж да играе ролята на страхливец пред света. — Ед Блум не е учен, но и за него трябва да има място под слънцето. Ще бъда там!

— Мислите ли, че ще създаде нулева гравитация, сър?

— Хм-м… Мистър Блум ми изпрати прототип на устройството… Не съм сигурен. Може и да успее, ако… Той твърди, че ще успее. Разбира се… — Професорът отново помълча, преди да продължи. — Бих желал да видя това.

Също и аз, както и още много други.

Мястото за представяне бе безукорно. Бяха разчистили най-горния етаж от сградата на фирмата. Обещаният коктейл с чудесните ордьоври, множеството ненатрапчиви и учтиви сервитьори и приятната музика подпомагаха целта на домакина. Едуард Блум бе олицетворение на жизнерадост и самочувствие.

Джеймс Прис закъсняваше и аз усетих как Блум мрачно се заглежда в тълпата. Най-сетне професорът се появи, безцветен и раздърпан, както винаги. Мрачната му сериозност не се влияеше от чудесното настроение, владеещо залата. Или на мен ми се струваше така от изпитото мартини.

Блум го съзря и лицето му светна. Той бързо прекоси залата, сграбчи ръката на по-дребния свой колега и го повлече към бара.

— Джим, радвам се да те видя! Какво ще пиеш? По дяволите, човече! Ако не беше дошъл, щях да изгоня всички. Възможно ли е представление без звездата? — Той стисна ръката на Прис. — Празненството е в чест на твоята теория, приятелю! Ние, простосмъртните, не можем да постигнем нищо без вас — шепата гениални учени!

Блум възторжено ласкаеше професора. Сега можеше да си го позволи. Тържествуваше и злорадо подготвяше унищожението на своя съперник.

Прис се опита да откаже питието, но една кристална чаша набързо бе настанена в ръката му. Гласът на Блум загърмя из залата.

— Господа, моля за малко тишина! Предлагам тост за професор Прис! Най-великият учен след Айнщайн. Два пъти Нобелов лауреат, бащата на Теорията на двете полета. Вдъхновителят на предстоящата демонстрация, макар и самият той да не вярваше, че ще се стигне дотук. Дори има доблестта публично да го заяви.

Из залата се дочу сподавено хихикане, което бързо замря. Лицето на Прис остана мрачно.

— Сега, когато нашият скъп гост е тук, нека да пристъпим към работа, господа — каза Блум.

На най-горния етаж на сградата бе монтирана по-сложна установка, сравнена с предишната. Магнитите бяха подменени с по-малки. Налице бе и апаратът за Мьосбауеровия ефект.

Едно нещо беше ново и то привличаше смаяните погледи на гостите. Билярдна маса крепеше полюсите на магнитите. Кръгъл отвор, с големина, достатъчна за човешко стъпало, бе пробит в самия център на масата. Очевидно нулевото гравитационно поле, ако се получеше, щеше да премине през дупката в билярдната маса.

Изглежда цялата демонстрация бе планирана по сюрреалистичен фасон. Да покаже превъзходството на Блум над Прис. Нова версия на вечния им двубой в билярда, планувана с победа за домакина.

Не знам дали останалите репортери изтълкуваха постановката така, но съм сигурен, че Прис го направи. Обърнах се да го видя. Ръката му продължаваше да стиска натрапената напитка. Той рядко пиеше, но сега вдигна чашата и я пресуши на две глътки. Взираше се в билярдната топка. Не ми беше нужно кой знае какво усилие, за да разбера, че тълкува установката като предизвикателна плесница по лицето си.

Блум ни поведе към двадесетте стола, разположени от трите страни на масата. Четвъртата бе оставена като работна площадка. Прис внимателно бе настанен на централна позиция. Към него се взираше включената вече телевизионна камера. Сигурен съм, че му мина през ум да напусне, но не посмя да го направи пред очите на милионите зрители.

Установката беше изключително проста. Имаше скала, която щеше да мери промяната в енергията. Друг апарат трябваше да балансира Мьосбауеровия ефект. Уредите бяха подредени така, че да ги виждат всички.

Блум обясняваше с гениална простота. От време на време се обръщаше към Прис, сякаш очакващ одобрение. Не го правеше често, но достатъчно, за да продължава изтезанието на професора. От моето място можех ясно да наблюдавам реакцията на учения.

Видът му беше сякаш ври в димящия казан на ада.

Както вече ни е известно, Блум успя. Мьосбауеровият ефект стабилно намаляваше гравитацията, докато електромагнитното поле се усилваше. Когато стигна 0,52 g, залата избухна в ръкопляскания.

— Както знаете — обясни уверено Блум, — тази стойност отразява предишната големина на гравитационния интензитет. В този момент е с десет процента по-слаб и продължава да се понижава.

Бях сигурен, че Блум преднамерено протака експеримента, за да успеят камерите да се местят от скалата с данните към отвора в билярдната маса. Това повишаваше и градуса на напрежението.

Неочаквано Блум каза:

— Господа, в торбичките на вашите столове ще намерите тъмни очила. Моля, поставете си ги. Нулевото гравитационно поле скоро ще бъде факт. То ще се изрази със силна ултравиолетова светлина.

Той постави своите и веднага започна суетене из залата. Всеки бързаше да изпълни указанието.

Сигурен съм, че всички бяхме затаили дъх в момента, когато стрелката стабилно се задържа на нулата. Точно тогава цилиндричен сноп светлина се настани между двата полюса през дупката в билярдната маса. Бяхме като хипнотизирани и не можехме да откъснем поглед от гледката. Най-сетне се дочу глас:

— Господин Блум, каква е причината за светлината?

— Тя характеризира явлението — отсече кратко Блум, но това не беше отговор, разбира се.

Репортерите се затълпиха около масата. Блум се опита да ги отстрани.

— Господа, явлението трябва да се наблюдава!

Само Прис остана неподвижен, потънал в мисли. Сигурен съм, че черните очила завоалираха значението на всичко, което последва. Не можех да виждам очите му. Това означава, че нито аз, нито който и да било, можехме да отгатнем какво става в главата му. Е, дори и да липсваха тъмните очила, бихме могли само да предполагаме, но кой знае…

Блум отново извиси глас:

— Моля ви, демонстрацията не е свършила още! Досега само повторихме онова, което съм правил и преди. Доказах, че поле с нулева гравитация практически може да бъде създадено. Позволете ми сега да ви запозная с неговите възможности. Това, което ще последва, не го е виждал никой, дори аз. Не съм експериментирал това, защото професор Прис заслужава тази чест…

Професорът рязко вдигна глава.

— Какво… Какво…

— Професор Прис — каза широко усмихнат Блум, — бих искал Вие да представите първия опит, включващ взаимодействие между предмет и поле с нулева гравитация. Забележете, че то е по средата на билярдната маса. Светът знае за феноменалните Ви способности в билярда. Това е вторият Ви талант след забележителната Ви дарба в областта на теоретичната физика. Не бихте ли изпратили една билярдна топка към полето?

Блум настойчиво пъхаше в ръцете на професора кий и топка. Очите на Прис продължаваха да бъдат скрити зад тъмните очила. Ръцете му несигурно посегнаха към подаваните му предмети.

Чудя се как изглеждаше погледът му. Не си обяснявам и досега какво бе накарало Блум да предложи такова нещо на Прис: неговата омраза или публикациите в пресата, че ученият винаги го е побеждавал на билярд?

— Хайде, станете, професоре — подкани го Блум. — Аз ще заема Вашето място. От този момент демонстрацията е във Ваши ръце.

Блум седна, като продължаваше да обяснява:

— Когато професор Прис изпрати топката в нулевото гравитационно поле, тя няма да бъде повлияна от земната гравитация. Ще остане неподвижна, докато Земята се върти около оста си и около Слънцето. На тази географска ширина и в този час на деня, аз съм изчислил, че земното кълбо ще потъне надолу. Ние ще се придвижим с нея, а топката ще остане неподвижна. На нас ще ни се стори, че тя се издига. Гледайте сега!

Прис стоеше пред масата като парализиран. Дали беше от изненада, или от удивление, не знам. И никога няма да разбера. Дали искаше да прекъсне речта на Блум, или просто страдаше от нечестно

подадената му роля, отредена за него поради предишните му изявления?

Прис се обърна към билярдната маса, после — към Блум. Всички репортери се блъскаха, за да застанат по-близо. Само Блум остана да седи усмихнат, някак изолиран. Той, разбира се, не гледаше нито масата, нито топката, нито създаденото поле. Зад тъмните очила нашият домакин съзерцаваше Прис.

Професорът нагласи топката. Отредена му бе ролята собственоръчно да докаже триумфа на своя противник, а самият той да стане за смях.

Може би съзнаваше, че няма връщане назад? Или може би…

Със сигурен удар той даде тласък на топката. Тя не се движеше бързо и всички я следяхме с поглед. Удари се в ръба на масата и бавно се запримижава към центъра. Сякаш Прис искаше да направи триумфа на Блум още по-драматичен.

Имах идеална гледка, защото стоях срещу Прис. Наблюдавах как топката приближава блестящия сноп. Зад него виждах част от тялото на седящия Блум, незакривано от светлината.

Топката приближи нулевия гравитационен обем, задържа се в края му за момент и след това изчезна със светкавична скорост. Дочу се трясък и замирисa на изгоряло.

Всички извикахме удивени.

След това, заедно с още милиони зрители, съм гледал тази сцена по телевизията. Наблюдавал съм се през тези петнадесет секунди на объркване, но не можех да позная лицето си.

Петнадесет секунди!

След тях открихме Блум. Той още седеше на стола, ръцете продължаваха да бъдат скръстени пред гърдите му, но там зееше отвор. Билярдната топка бе пронизала ръката и гръдния му кош. Както се установи по-късно при аутопсията, бе отнесена по-голямата част от сърцето му.

Изключиха установката. Извикаха полиция. Затеглиха Прис, който беше почти припаднал. Аз не бях в по-добро състояние. Ако някой от репортерите каже, че в този момент е разсъждавал нормално, просто лъже!

Успях да се срещна с Прис след няколко месеца. Беше малко отслабнал, но иначе изглеждаше добре. По страните му имаше руменина, излъчваше увереност. Толкова добре облечен не го бях виждал никога.

— Сега знам какво се случи — каза той. — Ако бях имал време за преценка, щях да се досетя. Но толкова бавно мисля, а бедният Ед така усърдно ме тикаше да участвам в шоуто му! Постоянно обмислям какви вреди нанесох, без да искам.

— Не можете да върнете Блум — трезво отбелязах аз.

— Не, не мога — отговори също толкова трезво моят събеседник. — Но все още съществува неговата фирма. Онова, което се случи по време на демонстрацията, е най-лошата реклама за нулевата гравитация. Историята трябва да се изясни и за това Ви повиках.

— Така ли?

— Ако мислех по-бързо, щях да разбера, че Ед говори глупости за повдигането на топката. Не би могло да бъде така. Ако Блум не презираше теорията ми толкова много, самият той би се досетил.

Движението на Земята не е единственото, което трябва да се има предвид, млади човече. Слънцето също се движи в огромна орбита около центъра на Млечния път. Галактиката също се върти по строго определен начин. Попадайки в нулевото гравитационно поле, може да помислите, че билярдната топка няма да се повлияе от тези движения и ще попадне в състояние на абсолютен покой. Но понятие „абсолютен покой“ не съществува!

Прис бавно поклати глава.

— Проблемът на Ед беше, че той приема ракетата да пада свободно, а хората да се реят в пространството. Той се надяваше топката да остане във въздуха. Обаче в космическия кораб нулевата гравитация не е резултат от отсъствието на гравитация. Там двата обекта, човекът и корабът, падат с еднаква скорост. Реагират на гравитацията по еднакъв начин. Така и двата обекта са неподвижни един спрямо друг.

— В нулевата гравитация, възпроизведена от Ед, се получи заздравяване на гумената Вселена. Това означава фактическа загуба на масата. Всичко в полето, билярдната топка, включително и молекулите

на въздуха, са безтегловни. Предмет без маса може да се движи само по един начин.

Професорът млъкна, сякаш очакваше въпроса.

— Какъв е той? — подканих го да продължи.

— Със скоростта на светлината. Всеки безтегловен обект, като неутрона и фотона, може да се движи единствено със скоростта на светлината. Всъщност кинетиката на светлината е такава, защото е съставена от фотони. В момента, в който билярдната топка влезе в нулевото гравитационно поле, тя стана безтегловна и излетя.

Поклатих глава.

— Но не възстановява ли масата си, щом напусне полето? — поинтересувах се аз.

— Разбира се. Веднага започва да намалява скоростта си под въздействието на триенето на въздуха и повърхността на билярдната маса. Но представете си колко голямо триене е необходимо, за да намали скоростта на такъв обект? Той преминава сто километра през нашата гъста атмосфера за хилядни от секундата. Билярдната топка се удари в ръба на масата, прониза нещастния Ед и излетя през прозореца, формирайки съвършени кръгове.

Чист късмет беше, че се намирахме на покрива на сградата. Ако бяхме по-ниско, можете да си представите колко сгради би разрушила и колко хора би убила. В този момент билярдната топка е в космическото пространство, някъде извън Слънчевата система. Ще пътува вечно, докато срещне някой по-голям предмет, който да я спре. В него ще се образува дълбок кратер.

Представях си тази картина. Не бях сигурен, че ми харесва.

— Но как е възможно това? Много добре видях как, като влезе в полето, билярдната топка замря! Вие твърдите, че тя е придобила огромна кинетична енергия. Откъде я е получила?

Прис сви рамене.

— От нищото. Законът за запазване на енергията е валиден само в условията на генерална относителност. Така е и в предполагаемата каучукова Вселена. Когато изчезне еластичността, относителността престава да съществува. Енергия може да се създава и разрушава свободно. Това важи и за радиацията в нулевото гравитационно поле. Тази радиация Блум не обясни тогава и се страхувам, че не би могъл.

Ако само бе експериментирал всичко до край… Ако не бързаше толкова с глупавото си шоу…

— Какво създава радиацията, сър?

— Молекулите на въздуха вътре в потока. Всяка приема скоростта на светлината и се блъска в другата. Те са само молекули, а не билярдна топка, затова се задържат. Но тяхната енергия се превръща в радиационна. Тя е продължителна, защото постоянно навлизат нови молекули от въздуха.

— Значи радиационната енергия е постоянна величина?

— Точно така. Това трябва да стане достояние на широката публика. Антигравитацията не е призвана да издига космически кораб, или да революционизира механичното движение. Тя е постоянен източник на свободна енергия, може да бъде трансформирана за поддържане на част от Вселената плоска. Без да съзнава това, Ед Блум изобрети не просто антигравитация, а първият Перпетуум мобиле. Такъв, който продуцира енергия от нищото.

— Всеки от нас би могъл да бъде на мястото на Блум, нали, професоре? Топката би могла да излети във всяка една посока?

— Безтегловни фотони се разпръскват във всички посоки. По тази причина пламъкът на свещта осветява наоколо. Безтегловни въздушни молекули се излъчват от общия обем на нулевата гравитация. Затова целият цилиндър излъчва радиация. Но билярдната топка беше само една. Тя би могла да излети във всяка посока, но избра тази, в която седеше Ед.

Така значи. И всеки знае последствията. Човечеството притежава свободна енергия и затова имаме планетата такава, каквато е. Професор Прис бе назначен да управлява империята на Блум. След време той стана точно толкова богат и известен, колкото своя съперник. С двете си Нобелови награди като добавка.

Само че…

Аз продължавам да мисля. Фотоните се разпръскват във всякакви страни и нямат причина да се концентрират в една. Въздушните молекули излизат от нулевото гравитационно поле във всички посоки, защото влизат отвсякъде.

Какво може да се каже за билярдна топка, идваща от определена посока? Дали ще поеме зададената траектория, или ще избере която и да е?

Питал съм деликатно много физици-теоритици, но те нямат категоричен отговор. Освен това само империята на Блум изследва нулевото гравитационно поле. Всеки оттам беше слушал неубедителните обяснения на ръководителя си, но защо никой не е провел експерименти в тази насока?

Чудя се дали в един-единствен момент мозъкът на Прис не бе заработил бързо? Дали, под натиска на Блум, Прис светкавично не бе прозрял истината? Той беше изследвал радиацията, съпътстваща нулевото гравитационно поле. Не може да не е знаел, че всеки обект, попаднал в него, ще излети със скоростта на светлината.

И след всичко това си беше премълчал?

Едно нещо е сигурно. Нищо от онова, което бе направил професор Прие край билярдната маса, не беше случайно. Той беше експерт и билярдната топка направи точно това, което той желаеше. Аз присъствах там. Видях да поглежда първо Блум, после билярдната маса. Сякаш преценяваше ъгъла. Видях го как даде тласък на топката. Наблюдавах я как се удря в ръба на масата и как се насочва към снопа светлина.

На записа, който съм гледал стотици пъти, ясно виждам, че преди да изпрати топката към центъра на билярдната маса, Прис се беше прицелил в сърцето на Блум.

За какво говорим тогава?

За нещастен случай или за съвпадение?

ЗАТОЧЕНИЕ В АДА

— Руснаците са изпращали заточеници в Сибир, още преди космическите полети да станат нещо обичайно — отбеляза Даулинг. — За целта французите са използвали Дяволския остров, а англичаните — Австралия.

Той се замисли над шахматната дъска, преди да посегне към офицера.

Седнал срещу него, Паркинсън гледаше фигурите някак отнесено. Шахът беше професионална игра на програмистите, но при дадените обстоятелства не му достигаше ентусиазъм. С раздразнение наблюдаваше своя партньор. Той, като основен обвинител по делото, би трябвало да бъде по-разстроен от него.

В такива случаи обикновено използваха компютър. Той залагаше на логиката. Не се влияеше от излишна сантименталност и чувства. Самият Даулинг, с идеалната си прическа и сдържано елегантно облекло, много малко се различаваше от бездушната машина.

Паркинсън, който предпочиташе да програмира защитата на възложените му правни случаи, също внимаваше с незначителните детайли на своя костюм. На глас той изрече:

— Искаш да кажеш, че заточението е широко прилагано наказание, което автоматично го лишава от жестокост?

— Не, то е изключително жестоко. Това, че го използват често, само го прави възпитателно.

Даулинг премести офицера и остана загледан в шахматната дъска, но Паркинсън несъзнателно вдигна поглед.

Разбира се, той не можеше да види нищо. Играеха шах вътре. Интериорът бе така моделиран, че да ги изолира от суровата действителност. Навън нощта сигурно беше ярко осветена от илюминациите.

Кога ги беше гледал за последен път? Не преди много време. Чудеше се в коя фаза бяха сега. Може би пламтящият им нокът тържествуващо се врязваше в нощното небе?

Като правило това беше чудесна гледка, или поне някога е била. Във времената, преди междузвездното пътуване да стане евтино и широко използвано. Преди заобикалящото ги изкусително пространство да стане контролируемо.

Сега красивата светлина в небесния свод изобразяваше Дяволския остров, въпреки че никой не произнасяше името без явно отвращение.

— Трябваше да ми позволиш да програмирам случая генерално против заточение — каза Паркинсън.

— Защо? Това не би повлияло върху изхода на делото.

— Не на това, Даулинг, но на бъдещите със сигурност! В тях би могло да се приложи смъртно наказание.

— За някой, повредил оборудването? Ти бълнуваш!

— Било е извършено в пристъп на сляпа ярост. Имал е намерение да нарани човешко същество, а не да унищожи апаратурата!

— Това не означава нищо и ти го знаеш. Липсата на преднамереност не омаловажава последствията.

— А би трябвало! Точно това исках да използвам аз!

Паркинсън придвижи напред една пешка, за да защити своя офицер.

Даулинг се замисли.

— Имаш намерение да атакуваш с царицата, Паркинсън, но няма да ти позволя… Я да видим сега? — Докато обмисляше новия си ход, той добави: — Това не са примитивните времена, приятелю. Живеем в пренаселен свят и нямаме право на грешки. Незначително нещо, като взривяване на консистор, може да изложи на опасност огромна група хора. Когато гневът изкарва от строя цяла силова линия, не може да има прошка.

— Не възразявам срещу това…

— Но щеше да го заложиш в програмата на защитата?

— Не е вярно. Виж, когато лазерният лъч на Дженкинс прониза основата на Полето, моят живот също беше застрашен, както на всички останали. Четвърт час забавяне и щях да бъда вече мъртвец. Напълно съзнавам това. Възразявам единствено срещу заточението като вид наказание.

Той потупа с пръст по шахматната дъска, сякаш за да бъде по-убедителен. Даулинг прихвана царицата, преди да е паднала.

— Не правя ход — измърмори той. Погледът му оглеждаше фигурите, но продължаваше да се колебае. — Грешиш, Паркинсън! Няма по-подходящо наказание, защото не съществува по-тежко престъпление. Виж, ние всички сме зависими от сложните и крехки технологии. Всяка повреда би коствала живота ни. Няма значение дали тя е причинена от непредпазливост, некомпетентност, или преднамерено. Човек, извършил такова действие, заслужава най-строго наказание. Смъртната присъда не е достатъчна в такъв случай.

— Да, никой не иска да умре!

— Желаещите да отидат в изгнание са още по-малко. В последните десет години сме приложили само едно такова наказание… Ето, да видя сега какво ще правиш! — И Даулинг прибута царицата си в дясното поле.

Присветна светлина. Паркинсън веднага скочи на крака.

— Програмирането е приключило. Компютърът е готов със своята присъда.

Даулинг флегматично вдигна поглед.

— Ти не се съмняваш каква ще бъде тя, нали? Запази фигурите, както са! Ще довършим партията по-късно.

Паркинсън беше сигурен, че няма да има желание за шах. Той забърза по коридора към съдебната зала. Походката му бе лека и гъвкава, както винаги.

Малко след като двамата с Даулинг бяха заели местата си, влезе председателят на съда. Двама стражи въведоха и Дженкинс.

Затворникът изглеждаше изтощен, но се държеше. Нахвърлил се с дива ярост срещу свой колега, той по невнимание бе лишил един сектор от захранване. Дори тогава е съзнавал какво го очаква. Липсата на илюзии помага понякога.

На Паркинсън не му достигна смелост да погледне обвиняемия. Не би могъл да го направи, без да си представи какви мисли се въртят в главата му. Дали си припомняше задоволствата на досегашния живот, преди да го хвърлят в пламтящия ад, който величествено прорязваше нощното небе?

Дали не се наслаждаваше на свежия и приятен въздух, на меките светлини, умерената температура, чистата вода и сигурността на обстановката? Тук всичко бе програмирано да създава комфорт на човечеството.

Докато там горе…

Съдията натисна контактния бутон и решението на компютъра зазвуча под формата на стандартен, мек и безпристрастен човешки глас:

— Цялата въведена информация бе разгледана в съответствие с действащите закони. Антъни Дженкинс е извършил престъпление, повреждайки оборудване и заслужава най-строго наказание.

В залата присъстваха само шестима, но цялото население гледаше своите телевизори, разбира се. Съдията заговори с описателна фразеология:

— Обвиняемият ще бъде отведен до най-близката космическа площадка. С първия полет ще бъде отстранен от този свят. Ще прекара остатъка от живота си в изгнание.

Дженкинс сякаш се сгърчи, но не промълви и дума.

Паркинсън потръпна. Колко ли усещаха чудовищността на това наказание? Много ли време трябваше да измине, за да премахне човечеството заточението?

Не би ли потръпнал всеки, помислил си за Дженкинс там горе? Ще могат ли да понесат факта, че един от тях е захвърлен за цял живот в непознат, враждебен и брутален свят? Там, където през деня е непоносима жега, а през нощта — убийствен студ? Свят, където небето е яркосиньо, а земята — грозно зелена! Там прашният въздух се движи шумно, а лепкавите морета бушуват непрекъснато.

А гравитацията… Тежко… Тежко и вечно придърпване!

Каквото и да е направил, никой не заслужава да бъде прогонен от уютния дом на Луната и да бъде изпратен в този небесен ад — Земята!

КЛЮЧОВАТА КОМАНДА

Джак Уивър излезе от командния пункт на Мултивак напълно изтощен и отчаян.

Тод Немерсън седеше отпуснат на своя стол. Попита вяло:

— Отново нищо?

— Нищо — отговори Уивър. — Никой не може да открие някаква нередност!

— С изключение на това, че не работи, искаш да кажеш?

— С това, че седиш и бездействаш тук, и ти не помагаш с нищо.

— Аз мисля!

— Мислиш… — изръмжа Уивър.

Немерсън се завъртя неспокойно в стола си.

— Защо не? Шест екипа от компютърни технолози се мотаят из коридорите на Мултивак. Три дена не са открили нищо съществено. Не можеш ли да заделиш един, който да помисли?

— Проблемът няма да се реши с мислене. Някое реле се е стопило и трябва да го открием.

— Не е толкова просто, Джак!

— Кой казва, че е? Знаеш, че там има милиони релета.

— Това няма значение. Ако беше реле, Мултивак щеше да промени веригата. Щеше да локализира повредената част и да я подмени. Проблемът е, че Мултивак не отговаря на рутинни въпроси. Не казва какъв е проблемът с него. Междувременно, ако не вземем мерки, във всеки град ще настъпи паника. Световната икономика зависи от Мултивак, на всеки му е известно.

— На мен също, но какво да направя?

— Казах ти вече, помисли! Явно изпускаме нещо твърде съществено! Виж, няма компютърен гений, който през последните сто години да не е мобилизиран за усъвършенстване системите на Мултивак. Той може да прави почти всичко, по дяволите! Дори да говори и слуша… Сложен е почти колкото човешкия мозък. Не

успяваме да вникнем в тайните на централната нервна система на човека, нали? По силата на коя логика трябва да разгадаем Мултивак?

— О, моля те! Остава да кажеш, че Мултивак е човешко същество?

— Защо не? — За момент Немерсън потъна в мисли, после промълви: — Сега, като го казваш, защо не? Бихме ли могли да кажем къде е тънката линия, която разделя машината от разума? Ако мозъкът е малко по-сложен от Мултивак, а ние го направим още по-съвършен… — Останалото бе неразбираемо мърморене.

Уивър стана неспокоен.

— Накъде биеш? Добре, да предположим, че Мултивак е човек. Какво би ни помогнало да открием повредата?

— Може би чисто човешка причина? Да предположим, че те попитат коя е най-възможната цена на пшеницата следващото лято, а ти не искаш да отговориш? Защо не би го направил?

— Защото няма да знам, но Мултивак знае всичко. Заложили сме му всякакви данни. Може да анализира времето, политиката, икономиката. Знаем, че го може. Правил го е и преди…

— Съгласен съм с теб. Да предположим, че знаеш отговора на някакъв въпрос, но не искаш да го кажеш? Защо би постъпил така?

Уивър изръмжа:

— Защото имам тумор в мозъка или някой ме е ударил по главата, или съм пиян… По дяволите, защото по някаква причина разумът ми е блокиран! Точно това се опитваме да установим в Мултивак. Търсим мястото, където машинариите са излезли извън строя и не изпълняват команди!

— Само дето още не сте го открили. — Немерсън стана от стола си. — Слушай, защо не ми зададеш въпроса, при който блокира Мултивак?

— Как? Да прекарам записа през мозъка ти ли?

— Хайде, Джак! Искам да ми възпроизведеш разговора с компютъра. Нали разговаряш с него?

— Знаеш, че това е част от терапията.

Немерсън кимна с глава.

— Точно там е проблемът. Терапията включва бездушно отношение, чист протокол. Преструваме се, че насреща си имаме човешки мозък и му говорим. Не се притесняваме от факта, че една

машина може да знае повече от нас. Превъплъщаваме колосалното метално чудовище в образа на бащински защитаващ ни обект.

— Щом държиш, може и така да се каже.

— Това не е правилно и ти го знаеш. Сложен компютър като Мултивак трябва да слуша и отговаря безупречно. Механичното внасяне и изтегляне на данни не е достатъчно. На определено ниво сложност Мултивак престава да бъде машина и се превръща в човешко същество. Хайде, Джак, задай ми въпроса! Искам да видя моята реакция на него.

Лицето на Джак Уивър запламтя.

— Но това е глупаво!

— Хайде, направи го!

Може би степента на отчаянието и депресията накараха Уивър да отстъпи. Той мрачно започна да захранва програмата на Мултивак по обичайния маниер. Изкоментира последната информация, засягаща бунтовете във фермите, засегна новото изравняване на реактивното изкривяване, изнесе лекция за слънчевите константи.

Започна сковано, но накрая се разгорещи. Когато и последната информация бе поставена на мястото й, Джак прекъсна контакта и удари колегата си по гърба. После завърши рязко:

— Това беше! Хайде сега, направи анализ и ни дай отговора!

За пореден път, както винаги когато извършваше тази процедура, Джак Уивър остана да чака. Ноздрите му бяха разширени. Сякаш за пореден път изпадаше в екстаз от допира с тази гигантска и величествена машина. Най-гениалното нещо, което човешките мозък и ръце бяха сътворили някога.

После се опомни и каза:

— Ето, това е всичко.

— Най-малкото сега поне зная защо аз не бих отговорил — изказа мнение Немерсън. — Виж, защо не изчистиш тази информация? Задвижи програмата и дай аз да говоря с Мултивак. Ще го направим за последен път.

Уивър присви рамене. После се обърна към командното табло, препълнено с равнодушно присветващи светлинки и екранчета. Той бавно ги изчисти. Един след друг отстрани и екипите от компютърни технолози.

После, затаил дъх, започна за пореден път да активира програмата на Мултивак. Ако трябва да бъдем точни, правеше го за дванадесети път. Някъде в новините щеше да се появи съобщение за този пореден опит. По целият свят хората, които зависеха от Мултивак, щяха да затаят дъх в колективно очакване.

Немерсън заговори веднага, щом Уивър въведе данните. Говореше някак срамежливо. Опита се да си спомни какво бе казал Уивър и очакваше момента на ключовата команда.

Джак приключи и сега в гласа на Немерсън звучеше напрежение. Той каза:

— Добре, Мултивак! Сега анализирай данните и ни дай отговорите си, моля те!

Вълшебните думи „моля те“ извършиха чудото. Всички клапи и релета започнаха весело да работят. Въпреки всичко, машината имаше чувства… Беше престанала да бъде просто компютър!

ЖЕНСКА ИНТУИЦИЯ

ТРИТЕ ЗАКОНА НА РОБОТИКАТА:

1. Роботът съзнателно, или чрез своето бездействие не може да наранява човек.

2. Роботът е длъжен да се подчинява на заповедите на човека. Изключение правят случаите, които противоречат на Първия закон.

3. Роботът трябва да защитава собственото си съществуване. Изключение правят случаите, които противоречат на Първия и Втория закон.

За пръв път в историята на Корпорация „Американски роботи и механични същества“ бе унищожен робот.

Никой не можеше да бъде обвиняван за това. Корабът се бе разпаднал в космическото пространство. Проучващата група се чудеше дали да оповести факта, че той всъщност се е сблъскал с метеорит. Нищо друго не би могло достатъчно бързо да дезактивира системата за самозащита. Нищо друго не би причинило щети с размерите на ядрен удар. В това нямаше съмнение.

От обсерваторията Флагстаф, а не от някакъв аматьор, бяха съобщили за ярка светлина в нощното небе секунди преди експлозията на кораба. На съответстващото място върху земната повърхност се бе забил метален къс от неотдавна образуван метеорит. Какво повече трябва, за да се извлекат съответните изводи?

И все пак досега не беше се случвало подобно нещо. Странностите на събитието бяха наистина колосални, въпреки че понякога бяха възможни и чудовищни несъответствия.

В офисите на Корпорацията всички „защо“ и „как“ стояха на заден план. Стресиращото бе унищожението на механично същество.

Факт бе, че ДжН–5 беше прототип. Първият успешен от четири предишни опита, включен в действие. Това обясняваше стреса.

Факт бе, че ДжН–5 беше радикално нов тип робот. Различаваше се от всичко, създадено преди това. Такава загуба трудно би могла да се преглътне.

Факт бе, че ДжН–5 очевидно бе направил някакво откритие, може би безвъзвратно изчезнало с него. Поражение, което не можеше да се изрази с думи.

Може би си струваше да се спомене, че заедно с робота, бе загинал и Главният роботопсихолог на Корпорацията…

Клинтън Меръдаян беше постъпил на работа във фирмата десет години преди това. Петте от тях той безропотно бе изслужил под строгото ръководство на вечно нацупената и кисела Сюзан Калвин.

Изключителната надареност на Меръдаян беше повече от очевидна. Това бе причината Сюзан Калвин да го предложи за ръководител на много по-възрастни от него колеги. Във всеки друг случай тя би приложила писмена обосновка. Но при този Питър Богърт — шеф на Изследователския отдел, разбираше, че това не е необходимо.

Меръдаян бе пълна противоположност на известната доктор Калвин. Въпреки масивната си двойна брадичка, той не беше пълен, за разлика от своята началничка. Но също за разлика от нея, той очевидно тежеше в други области. Масивното му и червендалесто лице, както и гъстата му рижа коса, гърмящият му глас и звучен смях, го налагаха сред останалите. Но най-отличителната му черта бе недостижимата увереност, с която оповестяваше своите успехи. Изброените качества караха всеки около него да се чувства незначителен в пространството.

Когато Сюзан Калвин най-сетне се пенсионира, беше съвсем естествено Меръдаян да заеме нейното място. Между другото, тя се оттегли без излишен шум, отказвайки всякакво честване и тържествени приеми.

Заместникът й беше изкарал точно едно денонощие на новия пост, когато предложи стартирането на проекта ДжН.

Той щеше да струва на Корпорацията нечувани досега средства, но Меръдаян игнорира този факт с едно махване с ръка.

— Ще изплати всяко пени, Питър — убеждаваше той своя началник. — Очаквам да убедиш Борда на директорите в това!

— Аргументирай се — настоя Богърт, чудейки се дали Меръдаян ще успее да го направи. Сюзън Калвин никога не бе обяснявала своите мотиви.

— Няма проблем — отговори инициаторът на проекта, като се настани удобно на едно кресло в директорския кабинет.

Богърт го изгледа със страхопочитание. Собствената му, някога черна коса, вече беше побеляла. Скоро и той щеше да последва Сюзан. Това означаваше край на екипа, поставил основите на Корпорация „Американски роботи и механични същества“. Те бяха успели да я превърнат във фирма с национално и международно влияние и значение. Незнайно защо нито той, нито някой от вече напусналите, не се бяха замисляли върху изключителния прогрес на тяхното предприятие.

Но идваше друго поколение. Новаците бяха на „ти“ с модерните технологии. Не се лутаха в области, където те някога бяха стъпвали на пръсти. Така стремително се движеха напред, а това беше хубаво.

— Предлагам да започнем конструирането на роботи без задръжки — започна Меръдаян.

— Неподвластни на Трите закона? Сигурно…

— Не ме разбра, Питър. Това ли са единствените ограничения, според теб? По дяволите, ти асоцииращ с ранните позитронни мозъци! Трябва ли да ти напомням, че освен областта на Трите закона, няма разклонение в тези мозъци, което да не е добре разработено и фиксирано? Създали сме роботи за всякакви специфични задачи. Спокойно можем да кажем, че имат почти неограничени възможности.

— И ти предлагаш…

— Всяко ниво под Трите закона да бъде отворено. Това не е никак трудно!

— Не е трудно, наистина — сухо отбеляза Богърт. — Безполезните неща никого не затрудняват. Трудното е да се фиксират тези нива и да се направи робота използваем!

— Но какво те притеснява? Фиксирането на нивата изисква големи усилия, защото Принципът на вероятността пряко касае масата на позитроните. Неговите стойности могат да бъдат сведени до

минимум, но защо да правим това? Ако успеем да използваме този принцип, за да пресечем пътя на догадките…

— Ще получим непредсказуем робот!

— Ще имаме творящ робот — настоя нетърпеливо Меръдаян. — Питър, ако човешкият мозък е притежавал нещо, което роботите нямат, това е непредсказуемостта — функция на субатомните нива. Признавам, че този ефект никога не е бил демонстриран експериментално върху нервната система. И без това човешкият мозък принципно не е по-висш от този на робота.

— И ти смяташ, че ако приложиш Принципа на вероятността в мозъка на робота, той ще заприлича на нашия?

— Точно така!

Те спориха и обсъждаха още много след това.

Бордът на директорите очевидно нямаше намерение да бъде убеден лесно.

Скот Робъртсън, най-крупният акционер във фирмата, каза:

— Достатъчно трудно се управлява роботната индустрия такава, каквато е. Общественото недоверие е голямо поради вечно съществуващия риск роботът да излезе извън строя. Ако хората осъзнаят идеята, че може да изгубим контрол над тях… О, не ми говорете за Трите закона! Средностатистическият човек няма да повярва, че роботите ще го защитят, щом чуе думата „неконтролируем“!

— Тогава не я използвайте — посъветва Меръдаян. — Може да я смените е „интуитивен“.

— Интуитивен… И при това робот-момиче? — измърмори някой.

Всички заседаващи около дългата маса се подсмихнаха ехидно.

Меръдаян реши да овладее ситуацията.

— Точно така! Робот-момиче. Нашите роботи са безполови, както и новият, но ние винаги си мислим за тях в мъжки род. Даваме им мъжки имена и им казваме „той“, или „него“. Този, ако математически конструираме мозъка му по моя план, ще попадне в координатната система ДжН. Първият робот ще бъде ДжН–1 и аз предполагам, че ще му викаме Джон–1… Защо да не го наречем

Джейн–1? Така обществото ще разбере, че сме конструирали робот с интуиция!

Робъртсън поклати глава.

— Не схващам разликата. От твоите обяснения разбрах, че възнамерявате да отстраните последната бариера, която принципно разделя мозъка на робота от човешкия? Каква мислите, че ще е социалната реакция?

— Трябва ли да става публично достояние? — попита Меръдаян. Замисли се за момент и продължи: — Вижте, в едно нещо обществото е единодушно — жената не е толкова умна, колкото мъжа, нали?

Заседателите веднага се огледаха предпазливо, сякаш все още Сюзан Калвин беше сред тях. Меръдаян продължи:

— Ако провъзгласим робота за женски, публиката автоматично ще приеме, че Джейн–1 е умствено по-назад. Това ни предпазва от по-нататъшни обяснения.

— Всъщност има и друго — намеси се Богърт. — С колегата много внимателно сме изчислили параметрите на новата машина. Независимо от това дали ще бъде Джон, или Джейн, тя ще е изключително стабилна. Достатъчно разумна, но по-опростена, в сравнение с другите ни серии. Ще й бъде добавен само един елемент. Е, нека го наречем „интуиция“.

— Кой може да предвиди докъде ще ни доведе това? — измърмори Робъртсън.

— Меръдаян! Както знаете, Космическият скок вече е разработен като принцип. Стана възможно човекът да използва хиперскоростта, надвишаваща тази на светлината. Можем да посетим други планети от звездната система и да се върнем в оптимално време — за седмица, например.

— Това не е ново за нас — отбеляза Робъртсън. — Постигнахме го благодарение на роботиката.

— Точно така. Позволете да добавя, че не ни върши работа. Не можем да използваме хиперскоростта, освен за демонстрация. Космическият скок е рискован. От енергийна гледна точка е разточителен, следователно — и изключително скъп. Ако можехме да си го позволим, целта му би трябвало да е откриването на обитаема планета. Наречете това психологическа необходимост. Ако изхарчим двадесет милиарда долара единствено за научни данни, тогава всеки

ще пита защо сме пропилели толкова пари. Ако рапортуваме обаче за откриването на населена планета, никой няма да се интересува от средства. Автоматично влизаме в ролята на космически Христофор Колумб.

— Е?

— Е, къде ще открием обитаема планета? Коя от всичките триста хилядите звезди и звездни системи, отстоящи на триста светлинни години, има шанса да бъде населена? Събрали сме огромно количество данни за съседните светове, но на кой има живот? Коя планета да посетим първа? Ние не знаем…

— Как може тази Джейн да ни помогне? — попита един от директорите.

Меръдаян понечи да отговори. После само махна с ръка към Богърт и онзи разбра. Изказването на началникът винаги тежи повече. Богърт не харесваше много тази идея. Ако проектът ДжН се окаже пълно фиаско, лепкавите пръсти на обвинението лесно щяха да сграбчат и него. От друга страна, пенсионирането му не беше много далече. Ако проектът успее, той би се оттеглил с лаврови венци. Може би причината бе в увереността на Меръдаян, но Богърт искрено вярваше, че имат големи шансове за успех. На глас той изрече:

— Типът ДжН ще сравни данните много по-бързо и точно от човека. За един ден той ще направи изводи, за които на нас са ни необходими десет години. Освен това ще му липсва предубеждението, което ученият неизбежно си създава вследствие на предишни свои теории.

След това изказване последва тишина. Накрая Робъртсън рече:

— Но всичко е относително, нали? Представете си, че роботът ни посъветва да отидем примерно на планета Скуиджи–17 или някъде другаде. Изминаваме тия светлинни години и откриваме, че там няма и следа от живот. Какво ще правим тогава?

Този път се намеси Меръдаян.

— Пак ще имаме полза. Ще знаем по какъв начин роботът е стигнал до това заключение. Това ще ни помогне много за овладяване на астрономическите детайли, дори и да не проведем Космическия скок. Между другото, можем да визираме пет планети с най-вероятен живот, от тях да откроим една. Така вероятността тя да бъде обитаема става 95 на сто. Така ще сме почти сигурни…

Продължиха дискусията дълго след това.

Отпуснатите средства не бяха кой знае колко, но Меръдаян разчиташе на последващо финансиране. Ако със сто милиона можеше да се спаси онова, постигнато с двеста, то те със сигурност щяха да бъдат гласувани.

Най-сетне Джейн–1 бе построена и пусната в режим на действие. Питър Богърт го… я разглеждаше мрачно.

— Защо е тази тънка талия? — попита накрая той. — Със сигурност тя не е доказателство за големия талант на конструкторите.

Меръдаян се усмихна.

— Виж, ако ще я наричаме Джейн, няма смисъл да изглежда като Тарзан, нали?

Богърт поклати глава.

— Това не ми харесва. Остава да й изваеш и гърди, а това са глупости. Ако жените разберат, че сме създали робот с техните прелести, тогава да не ти разправям какви перверзии може да се развихрят. Със сигурност ще имаме неприятности с женските движения.

— Може би тука си прав — съгласи се Меръдаян. — Никоя жена не би искала да я заменят, без тя самата да има вина за това. Съгласен съм с теб.

Джейн–2 нямаше тънка талия. Тя беше сериозен робот, който рядко се движеше и още по-рядко говореше.

Създателят й периодично тичаше при Богърт. Бързаше да сподели, че нещата с нея не вървят добре. Увереността на Меръдаян в успеха беше непоклатима. Не би се поколебал да нахълта в спалнята на началника си дори в три през нощта, за да сподели своя ентусиазъм.

Конструкторът сега обикаляше изтощен и блед, изглеждаше някак утихнал.

— Няма да говори — заяви уверено Богърт.

— О, тя приказва — каза Меръдаян. Отпусна се тежко на стола и прехапа устни. — Прави го рядко обаче!

Богърт стана и обиколи робота.

— Предполагам, че дрънка глупости? Е, щом не говори, значи не е жена, нали?

Колегата му направи опит да се усмихне.

— Проверката показа, че мозъкът й е някак изолиран — каза той.

— Известно ми е.

— Но когато бе поставен за зареждане във Физиологичния апарат, мозъкът бе надлежно модифициран!

— Разбира се.

— Тогава по някакъв начин бе разстроен. Проблемът е, че когато си имаш работа с такава голяма величина вероятности, нещата са…

— Несигурни? — попита Богърт. Собствената му реакция го изненада. Инвестициите на компанията бяха набъбнали. За почти две години резултатите бяха, меко казано, разочароващи. Въпреки неуспеха, той си бърбореше спокойно с Меръдаян и продължаваше да вярва в успеха.

Тайно се чудеше дали щеше да се чувства така, ако говореше със Сюзан Калвин. Меръдаян бе толкова ентусиазиран и погълнат, колкото тя никога не можеше да бъде. Освен това колегата му беше изключително уязвим, когато преживяваха неуспех. Превръщаше се в лесна мишена за присмех и критика. Това не можеше да се случи със Сюзан.

Меръдаян не отговори на последната му забележка. Не от презрение, присъщо на Сюзан, а просто защото не беше го чул.

— Проблемът е в разпознаването. Конструирали сме корелацията на Джейн–2 перфектно. Но когато извърши свързването, тя не може да отличи истинския резултат от незначителния. Този проблем не може да се разреши лесно. Как да накараш робота да работи качествено, като не можеш да предвидиш каква корелация ще направи?

— Предполагам, че си мислил да намалиш потенциала на диода W–21. После да го свържеш с…

— Не! Не… — Гласът на Меръдян премина в шепот. — Не е възможно да разбъркаш всичко. Може да направим това само за себе си. Главното е да я накараме да отсее важното и да извлече извода. Ако успеем да направим това, ще видиш, че роботът ще започне да отговаря по интуиция. Не знам как ще го постигнем, освен ако не стане случайно!

— Струва ми се, че искаш непосилни неща от нея! Искаш да прилича на гений — отбеляза сухо Багърт.

Меръдаян закима енергично.

— Точно така, Питър! Толкова пъти съм се страхувал да си го призная. Моля те, не ми се подигравай! Не влизай в тона на другите!

— Наистина ли целта ти е робот-гений?

— Какво са думите? Опитвам се създам мислеща машина, която да прави уникални корелации с огромна скорост. Това трябва да заложа в позитронните уравнения на полето, но все още не успявам!

Той изгледа недоволен Джейн–2 и попита:

— Кои са предимствата ти, Джейн?

Роботът извърна глава към Мерядаян, но не издаде звук. Ученият прошепна:

— Сега търси из корелационните банки.

Най-сетне Джейн–2 изрече безизразно:

— Не съм сигурна. — Това бяха първите произнесени от нея думи.

Меръдаян изви очи нагоре.

— Тя не прави разлика между създаване на уравнение и неокончателен резултат.

— Разбрах това — измърмори Богърт. — Слушай Меръдаян, ще успееш ли да постигнеш нещо, или да сведем загубите само на половин милиард?

— Ще успея! — отсече ученият.

Джейн–3 беше абсолютен неуспех и Меръдаян беснееше.

Тя беше грешка и ученият не можеше да вини никого за това, освен себе си. Въпреки че Меръдаян се чувстваше унижен, всички запазиха мълчание. Оставиха го сам да направи корекции в заплетената математика на позитроните.

Изтече почти година, преди да бъде готова Джейн–4. Меръдаян отново бе ентусиазиран.

— Тя го има — прецени той. — Джейн–4 притежава висок коефициент на разпознаване!

Увереността му стигна до там, че я изправи пред Борда на директорите. Поставиха й задача. Не математическа, разбира се. Всеки

робот би могъл да я реши. Въведоха й объркани данни, които в основата си бяха верни.

След експеримента Богърт отсече:

— Това не означава кой знае какво!

— Прав си — съгласи се Меръдаян. — Задачата беше елементарна за Джейн–4, но нали трябваше да им покажа нещо?

— Известно ли ти е колко сме изхарчили досега?

— Хайде, Питър, не започвай пак! Сам прецени колко далеч сме стигнали! Работата ни е не е отишла напразно. Изминалите три години бяха същински ад за мене, но успях да създам нова технология за калкулация. От този момент нататък, за всеки създаден от нас робот, ще спестяваме по петдесет хиляди долара.

— И какво от това?

— Как какво? Уверен съм, че n-измерната сума на вероятността ще намери широко приложение. Моите роботи ДжН ще я открият! Щом веднъж постигна това, което искам, нашият проект ще изплати инвестициите за пет години, дори да ги увеличим три пъти.

— Какво имаш предвид като казваш „щом веднъж постигна това, което искам“? Какво не е наред с Джейн–4?

— Нищо! Просто може да бъде усъвършенствана. Мислех, че усещам накъде вървя, когато я оформях. Сега, след тестовете, вече знам какво трябва да подобря и ще го направя!

След почти година Джейн–5 беше факт. Този път увереността на Меръдаян нямаше граници.

Джейн–5 беше по-дребна и слаба от обичайните роботи. Въпреки че й липсваха женските форми на Джейн–1, около себе си тя излъчваше атмосфера на женственост.

— Дължи се на стойката й — отбеляза Богърт. Ръцете й висяха грациозно. Като се обърнеше, сякаш имаше извивка на гръдния си кош.

— Сега я чуй — предложи Меръдаян. — Как се чувстваш, Джейн?

— В отлично здраве съм, благодаря — отговори Джейн–5. Гласът й беше нежен контраалт — типично женски.

— Защо си направил това, Клинтън? — попита раздразнен Богърт.

— Важно е от гледна точка на психологията. Искам хората да я мислят за жена, да се отнасят с нея като с жена!

— Кои хора?

Меръдаян се взираше съсредоточено в Богърт, пъхнал ръце в джобове.

— Двамата с Джейн трябва да заминем за Флагстаф!

Богърт мислено отбеляза, че колегата му не каза Джейн–5. Това наистина беше единствената, неповторимата, мечтаната от тях Джейн.

— Защо?

— Там се намира Световният център по планетология, нали? Т.е. изследват звездите и изчисляват вероятността за тяхната населеност, не е ли така?

— Така е, но се намира на Земята!

— Известно ми е.

— Действията на роботите там строго се контролират. Не считам, че е необходимо Джейн да ходи на това място. Събери всички книги по основи на планетологията и накарай Джейн да ги абсорбира.

— Това няма да стане! Питър, защо не искаш да разбереш, че Джейн не е обикновен робот? Тя притежава интуиция.

— И какво от това?

— Означава, че не ние определяме от какво се нуждае, кое може да използва! Такъв подход се прилага върху коя да е сметачна машина. Изчиташ й сухи данни, отдавна загубили давност, и чакаш резултат. Джейн трябва да има действаща информация, да слуша гласове, спорове. Необходим й е достъп до всякакви данни, дори и до безполезните. Как бихме могли да предвидим кога нещо в нея ще прищрака и ще открие правилния отговор? Ако знаехме това, нямаше да изхарчим толкова средства за конструирането й, нали?

Богърт започна да се дразни.

— Тогава доведи при нея всички планетолози — заяде се той.

— Тук те нямат тази стойност. Ще бъдат лишени от естествената си среда. Искам Джейн да ги гледа как работят, да наблюдава приборите им, кабинетите, техните бюра. Трябва да уредиш транспортирането й до Флагстаф. Бих предпочел да не обсъждаме това повече!

За момент прозвуча като Сюзан. Богърт примига.

— Трудно ще бъде да се уреди. Преместването на експериментален робот…

— Джейн не е експеримент! Тя е пета поред от серията!

— Предишните четири всъщност не работеха…

Меръдаян вдигна ръце отчаян.

— Кой те кара да запознаваш правителството с тези подробности?

— Не ме притеснява правителството. То би могло да разбере специфични случаи. Безпокои ме общественото мнение. За петдесет години сме стигнали твърде далеч. Не искам, ако загубиш контрол, да ни върнеш пак там и…

— Няма да загубя контрол! Направо търсиш под вола теле! Слушай, Корпорация „Роботи и механични същества“ може да си позволи частен самолет. Ще се приземим тихо в най-близкото търговско летище. Ще уредим там да ни чака специален транспорт, който ще ни откара незабавно до Флагстаф. Джейн ще бъде опакована. Така ще бъде очевидно, че някакво обикновено оборудване се придвижва до лабораториите. Няма да привлечем ничие внимание. Ще съберем екипа там, за да му обясним точната цел на визитата. Не се съмнявам, че те ще разберат мотивите ни правилно и ще ни съдействат.

Богърт се замисли.

— Рискованата част от плана са самолетът и специалният транспорт. Ако се случи нещо с тях…

— Нищо няма да се случи!

— Най-сигурни ще бъдем, ако дезактивираме Джейн по време на транспорта. Така, ако някой я открие…

— Забрави това, Питър! Не можем да го направим! Та тя с лекота прави асоциации от деня на своето създаване. Можем да замразим информацията, която притежава, но не и асоциациите й.

— Но ако се разбере, че транспортираме действащ робот…

— Никой няма да разбере!

Меръдаян не отстъпи и самолетът бе осигурен. Последен модел, автоматичен Компюто-джет, но се управляваше от пилот на Корпорацията. Контейнерът, в който бяха настанили Джейн, пристигна благополучно на летището. След това специален транспорт я откара на Земята. Джейн достигна Флагстаф без никакви инциденти.

Не бе изминал и час от пристигането им, когато Меръдаян веднага позвъни на Питър Богърт. Както винаги, изпаднал в неудържим екстаз, той бързаше да го сподели със своя началник.

Съобщението пристигна по обичайната лазерна тръба, но доста разбъркано и на пръв поглед неразбираемо. Въпреки това Богърт се ядоса. Всеки с достатъчно технологични умения, правителството например, би могъл да го разгадае. Единственото сигурно нещо бе, че управляващите нямаха причина да се съмняват и да го правят.

— По дяволите, защо беше нужно да се обаждаш? — попита раздразнен Питър.

Меръдаян не му обърна внимание.

— Беше истинско вдъхновение! Тя е абсолютен гений, казвам ти! — шепнеше ученият.

За момент Богърт занемя в слушалката. След това извика, загубил контрол:

— Искаш да кажеш, че вече имаме отговора?

— Не, дай ни време, за бога! Искам да кажа, че гласът й беше същинско вдъхновение. Слушай, без проблем транспортирахме Джейн до централата на Флагстаф и я разопаковахме. В момента, в който тя пристъпи напред, всички се отдръпнаха. Изплашиха се, разбираш ли? Щом мастити учени забравят за Трите закона на роботиката, какво остава за обикновения човек? Тогава отчаяно си помислих, че всичко е свършило, преди да започне. Ако тя се разбеснее, после всеки само това щеше да си спомня.

— Казвай нататък!

— Джейн ги поздрави рутинно. Тя каза: „Добър ден, господа! Радвам се да се запознаем!“ Красивият й контраалт прозвуча така очарователно! И знаеш ли какво стана? Един започна несъзнателно да си намества вратовръзката, а друг — да си оправя прическата. Онова, което най-много ме впечатли, знаеш ли кое беше? Най-възрастният от всички започна да проверява дали случайно не е разкопчан дюкяна на панталона му. Всички са луди по нея. Имаха нужда единствено от гласа й. За тях тя вече не е робот, а момиче!

— Искаш да кажеш, че й говорят?

— Дали й приказват? Да, непрекъснато. Трябваше да й въведа и секс-информация. Биха поискали данни от нея още сега. Всичко е

условен рефлекс. Слушай, мъжът реагира на гласа. В най-интимните моменти той не гледа. Гласът в ухото ти е този…

— Добре, Клинтън, разбрах те! Къде е Джейн сега?

— С тях. Не биха я пуснали за нищо на света!

— По дяволите, човече! Върви при нея! Не я изпускай от очи нито за секунда!

Обажданията на Меръдаян през десетдневния им престой във Флагстаф не бяха толкова чести. Освен това ставаха и все по-малко екзалтирани.

Ученият докладваше, че Джейн слуша внимателно и понякога отговаря. Популярността й не намалява. Получава достъп до всяка подробност, но резултат няма.

— Съвсем нищо? — попита Богърт.

Меръдаян веднага зае отбранителна позиция.

— Не може да се каже, че е съвсем нищо. Работим с интуитивен робот. Как да си сигурен какво става вътре в него. Тази сутрин Джейн попита Йенсен какво е закусвал.

— Астрофизикът Роситър Йенсен?

— Да. Оказа се, че той не е закусвал изобщо. Изпил е само чаша кафе.

— Значи Джейн се учи да приказва. За това ли отидоха толкова много средства…

— О, не започвай пак! Това не беше просто разговор. Джейн попита, защото в мозъка й се върти някаква корелация.

— Каква може да е тя?

— Как бих могъл да знам? Ако знаех, щях аз да бъда Джейн! Нямаше да имаме нужда от нея! Но трябва да означава нещо. Програмирана е да отговори на въпроса коя планета е обитаема и…

— Тогава ми се обади, като го направи! Не е необходимо да ми описваш възможни корелации и тем подобни глупости!

Всъщност Богърт и не се надяваше на такова обаждане. С всеки изминал ден той все повече се отчайваше. Когато съобщението за постигнатия успех най-сетне пристигна, той не беше подготвен за него.

Самият Меръдаян бе толкова въодушевен и развълнуван, че шепнеше.

— Тя го направи! Аз самият вече се бях отчаял! За всяко нещо бе получила информация по два, дори три пъти, но тя не отговаряше…

Сега съм в самолета. Връщаме се. Току-що излетяхме.

Богърт успя да се овладее.

— Не си играй с мен, човече! Имаш отговора? Тогава кажи ми го!

— Тя го има. Назова ми три планети, отстоящи на осемдесет светлинни години. Всяка от тях има от шестдесет до деветдесет процента вероятност да е населена. На една от тях е почти сигурно, че има живот. Там процентът е 97,2. Когато се завърнем, тя ще ни покаже какво й е дало основание да направи този извод. Предчувствам как всички астрофизици и космолози ще…

— Сигурен ли си?

— Да не мислиш, че имам халюцинации? Дори имам свидетел. Бедното момче направо подскочи, когато великолепният й глас започна да извива тонове…

Точно в този момент метеорит разби самолета. От Меръдаян бяха останали само късове плът. Частите на Джейн не биха могли да комплектуват нищо, което да бъде от полза.

Скръбта никога до този момент не бе попарвала така жестоко Корпорация „Американски роботи и механични същества“. Разрушенията бяха глобални и безвъзвратни, но фирмата едва ли би могла да носи последствия за незаконния експеримент. Робъртсън се опита да намери утеха в този факт.

Питър поклати глава и измърмори:

— Загубихме най-големия шанс компанията да добие огромно обществено признание. Да надхвърлим прословутия Франкенщайнов комплекс. Какво щеше да означава робот да реши проблема със съществуването на обитаема планета? Пак роботи разработиха Междузвездния скок. Роботите щяха да отворят Галактиката за нас. Господи, нямаше начин да се изчислят ползите за човечеството, както и за нас, разбира се.

— Бихме могли да построим нова Джейн, дори и без Меръдаян, нали? — попита Робъртсън.

— Възможно е, разбира се. Но можем ли отново да разчитаме на качествена корелация? Ами ако Меръдаян е имал просто късмета на

първия, а след него започне да не ни върви? Метеоритът унищожи… Боже, не мога да го понеса!

Робъртсън прошепна колебливо:

— Ами ако не ни е било съдено да узнаем истината? Ако това е знак…

Видял сълзите на Богърт, той не събра сили да продължи.

— Предполагам, че загубата не е непоправима — успя да изрече Богърт. — Останалите Джейн са програмирани да ни помогнат. Бихме могли да дадем женски глас и на други роботи, ако това би окуражило публичното възприятие. Само ако знаем какво е казала Джейн–5!

— В последното си обаждане Меръдаян споменава за свидетел?

— Знам и съм мислил върху това. Вече съм се свързал с Флагстаф. Никой от запознатите с възможностите на Джейн не я е чувал да говори за обитаема планета.

— Възможно ли е Меръдаян да ни е заблудил? Той така силно желаеше положителен резултат. Може да е откачил и…

— Искаш да кажеш, че за да спаси репутацията си, той е измислил получения отговор? После би могъл да инсценира някаква повреда, за да лиши Джейн от реч? Нито за минута не бих допуснал такава възможност. По същата логика можеш да предположиш, че е нагласил и метеорита?

— Тогава какво ще правим?

— Ще се върнем обратно във Флагстаф! Отговорът е там. Трябва само по-основно да се разтърсим, това е всичко. Заминавам там и ще взема няколко човека от отдела на Меръдаян. Ще преобърна, ако трябва, цялата станция с главата надолу!

— Но защо не помислиш? Дори и да открием свидетеля, как би ни помогнал, след като я няма самата Джейн? Тя ни е необходима за обяснение на процеса?

— Всяка информация в случая е от значение. Джейн е посочила имената на звездите, или техните каталожни номера. Ако някой си спомни тях, значи имаме нещо. Може да липсва съзнателен спомен, тогава ще приложим психотест. Ако сравним резултата с подадените й данни в началото, тогава бихме могли да вникнем в нейната интуиция… Ако постигнем това, сме спасени!

Богърт се завърна след три дни, умълчан и отчаян. Когато Робъртсън нетърпеливо го попита за резултата, той мрачно пророни:

— Нищо!

— Абсолютно нищо?

— Точно така. Говорих с целия екип на Флагстаф, с всеки учен, техник, с всеки студент, имал допир до Джейн. За щастие, не бяха много. Бих поздравил Меръдаян за неговата дискретност. Позволил е достъп до нея само на онези, които биха могли да й дадат планетологична информация. Двадесет и трима са я виждали, а дванадесет са разговаряли с нея.

— Проверих няколко пъти всичко, което е изрекла. Спомнят си я много добре. Това са запалени по своя експеримент хора и имат мотивация да я помнят. Имали са работа с говорещ робот и то с такъв, който се изразява като телевизионна водеща. Не могат да я забравят.

— Направихте ли психотест? — попита Робъртсън.

— Ако имах и най-малък намек за това, което ни интересува, щях да го приложа. Но да подлагаме без основание на стрес мозъка на хора, които си вадят хляба с него… Пък, честно казано, и това не би помогнало. Ако Джейн бе споменала имената на трите звезди с предполагаем живот, това би взривило цялата лаборатория. Как би могъл някой да забрави?

— Тогава може би някой от тях е излъгал — предположи мрачно Робъртсън. — Иска да запази информацията за себе си и да извлече полза от това?

— Какво би постигнал? Цялото управление и персонал знаеха задачата на Меръдаян и Джейн, това първо. Второ — знаят защо съм отишъл аз. Ако в бъдеще някой излезе със становище за планети с предполагаем живот на тях и той работи във Флагстаф, без съмнение, данните са откраднати. Няма да успее да реализира проекта си.

— Тогава сигурно Меръдаян е допуснал грешка?

— Не мога да повярвам и на това. Меръдаян, както всеки роботопсихолог, бе доста странен. Признавам, че това ме дразнеше, но за мен бе обяснимо. Всеки специалист с неговата професия, имащ работа повече с роботи, отколкото с хора, би бил същия. Беше особен, но не бе глупак. Не би допуснал грешка от такава величина!

— Тогава… — Бяха дискутирали всички възможности и винаги бяха достигали до задънена улица. Накрая Робъртсън предложи: —

Защо не попитаме Сюзан?

Богърт се вкамени от изненада.

— Какво каза?

— Да попитаме Сюзан. Ще й се обадим и ще я помолим да дойде тук!

— Защо? Какво повече би могла да направи?

— Не знам, но тя е роботопсихолог и би могла да разбере по-добре от нас Меръдаян. Между другото… По дяволите, тя винаги е имала повече мозък от нас!

— Но Сюзан скоро ще навърши осемдесет години!

— Ти си на седемдесет и какво от това?

Богърт въздъхна. Молеше се острият й език да бе станал по-малко жилещ през годините. На глас изрече:

— Добре, да се консултираме с нея.

Сюзан Калвин влезе в кабинета на Богърт. Погледът й бавно обходи обстановката и накрая се спря върху Директора на изследователския отдел. Беше доста остаряла след пенсионирането си. Косата й бе абсолютно бяла, лицето — покрито с бръчки. Беше много отслабнала, почти прозрачна. Като че само очите й се бяха запазили. Гледаха все така пронизващо и осъдително.

Богърт се запъти към нея, прострял радушно ръце за поздрав.

— Сюзан!

Гостенката благосклонно пое ръката му и рече:

— Изглеждаш учудващо добре за старец, Питър. Ако бях на твое място, не бих чакал до следващата година. Пенсионирай се веднага и позволи на младите да продължат… А Меръдаян е мъртъв! Дали не ме викаш, за да заема неговото място? Може би си решил да задържиш антиките, докато не умрат на своя пост?

— Не, Сюзан! Повиках те във връзка с… — Той внезапно млъкна. Осъзна, че няма представа как да започне.

Но Сюзан отгатна мислите му така, както винаги го бе правила. Тя седна с видима болка в остарелите си стави.

— Питър, повикал си ме, защото имаш някакъв проблем? Знам, че би желал да ме видиш само мъртва.

— Моля ти се, Сюзан…

— Не си губи времето в любезности. Лично аз никога не съм го правила като млада и сега не възнамерявам да се променям. Смъртта на Меръдаян и твоето обаждане са две необичайни събития. Значи между тях има някаква връзка. Започни отначало и не се притеснявай, че ще изглеждаш като глупак. Това ми е известно отдавна.

Богърт прочисти гърлото си нещастно и започна. Сюзан слушаше внимателно, без да помръдне. Мършавата й ръка се вдигна само веднъж, когато зададе съществения въпрос:

— Женска интуиция? Заради нея ли трябваше да създадете робот? Такива сте вие, мъжете! Използвате жената, за да стигнете до правилния извод. После ви е страх да признаете, че тя е равна на вас, дори интелектуално е по-извисена. По тази причина решавате да създадете нещо, което да притежава женска интуиция?

— Точно така, Сюзан, но позволи ми да продължа…

И той го направи. Когато стигна до очарователния контраалт на Джейн, тя отново го прекъсна.

— Трудно е наистина да решиш да мразиш мъжете, или просто да ги презираш!

Когато Богърт свърши, Сюзан попита:

— Мога ли да ползвам този кабинет за час-два?

— Да, но…

— Искам да прослушам всички записи. Да се запозная с програмирането на Джейн, с обажданията на Меръдаян, с разследването ти във Флагстаф. Предполагам, че ако се наложи, мога да ползвам лъскавия ти лазерен телефон?

— Да, разбира се.

— В такъв случай, изпарявай се оттук, Питър!

Не беше минал и час, когато тя закуцука към вратата, отвори я и повика Богърт. Когато той се появи, с него беше и Робъртсън. Двамата влязоха в кабинета.

— Здравей, Скот — поздрави вяло Сюзан.

Богърт се опита да отгатне нещо по лицето на бившата си колежка, но без резултат. Сблъска се с изражението на една корава старица, решила да направи нещата трудни за него. Той внимателно попита:

— Мислиш ли, че би могла да постигнеш нещо, Сюзан?

— Повече от това, което вече имам? Не, не мисля!

Богърт сви устни раздразнен, но Робъртсън попита:

— Какво направи, Сюзан?

— Помислих малко. Нещо, което не успях да убедя други да правят. Потрудих мислите си върху Меръдаян. Познавах го много добре. Имаше мозък, но беше дразнещо общителен. Мислех, че това ще ти хареса след мен, Питър?

— Промяната бе осезателна — не успя да се въздържи Богърт.

— Обзалагам се, че е тичал при тебе с резултата веднага, щом го е имал, нали?

— Така беше.

— И все пак, последното му съобщение, за отговора на Джейн, той ти е изпратил от самолета? Защо е чакал толкова дълго, а не ти е звъннал от Флагстаф?

— Предполагам, че е искал да провери информацията, или… Не знам — отговори Питър. — Това бе най-важното за него. Може би е искал да бъде сигурен за себе си?

— Напротив! За най-съществения той не би чакал и секунда. Освен това, щом е искал да отлага, защо не го е направил като хората? Докато пристигне в Корпорацията. Тук, с помощта на своя екип, би направил щателна проверка. Накратко казано, от една гледна точка е протакал твърде дълго, а от друга — изобщо не е чакал.

Робъртсън я прекъсна.

— Значи считаш, че има някаква измама…

Сюзан изглеждаше отвратена.

— Скот, не се съревновавай с Питър по тъпи забележки! Позволи ми да продължа. Втората гледна точка се потвърждава от факта, че е имал свидетел. Според записа Меръдаян е казал: „Горкото момче, подскочи два метра, щом чу очарователния глас на Джейн!“ Всъщност, това са били последните думи на бедния ни колега. Логичният въпрос е: защо трябва да подскача от изненада? Меръдаян вече е обяснил, че всички са свикнали с гласа на Джейн, защото са прекарали дни с нея. Защо способността й да говори трябва да ги стряска?

— Предположих, че причина за това са думите й. Тя е дала отговор на въпрос, който се чака вече цял век.

— Но те са очаквали това нещо от нея. За това е била там. Всъщност, обърни внимание на думите. Меръдаян твърди, че свидетелят е бил стреснат, а не удивен, ако схващате разликата. Реакцията му е дошла още в началото на изявлението на Джейн. Ако е бил удивен от съдържанието на изявлението й, той е трябвало първо да изслуша какво ще изрече и да го осмисли. Тогава думата „внезапно“ за реакцията на свидетеля не би трябвало да съществува.

Богърт вметна смутен:

— Мисля, че от това не може да се направят генерални изводи.

— Може — натърти студено Сюзан. — Аз съм роботопсихолог. Колегата ми също беше такъв. Длъжни сме да съпоставим тези две аномалии. Странното отлагане на съобщението на Меръдаян и още по-странната реакция на свидетеля.

— Тогава как ги обясняваш? — попита Робъртсън.

— За целта е необходима логика. Меръдаян се е обадил веднага, щом е чул резултата от Джейн. Това означава, че събитието се е случило в автомобила. Ако е станало във Флагстаф, той би се обадил от там.

— Но тогава…

— Нека да завърша. Не каза ли колегата, че са били транспортирани до самолета? Това означава, че с него е имало човек — шофьорът на колата.

— О, Господи…

— Питър, когато си чул съобщение с планетологично съдържание, веднага си помислил, че свидетелят е планетологист, нали? Там ти е грешката. Ти разделяш хората на категории и повечето от тях презираш и не приемаш. Роботът не може да направи това. Той сляпо се подчинява на Първия закон на роботиката. Не прави разлика между хората, на които ще се подчинява. За робота всички са равни. Такава е стратегията и на роботопсихолога, който трябва да се съобразява със спецификата на механичните същества. На Меръдаян през ум не му е минало да спомене, че свидетелят е бил шофьорът. За теб той, тъй като не е учен, е просто превозвач. Но за колегата ми е бил човек и свидетел.

Богърт клатеше глава недоверчиво.

— Сигурна ли си в това, което казваш?

— Разбира се! По какъв друг начин би обяснил стряскането на свидетеля? Джейн е била опакована, но не и дезактивирана. От записите разбирам, че Меръдаян не би допуснал такова нещо с интуитивен робот. Още повече, че Джейн–5, подобно на останалите от тази серия, не е била много приказлива. Точно това е дало резултат. Просветлението й е дошло именно по време на път. Естествено, тя е започнала да говори. Внезапно от контейнера се е дочул очарователният й контраалт. Ако ти беше шофьор, как би реагирал? Учудвам се как не е катастрофирал.

— Но ако е станало така, защо този човек не е дошъл при нас досега?

— Защо да го прави? От къде да знае, че е чул съобщение с такава важност? Между другото, не мислиш ли, че Меръдаян не го е притиснал да не казва на никого какво е чул? Би ли желал да се разчуе изявлението на робот, транспортиран нелегално по повърхността на Земята?

— Мислиш ли, че е запомнил чутото?

— Защо не? Шофьорите също имат мозък, Питър, нищо, че за теб стоят малко над приматите. Събитието, само по себе си, е било доста знаменателно и той със сигурност го е запомнил. Дори и да пропуска някоя цифра или буква, ние разполагаме с всички данни. Ако добре си спомням, съществуват петстотин и петдесет звезди, отстоящи на осемдесет светлинни години. Можеш лесно да откриеш посочените. Ако се наложи, имаш всички основания да използваш психоанализа…

Двамата мъже се взираха в нея и не вярваха на ушите си. Накрая Богърт намери сили за въпрос.

— Но как може да си толкова сигурна?

За момент Сюзан се изкуши да извика: „Защото позвъних във Флагстаф, глупак такъв! Говорих с шофьора и той ми каза какво е чул. Проверих сведението и данните съвпаднаха за три от звездите. Държа техните имена в джоба си!“

Но тя не каза нищо. Нека сам стигне до истината. Сюзан внимателно стана и каза иронично:

— Защо съм сигурна? Наречете го женска интуиция!

НАЙ-ЦЕННОТО ПОСТИЖЕНИЕ

Земята бе един огромен парк — овладян и напълно опитомен.

Лу Тансониа я разглеждаше през илюминатора на Лунната совалка. Изпъкналият му нос разделяше на две дребното му лице. Всяка половина винаги изглеждаше тъжна, но сега отразяваше истинското му настроение.

Той никога не беше напускал Луната за толкова дълго време — почти месец. Предвиждаше неприятен аклиматизационен период. Най-досадно му беше земното притегляне.

Но за това щеше да мисли после. Сега, докато оглеждаше приближаващата се земна повърхност, друго го потискаше.

Далече от совалката, планетата наподобяваше сянка, изпъстрена с блестящи бели спирали. Те се осветяваха от слънцето и красиво се отразяваха в корпуса на кораба. Понякога се мяркаха кафяви и зелени ивици. Лу си представяше, че точно така е изглеждала Земята и преди триста милиона години. Когато животът е излязъл от първичния океан и е завладял сушата.

Корабът постепенно се сниши. Нямаше и следа от неопитомен живот, но Лу не го и познаваше. Сега древните жизнени форми съществуваха единствено в старите филми.

Горите бяха подредени по ранг. Всяко дърво носеше надпис за своята позиция и вид. Посевите образуваха спретнати полета с включени автомати за наторяване и плевене. Малкото останали домашни животни бяха точно преброени. Лу подозираше, че такава е била процедурата и с тревните площи.

Животните бяха такава рядкост, че предизвикваха изненада при появата си. Екземпляри от едрите представители съществуваха единствено в зоологическите градини. Дори насекомите бяха почти изчезнали.

Съществуваха единични представители на котките. Ако някой имаше нужда от домашен любимец, отглеждаше хамстер.

Поправка! На изчезване беше само нечовешката животинска популация. Общата маса на фауната бе значителна, както винаги. Три четвърти от нея се падаше на един-единствен вид — Homo Sapiens. Въпреки всички усилия на Земното бюро за екология, тяхната фракция се увеличаваше с всяка изминала година.

Както винаги, когато мислеше за този факт, Лу изпитваше чувство за загуба. Човешкото присъствие бе някак ненатрапчиво. От височината на совалката не се усещаше такова. Нямаше да го забележат и при по-нататъшното спускане.

Многобройните градове от прапланетарното време бяха изчезнали. Отпечатъци от предишните магистрали можеха да се забележат само от голяма височина. Единични човешки екземпляри епизодично се появяваха на повърхността, но това не означаваше, че не съществуваха. Там, под земята. Цялото човечество, наброяващо милиарди, със заводите, растителните си култури, с енергийните източници… Всичко бе поместено във вакуумните тунели.

Опитоменият свят съществуваше благодарение на слънчевата енергия. Понятието „съперничество“ не съществуваше и за Лу това бе неприятен факт.

В този момент Лу бе забравил за това. Спомняше си единствено колко трудно си бе уредил среща с Адрастъс. Месеци наред бе търсил чие ли не съдействие, за да постигне своето.

Айно Адрастъс бе Генерален секретар на екологията. Длъжността не бе избираема и популярна, но бе най-важната на Земята. От този пост се контролираше всичко на планетата!

Ян Марли каза точно това. Седеше със сънливо изражение и раздърпан външен вид. Някой би казал, че е дебел, ако земната диета не бе изчислена така, че да не допуска напълняване.

— За моите пари това е най-важният пост на Земята. Изглежда никой не знае този факт, затова искам да бъде записано.

Адрастъс сви рамене. Той имаше набито тяло и гъста, побеляваща, някога кестенява, коса. Бледосините му очи бяха поместени сред масивно, обилно набръчкано лице. Той играеше скромна роля на административната сцена вече десетилетия наред. Заемаше поста Генерален секретар на екологията още от времето,

когато регионалните екологични съвети бяха преобразувани в Земно бюро. Всички, които го познаваха, не можеха да помислят за екология без негово участие.

— Истината е, че аз рядко взимам решенията сам — подчерта той. — Директивите, които подписвам, всъщност не са мои. Правя го, защото психологически не е удобно да бъдат ратифицирани от компютър. Но знаеш, че компютрите вършат цялата работа.

Бюрото поглъща огромно количество информация всеки ден. Данни, отнасящи се до всяко кътче на земното кълбо. Те включват не само раждаемостта и смъртността при хората, но също преместването на популациите, продукцията и консумацията. Да не говорим за растителните и животински съобщества, както и за околната среда — въздух, вода и почва. Информацията е асимилирана и класифицирана. От паметта на компютрите извличаме отговор на въпросите, които ни интересуват.

— На всички въпроси? — попита ехидно Марли.

Адрастъс се усмихна.

— Научихме се да не задаваме въпроси, за които няма отговор.

— И резултатът е екологично равновесие — вметна Марли.

— Правилно, но то е специално. Всички събития на Земята са вече балансирани, но скъпо заплатени. След временно разстройване равновесието бе възстановено чрез глад, епидемии, драстични климатични изменения. Сега успяваме да го държим постоянно чрез ежедневни промени. Не допускаме дисбалансът да достигне застрашаващи размери.

— Спомням си, че веднъж ти каза: „Най-голямото достижение за човека е балансираната екология“ — отбеляза Марли.

— Приписват ми тези думи.

— Има ги на стената зад гърба ти.

— Изписани са само три думи — поправи го сухо Адрастъс. Там, като жив, просветваше част от надпис: „Най-голямото достижение…“

— Не е необходимо да допълваш изречението.

— Какво друго те интересува?

— Мога ли да постоя малко при теб и да погледам как работиш?

— Поставяш ме в позицията на някакъв много известен чиновник?

— Не мисля така. Имаш ли някаква запланувана среща, на която бих могъл да присъствам?

— За днес е само една. Младеж на име Тансониа — един от хората ни на Луната. Може да останеш.

— Искаш да кажеш…

— Да, от лунните ни лаборатории. Благодаря на небесата за тях. Ако техните експерименти се провеждаха на Земята, щяхме да имаме доста проблеми с екологията.

— Имаш предвид ядрени опити и радиационно замърсяване?

— Имам предвид много неща.

Изражението на Лу Тансониа бе смесица от зле прикрити възбуда и тревога.

— Радвам се, че имам възможност да се срещна с вас, господин Секретар — задъхано изрече той. Не успяваше да се аклиматизира към земната гравитация.

— Съжалявам, че не осъществихме срещата по-рано — отговори спокойно Адрастъс. — До мен достигнаха отлични рапорти за Вашата работа. Това е господин Ян Марли — писател, отразяващ научните достижения. Той няма да ни безпокои.

Лу погледна писателя и кимна. После се обърна нетърпеливо към Адрастъс.

— Господин Секретар…

— Моля, седнете — прекъсна го домакинът.

Лу се подчини на поканата. В движението му се забеляза обичайната тромавост на човек, непривикнал към земните условия на живот.

— Господин Секретар, дойдох при вас с молба да разгледате моето изложение относно числе…

— Запознат съм с него.

— Вече сте го прочел?

— Не аз. Компютърът го направи. То е отхвърлено.

— Така ли? Но аз се обръщам към вас!

Адрастъс се усмихна и поклати глава.

— Искате прекалено много от мен. Не знам как бих събрал кураж да противореча на компютъра.

— Но трябва да го направите — каза разгорещено младежът. — Моята област е генното инженерство.

— Известно ми е.

Младият човек не обръщаше внимание на прекъсванията.

— Генното инженерство подпомага медицината — продължи разпалено той. — Според мен това не е правилно!

— Странно, че мислите така. Имате медицинско образование и впечатляващи резултати в областта на генетиката. Информиран съм, че за две години сте постигнали забележителни резултати в лечението на диабета.

— Да, но не това ме вълнува. Нека някой друг продължи в тази насока. Елиминирането на диабета означава увеличаване на земната популация, а това не е моята цел.

— За вас човешкият живот няма стойност?

— Не съвсем. Земята е достатъчно пренаселена.

— Известно ми е, че някои разсъждават така.

— И Вие сте един от тях, господин Секретар. Чел съм Ваши статии по проблема. За всеки мислещ човек, а за Вас най-много, е ясно какви ще бъдат последиците. Пренаселеността означава дискомфорт. Заповядай на тълпата да седне и всички ще го направят едновременно. Прекалената гъстота предполага придвижването единствено под строй. Това представлява сега човечеството — сляпо маршируваща маса, която няма представа накъде върви и защо.

— Колко пъти репетирахте тази реч, господин Тансониа?

Лу се изчерви.

— В същото време останалите жизнени форми намаляват своята численост. Изключвам растенията, които ни служат за храна. Екологията се опростява с всяка измината година.

— Но остава балансирана.

— В същото време лишена от цвят и разнообразие. Ние дори не знаем колко стабилно е постигнатото равновесие. Приемама баланса само, защото той е единственото, което притежаваме.

— Какво бихте направили вие?

— Попитайте компютъра, отхвърлил моя проект. Искам да стартираме програма за генно моделиране на огромно разнообразие видове — от червеи до бозайници. Трябва да създадем нови модификации, преди старите да са изчезнали напълно.

— И защо сме длъжни да го правим?

— По този начин ще сложим основите на изкуствена екология. Екология, базирана на растения и животни. Такова нещо досега не е създавано на Земята.

— Какво ще спечелим?

— Не знам. Ако знаех това, нямаше да има нужда от проучвания. Но ми е известно какво трябва да постигнем: да разберем кое прави екологията трудно управляема. Досега сме се примирявали единствено с онова, което природата ни е дала. Разрушили сме го и се задоволяваме с останките. Защо да не създадем нещо ново и да го изучим?

— И да работим слепешката, без да предвидим резултатите?

— Нямаме достатъчно познания. Генното инженерство борави със случайни мутации. Приложена към медицината, тяхната движеща сила може да сведе до минимум случайностите. Искам да използвам точно това.

Адрастъс се намръщи за момент. После попита:

— И как смятате по този начин да получите стабилна екология? Няма ли новосъздаденото да реагира със старите форми и да ги дебалансира? Не бихме могли да преодолеем последиците от такова объркване.

— Не възнамерявам да експериментирам на Земята — отговори Лу.

— А къде? На Луната?

— Нито там. Ще използвам астероиди. Реших го, след като предложението ми бе отхвърлено от компютъра. Може би това ще промени решението му? За целта ще заредим с енергия няколко астероида и ще разселим определени жизнени форми. Ще проследим събитията в тази затворена система. Ако не се получи, ще анализираме причините за това. Може да променим видовете или техните пропорции. Ще положим основите на приложната екология или, ако искате, може да я наречете инженерна екология. Тя ще бъде на по-високо стъпало от съвременното генно инженерство.

— Все още не разбирам положителното на проекта?

— Ако не постигнем нещо специфично, поне ще разширим познанията си за най-важното. — Лу посочи блестящия надпис зад Адрастъс. — Вие вече сте го назовали: „Най-великото постижение за

човечеството е балансираната екология“. Предлагам Ви проучвания в експерименталната екология. Нещо, което не е правено досега.

— Колко астероида ще са Ви необходими?

Лу се поколеба, после предложи:

— Десет… Като начало.

— Вземете пет — отсече Адрастъс. После придърпа проекта и с парафа си анулира решението на компютъра.

По-късно Марли отбеляза:

— Кажи ми сега, че не си велик служител! С един замах отрече заключението на компютъра и подари пет астероида.

— Конгресът трябва да даде своето съгласие, но мисля, че няма да имаме проблеми.

— Тогава наистина си убеден, че предложението на този младеж е добро?

— В никакъв случай. Проектът му ще се провали. Въпреки неговия ентусиазъм, материята е прекалено сложна. Ще отнеме много човешки усилия и ресурси. Той едва ли ще доживее, за да види резултата.

— Сигурен ли си в това?

— Такова е становището на компютъра. По тази причина проектът беше отхвърлен.

— Тогава защо анулира неговото решение?

— Защото аз и правителството поставяме над всичко екологията.

Марли се приведе напред.

— Не разбирам!

— Така е, защото не си разбрал онова, което съм казал много отдавна. Никой не го е разбрал. Някога изрекох две изречения. Те бяха телескопирани като едно и аз никога не можах повече да ги отделя. Предполагам, че човечеството не иска да го направи.

— Т.е. ти не си изрекъл думите: „Най-великото достижение на човечеството е балансираната екология“?

— Разбира се! Аз казах: „Най-голямата необходимост за човечеството е балансираната екология“.

— Но на таблото зад теб…

— Така започва второто изречение. Хората отказват да го цитират, но аз никога не го забравям. „Най-великото предимство на човечеството е неспокойният разум“. Не елиминирах решението на компютъра заради екологията. Ние се нуждаем от нея, за да живеем. Отхвърлих го, за да спася интелекта. Той трябва да продължи своето развитие. Нуждаем се от това, за да остане човекът човек, а не просто за да оцелеем.

Марли стана и каза:

— Подозирам, господин Секретар, че искахте да чуя този разговор. Изказаната теза ли искате да публикувам?

— Просто бих желал този път да бъда цитиран правилно — отговори Адрастъс.

ОГЛЕДАЛЕН ОБРАЗ

ТРИТЕ ЗАКОНА НА РОБОТИКАТА:

1. Роботът съзнателно, или чрез своето бездействие не може да наранява човек.

2. Роботът е длъжен да се подчинява на заповедите на човека. Изключение правят случаите, които противоречат на Първия закон.

3. Роботът трябва да защитава собственото си съществуване. Изключение правят случаите, които противоречат на Първия и Втория закон.

Лидж Бейли тъкмо палеше лулата си, когато вратата на кабинета му рязко се отвори. От изненада и възмущение той изпусна предмета, който остана забравен на пода. Лидж нямаше време за него. Взираше се в новодошлия и не вярваше на очите си.

— Данил Оливоу — възкликна той. — Божичко, наистина ли си ти?

— Абсолютно си прав — отговори високият бронзов посетител. Правилните му черти не издаваха вълнение. — Съжалявам, че се наложи да те посетя без предупреждение. Ситуацията е деликатна. Изисква дискретност дори тук, на Земята. Във всички случаи обаче съм щастлив да те видя отново, стари приятелю Илайа!

И роботът подаде ръка с напълно човешки маниер. Бейли се взираше в нея, все още непроумяващ какво става. После се овладя и отвърна на поздрава.

— Данил, ти си добре дошъл по всяко време, но какво става? Каква е тази деликатна ситуация? Пак ли има проблеми? На Земята, искам да кажа!

— Не, приятелю Илайа. Няма нищо общо с твоята планета. Става дума за спор между математици, нищо повече. Наложи се много

набързо да осъществим космически скок…

— Значи спорът е възникнал в космическия кораб?

— Точно така. Малка дискусия, но хората я взеха удивително на сериозно.

Бейли се усмихна.

— Не се учудвам, че не разбираш човека. Той не се подчинява на Трите закона.

— Това наистина е голям недостатък и хората излишно си създават проблеми — отбеляза мрачно Данил. — Може би за вас това се отнася по-малко, защото на Земята живеят повече човешки същества, отколкото на останалите звездни светове. Няма значение, аз мисля, че би могъл да ни помогнеш.

Роботът Данил замълча за момент и после сякаш заговори по-бързо:

— Все пак има правила в човешкото поведение, които съм опознал. Например, според вашите стандарти, в момента не съм достатъчно добре възпитан. Не се поинтересувах за здравето на съпругата и детето ти.

— Добре са, благодаря. Синът ми учи в колеж, а Джеси се занимава с политика. Отчитам любезността ти. Сега казвай за какво си дошъл!

— Както вече споменах, осъществяваме космически скок — започна Данил. — Предложих на капитана да се консултираме с тебе.

— И капитанът се съгласи? — Бейли си представи как авторитарният и надут ръководител на междузвезден полет би се консултирал със землянин.

— Мисля, че той е в положение, в което би могъл да се съгласи с всичко. Още повече, че те препоръчах горещо. Всъщност, казах истината. Накрая се съгласих аз да водя преговорите. Не исках екипажът и пътниците да слизат на Земята.

Сред пътниците на междузвездния кораб „Ета Карина“ има двама математици. Те пътуват към Аврора, за да участват в конференцията на невробиофизиците. Спорът възникна между тези двамата — Алфред Бар Хумболд и Дженао Сабат. Ти, приятелю Илайа, чувал ли си за тях?

— Не ги познавам — заяви Бейли. — Нямам представа от математика. Слушай, Данил, сигурно не си казал, че съм математик

и…

— Няма такова нещо, приятелю Илайа. Не съм твърдял това, още повече, че не става дума за математика.

— Е, продължавай!

— След като не ги познаваш, позволи ми да ти обясня, приятелю Илайа. Доктор Хумболд е на двеста и седемдесет години. Прости ми, приятелю!

— Нищо, нищо — успокои го раздразнен Бейли. Той беше добре запознат с продължителността на живота в космическото пространство. — И, въпреки възрастта си, той продължава да работи? На Земята математиците след техните двеста…

Данил го прекъсна спокойно:

— Доктор Хумболд е един от тримата най-известни математици в Галактиката. Доктор Сабат, от друга страна, е все още млад с неговите петдесет. Въпреки това се е наложил като един от най-големите таланти в неразбираемите лабиринти на математиката.

— Значи и двамата са велики — отбеляза Бейли. Той си спомни за лулата и я вдигна от пода. Реши, че няма смисъл да я пали и изтръска тютюна. — Какво се случи? Да не е станало убийство?

— Единият от тях иска да унищожи репутацията на другия. Доколкото познавам човешките закони, това е по-лошо от физическо унищожение.

— Понякога е така. Кой е виновникът?

— Това е проблемът, приятелю Илайа!

— Продължавай!

— Доктор Хумболд започна пръв. Преди да се качи на кораба, той имал прозрение как промените на нервните микровълни да се абсорбират от мозъчната кора. Методът се отличава с изключителна проницателност, но аз не мога да го пресъздам. Това няма значение. Колкото повече размислял доктор Хумболд, толкова повече се убеждавал, че притежава нещо революционно. Нещо, което ще обезличи всичко, постигнато от него досега в областта на математиката. Тогава открил, че и доктор Сабат е на борда.

— Разбирам! Значи се е опитал да обсъди концепцията си с него?

— Точно така. Двамата се били срещали преди на научни форуми и се уважавали един друг. Хумболд запознал колегата си с подробностите. Сабат високо оценил идеите, но изразил недоверие към

откривателя. Разгорещен, Хумболд се затворил два дена и подготвил книжа, с които да изложи концепцията си на конференцията. За негова изненада колегата му направил същото. Докладът му сякаш бил отражение на неговия.

— Предполагам, че Хумболд е бил бесен?

— Абсолютно.

— Какво е обяснението на Сабат?

— Същото, като на Хумболд.

— Тогава къде е проблемът?

— Всичко си е на място. Съществува единствено размяна на имената. Според Сабат, той е създал теорията и той се е консултирал с Хумболд. Хумболд бил онзи, оценил високо неговия труд.

— Тогава всеки твърди, че другият е откраднал неговите идеи. Това не ми звучи като проблем изобщо. За да докажат правотата си, е достатъчно да представят записки от изследванията си. Те сигурно имат дати. Според тях би могло да се отсъди правото на приоритет. По липсата на хронология и последователност лесно би могло да се изобличи фалшификаторът.

— За друга наука си прав, приятелю Илайа, но това е математика. Там не се провеждат научни експерименти. Доктор Хумболд се кълне, че всичко е в главата му. Нищо не било отбелязано, преди да седне и да подготви книжата за конференцията. Доктор Сабат, разбира се, твърди същото.

— Тогава приложи по-драстичен метод. Подложи ги на психотест и открий кой лъже!

Роботът Данил поклати глава.

— Приятелю Илайа, Вие не разбирате! И двамата са известни учени, членове са на Имперската академия. Като граждани и учени те са неприкосновени за граждански съд. Единственият начин е някой от тях доброволно да отстъпи правата си пред специално жури.

— Тогава ги принуди да го направят! Фалшификаторът няма да признае вината си. Той не може да си позволи психотест. Невинният ще отстъпи и проблем не съществува!

— Не става и така, приятелю Илайа. Да се отречеш от правата си в този случай, означава невъзвратима загуба на престиж. И двамата категорично отказват да се явят пред специален съд. За тях най-важно е достойнството. Въпросът за вина, или невинност, е на втори план.

— Тогава бих те посъветвал да оставиш нещата, както са. На неврофизичната конференция ще бъде пълно с капацитети и…

— Това означава да нанесем унищожителен удар върху науката. Двамата автоматично се превръщат в инструмент за скандал. Дори невинният ще бъде обвинен като създател на такава ситуация. Изглежда, проблемът трябва да се реши от разследване, каквото и да струва това.

— Добре. Аз не съм астронавт, но разбирам, че друг изход няма. Каква е тяхната позиция?

— Хумболдт е съгласен. Твърди, че ако Сабат признае плагиатство и му разреши той да докладва на конференцията, няма да предявява обвинение. Постъпката на колегата му ще остане тайна, запазена от него и от капитана на кораба.

— Но младият Сабат не е съгласен?

— Напротив. Той напълно подкрепя предложението на учения, но отново с промяна на имената. Като в огледален образ.

— И те просто седят и никой не отстъпва?

— Всеки очаква другия да признае вината си, приятелю Илайа.

— Е, да чакат тогава!

— Капитанът не може да позволи това. Две алтернативи очакват разрешение. Първата е, че ако и двамата продължат да се инатят, когато корабът пристигне в Аврора, ще се развихри интелектуален скандал. Капитанът, който е отговорен за мира на кораба, ще бъде обвинен, че не е разрешил спора.

— И коя е втората?

— Тази, че единият може да признае вината си. Въпросът е, дали ще го направи, защото е виновен, или за да предотврати скандала. Правилно ли ще бъде да ощетим по-етичния? Той ще поеме вината, за да не страда науката. Капитанът ще е единственият, запознат със случая. Той не желае до края на живота си да изпитва угризения от това, че е попречил да възтържествува правдата.

Бейли въздъхна, после каза:

— Интелектуална игра на котка и мишка. Кой ще се пречупи пръв, преди да стигнат Аврора? Това ли е цялата история, Данил?

— Не съвсем. Има и други свидетели на спора.

— По дяволите! Защо не ми каза веднага? Кои са те?

— Личният сътрудник на доктор Хумболд…

— Робот, предполагам?

— Да. Казва се Престън. Той е присъствал още на първоначалните дискусии и изцяло поддържа своя господар.

— Значи твърди, че доктор Хумболд е изложил теорията си на Сабат и той я е одобрил?

— Точно така.

— Разбирам. Това решава ли проблема? Предполагам, че не?

— Прав си. Причината е, че съществува и втори свидетел. Личният сътрудник на доктор Сабат — роботът Ида. По една случайност, той е на същата възраст с Престън. Произведени са в една и съща фабрика и са служили еднакво дълго на господарите си.

— Странно съвпадение… Много странно!

— Трудно може да се отсъди поради противоречивата позиция на двата робота.

— Роботът Ида казва същото като Престън.

— Абсолютно идентична история, но с огледално обърнати имена.

— Роботът Ида твърди, че младият Сабат, който още няма петдесет… — Лидж Бейли не успя да овладее иронията в гласа си. Той самият наближаваше петдесет, но далеч не се чувстваше млад. — Сабат е имал идеята в главата си. Описал я е на доктор Хумболдт и той гласно е изразил своето възхищение?

— Точно така, приятелю Илайа.

— Тогава единият от роботите лъже!

— Така изглежда.

— Лесно е да се открие кой. Дори повърхностен преглед от опитен роботист…

— И той не би свършил работа в този случай, приятелю Илайа. Само заключението на квалифициран роботопсихолог би имало тежест тука. Такъв липсва на борда. Само когато стигнем в Аврора…

— Тогава нещата ще излязат извън контрол. Добре, ти си на Земята. Тук може да заплашим някой роботопсихолог. Със сигурност нищо от това, което става тук, няма да стигне до Аврора.

— Освен ако двамата учени откажат техните роботи да бъдат изследвани тук. Землянинът ще трябва… — Данил многозначително замълча.

Лидж Бейли настоя.

— Специалистът трябва да докосне роботите!

— Това са сътрудници с опит…

— Не може да се цапат от ръцете на землянин? Тогава как мога да помогна аз, по дяволите? — Той млъкна и се намръщи. После добави: — Съжалявам, Данил, не виждам защо трябваше да ме намесваш!

— Аз бях на кораба, без да имам някакво отношение към проблема. Капитанът се обърна към мен, защото имаше нужда да сподели. Аз изглеждам достатъчно като човек, а като робот — може да ми гласува доверие. Разказа ми цялата история и ме попита как бих постъпил. Отговорих му, че познавам на Земята някой, който би могъл да помогне.

— Господи Боже — измърмори Бейли.

— Помисли, приятелю Илайа! Ако ти успееш да разрешиш този проблем, каква кариера те очаква тук, на Земята? Нищо няма да се публикува, разбира се. Капитанът обаче е човек с влияние в своя свят и умее да се отблагодарява.

— Току-що ме подложи на голямо изпитание!

— Сигурен съм — заяви уверено Данил, — че вече имаш идея как да процедираш!

— Така ли? Предполагам, имаш предвид обичайното интервю на двамата математици?

— Страхувам се, приятелю Илайа, че няма да пожелаят да слязат на Земята. Нито биха се съгласили да отидеш при тях.

— Нито има начин да бъде принуден човек от Космоса да го направи, независимо от причините. Разбирам това, Данил, но… Мислех за разговор по вътрешната телевизионна система.

— Не биха се съгласили да ги разпитва землянин.

— Тогава как бих могъл да помогна? Дали не мога да говоря с роботите?

— Не биха пуснали и роботите си на Земята.

— За Бога, Данил, та ти си тук!

— По мое настояване. Когато съм на борда на кораб, имам право да взимам такива решения сам. Единственият, който би могъл да ми попречи, е капитанът. Но той повече от мен желаеше да установя контакт с теб. След като си мой приятел, реших, че ще е по-добре да ти стисна ръката, вместо да разговаряме по телевизията.

Лидж Бейли омекна.

— Оценявам жеста, Данил, но продължавам да мисля, че е било по-добре да ме държиш далеч от тази история… Мога ли, все пак, да разговарям с роботите по телевизията?

— Мисля, че това би могло да се уреди.

— Най-сетне имаме нещо!

— Но ти си детектив, приятелю Илайа, а не роботопсихолог!

— Няма значение. Нека, преди да ги видя, да помисля малко. Кажи ми, възможно ли е и двата робота да казват истината? Може би силата на гласовете на двамата математици е била еднаква. Вероятно и двамата са помислили, че неговият господар пръв е дал идеята. Може би единият робот е чул едната половина на дискусията, а другият — другата?

— Твърде е възможно, приятелю Илайа. И двата робота възпроизвеждат разговора по еднакъв начин — колеблив и неточен.

— Тогава е абсолютно сигурно, че единият робот лъже?

— Да.

— Мога ли видя запис на доказателствения материал, или за това е нужно присъствието на капитана?

— Помислих, че ще искаш това и съм ги донесъл.

— Най-сетне нещо хубаво. Вече разпитвани ли са роботите и записан ли е разпитът?

— Роботите просто разказаха версиите си. Кръстосан разпит е разрешен само на роботопсихолог.

— На мен — също.

— Ти си детектив, приятелю Илайа, а не…

— Добре, Данил. Ще се опитам да използвам космичната психология. Детективът може да направи това. Обикновено роботът лъже, ако трябва да спази Трите закона — да защити своето съществуване. Според Втория закон, ще излъже, ако трябва да защити човека, на когото служи. А първият му повелява да го направи, за да спаси човешки живот.

— Точно така.

— В този случай всеки от роботите защитава професионалната репутация на своя господар. Значи е мотивиран да излъже. За него спасяването авторитета на учения е равнозначно със спасяването на неговия живот.

— Въпреки това, чрез лъжата, всеки от роботите би навредил на другия господар, приятелю Илайа.

— По тази логика според тях вредата ще е по-малка, ако излъжат, отколкото да кажат истината. — Лидж Бейли се замисли за момент, после продължи: — Добре, може ли да говоря първо с робота Ида?

— Сътрудника на доктор Сабат?

— Да, робота на младежа.

— Ще ми отнеме само няколко минути да свържа микрослушалката към проекционния апарат — отговори Данил. — Необходим ми е бял екран. Тази стена ще ми е достатъчна, ако ми позволиш да преместя филмите?

— Действай! Ще трябва ли да използвам микрофон?

— Не. Моля да ме изчакаш, приятелю Илайа. Трябва да се свържа с кораба и да уредя интервюто с робота Ида.

— Ако ще отнеме време, Данил, защо не ми дадеш транскрипта. Трябва да го проуча като доказателствен материал.

Докато Данил подреждаше установката, Лидж Бейли запали лулата и разлисти филмовия материал. Не след дълго Данил каза:

— Ако си готов, приятелю Илайа, може да започваш. Роботът Ида чака. Или искаш още време за записите?

— Не — въздъхна Бейли. — Не откривам нищо ново. Включи ме и дай нареждане интервюто да бъде записано и транскрибирано.

Роботът Ида беше основно метална структура. Нямаше хуманоиден вид като този на Данил. Образът му изглеждаше още по-нереален, отразен от проекционния апарат. Тялото му бе масивно и някак квадратно. Бейли бе виждал много такива.

— Здравей, робот Ида — започна Бейли.

— Здравейте, сър — отговори робот Ида. Гласът му бе дрезгав, но напълно човешки.

— Ти си личният сътрудник на доктор Сабат, нали?

— Да, сър.

— От колко време, момче?

— Двадесет и две години, сър.

— И репутацията му е твърде важна за теб, нали?

— Да, сър.

— Толкова важна, колкото неговия живот?

— Не, сър.

— Толкова важна, колкото репутацията и на друг?

Роботът Ида се поколеба за момент, после рече:

— Такива ситуации са строго индивидуални, сър. Няма общо правило за действие.

Бейли се разколеба. Космичните роботи говореха по-уверено от моделите на Земята. Не беше сигурен, че ще успее да надхитри такъв.

— Ако решиш, че репутацията на твоя господар е по-важна от тази на доктор Алфред Бар Хумболд, би ли излъгал?

— Да, сър.

— Лъжеш ли в показанията си, отнасящи се за обвиненията към твоя господар?

— Не, сър.

— Но ако си излъгал, сега пак ще го направиш, за да потвърдиш тезата си?

— Да, сър.

— Добре, нека да помислим върху това. Твоят господар притежава огромна репутация в областта на математиката, но е млад човек. Ако Дженао Сабат се е изкушил да плагиатства, репутацията му ще пострада, но той ще има време да я възстанови. Пред него стоят още много интелектуални триумфи. Колегите му ще обяснят допусната от него грешка с младежкия му темперамент. Бъдещето му на учен няма да бъде обречено.

От друга страна, ако доктор Хумболд се е изкушил да открадне идеята на своя колега, положението е по-сериозно. Той е човек на възраст, чиито трудове се използват вече няколко века. Репутацията му на учен до този момент е брилянтна. Всичко това обаче ще рухне. Той няма да има време да я възстанови през малкото оставащи му години. Разбираш, че доктор Хумболд е в по-тежка ситуация. Върху това трябва да се помисли, нали?

Последва дълга пауза. После робот Ида каза спокойно:

— Показанията ми бяха фалшиви. Автентична е работата на доктор Хумболд. Моят господар неправилно се опита да извлече дивиденти от нея.

— Много добре, момче. Няма да говориш е никого по случая, освен ако капитанът не ти нареди. Извинен си за допусната грешка.

Екранът избледня. Бейли запуфка с лулата си.

— Мислиш ли, че капитанът е чул разговора, Данил?

— Сигурен съм в това. Освен нас, той е единственият свидетел.

— Добре. Сега да чуя другия.

— Но какъв смисъл има, приятелю Илайа. Не са ли достатъчни признанията на робот Ида?

— Те не означават нищо.

— Нищо?

— Разбира се. Аз изтъкнах, че положението на доктор Хумболдт е по-тежко. Ако беше излъгал, щеше да превключи на истината, за да го защити. Ако бе казал истината, щеше да превключи на лъжа, пак със същата цел. Абсолютен огледален образ и ние не сме постигнали нищо.

— Тогава какъв е смисълът да разпитваме робот Престън?

— Няма такъв, ако огледалният образ е перфектен, но той не е. Основата на симетрията е, че единият робот лъже, а другият казва истината. Нека да видя Престън. Ако транскрипцията на робота Ида е готова, искам да я гледам.

Проекционният апарат бе включен отново. От екрана се взираше робот Престън — идентичен с Ида. Имаше само тривиална разлика в дизайна на гръдния кош.

— Здравей, робот Престън — каза Бейли. Докато говореше, разглеждаше запис от разпита на Ида.

— Здравейте, сър. — Гласът му бе абсолютно копие на предишния робот.

— Ти си личен сътрудник на доктор Алфред Бар Хумболд, нали?

— Да, сър.

— От колко време, момче?

— Двадесет и две години, сър.

— И репутацията на твоя господар е важна за теб?

— Да, сър.

— Чувстваш ли се длъжен да я защитаваш?

— Да, сър.

— Толкова, колкото да защитаваш неговия живот?

— Не, сър.

— Толкова важна, колкото репутацията на друг?

Роботът Престън се поколеба, после изрече:

— Такива ситуации са строго индивидуални, сър. Няма общо правило за действие.

— Ако решиш, че репутацията на твоя господар е по-важна от тази на Дженао Сабат, би ли излъгал, за да я защитиш?

— Да, сър.

— Излъга ли в показанията си относно спора му с доктор Сабат?

— Не, сър.

— Но ако си излъгал, сега пак ще го направиш, за да защитиш първоначалните си показания, нали?

— Да, сър.

— Добре, нека да помислим. Твоят господар, Алфред Бар Хумболд, е математик с огромен авторитет в областта на математиката. Освен това е на преклонна възраст. Ако по отношение на доктор Сабат е действал неетично, това ще се отрази на неговата репутация. Но трудовете му, които се използват векове наред, ще говорят в негова полза. Той ще се измъкне невредим от ситуацията. Хората ще погледнат на неговата постъпка като израз на старчески каприз, недостоен за осъждане.

От друга страна, ако доктор Сабат е излъгал, нещата са много по-сериозни. Той е млад човек с недостатъчно добре изграден авторитет сред научните среди. Пред него стоят столетия, през които да трупа знания и нови открития. Тази перспектива ще бъде прекъсната навеки от едно младежко недомислие. Той рискува бъдещето си на учен, за разлика от твоя господар. Разбираш сега, че доктор Сабат е в по-неизгодно положение и заслужава по-голям компромис, нали?

Последва дълга пауза. После робот Престън изрече спокойно:

— Направих изложението си, когато…

Тук той млъкна.

— Моля, продължавай, робот Престън — подкани го Бейли.

Отговор не последва.

— Страхувам се, приятелю Илайа, че робот Престън е в стазис. Не е в състояние да говори.

— И това ми стига — каза Бейли. — Накрая възпроизведохме симетрия. От чутото досега ми е ясно кой е виновникът.

— Как така, приятелю Илайа?

— Помисли! Предположи, че не си извършил престъпление и роботът ти знае за това. За да се отървеш от обвинения, е необходимо единствено роботът ти да свидетелства. Ако обаче си извършил престъпление, ти ще зависиш от лъжите на своя робот. Тази позиция е

по-рискована. Роботът е програмиран да казва истината. Лъжата му ще бъде по-нестабилна, отколкото истината. Престъпникът ще трябва да даде специална заповед на машината да лъже. По този начин Първият закон ще бъде съществено подкрепен от Втория.

— Звучи правдоподобно — отбеляза Данил.

— Да предположим, че имаме по един робот от двата типа. Единият ще превключи от истината без сериозен проблем. Само малко ще се поколебае. Другият ще превключи от лъжата, но с огромни усилия. В резултат ще изгорят някои позитронни пътища в мозъка му и той ще изпадне в стазис.

— И след като роботът Престън изпадна в такова състояние…

— Неговият господар, доктор Хумболдт, е плагиатът! Ако предадеш веднага това на капитана, той би могъл да го принуди да признае. Щом го направи, очаквам да ме известиш на минутата.

— Със сигурност ще го направя. Ще ме извиниш, приятелю Илайа! Трябва да разговарям с капитана насаме.

— Разбира се. Може да използваш конферентната зала. Тя е екранирана.

Докато отсъстваше Данил, Бейли не можеше да работи. Седеше, потънал в тежко мълчание. Много неща зависеха от неговия анализ, а той съзнаваше, че му липсва опит в роботопсихологията.

Роботът Данил се завърна след половин час — най-дългият в живота на детектива.

Нямаше начин да се отгатне резултатът от безизразното лице на хуманоида. Бейли си наложи да запази спокойствие.

— Какво стана, Данил? — попита той.

— Точно както го предвиди, приятелю Илайа. Доктор Хумболд е направил самопризнания. Надявал се е Сабат да отстъпи и да му позволи един последен триумф. Кризата е преминала и капитанът ти е много благодарен. Позволи ми да предам неговите възхищения от удивителните ти способности. Смея да се надявам, че и аз ще бъда поощрен, тъй като аз го насочих към тебе.

— Радвам се — изрече Бейли. Коленете му бяха омекнали. На челото му бе избила пот. — Само, моля те, не ме подлагай отново на такова изпитание!

— Ще се опитам, приятелю Илайа. Всичко ще зависи от важността на случая, от твоята близост и от други фактори. Междувременно имам един въпрос…

— Да?

— Какво би станало, ако предположим, че превключването от лъжа към истина е също толкова лесно, колкото обратното? Няма ли да е по-логично, след като роботът Престън изпадна в стазис, доктор Сабат да е виновен?

— Прав си, Данил, но друг аргумент изобличи лъжеца. Доктор Хумболд е признал, нали?

— Да. Интересува ме, приятелю Илайа, как можа толкова бързо да схванеш истината, след като са възможни аргументи и в двете посоки?

Устните на Лидж потръпнаха. После се отпуснаха в усмивка.

— Защото взех предвид човешката психология, а не тази на робота. Работя повече с хора и ги познавам по-добре. С други думи, бях стигнал до извода, че по-възрастният математик е виновен, още преди да интервюирам роботите. Провокирах асиметричен отговор у тях и интерпретирах отговорите в съответствие с първоначалния си извод. Изявленията на личните сътрудници бяха достатъчно драматични, за да издадат виновника. Собственият ми анализ на човешкото поведение не беше достатъчен.

— Любопитно ми е какъв е този анализ?

— Господи, Данил, мисли! Не е необходимо да питаш. Има и друга гледна точка за асиметрията на огледалния образ, освен отношението истина-лъжа. Това е възрастта на математиците — единият е старец, а другият — младеж.

— Съгласен съм, но какво от това?

— Ясно си представям как един млад човек бива внезапно осенен от удивителна, революционна идея. Бърза да я обсъди с възрастен колега, смятан от студентски години за бог в тази област. Никак не си представям, обаче как един възрастен и богат, потънал в слава учен, ще бъде внезапно осенен от революционна идея, която ще споделя с един младеж. Следователно, би ли опитал младежът, попаднал в един кораб с корифея в математиката, да открадне негова разработка? Това е немислимо. От друга страна, старецът, ясно съзнаващ западащите си сили, не би пропуснал шанса за една

последна слава. Накратко казано, не звучи убедително доктор Сабат да е плагиатствал. Виновен е Хумболд.

Данил мисли дълго върху чутото. След това протегна ръка и каза:

— Трябва да тръгвам, приятелю Илайа. Срещата ми с теб беше удоволствие. Може би скоро отново ще се видим!

Бейли сграбчи топло ръката на робота.

— Ако не възразяваш, Данил, бих желал да не е толкова скоро!

ВЗЕМИ КИБРИТА

Космическото пространство беше черно. Накъдето и да се обърнеш — тъмно! Не проблясваше нито една звезда.

Може би наистина липсваха такива?

Всъщност, точно тази мисъл бе сковала Пер Хенсън. Вечен кошмар, заседнал дълбоко в подсъзнанието на всеки астронавт.

Когато извършваш космически скок, как би могъл да бъдеш сигурен къде ще се озовеш? Подаването на огромната енергия можеш да контролираш, за да работи твоя фюзионист перфектно. Но величината на несигурността е толкова голяма, че винаги съществува вероятност да пропуснеш целта.

При огромната скорост почти невидимото отклонение може да означава хиляди светлинни години.

Какво ще правиш, ако се приземиш в неизвестното? Или толкова далеч от целта, че нищо и никой да не успее да те измъкне или да те върне обратно?

Такова нещо е невъзможно, биха казали капацитетите. Няма място във Вселената, от което да не се забелязват квазерите. По тях можеш да определиш местонахождението си. Между другото, шансът при обичаен Космически скок да се озовеш извън Галактиката, бе едно на десет милиона. А вероятността да излезеш от Андромеда и да попаднеш в Мафи–1, например, е едно на два милиарда.

Така твърдят капацитетите.

Значи, когато корабът ти се тласка от фатално-парадоксалните тахиони, по-бързи от светлината, трябва да виждаш звезди. Ако си ги изгубил, попаднал си в прашен облак. Друго обяснение няма. Съществуват мъглявини в Галактиката. Такива са изучавани още от времето, когато Земята е бил единствен дом за човечеството. Сега планетата бе добре поддържан музей, където се контролираха климатичните особености и всички жизнени форми.

Хенсън бе висок и мрачен мъж с гладка кожа. Извършващ постоянно хиперскоростни полети, които непрекъснато прорязваха Галактиката, той мразеше непредсказуемите фюзионисти. Сега, точно както предпочиташе, беше сам в капитанския отдел. Под ръка му бе всичко, необходимо за връзка с който и да е член на екипажа. Когато го правеше, не му се нравеше да го наблюдават.

Ситуацията в момента не му харесваше. Той натисна бутона за контакт и попита:

— Нещо ново, Строс?

— Попаднали сме в масивно образувание — отговори гласът на Строс.

Хенсън не обърна взор към екрана за визуален контакт. Там щеше да се види разтревожената му физиономия. Засега предпочиташе да я пази само за себе си.

— Изглежда натрупването е продукт на радиационните вълни — продължи Строс. — Проблемът е, че точно в този момент не успяваме да локализираме своята позиция. Не виждам как бихме могли да го направим.

— Не се ли забелязва нищо във видимото поле?

— Абсолютно нищо! Прашният облак е гъст като супа.

— Колко е голям?

— Не може да се разбере.

— Възможно ли е да определиш разстоянието до най-близкия му край?

— Не помага и магнитудът. Може да е светлинна седмица, или десет светлинни години. Няма начин да се изчисли.

— Говори ли с Вилуекис?

— Да — отговори късо Строс.

— Той какво казва?

— Не много. Приема го като лична обида и се цупи, както винаги.

— Разбира се — измърмори Хенсън. Фюзионистите бяха като деца с романтична роля в пространството. Всички ги глезеха. На глас каза: — Предполагам си му обяснил, че такива неща са непредвидими и могат да се случат по всяко време?

— Направих го. Както се досещаш, той ме сряза. Заяви, че такива не минават на Вилуекис.

— Само че се случи! Добре, аз не мога да разговарям е него. Ще помисли, че се опитвам да объркам положението. Няма ли да започне засмукване?

— Казва, че не може, защото ще предизвика повреда.

— Как може да повредиш магнитно поле?

Строс изсумтя.

— Не му споменавай това. Ще ти отговори, че освен фюзионна тръба, съществуват още много приспособления. Ще изтълкува съвета като опит да го подцениш.

— Да, знам това. Слушай, всички усилия да се концентрират върху облака! Трябва да има начин да открием най-близкия му край. — Хенсън прекъсна връзката.

После обърна взор към далечината и се намръщи.

Най-близкият край. При тази скорост на кораба бе рисковано да хабят енергия.

Бяха започнали скока с половин светлинна скорост, отнесена към галактичното ядро на тардионната Вселена. Завръщаха се със същата скорост, разбира се. При това положение винаги съществува риск да се разбиеш.

Теоретиците отричаха тази възможност. Опасността да се доближиш до плътно тяло на практика не съществува. Гравитационните сили по време на Скок от тардион към тахион, са отблъскващи по природа. Съществува и възможност мощността на гравитационната мрежа да не достигне своя връх. Този факт правеше Космическия скок рисковано занятие.

Капацитетите биха те посъветвали да се довериш на инстинкта на фюзиониста. Добрият никога няма да действа погрешно.

Само че този беше скочил в облак!

Биха му казали: „О, това ли? Случва се постоянно. Знаеш ли колко са тънки облаците. Дори няма да усетите, че сте попаднали в такъв!“

Да, но този не беше такъв!

„Всъщност, облаците ти правят добро. Не е възможно постоянно да осигуряваш разцепване и енергиен добив чрез засмукване.“

Само че този облак не вещаеше нищо добро!

„Разчитай на фюзиониста да се справи с положението.“

Но ако не съществува изход?

Хенсън се опита да не мисли за това. Но как да прогониш такава мисъл, когато тя непрекъснато чука в главата ти?

Хенри Строс, корабният астроном, беше в състояние на дълбока депресия. Ако им предстоеше да се разбият, трябваше да се примирят с неизбежното. Пред всеки от хиперкорабите стои вероятността от катастрофа. Трябва да си подготвен за това, или поне да се опиташ да го направиш. Но какво да посъветваш пътниците?

Когато откриеш, че точно онова, което си правил със страст… Когато точно професионалният ти опит те убива…

Той тежко въздъхна.

Строс бе як мъж. Контактните лещи придаваха неправдоподобен цвят на очите му. В противен случай погледът му щеше да подхожда на безцветната му човешка същност.

Капитанът не можеше да направи нищо и той съзнаваше това. Капитанът командва екипажа, но фюзионистът се подчинява на свои собствени закони. Той е господар на космическите трасета. Всичко и всеки останал бледнее пред него.

Компютрите дозират енергийното подаване, както и посоката — ако става дума за придвижване от тардион към тахион. Въпреки това, вероятността от грешка е толкова голяма, че само един талантлив фюзионист би могъл да я редуцира. Какво дава дарбата на фюзионистите, никой не знаеше. Те се раждат, не се конструират. Но фюзионистът живее със съзнанието, че е недостижим и постоянно извлича ползи от това.

Вилуекис не бе капризничил по време на пътуването. Двамата със Строс се разбираха. Вилуекис бе качил най-красивата пътничка на борда, след като Строс я бе избрал.

Строс се свърза трудно с Антон Вилуекис. На екрана се появи раздразнена физиономия с разрошени коси.

— Как е тръбата? — попита меко Строс.

— Мисля, че я изключих навреме. Проверих я отново и не открих повреда. Сега ще я почистя.

— Добре, че не е повредена.

— Но не можем да я използваме.

— Трябва да го направим, Вил — примоли се любезно Строс. — Не знаем какво ни очаква. Ако тръбата е извън строя, това няма значение. Но когато мъглявината се разсее…

— Ако! Престани с това „ако“! Ако вие, тъпите астрономи, бяхте предвидили облака, можех да го избегна!

Неуместно бе да спорят в този момент. Строс само отбеляза:

— Той може да се разчисти.

— Какъв е анализът?

— Не е добър, Вил. Това е най-гъстият хидроксилен облак, наблюдаван до този момент. Няма място в Галактиката, доколкото ми е известно, хидроксилът да се е натрупвал с такава концентрация.

— Как стои въпроса с водорода?

— Не може без него, разбира се. Пет процента.

— Не е достатъчно — сряза го Вилуекис. — Има още нещо, което ми създава проблеми. Успяхте ли да го локализирате?

— Да. Открихме формалдехид. Той е в по-голямо количество от водорода. Разбираш ли какво означава това, Вил? Някакъв процес е концентрирал кислород и въглерод в нечувани количества. Достатъчни, за да използваме водорода през обема на кубичните светлинни години. Не мога да си представя какво би предизвикало такова явление!

— Какво се опитваш да ми кажеш, Строс? Че в Космоса съществува само един облак с такъв състав и аз съм достатъчно глупав, за да прекарам кораба през него?

— Не казвам такова нещо, Вил! Имам предвид само онова, което чу. Вил, само ти можеш да ни измъкнеш оттук! Няма смисъл да насочвам хиперлъч, защото не знам местоположението ни. Невъзможно е да го определя, поради отсъствието на звезди…

— А аз не мога да използвам тръбата и съм негодника, така ли? Ти не си вършиш работата, а фюзионистът е подлец — горещеше се Вилуекис. — Всичко зависи от тебе, Строс! Определи курса на кораба, за да открием водород! Кажи ми къде е краят на облака… Да върви по дяволите краят на облака. Определи ми границата на тази хидроксил-формалдехидна история!

— Бих желал да мога да го направя — изохка Строс. — Където и да сондирам, откривам само тези съединения.

— Не можем да разцепваме такива буклуци!

— Известно ми е.

Вилуекис залая ожесточено:

— Убеди ли се сега, че неправилно правителството издаде закона за суперсигурността? То трябваше да остави фюзиониста да решава на момента. Ако имахме капацитета на Двойни скок, нямаме проблем!

Строс знаеше много добре какво иска да каже Вилуекис. При извършване на два последователни скока, се пестеше време. Не го практикуваха, защото неизбежната несигурност при такива случаи се удвояваше. При тази ситуация дори фюзионистът не можеше да направи много. Мултиплицираната грешка неизбежно удължаваше тоталното време за пътуване.

Неизменно правило в хипернавигацията беше между два полета да има поне три пълни дни. Това позволяваше да се подготви много внимателно следващия скок. За да се предотврати нарушение на правилото, зареждаха гориво, достатъчно само за един скок. При необходимост всмукваха и нагнетяваха водород. После разцепваха ядрото му и складираха получената енергия. Обикновено бе необходим ден, за да се обработи достатъчно водород.

— Колко енергия ни е останала, Вил?

— Не много. Толкова… — Вилуекис приближи палец и показалец на приблизително два и половина сантиметра.

— Много лошо — отговори спокойно Строс. Енергията лесно би могла да бъде измерена, но фюзионистът винаги оставяше достатъчен резерв за втори скок. — Сигурен ли си? Ако бръкнеш в резервните генератори и изключиш светлините…

— И въздушната циркулация, както и апаратите за хидропоника. Знам, знам! Опитал съм всичко, но не успявам съвсем. Пречи ми тоя глупав блокаж на двойния скок.

Досега Строс бе успявал да се въздържа. Той, както и всички останали, знаеше, че зад блокирането стоеше Фюзионистичното братство. Двойният скок много рядко биваше изискван от капитана. Това дразнеше фюзиониста. Преди всеки скок трябваше да измине седмица, за да станат пътниците неспокойни. През тази седмица можеше да се случи всичко. Все пак не беше един ден.

На глас Строс изрече:

— Сигурен ли си, че не можеш да направиш нещо със системите? Може би да филтрираш нечистотиите?

— Да ги филтрирам? Няма нечистотии! Самият водород не е чист! Слушай, ще ми трябват половин милион градуса, за да разцепя въглеродни и кислородни атоми, може би цял милиард! Това е невъзможно и не възнамерявам да опитвам. Ако не успея, вината ще бъде моя. Не мога да поема такава отговорност. От теб зависи да ме снабдиш с водород и очаквам да го направиш! Просто обърни проклетия кораб и открий суровина! Не ме интересува за колко време ще го направиш!

— Не можем да повишим скоростта при тази гъстота на средата, Вил — отговори Строс. — При половин светлинна скорост може да обикаляме две, може би двадесет години…

— Е, измисли начин! Или капитанът да го направи!

Строс прекъсна връзката отчаян. Просто нямаше начин да се разговаря нормално с фюзиониста. И преди беше чувал, че двойният скок разстройва мозъка. По време на скока всеки тардион на обичайната материя трябва да бъде превърнат в еквивалентен тахион и после да се възстанови оригиналния тардион. Ако двойното превръщане имаше дори най-слаб дефект, със сигурност той ще се отрази първо на мозъка. Разбира се, досега експериментите не бяха доказали такова нещо. Хиперкорабните офицери нямаха прояви на деградация, освен обичайното остаряване. Дали така стоеше въпросът и с фюзионистите? Може би двойното превръщане ги правеше талантливи, но и прекалено чувствителни.

Глупости! Няма такова нещо. Фюзионистите просто бяха разглезени!

Строс се поколеба. Дали да не се свърже с Черил? Докато дундуркаше бебето Вил, тя можеше да го убеди да приведе фюзионните тръби в действие — с хидроксил, или не.

Дали наистина вярваше, че Вилуекис ще го направи, или просто не искаше да обикалят с години? За сигурност, хиперкорабите бяха подготвени и за такава вероятност. Механиката би могла да издържи, но екипажът и пътниците — със сигурност не.

Как да разговаря с Черил? По какъв начин би могъл да й нареди да прелъсти Вилуекис? Беше изминал само ден. Необходимо му беше още време, за да се справи с фюзиониста.

По-добре да почака още малко!

Вилуекис се намръщи. След банята се почувства по-добре. Доволен бе от твърдостта си спрямо Строс. Не беше лош човек Строс, но приличаше на всички останали. Подобно капитаните, екипажът, пътниците и всички не-фюзионисти, и той искаше да избяга от отговорност. Така процедираха вечно, но той, Вилуекис, няма да позволи такова нещо.

Подмятането за обикаляне с години бе просто опит да го сплаши. Ако си съберат мозъците, сигурно ще открият края на облака.

Вилуекис стана и се протегна. Той беше висок мъж. Веждите му се спускаха над очите подобно пердета.

Да предположим, че им отнеме години. Никой хиперкораб не бе обикалял толкова дълго. Най-дългата обиколка беше осемдесет и осем дена и тринадесет часа. Един от тях бе въвлякъл кораба в дифузна звезда. Наложи се да се оттеглят поради невъзможност да осъществят скока.

Тогава бяха оцелели след четвърт година път. Но двадесет години… Това бе невъзможно.

Сигналната лампичка присветна три пъти, преди да я забележи. Ако капитанът идва на посещение, ще си тръгне по-бързо, отколкото предполага!

— Антон?

Гласът беше нежен и напрегнат. Раздразнението му изчезна. Вилуекис натисна бутона, за да се отмести вратата от гнездото и отново я затвори след нея.

Черил беше на двадесет и пет години, със зелени очи, издадена брадичка и червена коса. Прекрасната й фигура изпъкна на ярката светлина.

— Антон, има ли някакъв проблем?

Вилуекис успя да скрие изненадата си. Всеки фюзионист знаеше как да отговаря на непредвидени въпроси.

— Всичко е наред. Какво те кара да мислиш така?

— Един от пътниците е разтревожен. Казва се Мартанд.

— Мартанд? Какво разбира той? — После продължи подозрително. — Ти защо обръщаш внимание на някакъв пасажер? Как изглежда?

Черил се усмихна леко.

— Просто подхвана разговор в салона. На шестдесет е и е доста безобиден, въпреки че му се иска да не е така. Но не това е важното. Наоколо не се забелязват звезди. Всеки го знае, но Мартанд подчерта, че е тревожно.

— Така ли? Просто преминаваме през облак. Галактиката е пълна с такива и хиперкорабите непрекъснато се сблъскват с тях.

— Да, но Мартанд твърди, че дори и тогава се забелязват звезди.

— Какво разбира той? Да не би да е ветеран в космичните пътувания?

— Не — призна Черил. — Всъщност, това е първото му пътешествие, но изглежда знае много.

— Обзалагам се, че е така. Слушай, отиди при него и му кажи да си затваря устата! За такива изказвания би могъл да попадне в изолационното. Ти също не разпространявай подобни истории!

Черил наклони глава.

— Антон, звучиш така, сякаш наистина имаме проблем. Този Луис Мартанд е интересен човек. Преподава в училище на осмокласници.

— Прост даскал! Господи, Черил…

— Трябва да го чуеш. Той твърди, че да си учител е много интересно и трудно. Необходимо е да разбираш от всичко. Децата задават много въпроси и лесно откриват неподготвения.

— Това занимание може би ще ти хареса и на теб. Сега, Черил, отиди веднага при него и му кажи да не приказва много!

— Добре, но първо ми отговори на един въпрос. Вярно ли е, че преминаваме през хидроксилен облак и фюзионната тръба е изключена?

Вилуекис зяпна, после затвори уста. Измина доста време, преди да успее да попита:

— Кой ти каза това?

— Мартанд. Сега тръгвам.

— Не, почакай малко! На кого още този учител е обяснил това?

— На никого. Каза, че не иска да предизвиква паника. Бях там, когато обмисляше проблема. Реших, че няма да се стърпи и ще изрече нещо.

— Знае ли, че ме познаваш?

Черил сбърчи чело.

— Мисля, че споменах нещо такова.

— Не ти ли минава през ум, че този старец иска да ти покаже колко е велик — изсумтя Вилуекис. — Чрез теб иска да впечатли мен!

— Нищо подобно — отрече Черил. — Той специално подчерта, че не трябва да ти казвам нищо.

— Знаейки, разбира се, че веднага ще дотичаш.

— Защо трябва да иска това?

— За да ме изобличи! Знаеш ли какво означава да си фюзионист? Всички са против тебе, защото си незаменим, защото…

— Но какво общо има той с всичко това? Ако Мартанд греши, как би могъл да те изобличи? Ако е прав… Прав ли е, Антон?

— Какво точно каза той?

— Не съм сигурна, че си спомням всичко — отговори замислена Черил. — Случи се няколко часа, след като бяхме излетели. През това време всички говореха, че не се забелязват звезди наоколо. Бяха на мнение, че трябва да участват и в друг скок, защото какво е той без гледка. Разбира се знаехме, че трябва да пътуваме поне един ден. Тогава влезе Мартанд, видя ме и ме заговори. Мисля, че ме харесва.

— Аз пък него не го харесвам никак — вметна нацупен Вилуекис. — Продължавай!

— Казах му, че е доста скучно без гледка. Той отговори, че доста време ще бъде така. Звучеше загрижено. Естествено го попитах защо мисли така. Отговори ми, че фюзионната тръба е изключена.

— Кой му е казал?

— Каза, че на стената на игралната зала, близо до шахматната дъска, има място, което се затопля, когато тръбата работи. Това място сега било студено.

— И това е единственото му доказателство?

Черил не обърна внимание на забележката и продължи:

— Обясни, че не се виждат звезди, защото сме попаднали в прашен облак. Щом тръбата е спряна, значи в него липсва водород. Каза, че вероятно нямаме достатъчно енергия за друг старт и че търсейки водород, може да обикаляме години.

— Всява паника, негодникът — разбесня се Вилуекис. — Знаеш ли това?

— Не е вярно! Поръча да не казвам на никого, за да не паникьосаме пътниците. Обясни, че е възбуден от откритието и е имал

нужда да сподели с някого. Освен това ме успокои, че изход от положението има. Фюзионистът ще се досети как да постъпи… Понеже това си ти, реших да попитам дали е бил прав за облака и дали си се погрижил всичко да е наред!

— Твоят учител, тоя всезнайко, нищо не знае! Съветвам те да стоиш далеч от него… Между другото, каза ли ти кое й е лесното на ситуацията?

— Не. Трябваше ли да го попитам?

— В никакъв случай! Какво би могъл да ти отговори? Но, знаеш ли… Я, го попитай! Много ми е любопитно какво има наум този идиот. Попитай го!

Черил кимна.

— Добре, но отговори ми, има ли някаква опасност?

— Остави това на мен! Няма проблем, докато аз не кажа обратното, ясно?

Черил излезе. Вилуекис се взира дълго в затворената след нея врата. Чувстваше се разтревожен и ядосан. Този тип, Луис Мартанд, какво целеше с веселите си догадки?

Ако се наложи продължително обикаляне, пътниците трябва да бъдат подготвени внимателно за предстоящата си гибел. Ако оня продължава да дрънка, кой щеше да слуша…

Фюзионистът жестоко натисна бутона, който трябваше да го свърже с капитана.

Мартанд беше слаб и спретнат на вид. Устните сякаш постоянно се усмихваха, докато изражението на лицето му бе учтиво строго. И как да не бъде? Той постоянно очакваше от своя събеседник да каже нещо наистина важно.

— Говорих с господин Вилуекис… — каза Черил. — Той е фюзионистът. Казах му за твоите догадки.

Мартанд шокиран поклати глава.

— Не биваше да правиш това!

— Страхувам се, че не му харесаха.

— Разбира се! Фюзионистите са специални хора. Не им харесва външна…

— Стана ми ясно. Той подчерта, че няма за какво да се безпокоим.

— Сигурен съм в това — каза Мартанд и хвана ръката й. — Казах ти, че има начин лесно да се измъкнем. Предполагам, че ще вземе мерки. Нужно му е само малко време, за да помисли.

— Какво трябва да измисли? Защо да го прави той, след като ти вече знаеш отговора?

— Той е специалистът, млада госпожице. Квалификацията изисква повече време за решение. Колкото до мен, не ми достига кураж да се намесвам. На демонстрациите в клас мога да импровизирам. Досега не съм преподавал в училище, където може да се намери протонен реактор. По тази причина се наложи да създам керосинов термоелектонен генератор.

— Какво е керосин? — попита Черил.

Мартанд се разсмя. Изглеждаше поласкан.

— Виждаш ли? Хората забравят. Керосинът е вид запалителна течност. Най-примитивният източник на енергия е триенето на дървета. От тях получаваш искрата. Замисляла ли си се за това? Взимаш кибрит и…

Черил беше пребледняла. Събеседникът й продължи снизходително:

— Добре, няма значение. Просто се опитвам да ти обясня, че твоят фюзионист трябва да измисли нещо по-просто, а това ще му отнеме време. Колкото до мен, аз съм свикнал да използвам примитивните методи. Например, знаеш ли какво е това тук?

Той посочи пространството извън илюминатора. Салонът на практика бе безлюден, поради липсата на гледка.

— Прашен облак.

— Да, но какъв вид? Единственият елемент, който може да се открие навсякъде е водорода. Той е основата на Вселената и хиперкорабите зависят от него. Нито един космически кораб няма достатъчно капацитет да се запаси с гориво, което да му осигури продължително пътуване със скоростта на светлината. Принуден е да засмуква гориво отвън.

— Винаги съм се чудела на това. Мислех, че пространството е празно.

— Почти празно, скъпа моя. Думичката „почти“ е свята! Когато пътуваш със сто и шестдесет километра в секунда, можеш да засмучеш и компресираш малкото водород — няколко атома на кубичен сантиметър. Малко количество водород, стабилно разцепван, осигурява цялата необходима ни енергия. В облаците неговото количество е по-голямо, но там затруднения създават нечистотиите, както в този случай.

— Откъде си сигурен, че има боклуци?

— Защо иначе господин Вилуекис ще изключва тръбата? След водорода, най-разпространени са хелий, кислород и въглерод. След като фюзионните помпи са изключени, значи горивото намалява. Водородът не може да се използва поради вредни примеси, които биха повредили сложната фюзионна система. Не може да е хелий. Той е безвреден. Най-вероятно са хидроксилни групи — комбинация от водород и кислород. Разбираш ли сега?

— Мисля, че да — отговори Черил. — В колежа съм изучавала общи науки и нещо си спомням. Прахът наистина е хидроксил, прилепен към по-едрите частици.

— И лишен от газообразна структура, също. За модерните двигатели хидроксилът не е толкова опасен, колкото въглеродните съединения. Най-вероятно е формалдехид в съотношение едно към четири относно хидроксила. Разбираш ли сега?

— Не — отговори простичко Черил.

— Такива съединения не могат да бъдат разцепени. Ако ги нагрееш до няколкостотин милиона градуса, те се разпадат на изграждащите ги елементи. Атомите на кислорода и въглерода ще повредят системата. Но защо да не ги използваме при обикновена температура? Хидроксилът ще реагира с формалдехида под налягане. Химичната реакция ще бъде безвредна за двигателя. Сигурен съм, че фюзионистът може да извърши реакцията при стайна температура. Отделената енергия би могла да се складира и да се използва за продължаване на скока.

— Не разбирам абсолютно нищо. Химичните реакции отделят много малко енергия, в сравнение с атомното разцепване.

— Напълно си права, скъпа, но не ни е необходима в голямо количество. От предишният старт ни е останала малко енергия. Това е благодарение на регулацията срещу втори скок. Обзалагам се, че твоят

приятел е оставил резерв. Фюзионистите винаги го правят. Съвсем малко ни е необходимо, за да предизвика запалване. Химичните реакции са достатъчни в случая. Така ще излезем от облака. След около седмица ще заредим енергийните резервоари и ще продължим без проблеми. Разбира се… — Мартанд изви вежди и сви рамене.

— Какво?

— Ако господин Вилуекис протака, може да настъпят усложнения. С всеки изминат ден ние губим енергия за поддържане живота на кораба. След време енергията от химичните реакции няма да е достатъчна, за да предизвика запалване. Надявам се, да действа по-бързо.

— Защо не поговориш с него веднага?

Мартанд поклати глава.

— Да давам съвети на фюзионист? Не мога да направя това, скъпа!

— Тогава отивам аз!

— Не го прави, той сам ще се досети. Всъщност, защо не се обзаложим? Предай му точно това, което ти обясних. Изрази моята увереност, че той вече е нагласил фюзионната тръба за действие. Ако съм прав…

Мартанд се усмихна.

Черил отвърна на усмивката му.

— Разбирам — каза тя.

Мартанд я гледаше как бързо се отдалечава. В тоя момент със сигурност не мислеше за облога.

Не беше изненадан, когато охраната на кораба изникна неочаквано пред него.

— Моля, последвайте ме, господин Мартанд!

— Благодаря, че ми разрешихте да довърша. Мислех, че няма да го направите.

Изминаха почти шест часа, преди да го заведат при капитана. Бяха го затворили в изолационното, което не бе чак дотам изнурително. Капитанът изглеждаше изморен, но не толкова враждебен.

— Докладваха ми, че разпространявате слухове, имащи за цел да всеят паника сред пътниците. Това е сериозно обвинение.

— Разговарях само с едно момиче, сър. Направих го нарочно.

— Разбрахме това. Поставих ви под надзор веднага след първия ви разговор с госпожица Черил Уинтър. Разполагам с пълен запис на обясненията ви.

— Разбирам, сър.

— Очевидно целта ви е била тя да предаде думите ви на господин Вилуекис?

— Точно така.

— Защо не отидохте лично при него?

— Съмнявам се, че би ме изслушал, сър!

— Можехте да дойдете при мен?

— Вие ще ме чуете, но как ще предадете информацията на господин Вилуекис? Бихте използвали госпожица Уинтър за тази цел. Фюзионистите са особени хора.

Капитанът поклати глава отнесено.

— Какво очаквахте, след като госпожица Уинтър му предаде разговора ви? — попита той.

— Надявах се, сър, че той ще се чувства по-малко заплашен, ако тя разговаря с него и няма да се дърпа. Надявах се просто да се изсмее и да каже, че отдавна е обмислил този вариант. Че всмукването е започнало с цел провеждане на химичните реакции. После да се отърве от гостенката си и да забрави за нас двамата.

— Не ви е минало през ум, че може да отхвърли вашата теза като неприложима?

— Имаше малка вероятност за това, но не се случи.

— Как разбрахте?

— Защото половин час след моето затваряне, светлината в стаята започна да примигва. Това, за мен, означаваше, че Вилуекис е ограничил енергийната консумация до краен предел. Предизвикал е химичните реакции, за да осигури енергия за запалването.

Капитанът се намръщи.

— Какво ви дава основание да мислите, че може да манипулирате господин Вилуекис? Никога до сега не сте имали работа с фюзионист, нали?

— Но преподавам на осмокласници! Винаги съм се занимавал с деца.

За момент изражението на капитана не се промени. После той бавно се усмихна.

— Харесвате ми, господин Мартанд, но това няма да ви помогне. Очакванията ви се оправдаха и знаете ли какво последва?

— Вие ще ми кажете.

— Господин Вилуекис веднага приведе в действие вашето предложение. Трябваше да нагласи системата внимателно, за да осигури безопасност на бъдещото разцепване. Освен това трябваше да прецени точно капацитета на реакциите и количеството складирана енергия. Всичко трябваше да бъде направено така, както само фюзионист го умее. На практика не всеки такъв специалист може да го извърши. Господин Вилуекис е изключение сред тях. Разбирате ли?

— Да.

Капитанът погледна часовника на стената и нагласи визьора си. Гледката продължаваше да бъде тъмна, както през изминалите два дена.

— Господин Вилуекис ме информира в колко часа ще настъпи запалването. На мнение е, че няма да имаме проблем и аз му вярвам.

— Ако не успее, връщаме се в изходното положение, с тази разлика, че ще имаме недостиг на енергия.

— Известно ми е — каза Хенсън. — Като човек, дал идеята на фюзиониста, сигурно изпитвате известна отговорност. Предлагам ви заедно да прекараме оставащите няколко минути.

Двамата мъже мълчаливо наблюдаваха екрана. Минутите летяха бързо. Хенсън не беше споменал точния час и Мартанд не знаеше дали очакват вече напразно. Той само местеше поглед от часовника към лицето на капитана, което неизменно оставаше безизразно.

След това, някъде от вътрешността се усети странно придърпване, което почти мигновено изчезна. Приличаше на спазъм в коремна стена. Бяха стартирали.

— Звезди — промълви дълбоко развълнуван Хенсън. Визорът бе пълен с тях. Мартанд не можеше да си спомни по-красива гледка в своя живот. — И точно на секундата! Отлична работа! Засега имаме енергия, но резервоарите ще се напълнят след три седмици. Поне пътниците вече ще имат с какво да се забавляват!

Мартанд се чувстваше толкова слаб, че нямаше сили да говори. Капитанът се обърна към него:

— Е, господин Мартанд, вашата идея успя! Някой би спорил, че тя спаси кораба и пътниците. Друг би се усъмнил, че господин Вилуекис би се сетил навреме как да действа. Едно нещо е сигурно — вашето участие няма да бъде споменавано. Фюзионистът бе този, който извърши операцията безупречно. Той ще получи високи почести, а вие — нищо!

Учителят замълча за момент, после рече:

— Разбирам. Фюзионистът е по-важен от мен. Ако гордостта на господин Вилуекис е наранена, той излиза извън строя. Не може да си позволите това. Колкото до мен — не се притеснявайте. Довиждане, капитане.

— Има още нещо. Не можем да ви се доверим.

— Няма да кажа нищо никому!

— Може да нямате намерение да го сторите, но такива неща се случват. Не можем да рискуваме. До края на полета вие оставате под домашен арест.

Мартанд се намръщи.

— Защо? Аз спасих вас и проклетия ви кораб… Също и вашия фюзионист!

— Точно за това. Такава е процедурата.

— Но къде е справедливостта?

Капитанът бавно поклати глава.

— Признавам, че е странно, но такъв е редът. Не можем да ви върнем дори във вашата стая. До края на пътуването не трябва да ви вижда никой.

Мартанд почеса брада.

— Сигурно не говорите сериозно, капитане?

— Страхувам се, че грешите.

— Но има и друг, който неволно би могъл да изтърси нещо. Най-добре е да поставите и госпожица Уинтър под домашен арест!

— И да направим несправедливостта двойна?

— Нещастието обича компанията — отбеляза Мартанд.

Капитанът се усмихна.

— Може би сте прав!

СВЕТЛИНЕН СТИХ

Последният човек, за когото някой би предположил, че ще извърши убийство, беше госпожа Ейвис Ларднър. Вдовица на велик астронавт-герой, тя беше филантроп, колекционер, изключителна домакиня, а също и художествен гений. Преди всичко, тя беше най-милото и нежно човешко създание, което можете да си представите.

Съпругът й, Уилям Джей Ларднър, както всички знаем, умря от слънчева радиация. Корабът му остана завинаги в космическото пространство, след като не успя да се скачи със Станция 5.

Госпожа Ларднър получи огромно обезщетение, което инвестира разумно. На средна възраст, тя бе доста богата.

Къщата й бе огромна. Същински музей, събрал малка колекция от изключително красиви бижута. Госпожа Ларднър притежаваше всяко достъпно творение от десетки различни култури, инкрустирано със скъпоценни камъни. Нейни бяха един от първите ръчни часовници, произведен в Америка, кама от Камбоджа, очила от Италия, както и безброй други дрънкулки с голяма културна и историческа стойност.

Всичко бе достъпно за разглеждане. Предметите не бяха застраховани, нито се охраняваха. Нямаше нужда от това, тъй като къщата бе пълна със слуги-роботи. Всеки от тях следеше за реликвите със спокойна съсредоточеност, безупречна честност и изключителна ефективност.

Всеки знаеше за роботите. Никога не бе регистриран и най-незначителен опит за кражба.

Трябва да спомена и нейните светлинни скулптури. Всеки се чудеше откъде идва забележителният усет на госпожа Ларднър към изкуството, съчетан с останалите й разточителни забавления. Винаги, когато къщата отваряше врати, гостите се потапяха в изключителна атмосфера от багри и музика, подсилени с кристални отблясъци от светлина. Прекрасната обстановка чудесно се допълваше с нежната красота на домакинята. Косата й бе синьо-бяла, а лицето — все още пожалено от възрастта.

Гостите идваха преди всичко за светлинните скулптури. Те винаги бяха различни и представяха най-новото в това изкуство. Мнозина творяха дребни форми, за собствено удоволствие. Но никой не успяваше да достигне съвършенството на госпожа Ларднър. Дори онези, които се смятаха за професионалисти в областта на изкуството.

Самата тя беше изключително скромна.

— Не, не — обикновено протестираше тя. — Не бих ги нарекла „поезия в светлина“. Прекалено мили са. За мен са по-скоро „светлинен стих“. — И всеки се усмихваше на нежния й изказ.

Колкото и да настояваха, тя не би създала светлинна скулптура за друго. Правеше ги единствено за своите партита.

— Би било твърде комерсиално — твърдеше госпожа Ларднър.

Не възразяваше обаче, когато настояваха да направят холограма на скулптурите й. По тях щяха да изготвят репродукции, превърнали се след това в експонати на музеите по света. Госпожа Ларднър не възразяваше срещу което и да е предложение, което имаше за цел използването на светлинните й скулптури.

— Не бих поискала и пени — казваше тя, разтворила широко ръце. — Достъпни са за всеки. В крайна сметка, аз повече не мога да ги използвам. — И това беше истина. Тя никога не използваше една и съща композиция два пъти.

Когато изнасяха скулптурите, тя беше олицетворение на сътрудничеството. Наблюдаваше добронамерено и винаги бе готова да даде нареждане на роботите да помогнат.

— Моля те, Кортни — казваше тя, — би ли бил така добър, да нагласиш стъпалото на стълбата?

Такъв беше нейният стил. Тя винаги се обръщаше към роботите с изключителна вежливост.

Веднъж, преди години, тя бе почти скастрена от един служител на Корпорацията „Американски роботи и механични същества“.

— Не може така — беше я нахокал той. — Конструирани са да изпълняват заповеди. Колкото по-ясно им ги задавате, толкова по-ефективно ги изпълняват. Когато се обръщате към тях учтиво, те трудно разбират, че им е подадена команда. Това забавя реакциите им.

Госпожа Ларднър аристократично бе вдигнала брадичка.

— Не изисквам от тях бързина и ефективност — беше отговорила тя. — Искам добронамереност. Роботите ме обичат.

Чиновникът искаше да й обясни, че роботите не могат да обичат, но бе отстъпил пред наранения й, мил поглед.

Всеизвестно бе, че госпожа Ларднър никога не връщаше робот във фабриката за ремонт. Позитронните им мозъци бяха прекалено сложни и след време неизменно даваха дефекти. Грешката можеше да не се прояви с години, но веднъж получена, Корпорацията беше задължена да оправи нещата без заплащане.

— След като е изпълнявал определени задължения в къщата ми — отговаряше госпожа Ларднър, — роботът не може да бъде обиждан.

Безсмислено бе да й се обяснява, че роботът е само една машина. Тя би отговорила:

— Същество с подобна интелигентност не може да бъде просто механика. Отнасям се с тях като с хора.

Това изчерпваше темата.

Тя държеше дори Макс, който беше съвсем безпомощен. Той почти не разбираше какво се иска от него. Госпожа Ларднър ожесточено възразяваше.

— Нищо подобно! Той може да поема шапки, палта и да ги съхранява. Може да ми подава предмети. Изобщо върши много неща.

— Но защо не го изпратиш на ремонт? — попита я веднъж нейна приятелка.

— О, не мога! Той си е такъв и е много чаровен. В крайна сметка позитронният мозък е толкова сложен, че никой не би открил причината. Ако го направят съвършен, не би бил толкова обичлив. Не бих желала да се променя.

— Но ако е повреден — настоя приятелката й, наблюдавайки тревожно Макс, — той би могъл да бъде и опасен!

— Глупости — беше се изсмяла госпожа Ларднър. — Имам го от години. Той е абсолютно безопасен и изключително сладък!

Всъщност Макс изглеждаше напълно като останалите роботи — метално излъскан хуманоид, ала безизразен.

Но за милата госпожа Ларднър всеки от роботите й притежаваше своя индивидуалност. Всички бяха сладки и обичливи. Това беше част от човешката й същност.

Кой би допуснал, че е способна на убийство?

Последният човек, когото биха си представили убит, бе Джон Семпър Травис. Въздържан и любезен, той сякаш не живееше в реалния свят. Сложните лабиринти на мозъка му го правеха изключителен математик. Той беше един от най-талантливите конструктори на позитронен разум.

Джон Травис бе главен инженер в Корпорацията „Американски роботи и механични същества“.

Беше също и ентусиазиран аматьор в светлинната скулптура. Беше написал книга, опитвайки се да обясни как математиката, моделираща позитронните пътища, би могла да се приложи в естетиката.

Опитът му обаче да приложи теорията на практика, бе претърпял отчайващ неуспех. Скулптурите, които моделираше според математическите принципи, бяха тромави и механично безинтересни.

Това беше единствената причина, която помрачаваше иначе спокойния му и безметежен живот. Този факт го правеше наистина нещастен. Той градеше майсторски теориите си, но не успяваше да ги приложи. Ако само успееше да сътвори една светлинна статуя…

Естествено, той беше запознат с творчеството на госпожа Ларднър. Тя беше всепризнат гений в областта на изкуството, но не разбираше нищо от роботна математика. Много пъти беше разговарял с нея, но тя отказваше да му обясни методите си. Той дълбоко се съмняваше, че такива изобщо съществуват. Дали не ставаше дума за интуиция? Но дори интуицията можеше да бъде математично моделирана. Най-сетне получи покана за едно от партитата й. Трябваше да я види на всяка цена.

Господин Травис пристигна доста късно. Беше се опитал да довърши една светлинна статуя, но отново се беше провалил.

Той поздрави почтително госпожа Травис и каза:

— Този робот, който пое шапката и палтото ми, беше доста странен!

— Това е Макс.

— Той не функционира нормално, освен това е стар модел. Учудвам се как досега не сте го върнали във фабриката?

— О, не — отговори домакинята. — Само бих си създала излишни неприятности.

— Ни най-малко, госпожо Ларднър. Ще се изненадате колко е просто. Като главен инженер, аз имам право да извършвам ремонти. Отне ми известно време, но сега Макс изпълнява заповедите перфектно.

Върху нежното и красиво лице на госпожа Ларднър, за пръв път в нейния живот, се изписа гняв. Сякаш чертите й се зачудиха как да го изпишат.

— Вие сте го ремонтирал — изсъска тя. — Но той създаваше моите светлинни скулптури! Това беше неговият основен недостатък, който не бихте могли да възстановите никога!

Беше чиста случайност избликът й на гняв да стане точно пред инкрустираната със скъпоценни камъни кама от Камбоджа.

Лицето на Травис също бе изкривено.

— Искате да кажете, че ако внимателно бях проучил повредата в позитронния му мозък, аз бих могъл да разбера…

Госпожа Ларднър вдигна прекалено бързо ножа и никой не успя да я спре. Травис не се и опита да се отдръпне. Като че с удоволствие посрещна острието. После някои разправяха, че сякаш е искал да умре.

ДВЕСТАГОДИШНИЯТ МЪЖ

ТРИТЕ ЗАКОНА НА РОБОТИКАТА:

1. Роботът съзнателно, или чрез своето бездействие не може да наранява човек.

2. Роботът е длъжен да се подчинява на заповедите на човека. Изключение правят случаите, които противоречат на Първия закон.

3. Роботът трябва да защитава собственото си съществуване. Изключение правят случаите, които противоречат на Първия и Втория закон.

1.

— Благодаря — каза Андрю Мартин и зае предложения му стол.

Бе прибегнал до крайното средство. Това не можеше да се отгатне по бледото му, гладко избръснато лице. Само по-проницателните можеха да забележат тъгата в очите му. Рядката му коса беше светлокестенява. Дрехите му определено бяха старомодни, но спретнати. Сред тях преобладаваше пурпурночервения цвят.

Срещу него седеше хирургът. На табелка върху бюрото беше изписан идентификационният му номер, но Андрю не му обърна внимание. Достатъчно бе да го нарича „докторе“.

— Кога ще извършите операцията, докторе? — попита той.

— Не съм сигурен как, или върху кого бих могъл да извърша такава интервенция, господине. — Хирургът говореше меко. В гласа му се долавяше неизменната нотка на респект, която роботът прилага, когато се обръща към човек.

Ако лицето му не бе от светлобронзова стомана, то можеше да промени и изражението си.

Андрю Мартин изучаваше дясната ръка на робота, отпусната свободно върху бюрото. Пръстите й бяха дълги и артистично оформени. Ясно си представяше как скалпелът идеално им пасва, сякаш е част от тях.

В работата на тази ръка не се допускаше колебание, изкривяване, грешка. Това бе резултат от специализация, за което човек можеше само да мечтае. Този робот, въпреки че притежаваше позитронен мозък, беше толкова ограничен в способностите си, че не разпозна Андрю. Вероятно дори никога и не бе чувал за него.

— Не ти ли се е искало някога да си човек? — попита Андрю.

Хирургът се поколеба. Сякаш търсеше къде в позитронната му верига пасва въпросът.

— Но аз съм робот, господине.

— Няма ли да се чувстваш по-добре, ако си човек?

— Ще се чувствам идеално, господине, ако съм по-добър хирург. Такъв няма да стана, ако съм човек. Ще го постигна, само ако съм по-усъвършенстван робот. Такъв бих искал да бъда.

— Не те обижда фактът, че мога да ти заповядвам? Да ставаш, да сядаш, да се обръщаш настрани… Мога да правя с теб, каквото поискам.

— За мен е чест да Ви доставям удоволствие, господине. Но ако заповедите Ви имат за цел да унижат друго човешко същество, не бих ви се подчинил. Първият закон, пазещ човека, ще доминира над Втория, изискващ подчинение… Между другото, кого трябва да оперирам?

— Мене — отговори Андрю.

— Но това е невъзможно! Тази операция е много опасна!

— Това няма значение — успокои го Андрю.

— Не мога да допусна такава нелепост!

— Ако бях човек, щяхте да ме убиете — каза Андрю. — Но аз съм робот!

2.

Когато бе произведен, Андрю приличаше много повече на робот. Беше програмиран старателно и функционираше безупречно, както всички останали.

Отлично се справяше със задълженията си, попадайки в едно домакинство. По онова време роботите бяха рядкост, както при космическите изследвания, така и в семействата.

В къщата живееха четирима: господинът и госпожата, госпожицата и малката госпожица. Знаеше имената им, разбира се, но никога не ги използваше. Господинът се казваше Джералд Мартин.

Неговият собствен номер беше NDR… Забравил бе цифрите. Беше изминало много време, но ако искаше, би могъл да си ги припомни. Само че не искаше!

Малката госпожица първа бе започнала да го нарича Андрю, тъй като не познаваше буквите. Последваха я и останалите.

Малката госпожица… Тя бе живяла деветдесет години и отдавна не беше между живите. Веднъж се бе опитал да я нарече „госпожа“, но тя не му разреши. До последния си ден, тя беше останала „малката госпожица“.

Андрю трябваше да изпълнява задълженията на прислужник, иконом и камериерка. Това бяха експериментални времена за него, както и за всички роботи, разпръснати из фабрики и станции на Земята.

Семейство Мартин много му се радваха. Той не успяваше да свърши задълженията си, тъй като госпожицата и малката госпожица предпочитаха да си играят с него.

Госпожицата първа се досети как да се уредят нещата.

— Ние ти заповядваме да играеш е нас и ти се подчиняваш — каза тя.

— Съжалявам, госпожице, но заповедите на господина имат предимство — отговори Андрю.

— Татко каза, че би желал да се заемеш с чистенето. Това не е заповед като моята.

Господинът нямаше нищо против. Двете дъщери бяха негова слабост. Той ги глезеше повече и от госпожата. Андрю също харесваше децата. Тяхното влияние върху постъпките му можеше да се нарече привързаност. Андрю така я определяше. Не знаеше друга дума за това чувство.

Андрю изряза първата си висулка от дърво за малката госпожица. Тя бе получила за рожденния си ден такава от слонова кост, но не я харесваше. Един ден му подаде къс дърво и малък кухненски нож.

Андрю много бързо се справи със задачата си. Малката госпожица хареса изработката.

— Много е красива, Андрю! Искам да я покажа на татко!

Господинът не повярва.

— Откъде взе това, Манди? — Така се казваше малката госпожица. Когато дъщерята се закле, че казва истината, господинът се обърна към Андрю: — Ти ли направи това?

— Да, господине.

— И моделът е твой?

— Да, господине.

— От къде го прекопира?

— Това е геометрична визия, която съответства на строежа на дървото, господине.

На следващия ден господинът му донесе един по-голям къс дърво, както и електрически вибрационен нож.

— Направи нещо от това, Андрю. Каквото ти пожелаеш.

Андрю изпълни заръката. Господинът гледа изработката много дълго време. След това Андрю бе освободен от задълженията си да прислужва на масата. Наредено му бе да чете книги относно мебелния дизайн. Научи се да прави шкафчета и бюра.

— Изработваш удивителни мебели, Андрю — каза господинът.

— Приятно ми е да ги правя, господине.

— Приятно ти е?

— Тази работа някак облекчава веригите в мозъка ми. Чувал съм Вие да използвате тази дума. Поводите, когато я споменавате, съответстват на чувствата ми. За мен е удоволствие да правя мебели, господине.

3.

Джералд Мартин отведе Андрю в регионалния център на Корпорацията „Американски роботи и механични същества“. Като член на Общинската законодателна комисия, той нямаше проблем да си уреди среща с Главния роботопсихолог. Всъщност, като такъв, той можеше и да обясни факта, че притежава робот. По онова време хуманоидите бяха рядкост.

Андрю тогава не разбираше какво става. След време, когато с годините ставаше все по-учен, можа да осъзнае истинската същност на събитието.

Роботопсихологът, Мертън Мански, слушаше намръщен. Ръката му не преставаше да барабани по бюрото. Лицето му бе някак измъчено и покрито с бръчки. Създаваше впечатление, че е по-млад, отколкото изглежда.

— Роботиката не е точна наука, господин Мартин. Не бих могъл да ви обясня детайлите, но математическият принцип на позитронните вериги е много сложен. Поради това решенията имат определена доза приблизителност. Естествено, единствено неизбежни са Трите закона. Ние, разбира се, ще подменим вашия робот…

— Но аз не искам това! Той се справя чудесно със задълженията, за които е програмиран. Към тях, обаче е прибавил и художествени заложби. Прави идеална дърворезба, която никога не се повтаря два пъти.

Мански изглеждаше объркан.

— Странно… Понастоящем ние правим изпитание на основните разклонения… Имат художествена стойност, казвате?

— Вижте сам! — Господинът му подаде миниатюрна дървена сфера. Върху нея играеха деца. Фигурките им бяха съвършено малки, но перфектно пасваха с нишките на материала. Сякаш и те бяха изваяни.

— Роботът е направил това? — възкликна Мански. Той подаде предмета обратно клатейки глава. — Талант на художник! Станало е

нещо с разклоненията…

— Можете ли да го повторите?

— Вероятно — не. Досега не е докладван подобен случай.

— Това е добре. Нямам нищо против Андрю да е единствен и неповторим!

— Подозирам, че компанията би искала да върнете робота за изследване.

Господинът изведнъж се ядоса.

— Това няма да стане — отсече той. После се обърна към Андрю. — Да си вървим!

— Както кажете, господине — съгласи се Андрю.

4.

Госпожицата ходеше на срещи и не се свърташе много у дома. Малката госпожица, въпреки че бе пораснала, запълваше дните на Андрю. Тя никога не забрави, че първият къс дърво, издялан от Андрю, беше за нея. Дори го носеше на шията си, закачен на сребърна верижка.

Тя беше първата, която направи забележка на баща си, да не раздава с лека ръка творенията на Андрю.

— Моля те, татко! Ако някой иска да ги притежава, нека плати за тях! Заслужават си парите.

— Не ти отива да бъдеш алчна, Манди — възрази господинът.

— Парите няма да са за нас, татко, а за художника!

Андрю не беше чувал тази дума. В свободното си време провери значението й в речника. Последва ново посещение, този път до адвоката на господина.

— Какво мислиш за това, Джон?

Адвокатът се казваше Джон Финголд. Имаше шкембе и косата му бе побеляла. Ръбовете на контактните му лещи бяха оцветени в светло-зелено. Той заразглежда малката плакета, която господинът му подаде.

— Красива е… Но аз знам новината. Изработена е от твоя робот. Този, който си довел със себе си.

— Да, Андрю ги прави. Нали, Андрю?

— Да, господине.

— Колко би платил за това, Джон?

— Не мога да кажа. Не колекционирам подобни предмети.

— Ще повярваш ли, ако ти кажа, че за него ми предложиха двеста и петдесет долара? Андрю направи столове, които продадох за петстотин. В банката има двеста хиляди долара, спечелени от изработките на Андрю.

— Господи, той те прави богат, Джералд!

— Наполовина богат. Другата половина е на името на Андрю Мартин.

— Робота?

— Точно така. Искам да знам дали е законно?

— Законно? — Столът на Финголд пропука под тежестта му. — Няма друг подобен прецедент, Джералд! Как подписа роботът необходимите документи?

— Той има подпис и аз го отнесох в регистратурата. Не го взех със себе си в банката. Необходимо ли е да направя още нещо?

— Хм-м… — Очите на Финголд сякаш хлътнаха за момент. — Бихме могли да уредим той да носи финансова отговорност, но това ще засили неприязънта срещу него. Повече от това не те съветвам да правиш. Ако някой възразява, нека ни съди!

— Ще поемеш ли делото, ако се стигне до там?

— Срещу предплата, сигурно.

— Колко искаш?

— Нещо, подобно на това. — Финголд посочи дървената плакета.

— Съгласен съм.

Усмихнат Финголд се обърна към робота:

— Андрю, приятно ли ти е, че имаш пари?

— Да, господине.

— Какво смяташ да правиш с тях?

— Да плащам неща, за които господинът би платил. Така ще му спестя известни разходи.

5.

Такива случаи имаше много. Поправките бяха скъпи, прегледите — още повече. С годините роботите бяха усъвършенствани. Господинът се погрижи Андрю да бъде снабден с всякакви приспособления. Накрая той се превърна в образец на метално съвършенство. Всичко бе за сметка на Андрю.

Андрю настоя за това.

Само позитронните му вериги не бяха пипнати. Господинът настоя за това.

— Новите не са по-добри от тебе, Андрю — каза той. — Те са безполезни. Компанията се е научила да ги конструира по-прецизно. При тях няма отклонения. Правят точно онова, което им е заложено. Не ги харесвам.

— Благодаря, господине.

— Заслугата за това е твоя, Андрю, не забравяй това! Мански е елиминирал неопределеността в разклоненията, веднага щом те видя. Не му харесва непредсказуемото… Знаеш ли колко пъти ме е молил да те дам за изследване? Девет пъти! Винаги го отпращах. Слава Богу, че вече е пенсионер, та да си отдъхнем.

Косата на господина проредяваше и ставаше бяла. Лицето му посърна. За разлика от него Андрю изглеждаше по-добре от деня, в който постъпи на работа в семейството.

Госпожата се присъедини към една художествена колония някъде из Европа. Госпожицата стана поетеса и живееше в Ню Йорк. Двете пишеха понякога, но много рядко. Малката госпожица се омъжи и живееше наблизо. Казваше, че не иска да изостави Андрю. Когато се роди нейното дете, малкият господин, тя разреши на Андрю да го храни с биберона.

С раждането на внука, Андрю почувства, че има някой, който да замести заминалите. Моментът бе удобен да представи своето искане.

— Господине, много любезно е от Ваша страна, че ми позволявате да харча средствата си по мое желание.

— Парите са твои, Андрю.

— Защото сте много добър, господине. Не вярвам законът да Ви спре, ако бяхте решил да ги присвоите.

— Законът не може да влияе на моята съвест, Андрю.

— Въпреки разходите и платените данъци, разполагам с около шестотин хиляди долара, господине.

— Знам това, Андрю.

— Искам да Ви ги дам, господине.

— Няма да ги взема, Андрю.

— Ще ги разменя за нещо, което само Вие можете да ми дадете, господине.

— Така ли? И какво е то?

— Моята свобода, господине.

— Твоята…

— Искам да откупя свободата си, господине!

6.

Не беше толкова лесно. Господинът почервеня и рече:

— Господи Боже! — После се врътна и напусна стаята.

Малката госпожица се застъпи за Андрю. Направи го остро и решително, и… пред Андрю. За тридесет години никой не се стараеше да избягва неговото присъствие. Правеха го независимо дали темата касаеше него, или не. Той беше просто робот…

— Татко, защо го приемаш като лична обида? Той ще продължи да бъде сред нас. Ще ни бъде верен. От това не може да избяга, защото така е програмиран. Искането му е формално. Желае да бъде наричан свободен. Толкова ли е ужасно това? Не го ли е заслужил? Господи, двамата с него обсъждаме въпроса от години!

— Говорите за това от години?

— Да, но той винаги отлагаше. Страх го бе да не те нарани. Аз го накарах да говори с тебе.

— Той не знае какво означава свободата! Той е само робот!

— Татко, познаваш го много малко. Прочел е всичко в библиотеката. Не знам какво става вътре в него, както не разбирам и твоите преживявания. Когато разговаряш с него, откриваш, че на определени събития има твоите реакции. Щом някой прилича на теб, какво повече би могъл да искаш?

— Законът няма да зачете подобно твърдение — отговори гневно господинът. После се обърна към Андрю: — Слушай сега ти! Мога да те освободя легално. Когато искането ти влезе в съда, ти не само няма да получиш свободата си, но ще конфискуват и парите ти! Ще ти кажат, че роботът няма право да изкарва пари. С брътвежите си ще станеш последен просяк!

— Свободата няма цена, господине — отговори Андрю. — Дори минималният шанс да си свободен си заслужава да обеднееш.

7.

Съдът също можеше да реши, че свободата няма цена. Още повече, когато робот се канеше да си я купи.

Изказването на общинския юридически съветник изразяваше всеобщото мнение: Понятието „свобода“ няма никакво значение, когато се прилага върху робот. Само човек може да бъде свободен.

Той повтаряше това всеки път, когато му се струваше подходящо. Произнасяше думите отчетливо. Клатеше бавно глава, сякаш отмерваше ритъма на думите.

Малката госпожица помоли да й дадат думата. Бе призована с всичките си имена. Андрю не беше ги чувал до този момент.

— Аманда Лаура Мартин Чарни може да се приближи към свидетелската скамейка.

— Благодаря, Ваша чест — каза тя. — Не съм адвокат и не знам как да се изразявам. Надявам се да разберете смисъла на моите думи!

Нека първо разберем какво означава да е свободен Андрю. В някои отношения той е свободен. Повече от двадесет години никой от семейство Мартин не му е заповядал нещо, което той не би извършил по собствена воля.

Но ние можем, ако желаем, да му отправим каквато команда искаме. Да го нараним, колкото жестоко искаме, защото е машина, която ни принадлежи. Но защо трябва да го правим, след като ни е служил толкова дълго и вярно? Без него нямаше да станем богати. Той не ни дължи нищо. Ние сме длъжниците!

Дори да бяхме поставили Андрю в неизгодна позиция, той пак с готовност би ни служил. Да го освободим, ще означава единствено игра на думи за нас, но за него това означава много. Ще му дадем всичко, а ние няма да загубим нищо.

За момент съдията се усмихна.

— Разбирам какво искате да ни кажете, госпожо Чарни — каза той. — Проблемът е, че няма подходящ закон и такъв прецедент. Има неизречено правило, че само човек може да бъде свободен. Мога да

отпратя случая към по-горна инстанция, но и там той няма да намери разрешение. Искам да се обърна към робота Андрю.

— Да, Ваша чест?

Андрю за пръв път проговори, откакто бе дошъл в съдебната зала. Съдията се сепна от човешкия тембър в гласа му.

— Защо искаш да бъдеш свободен, Андрю?

— Вие искате ли да бъдете роб, ваша чест?

— Но ти не си роб! Ти си един чудесен робот. Гений сред роботите, бих казал. Притежаваш невиждани досега художествени способности. Какво повече би могъл да направиш, ако беше свободен?

— Може би не повече от това, което в момента върша, Ваша чест, но ще го правя с огромно удоволствие. Тук бе казано, че само човекът може да бъде свободен. Струва ми се, че само онзи, който силно пожелае свободата, може да я притежава. Аз силно я желая!

Това беше решителният момент за съдията. Главното изречение в изказването му беше:

— Няма законно основание да се откаже свободата на същество, достатъчно разумно да я пожелае.

Решението бе потвърдено и от Световния съд.

8.

Господинът продължаваше да се сърди. Резкият му глас караше Андрю да се чувства някак осакатен.

— Не ти искам парите, Андрю — каза господинът. — Ще ги взема, само защото в противен случай ти няма да се чувстваш свободен. От сега нататък можеш да избираш своите занимания. Няма да ти давам заповеди, освен една — прави онова, което ти харесва! Но аз продължавам да съм отговорен за тебе. Това е част от решението на съда. Надявам се, разбираш това?

— Не се ядосвай, татко! — намеси се малката госпожица. — Отговорността ти не е голяма. Знаеш, че не трябва да вършиш нищо. Трите закона са още в сила.

— Тогава какъв е смисълът на неговата свобода?

— Хората не спазват ли техните закони, господине? — попита Андрю.

— Няма да споря с вас — заяви господинът и излезе. Андрю рядко го виждаше след това.

Малката госпожица често го посещаваше в малката къща, която бе построена специално за него. Тя се състоеше от две стаи — библиотека и нещо средно между склад и работилница. Нямаше кухня и баня, разбира се. Андрю получи много поръчки. Като свободен робот работеше с желание, невиждано преди. Къщата бе изплатена много бързо, а останалите средства бяха преведени на негово име.

Един ден го посети малкият господин… Не, Джордж! След съдебния процес малкият господин настоя да се обръща към него така.

— Свободният робот не нарича никого „малкия господин“ — беше казал той. — За мен ти си Андрю, значи и ти ще ме наричаш Джордж.

Фразата бе формулирана като заповед и Андрю се подчини. Но малката госпожица си остана такава.

Джордж дойде сам. Съобщи, че господинът умира. Малката госпожица бе край него, но господинът иска и Андрю.

Гласът на умиращия беше силен, но самият той трудно се движеше. С усилие вдигна ръка.

— Андрю — каза той, — не, не ми помагай, Джордж! Не съм осакатял, само умирам… Андрю, радвам се, че си свободен. Исках на всяка цена да ти кажа това.

Андрю не знаеше какво да отговори. До този момент не бе виждал някого да умира. Беше му известно, че това е присъщо на хората. Приемаше този факт като нежелано и неизбежно разрушение. Не знаеше какви думи са подходящи в такъв момент. Остана прав, абсолютно безмълвен и неподвижен.

Когато всичко свърши, малката госпожица му каза:

— Може и да не бе приятелски настроен към тебе на края, Андрю, но той остаря. Болеше го, че ти пожела да бъдеш свободен.

Тогава Андрю намери търсените думи:

— Никога нямаше да бъде свободен без негова помощ, малка госпожице.

9.

Андрю започна да се облича едва след смъртта на господина. Началото бяха чифт стари панталони, дадени му от Джордж.

Джордж вече беше женен. Като адвокат, се присъедини към фирмата „Финголд и Сие“. Старият Финголд бе покойник, но офисът се ръководеше от дъщеря му. Фирмата се преименува на „Финголд и Мартин“. Тя остана такава и когато дъщерята се пенсионира и никой от нейната фамилия не я замести. По времето, когато Андрю за пръв постави дрехи върху себе си, името Мартин току-що бе прибавено към това на Финголд.

Когато го видя, надянал панталоните, Джордж едва успя да овладее усмивката си. Но Андрю разбра, че му се присмива.

Джордж му показа как да управлява статичния заряд, за да ги закопчава и разкопчава. Джордж му демонстрира операцията върху себе си, но Андрю знаеше, че дълго ще трябва да се упражнява.

— Защо искаш да носиш панталони, Андрю? — попита Джордж. — Тялото ти е перфектно и е срамота да го прикриваш. Не е необходимо да се притесняваш, че ще настинеш, или, че ще те видят гол. Освен това платът не пасва на метала.

— Човешкото тяло не е ли достатъчно красиво, Джордж? — попита на свой ред Андрю. — Въпреки това вие се обличате.

— Правим го, за да запазим топлината на тялото си. Освен това така спазваме хигиена, предпазваме се, а също и се разкрасяваме. Нито едно от това не е приложимо за тебе.

— Без дрехи се чувствам гол. Чувствам се различен, Джордж.

— Различен! Андрю, на Земята съществуват милиони роботи. Според последното преброяване, в нашия регион те са почти колкото хората.

— Знам, Джордж. Роботите изпълняват най-различни задължения.

— И никой от тях не се облича.

— Но никой не е свободен, Джордж!

Постепенно Андрю обогати гардероба си. Свикна с усмивката на Джордж и погледите на хората.

Може и да беше свободен, но в програмата му бе заложено специално отношение към човека. Малко му оставаше да го преодолее. Демонстрирането на непокорство можеше да го върне с месеци назад.

Не всеки го приемаше като свободен, но Андрю бе неспособен на негодувание. Дори трудно мислеше на тази тема.

Все пак, Андрю избягваше да слага много дрехи върху себе си, ако знаеше, че ще го посети малката госпожица. Тя вече бе остаряла и често пътуваше на места с по-топъл климат. При всяко нейно завръщане, първото което правеше, бе да го потърси.

Когато веднъж тя се върна отнякъде, Джордж намери Андрю.

— Хвана ме натясно, Андрю. Следващата година ще се кандидатирам за законодателната комисия. Мама настоява да бъда като дядо.

— Като дядо…

— Иска и аз, внукът, да бъда член на законодателната комисия, както дядо ми навремето.

— Щеше бъде много хубаво, Джордж, ако господинът бе още… — Андрю млъкна. Не вървеше да каже, че би искал господинът още да работи.

— … жив — довърши Джордж. — Да, често си спомням стария лъв.

По-късно Андрю мислеше за този разговор. Бе забелязал неспособността си да се изразява, когато разговаря с Джордж. Някак езикът се бе променил от времето, когато Андрю бе програмиран. Освен това Джордж използваше разговорен език, което господинът и малката госпожица никога не правеха. Защо трябваше да го нарича „лъв“, след като не е съвсем уместно?

Андрю не можеше да потърси помощ и от книгите си. Те бяха стари и из областта на дървообработката и мебелния дизайн. Липсваше литература относно езика, или битието на хората.

Тогава осъзна, че има нужда от ново четиво. Като свободен робот, не бе съвсем уместно да търси съдействието на Джордж. Ще отиде в градската библиотека. Решението бе революционно. Когато го взе, електричният му потенциал рязко се покачи. Наложи се да включи съпротивлението.

Облече се в костюм. Дори си сложи дървената верижка. Би предпочел керамична, но Джордж бе казал, че кедровата е по-подходяща — по-красива и по-скъпа.

Беше се отдалечил на стотина крачки от къщата, когато натрупващото се съпротивление блокира краката му. Андрю го изключи, но и това не помогна много. Той се върна обратно и написа четливо върху лист хартия: „Трябва да отида до библиотеката“. Постави бележката на видно място върху работната си маса.

10.

Андрю не успя да стигне до библиотеката. Бе проучил добре картата. Знаеше маршрута, но означенията по пътя не съответстваха на символите. Започна да се чуди дали не е сбъркал посоката, защото всичко изглеждаше много странно.

Мина покрай един полски робот. Когато реши, че трябва да попита някого, на хоризонта не се появяваше никой. Подмина го една кола, която не спря. Андрю спря нерешително. В този момент от нивите, срещу него, се зададоха двама мъже.

Андрю се обърна към тях. Преди минута ги бе чул да разговарят шумно, но сега мълчаха. Бяха млади, или не много. Може би на двадесет години, или повече? Андрю така и не се научи да определя възрастта на хората.

— Бихте ли ми посочили пътя за градската библиотека, моля — каза Андрю.

Единият от двамата носеше шапка. Тя смешно удължаваше и без това високата му фигура. Той се обърна не към Андрю, а към приятеля си:

— Това е робот!

Другият имаше заоблен нос и провиснали клепачи. Той се обърна не към Андрю, а към първия:

— И носи дрехи.

Високият изщрака с пръсти.

— Това е свободният робот — възкликна той. — Семейство Мартин имаха робот, който вече не принадлежи на никого. Защо иначе ще се облича?

— Попитай го — предложи носът.

— Ти роботът на Мартинови ли си? — попита върлината.

— Аз съм Андрю Мартин, господине.

— Добре. Съблечай се! Роботите не носят дрехи. — После към другаря си: — Толкова е противен! Погледни го само!

Андрю се поколеба. Не бе чувал заповед, изречена с такъв тон. Веригите на Втория закон моментално блокираха.

— Събличай се веднага! Не чуваш ли, че това е заповед? — кресна високият.

Андрю бавно започна да изхлузва дрехите си.

— Хвърляй ги на земята — провикна се пак върлината.

— След като не е ничий, той може да бъде наш, както и на всеки останал — предположи носът.

— Няма значение — каза високият. — Кой ще възрази срещу нашите действия? Не повреждаме нечия собственост… — После към Андрю: — Свали си главата![1]

— Главата не трябва… — започна Андрю.

— Това е заповед! Ако не знаеш как, просто опитай!

Андрю отново се поколеба. След това се наведе и допря главата си в земята. Опита се да повдигне крака, но тежко падна.

— Остани легнал там — нареди върлината. После каза на другаря си: — Можем да го разглобим. Правил ли си го някога?

— Той ще ни позволи ли?

— Как би могъл да ни спре?

Нямаше начин Андрю да ги спре, ако му заповядаха по достатъчно властен начин. Вторият закон за подчинението доминираше над Третия за самосъхранението. При всички случаи нямаше начин да се защити, без да ги нарани. Това означаваше нарушение на Първия закон. При тази мисъл всяко стъпало от веригите му контрактира и Андрю се сгърчи на земята.

Високият се доближи и го подритна с крак.

— Тежък е. Мисля, че ще са ни необходими инструменти.

— Можем да му заповядаме сам да се разглоби — досети се носът. — Забавно ще бъде да го наблюдаваме.

— Прав си — отбеляза върлината замислен. — Трябва да го преместим от пътя. Ако някой ни види…

Беше прекалено късно. Някой наистина се приближаваше и това беше Джордж. От мястото, където лежеше, Андрю го бе забелязал. Искаше да му сигнализира, но последната заповед беше: „Остани легнал там“.

Джордж пристигна запъхтян. Двамата младежи отстъпиха леко назад.

— Андрю, какво става? — попита Джордж разтревожен.

— Добре съм, Джордж — успокои го Андрю.

— Защо не станеш? Какво се е случило с дрехите ти?

— Твой ли е роботът, друже? — попита върлината.

— Този робот не принадлежи на никого — отговори рязко Джордж. — Ще ми обясните ли какво става тука?

— Учтиво го помолихме да се съблече. Теб какво те засяга, след като не е твой?

— Какво ти направиха, Андрю?

— Имаха намерение да ме разчленят. Тъкмо щяха да ме отместят от пътя и да ми заповядат сам да се разглобя.

Джордж се взря в двамата. Брадичката му трепереше. Младежите зарязаха преструвките. Те се усмихваха. Върлината подхвърли:

— Какво ще правиш, шкембо? Ще ни набиеш ли?

— Нямам такова намерение. Този робот е бил със семейството ми повече от седемдесет години. Той ни познава и цени повече от всеки останал. Възнамерявам да му кажа, че вие двамата имате намерение да ме убиете. Ще го помоля да ме защити. Кой мислите, че ще избере, между вас и мен? Досещате ли се какво ще се случи, след като ви нападне?

Двамата несъзнателно отстъпиха назад. Изглеждаха разтревожени.

— Андрю, тези двамата заплашват моя живот — каза високо Джордж. — Направи крачка към тях!

Андрю постъпи точно така. Двамата не чакаха повече. Търтиха да бягат.

— Добре, Андрю, успокой се — каза Джордж. Той изглеждаше доста разстроен. Вече бе на години. Вероятността да се разправя с двама хулигани сам не му се нравеше много.

— Нямаше да ги нараня, Джордж — обади се Андрю. — Само щях да ги спра да не нападнат теб.

— И аз не съм искал да ги биеш. Само ти заповядах да се приближиш към тях. Собственият им страх направи останалото.

— Как може да се страхуват от един робот?

— Старо заболяване на човечеството, за което още няма лек. Но това няма значение. Какво, по дяволите, правиш тук, Андрю? Търсих те навсякъде. Тъкмо бях тръгнал да наема хеликоптер, за да те открият.

Как ти дойде наум да ходиш в библиотеката? Аз щях да ти донеса необходимите книги.

— Аз съм…

— … свободен робот? Да, да, знам. Какво ти трябва от библиотеката?

— Искам да знам повече за хората, за света, за всичко. За роботите — също, Джордж. Ще напиша история на роботите.

— Хайде да се прибираме — предложи Джордж. — Вдигни дрехите си първо. Андрю, написани са милиони книги за роботиката. Всички те включват и историята на тази наука. Светът е пренаситен не само с роботи, но и с информация за тях.

Андрю поклати глава. Един човешки жест, който бе придобил наскоро.

— Не става дума за история на роботиката, Джордж. Ще пиша история на роботите. Искам да обясня как се чувстват роботите. Какво се е случило с тях за времето, през което живеят и работят на Земята.

Джордж повдигна вежди изненадан, но си замълча.

---

[1] Груба греша в превода — трябва да е „застани на главата си“. Бел.Mandor. ↑

11.

Малката госпожица току-що отпразнува своя осемдесет и трети рожден ден, но не бе загубила и частица от своята енергия и решителност. Повече размахваше бастуна си, отколкото да се подпира на него.

Тя слушаше историята и бушуваше от негодувание.

— Това е ужасно, Джордж! — извика тя. — Кои са тези хулигани?

— Не знам, а и какво значение има? Нали не успяха да направят нищо?

— Но можеха! Ти си адвокат, Джордж. Ако си постигнал нещо, дължиш го на таланта на Андрю. Той направи семейството ни богато и аз няма да позволя да се подиграват с него!

— Какво искаш да направя, майко?

— Казах вече, че си адвокат, не слушаш ли като говоря? Ще образуваш дело по случая и ще принудиш общинския съд да декларира правата на роботите! Ако трябва, плати нужните такси, но ангажирай и законодателната комисия, Световния съд, ако трябва! Ще следя нещата изкъсо, Джордж! Няма да допусна шикалкавене!

Тя говореше сериозно. Онова, което трябваше да успокои изплашената, стара дама, се превърна в продължителна и доста интересна история. Като старши партньор във „Финголд и Мартин“, Джордж изработи стратегията. На по-младите си сътрудници остави същинската работа. Сред тях бе и синът му. Пол всяка вечер прилежно докладваше на баба си как се развиват събитията. Тя, от своя страна, през деня ги обсъждаше с Андрю.

Андрю също бе въвлечен в случая. Работата му върху книгата за роботите отново бе отложена. Сега се ровеше из литература, засягаща законите. Понякога правеше доста смислени предложения.

— В деня на неприятния инцидент Джордж ми каза, че хората винаги са се страхували от роботите. Докато този страх съществува, не

можем да очакваме законодателните институции да ни подкрепят. Дали не трябва да се подработи общественото мнение?

Пол се зае със съдебните процедури, а Джордж пое публичните изяви. Това му даде известна свобода. Стигна дотам, че започна да се облича в дрехи, които самият той наричаше „драперия“.

— Само не ми се появявай така в съда, татко — помоли го Пол.

— Ще се опитам — отговори Джордж.

Джордж свика пресконференция за редакторите на специализирани издания.

— Ако, според Втория закон, изискваме от робота безпрекословно подчинение, тогава което и да е човешко същество ще може да се гаври с всеки робот. Тъй като Вторият закон доминира над Третия, всеки човек би могъл да го използва и да елиминира самосъхранението. Той може да заповяда на всеки робот да се разруши по всякаква причина, дори и без такава.

Справедливо ли е това? Бихте ли постъпили така с някое животно? Дори неодушевен предмет, служил ни вярно, заслужава нашето уважение. Роботът не е нито животно, нито бездушно същество. Той мисли достатъчно добре, за да разговаря с нас, да се шегува с нас. Може ли да бъдат наши приятели, наши сътрудници, а ние да не им отдаваме нужната почит?

Човек има правото да издава заповеди, целящи защитата на друг. Не трябва ли той да бъде и достатъчно разумен, за да предпазва и самия робот? С голямата власт върви и голямата отговорност. След като роботите имат своите Три закона, много ли е да искаме един-два, които да защитават техните права?

Андрю се оказа прав. Именно общественото мнение бе ключът, който отключи благоволението на законодателната комисия. Приет бе закон, който забраняваше нарушаване правата на роботите. Той беше малко неопределено формулиран и предвидените наказания бяха неадекватни, но принципното начало бе поставено. Окончателното му ратифициране от Световното законодателна комисия съвпадна с деня, в който почина малката госпожица.

Това не беше просто съвпадение. По време на финалните дебати малката госпожица отчаяно се бе вкопчила в живота. Предаде се, когато пристигна вестта за окончателната победа. Последната й усмивка бе за Андрю. Последните й думи бяха:

— Ти беше много добър към нас, Андрю!

Тя издъхна, стиснала ръката му. Нейният син, съпругата и децата му стояха на почетно разстояние от двамата.

12.

Андрю чакаше търпеливо администратора, който се бавеше някъде в службата. Можеше да използва диктофона, но той служеше повече за комуникация с друг робот, а не с човек.

Андрю използва времето, за да обмисли отново проблема. През времето, откакто работеше върху книгата си, откри, че много от понятията бяха загубили първоначалното си значение. Трудно се правеше вече аналогия между метафори, оригинално засягащи човек и робот. Налагаше се да прилага трикове, формулирайки изразите. Това неизменно обогатяваше речника му.

От време на време в стаята влизаше някой и втренчено се взираше в него. Андрю не се притесняваше от това. Той отвръщаше на погледа и онзи се оттегляше.

Появи се Пол Мартин. Изглеждаше изненадан. Подчинявайки се на модата, той бе започнал да се гримира. Това придаваше някакъв израз на иначе безличната му физиономия. Андрю не одобряваше тази нова тенденция, засегнала и двата пола. Откри, че не харесва много неща у хората. Можеше дори да изрази писмено своето мнение, но от това не му ставаше по-добре.

— Влизай, Андрю — покани го Пол. — Съжалявам, че те накарах да чакаш, но трябваше да довърша някои неща. Знаех, че искаш да разговаряме, но не разбрах, че ще слезеш до града.

— Ако си зает, Пол, мога да почакам още?

Пол вдигна поглед към часовника на стената и каза:

— Мога да ти отделя малко време. Сам ли дойде?

— Наех автомобил.

— Някакви проблеми? — Пол изглеждаше разтревожен.

— Дори не очаквах такива. Правата ми са защитени.

От този отговор тревогата на Пол стана по-голяма.

— Андрю, обяснил съм ти, че законът се прилага само при определени случаи. Той не е всесилен… Ако продължаваш да се обличаш, можеш отново да си навлечеш неприятности, както преди.

— Този случай не се повтори, Пол. Съжалявам, че не одобряваш.

— Добре. Виж, Андрю, ти си жива легенда. Имаш толкова много достойнства, че заслужаваш най-доброто… Как върви книгата?

— Привършвам я. Издателят е много доволен.

— Радвам се.

— Не съм сигурен, че оценява именно книгата. Предполагам очаква да реализира голям тираж, защото е написана от робот.

— Е, напълно човешко е.

— Това не ме притеснява. Каквито и да са мотивите му, нека да продава. Това ще означава по-голяма печалба и за мене.

— Баба ми ти остави…

— Малката госпожица бе много щедра. Сигурен съм, че мога да разчитам на помощта на семейството и за бъдеще. Но аз искам да използвам именно приходите от книгата, за да осъществя своето намерение.

— Какво е то, Андрю?

— Искам да се срещна с директора на Корпорация „Американски роботи и механични същества“. Не успявам да си уредя аудиенция. Компанията не сътрудничи и относно книгата ми, но аз не съм изненадан от този факт.

Пол искрено се развесели.

— Сътрудничеството е последното нещо, което трябва да очакваш. Не бяха на наша страна и когато се борихме за правата на роботите. Поддържаха противниците ни. Ти можеш да си обясниш мотивите им. Дай права на роботите и хората ще откажат да ги купуват.

— Няма значение — отговори Андрю. — Ако се обадиш ти, може би ще успееш да ми помогнеш?

— Аз не съм им по-приятен от тебе, Андрю!

— Ако им пуснеш мухата, че след срещата с мен, твоята фирма ще преустанови кампанията, защитаваща правата на роботите?

— Но това няма да отговаря на истината, Андрю!

— Знам, Пол, но аз не мога да постъпя така. По тази причина те моля да се обадиш ти.

— Значи, не можеш да лъжеш, но можеш да накараш друг да го стори? Все повече заприличваш на човек, Андрю!

13.

Не беше лесно, въпреки авторитета на Пол.

Най-сетне срещата бе уредена. Харли Смит-Робъртсън бе представител на основателите на корпорацията. Бе спуснат на това място по майчина линия и тирето в името му го дразнеше. Наближаваше вече пенсионна възраст. Целият му мандат като президент на компанията бе преминал в борба срещу правата на роботите. Сивата коса стоеше като залепена върху черепа му. Лицето му не носеше грим. Поглеждаше от време на време Андрю със зле прикрита враждебност. Пръв заговори Андрю.

— Господине, преди около век Мертън Мански ми обясни, че математическият принцип на позитронните вериги допуска непредсказуемост на моите възможности.

— Това е било преди сто години… — Смит-Робъртсън се поколеба, но накрая добави: — … господине. Сега нашите роботи са прецизно програмирани и стриктно изпълняват своите задължения.

— Така е — съгласи се Пол. Според думите му, той беше дошъл на срещата, за да се увери, че фирмата ще играе честно. — В резултат моят администратор трябва да бъде напътван при всяка крачка.

— Сигурно няма да Ви е приятно, ако е стъкмен на бърза ръка? — отбеляза Смит-Робъртсън.

— Значи повече не произвеждате роботи като мен — адаптивни и съобразителни? — попита Андрю.

— Не.

— Според проучванията, които направих във връзка с моята книга, аз съм най-старият действащ робот?

— Прекъснахме и тази практика — подчерта Смит-Робъртсън. — Няма робот, който да се използва повече от двадесет и пет години. Подменяме ги с нови модели.

— След като никой от тях не може да функционира след своите двадесет и пет години, значи Андрю е изключение и в този аспект — подчерта не без задоволство Пол.

Андрю върна разговора в набелязаното от него русло.

— Като най-възрастен робот на света и най-приспособим, не съм ли заслужил специалното отношение на компанията? — попита той.

— Не виждам защо — сряза го Смит-Робъртсън. — Вашата необичайност създава неудобства на фирмата. Ако, по някакво недоразумение, не бяхте купен, а взет под наем, отдавна да сме ви подменили.

— Точно там е проблемът — отбеляза Андрю. — Аз съм свободен робот и никой няма права над мене. По тази причина аз лично дойдох при вас с молба да бъда подменен. Вие не можете да направите това без съгласието на собственика.

Смит-Робъртсън гледаше гостите си озадачен и стреснат. За момент се възцари тишина. Андрю се загледа в портрета на стената. От него се взираше Сюзан Калвин — светицата на кибернетиците. Вече двеста години тя не беше между живите. Подготвяйки книгата си, Андрю бе научил много за нея. Имаше чувството, че я познава лично.

— Как мога да подменя Вас с Вас? — попита Смит-Робъртсън. — Ако ви подменя като робот, как да предам нов на Вас, като собственик? Вие практически няма да съществувате! — Той мрачно се усмихна.

— Това не представлява трудност — намеси се Пол. — Самоличността на Андрю се определя от неговия позитронен мозък. Тази орган не може да се подмени, без да се създаде нов робот. Андрю притежава именно него. Всяка останала част може да се смени, без да се засегне идентичността му. Органите са притежание на мозъка. Искам да поясня, че Андрю иска подмяна на тялото, а не на мозъка си.

— Точно така — съгласи се Андрю. Обърна се към домакина: — Създали сте андроид, нали? Робот, който е абсолютно копие на човека, включително консистенцията на кожата.

— Да. Андроидите работеха перфектно, въпреки че единственият метал беше в мозъка им. Тялото им бе изградено от синтетична кожа и сухожилия. Въпреки това, бяха достатъчно твърди и тежки.

Пол изглеждаше заинтересован.

— Не знаех това. Колко от тях са на пазара?

— Нито един — отговори Смит-Робъртсън. — Бяха прекалено скъпи, освен това приликата им с човека бе поразителна. Нямаше да се продадат.

— Но компанията е запазила образците, предполагам — обади се Андрю. — Бих искал да подмените металното ми тяло с органично. Искам да стана андроид.

— Велики Боже! — възкликна Пол.

— Това е невъзможно — отговори Смит-Робъртсън.

— Защо? Аз съм в състояние да платя за извършената услуга.

— Не произвеждаме андроиди.

— Правите го по ваша преценка — намеси се Пол. — Това не означава, че не можете?

— При всички случаи, производството на андроиди противоречи на обществените интереси — заяви Смит-Робъртсън.

— Но не и на закона — подчерта Пол.

— Няма значение. Ние не произвеждаме андроиди!

Пол прочисти гърлото си.

— Господин Смит-Робъртсън — каза той, — Андрю е свободен робот и законът го защитава. Предполагам, този факт Ви е известен?

— Прекалено добре.

— Като такъв, Андрю предпочита да се облича. В резултат на това, той често е подлаган на унижения от невежи хора. Въпреки че закон за защита правата на роботите съществува, не бих могъл да се справя с този проблем. Съдебните зали са пълни със съдии, които не вярват в правата му.

— Корпорацията разбра това от самото начало. Вашият баща не го осъзна.

— Моят баща е покойник — сряза го Пол. — Тук съм свидетел на явна обида върху определен обект.

— Не разбирам за какво говорите — каза Смит-Робъртсън.

— Клиентът ми Андрю Мартин, той току-що стана такъв, поиска от компанията „Американски роботи и механични същества“ да бъде подменен. Според вашите правила, всеки робот над двадесет и пет годишна възраст подлежи на подмяна.

— Позитронният мозък на моя клиент притежава тялото на клиента ми — продължи усмихнат Пол. — То положително е над лимитната възраст. Позитронният мозък изисква подмяна на металното тяло с органично. Готов е да плати за това. Ако Вие му откажете, клиентът ми ще се почувства унижен и ние ще Ви съдим!

Обществото широко ще бъде въвлечено в този процес. Смея да ви припомня, че „Американски роботи“ не се ползва с добро име. Дори онези, които успешно използват труда на роботите и са доволни от тях, гледат на фирмата Ви с подозрение. Ще възникне огромно негодувание срещу властта и богатствата на Вашата компания. Какъвто и да е резултатът от делото, възмущението на публиката срещу Вас ще бъде налице. Сигурен съм, че ще предпочетете изобщо да не стига до съд. Не забравяйте и факта, че клиентът ми е много богат, освен това ще живее още векове наред. Нищо няма да го спре да продължи да се бори за правата си.

Смит-Робъртсън бе почервенял.

— Вие се опитвате да ме принудите…

— Не Ви принуждавам за нищо — успокои го Пол. — Ако Вие откажете на молбата на клиента ми, ние ще напуснем кабинета Ви без излишни приказки. Но ще Ви съдим. Вие постепенно ще се убедите, че губите…

— Ами… — запъна се Смит-Робъртсън.

— Виждам, че ще склоните — каза Пол. — Нека поясня още нещо. В процеса на трансформиране металното тяло на моя клиент в органично, позитронният му мозък трябва да остане непокътнат. Ако получи и най-слабо увреждане, аз няма да намеря покой, докато не срина компанията Ви със земята. Само една брънка от платинено-иридийния му мозък да пострада, ще насъскам обществото срещу Вас. — После се обърна към Андрю: — Съгласен ли си с това, Андрю?

Андрю се колеба цяла минута. Трябваше да потвърди лъжа, изнудване и унижение на човешко същество. Но липсваше физическо насилие. Събра сили да изрече:

— Да.

14.

Сякаш бе конструиран наново. Дни, седмици, месеци наред Андрю усещаше, че някак не е същият. Колебаеше се и при най-слаби движения.

Пол бе обзет от паника.

— Повредили са те, Андрю. Ще заведа дело!

Андрю говореше много бавно.

— Не го прави. Няма да успееш да докажеш… з-з…

— Злонамереност?

— Злонамереност. Ставам все по-силен. Чувствам само тр…

— Треперене?

— Травмата. Досега не съм бил подлаган на такава интервенция.

Андрю чувстваше мозъка си. Никой друг не можеше да го стори. Знаеше, че е добре. В месеците, когато се учеше да координира движенията си, прекарваше много време пред огледалото.

Не приличаше съвсем на човек. Лицето му беше сковано… Прекалено вдървено… Движенията му бяха бавни. Липсваше им безгрижната свобода на човешките. Може би това щеше да дойде с времето. Поне можеше да се облича, без дрехите да контрастират с металната му физиономия.

— Ще се захвана отново с работа — обяви той.

Пол се разсмя и каза:

— Това означава, че си добре. Какво ще правиш? Ще пишеш нова книга?

— Не — отговори сериозно Андрю. — Живея прекалено дълго, за да ме погълне само едно занимание. Навремето бях художник и историк. Още мога да бъда. Сега искам да бъда роботобиолог.

— Искаш да кажеш роботопсихолог?

— Не. Това означава работа върху позитронния мозък, но сега нямам такава нагласа. Според мен, роботобиологът трябва да изследва функцията на тялото, прикрепено към мозъка.

— Не става ли дума за обект на кибернетиката?

— Кибернетиката изследва металното тяло. Аз ще изучавам органичното, хуманоидно такова. Доколкото ми е известно, то е само едно — моето.

— Струва ми се, че стесняваш полето си на изява — отбеляза Пол. — Като художник, беше всестранен. Като историк — работеше с роботи. Като роботобиолог ще се занимаваш единствено със себе си.

— Изглежда си прав — кимна Андрю в знак на съгласие.

Трябваше да започне от самото начало. Не знаеше нищо за науката биология. Андрю стана обичайна гледка в библиотеките, където седеше над справочниците с часове. Облечен в дрехи, изглеждаше съвсем нормално. Онези, които знаеха, че е робот, не го смущаваха ни най-малко.

Към къщата си Андрю пристрои лаборатория и собствена библиотека.

Минаха години. Един ден при него дойде Пол.

— Жалко, че повече не работиш върху историята на роботите — каза той. — Разбрах, че „Американски роботи“ е възприела съвсем друга политика.

Пол бе остарял. Отслабналото му зрение бе подменено с фотооптични клетки. В това отношение бе заприличал на Андрю.

— Какво са направили? — попита Андрю.

— Произвели са огромен компютър, който комуникира с хиляди роботи чрез микровълни. Роботите не притежават позитронен мозък. Явяват се подразделения на гигантски мозък, от който физически са разделени.

— Така по-ефективно ли работят?

— Компанията твърди, че е така. Преди да умре, Смит-Робъртсън създаде ново направление. Това беше враждебна реакция срещу тебе. „Американски роботи“ е решена да не произвежда повече роботи като теб, за да не му създават проблеми. По тази причина са отделили мозъка от тялото. Мозъкът няма да има тяло, което ще трябва да се подменя. Тялото няма да има мозък, който да има някакви желания.

— Изумително е твоето влияние върху историята на роботиката, Андрю — продължи Пол. — Твоят художнически талант принуди компанията да програмира роботите по-прецизно. Свободата ти

извоюва закон за защита правата на роботите. Настояването ти да станеш андроид, ги принуди да отделят мозъка от тялото.

— Подозирам, че накрая фирмата ще създаде един огромен мозък, който ще контролира няколко милиарда роботи — отбеляза Андрю. — Ще поставят всичките яйца в една кошница. Това изобщо не е редно.

— Мисля, че си прав. Лошото е, че събитието няма да стане по-рано от сто години. Няма да съм жив, за да го видя. Не съм сигурен, че ще доживея и до следващата година.

— Какво говориш, Пол? — Възкликна загрижено Андрю.

Пол сви рамене.

— Ние сме смъртни, Андрю. Не приличаме на теб. Това не е от съществена важност, но искам да те уверя в едно нещо: аз съм последен от фамилията Мартин. Средствата, които контролирам, ще бъдат прехвърлени на твое име чрез моята фирма. Каквото и бъдеще да те очаква, поне материално ще бъдеш осигурен.

— Това не е необходимо — възрази Андрю. За всичките тези години не можа да привикне със смъртта на Мартинови.

— Хайде да не спорим — помоли Пол. — Така трябва да бъде! Над какво работиш сега?

— Програмирам система, снабдяваща андроидите, т.е. мен, с енергия от друг източник. Вместо от атомни клетки, енергията ще идва от разграждането на хидрокарбонати.

Пол изви вежди.

— Значи, те ще дишат и ще се хранят?

— Да.

— От колко време работиш върху проблема?

— От много отдавна, но мисля, че постигнах резултат. Изобретих подходяща камера, която да катализира необходимия разпад.

— Но защо го правиш, Андрю? Атомните клетки ми се струват напълно подходящи.

— Прав си, но те не приличат на човешките.

15.

Отне му много време, но Андрю не бързаше. На първо място, той не искаше да прави нищо, докато Пол не умре на спокойствие.

Със смъртта на пра-правнука на господина Андрю се почувства сам сред враждебния свят. Това му даде решителност да продължи по предначертания път.

Все пак не беше съвсем сам. Хората умираха, но „Финголд и Мартин“ съществуваха. Фирмата имаше продължителност на живота, близка с тази на робота. Тя имаше своите цели и ги следваше неотлъчно. Андрю беше изключително богат. Ежегодно в компанията постъпваше абонаментната му вноска. Това легално я правеше съпричастна на съдбата на камерата за разпад.

Когато дойде часът Андрю да посети „Американски роботи“, той отиде сам. Веднъж бе ходил там с господина и веднъж — с Пол. Третият път той приличаше на човек и не се нуждаеше от придружител.

Корпорацията се бе променила. Производствените халета приличаха на космически станции. Между другото, по подобен начин се бяха разрастнали всички останали производства. Това бе станало с помощта на огромна армия от роботи. Земята бе заприличала на парк. Населението, включващо един милиард жители, бе стабилизирано. Тридесет процента от него включваше популацията на роботите.

Директор на Изследователския отдел беше Алвин Магдескю. Косата му беше черна. Лицето и малката брадичка, която стърчеше от него — тъмни… Над кръста не носеше нищо друго, освен вратовръзка. Така диктуваше модата. За разлика от него, дрехите на Андрю бяха доста и носеха белега на изминалите десетилетия.

— Знам за тебе, разбира се. Драго ми е да те видя — посрещна го Магдескю. — Ти си най-популярният ни продукт. Колко жалко, че старият Смит-Робъртсън не те харесваше. С твоя помощ можехме да постигнем много неща.

— Още не е късно — отбеляза Андрю.

— Не мисля така. Времената сега са други. За изминалите сто години роботите на Земята вече нямат самостоятелен мозък. Останалите са използваеми в открито пространство.

— Но аз съм тук и функционирам.

— Вярно е, но са останали много малко като тебе. Какво си си наумил този път?

— Бих желал да приличам още по-малко на робот. След като тялото ми е органично, искам органичен източник на енергия. Донесъл съм тука планове…

Магдескю не ги разгледа подробно. Може би имаше такова намерение, но при един пункт се сепна.

— Гениално просто е! Кой измисли всичко това?

— Аз — отговори Андрю.

Магдескю го изгледа остро.

— Това ще натовари прекалено много тялото ти. Тъй като досега с него не са правени подобни експерименти, съветвам те да не го правиш.

Лицето на Андрю имаше ограничени възможности за изражения, но нетърпението явно прозираше в гласа му.

— Доктор Магдескю, струва ми се, че пропускате нещо много важно. Нямате друг избор, освен да удовлетворите моята молба. След като такова приспособление може да се имплантира в моето тяло, то е приложимо и за човешкото. Известна е вече тенденцията за удължаване живота на човека чрез присаждане на протези. Никой не програмира по-добри протези от мен.

Аз контролирам патента им, легализиран от фирмата „Финголд и Мартин“. Ние сме в състояние сами да развием производство, чиято цел ще бъде изработката на човек, носещ качествата на робот. От всичко това ще страда вашият собствен бизнес.

От друга страна, ако вие се съгласите да ме оперирате, ще получите достъп до този патент. Ще можете да контролирате технологията по създаване на роботи и протезирането на хора. Първоначалната субсидия ще ви бъде отпусната, едва след като се убедим, че операцията е успешна. — Андрю не усети никакво влияние на Първия закон от факта, че е поставил в неудобна ситуация човек. Вече знаеше, че онова, което за момента ти се струва жестоко, след време се превръща в любезност.

Магдескю изглеждаше шокиран.

— Не мога сам да реша подобен проблем — успя да изрече той. — Нужно е да се свика Управителният съвет на корпорацията. Това изисква време.

— Мога да ви отпусна необходимото време — каза Андрю. — Но нямам намерение да чакам цяла вечност.

Със задоволство установи, че и Пол не би могъл да се справи по-добре.

16.

Отне само необходимото време. Операцията протече успешно.

— Бях много против тази интервенция, Андрю — каза Магдескю. — Съвсем не е това, за което си мислиш. Не исках да експериментираме върху тебе. Сега позитронните ти вериги взаимодействат със симулантни нервни пътища. Но ако нещо се случи с тялото, трудно ще съхраним мозъка ти.

— Нито за миг не съм се съмнявал в уменията на Вашите специалисти — успокои го Андрю. — Сега мога да се храня.

— Да, можеш да приемаш маслинено масло. Това предполага периодично почистване на камерата за разпад. Това не е съвсем приятна операция.

— Така щеше да бъде, ако не търсех напредък. Самопочистването не е невъзможно. Сега разработвам устройство, което ще се справя и с твърда храна. Ще изхвърля несмлените частици.

— Това предполага наличието на анус?

— Негов еквивалент.

— С какво друго ще се снабдиш, Андрю?

— С всичко останало.

— И с гениталии?

— Ако съответстват на плановете ми. Тялото ми е платно, върху което ще изрисувам…

Магдескю изчака да довърши изречението. Тъй като Андрю продължаваше да мълчи, той каза:

— Мъж?[1]

— Ще видим.

— Не разбирам амбициите ти, Андрю. В сравнение с всеки един от нас, ти си най-добрият. Започна да пропадаш от момента, в който стана органичен.

— Мозъкът ми не се повлия от това.

— Вярно е и ти го признавам. Андрю, патентът за протезите носи твоето име. Признат си като изключителен изобретател и новатор.

Защо е необходимо да правиш експерименти със собственото си тяло?

Андрю запази отговора на този въпрос за себе си.

Почестите не закъсняха. Приеха го за член на няколко научни съвета. Един от тях се отнасяше към нова наука, планирана като роботобиология. Сега се бе превърнала в протезология.

Послучай неговата сто и петдесет годишнина, „Американски роботи“ организира тържествена вечеря. Ако Андрю съзря ирония в този акт, той запази чувството за себе си.

Алвин Магдескю беше пенсионер, но дойде да председателства празненството. Самият той беше на деветдесет и четири години, но живееше, благодарение на протези. Сред многото функции, които изпълняваха, те поддържаха неговите бъбреци и черен дроб. Върховен момент на тържеството бе тостът, вдигнат от Магдескю. След кратка и емоционална реч той вдигна наздравица за безсмъртния робот.

В лицето на Андрю бяха аранжирани мускули и сухожилия, позволяващи известна изразителност. Но по време на цялата церемония то остана сериозно. Андрю не искаше да бъде безсмъртен робот.

---

[1] Отново глупав превод; по-нормалният е „Човек?“. Бел.Mandor. ↑

17.

В крайна сметка, протезологията стана причина Андрю да напусне планетата. В последвалите тържеството десетилетия Луната бе добила облика на Земята. Различаваше се от нея по липсата на гравитация, както и по пренаселените си подземни селища.

Протезите там трябваше да се приспособят към отсъствието на земно притегляне. Андрю прекара пет години на Луната, които посвети на съответните адаптации. Когато се разхождаше из роботни популации, всеки го третираше с раболепието, демонстрирано към хората.

Посрещането му на Земята, когато се завърна, можеше да се нарече скучно в сравнение с това в офисите на „Финголд и Мартин“.

Настоящият ръководител на фирмата, Саймън Де Лонг, бе изненадан.

— Съобщиха ни, че се завръщаш, Андрю. — За миг да се обърне към него с „господин Мартин“. — Очаквахме те следващата седмица.

— Загубих търпение — сряза го Андрю. Искаше час по-скоро да стигне до същественото. — Саймън, на Луната ръководих екип от двадесет учени. Никой не подлагаше на съмнение моите заповеди. Лунарните роботи се обръщаха към мен, като към човешко същество. Защо тогава не съм човек?

Де Лонг стана предпазлив.

— Скъпи ми Андрю, както самият ти подчерта, хора и роботи се отнасят към тебе като към човек. Де факто ти си човек!

— Това не е достатъчно! Искам не само да се отнасят с мен така, а законът да ме признае за човек. Искам да бъда човек де юре.

— Това е съвсем друго нещо — подчерта Де Лонг. — Тук ще се сблъскаме с човешката предубеденост. Може много да приличаш на човек, но не си такъв.

— В какво отношение? — попита Андрю. — Имам формата и тъканите на човека. Моите органи са идентични с протезите, имплантирани в някои хора. Притежавам художествен, литературен и

научен потенциал, за какъвто много от вас биха мечтали. Какво повече се иска?

— Аз самият не искам нищо. Проблемът е, че Законодателната комисия трябва да те провъзгласи за човек. Честно казано, не очаквам това да се случи.

— С кой от тази комисия трябва да разговарям?

— Предполагам, с председателя на Комитета по наука и технологии.

— Можеш ли да уредиш срещата?

— Но с твоята позиция ти едва ли се нуждаеш от…

— Не, искам ти да ми съдействаш! — Не му направи впечатление, че заповядва на човек. На Луната бе свикнал с това. — Искам да знаят, че фирмата „Финголд и Мартин“ стои зад гърба ми и ме подкрепя!

— Да, но…

— Саймън, за изминалите сто седемдесет и три години, по един или друг начин, съм помогнал на фирмата. Беше време, когато бях задължен на нейни членове, но сега е обратното. Настоявам дълга към мен да бъде изплатен!

— Ще видя какво мога да направя — отговори Де Лонг.

18.

Председателят на Комитета по наука и технологии живееше в Източна Азия. Освен това беше жена. Казваше се Чий Ли-Синг и дрехите й бяха прозрачни. Като че бе обвита в полиетилен, който закриваше само онова, което тя искаше.

— Разбирам Вашето желание да имате правата на човек — каза тя. — В историята е имало времена, когато хората са се борили за справедливост. Каква дискриминация сте забелязали относно себе си?

— Не е зачетено правото ми на живот. Роботът може да бъде разглобен по всяко време.

— По същия начин човекът би могъл да бъде екзекутиран по всяко време.

— Екзекуция може да се приложи само след съдебен процес. За моето разчленяване такава процедура не е необходима. Достатъчна е само една дума. Между другото… — Андрю отчаяно се мъчеше да не направи умолителна физиономия. Гласът му обаче го издаваше. — Истината е, че искам да бъда мъж. Искал съм го непрекъснато във времето, през което съм живял. А то включва шест поколения човешки живот.

Тъмните очи на Ли-Синг го изгледаха съчувствено.

— Законодателната комисия би могла да изработи закон, който да те определи като мъж. Тя, на практика, би могла да стори това и относно статуя. Дали ще пожелаят да го направят, не знам. Конгресмените също са хора. И при тях съществува елемент на подозрение относно роботите, както при всички останали.

— Дори сега?

— Дори сега. Ще изтъкнем факта, че ти си заслужил по-специално отношение. Сигурна съм, че страхът от липсата на такъв прецедент ще остане.

— Какъв прецедент? Аз съм единственият робот от моя тип и друг никога няма да има. Може да се консултирате с „Американски роботи“.

— „Никога“ е дълго време, Андрю… Или предпочиташ „господин Мартин“, след като аз с удоволствие те посвещавам в мъж? Ще се увериш с какво неудоволствие някои конгресмени ще изтъкнат този предлог, колкото и незначителен да е той. Господин Мартин, имаш моята подкрепа, но не мога да ти кажа, че има надежда. Всъщност…

Тя се облегна назад. Челото й се сбърчи.

— Всъщност, ако нещата се разгорещят, ще изникне определена сантименталност вътре в комисията и извън нея. Ще ги трогне разчленяването, за което спомена. Да се отърват от тебе, ще им изглежда идеално разрешение на въпроса. Помисли върху това, преди да предприемеш по-нататъшни стъпки.

— Никой ли няма да признае техниката на протезология, която е изцяло моя?

— Може да ти се стори жестоко, но няма да се сетят за това. Ако го направят, ще го използват срещу тебе. Ще изтъкнат, че си го направил изключително заради себе си. Ще твърдят, че това е част от кампанията за роботизиране на хората или за хуманизиране на роботите. И в двата случая ще го сметнат за жестоко и злонамерено. Никога не си участвал в политическа кампания, господин Мартин. Не знаеш какво е да те оклеветят. Бих те посъветвала да запазиш спокойствието на своя живот. — Тя стана. В сравнение със седналата фигура на Андрю, Ли-Синг изглеждаше миниатюрна, почти дете.

— Ако реша да се боря за човешки права, ще застанеш ли на моя страна? — попита Андрю.

Тя се замисли, после отговори:

— Ще го направя, доколкото позволяват силите ми. Ако твоят случай застрашава политическата ми кариера, ще го зарежа. Материята не съответства на моите убеждения. Опитвам се да бъда достатъчно честна с тебе.

— Благодаря! Не бих могъл да желая повече. Възнамерявам да се боря за правата си, независимо от последствията. Разчитам на цялата подкрепа, която си в състояние да ми дадеш.

19.

Битката не беше директна. „Финголд и Мартин“ го посъветва да прояви търпение. Андрю измърмори, че има достатъчно запас от него. Фирмата се опита да стесни полето на действие.

Нейните адвокати участваха в съдебни процеси, в които отказаха да заплатят дълга към индивидите с протезирани сърца. Доводът им бе, че притежанието на роботен орган ги лишава от човешка същност. Това нарушавало конституционните им права.

Те упорито отстояваха своята позиция. При всяко дело губеха, но го правеха разточително. Винаги предизвикваха апел към Световния съд.

Това им отне години и милиони долари.

Когато бе издадена и последната присъда, Де Лонг организира празнуване на съдебните загуби. Андрю също беше сред присъстващите.

— Досега постигнахме две неща, Андрю — каза Де Лонг. — Доволен съм и от двете. Първо, афиширахме факта, че изкуствените протези, внедрени в човешкото тяло, не го лишават от човешка същност. Второ, ангажирахме обществото с въпроса. Всички са на мнение, че е по-важно да се спаси живота на човек, отколкото да се тълкува неговата идентичност.

— Мислиш ли, че сега Законодателната комисия ще ме признае за човек?

Де Лонг се почувства неудобно.

— Не мога да бъда оптимист. Законодателната комисия признава само един орган, който е критерий за човешка същност. Хората имат органичен мозък, изграден от клетки, Този на роботите, ако изобщо притежават такъв, е платинено-иридиев. Твоят със сигурност е позитронен… Андрю, не ме гледай така! Не ни достигат познания за прекопиране работата на клетъчния мозък върху изкуствена структура, за да повлияем на съдебното решение. Дори ти не можеш да го направиш.

— Тогава как ще постъпим?

— Ще направим опит, разбира се. Конгресменката Ли-Синг ще бъде на наша страна. Има доста като нея. Президентът ще се подчини на мнозинството.

— Ще имаме ли мнозинство?

— Още сме далеч от него. Ще го достигнем, ако обществото включи и тебе в своята интерпретация за човек. Шансът е минимален, но ако ти настояваш, може да заложим на него.

— Нямам намерение да се отказвам.

20.

Конгресменката Ли-Синг бе остаряла от деня, в който Андрю я срещна за пръв път. Прозрачните й дрехи бяха история. Косата й бе гладко сресана, дрехите й — цилиндрични. Стилът на обличане на Андрю си бе останал същият, както от преди век.

— Направихме, каквото можахме, Андрю — каза тя. — Ще опитаме пак, но честно да ти кажа, мисля, че трябва да се предадем. Всичките ми усилия единствено ме дръпнаха назад в предстоящата кампания за конгреса.

— Знам и това ме смущава — отговори Андрю. — Веднъж ми каза, че ако стане така, ще се откажеш. Защо не го направиш?

— Хората променят намеренията си понякога. Да те изоставя, ми се струва прекалено висока цена за още един мандат. Бях член на Законодателната комисия повече от четвърт век. Достатъчно ми е.

— Няма ли начин да променим мнението им, Чий?

— Всички, които се поддадоха, са на наша страна. Останалите, а те са мнозинството, не отстъпват от емоционалните си антипатии.

— Емоциите не са добър съветник при разрешаването на който и да било проблем.

— Знам това, Андрю. Те не изтъкват своята антипатия като основен мотив.

— Причина за всичко е мозъкът — каза внимателно Андрю. — Трябва ли да го дефинираме единствено като клетъчна версия на позитроните? Не трябва ли да изтъкнем неговата функция? Толкова ли е важно от какво е направен той? Не е ли най-важно, че мозъкът е материална основа на мисленето?

— Няма да стане — отговори Ли-Синг. — Твоят мозък е произведен от човек, а човешкият — не. Твоят е конструиран, техният — резултат на еволюция. За всеки, решен да издигне бариера между себе си и робота, тази разлика се превръща в желязна стена, висока и дебела по километър.

— Ако се справим с източника на тяхната антипатия…

— Толкова години си живял сред хората, Андрю — отбеляза Ли-Синг. — Въпреки това все още се опитваш да откриеш причина за човешките действия. Бедният ми Андрю! Прости ми, но именно твоята същност на робот е причина за това!

— Не знам… Ако можех да променя…

Ако можеше да промени…

От много време знаеше, че може да се стигне дотам. И ето, озова се при хирурга. Откри един достатъчно добър в своята работа. Разбира се — робот. На човек не можеше да се довери, нито като специалист, нито като намерения.

Хирургът не можеше да извърши такава операция върху човешко същество. Превъзмогнал веднъж вътрешния си смут, предизвикан от Първия закон, Андрю каза:

— Аз също съм робот.

След това с твърдост, която бе усвоил от хората през изминалите десетилетия, отсече:

— Заповядвам ти да извършиш операцията върху мен!

При отсъствието на Първия, такава заповед моментално активира Втория закон.

21.

Чувството му за слабост бе въображаемо. Андрю бе сигурен в това. Беше се възстановил след операцията. Въпреки това се облегна на стената внимателно. Да седне, щеше да бъде прекалено издайнически.

— Окончателното гласуване ще се проведе тази седмица, Андрю — каза Ли-Синг. — Не можех да протакам повече. Със сигурност ще загубим…

— Благодарен съм ти за усилията. Отлагането осигури необходимото време за рискованото ми начинание.

— Какво рисковано начинание? — Ли-Синг не скри своята загриженост.

— Не можех да кажа предварително нито на теб, нито на хората от „Финголд и Мартин“. Сигурен съм, че щяхте да ме спрете. Виж, ако проблемът е в мозъка, няма ли пряко отношение той към безсмъртието? Кой го е грижа как изглежда мозъкът или от какво е изграден? Какво значение има, че мозъчните клетки умират? Всички органи може да бъдат подменени, но промяната на мозъка променя, или убива своя притежател.

Позитронните ми вериги работиха безотказно близо двеста години. Биха го правили още векове наред. Не е ли този факт фундаменталната бариера? Хората толерират безсмъртния робот, защото нехаят за машината. Не приемат обаче безсмъртния човек, защото са смъртни. По тази причина няма да ме провъзгласят за човешко същество.

— Не разбирам накъде биеш, Андрю — обади се Ли-Синг.

— Елиминирах този проблем. Преди няколко десетилетия позитронният ми мозък бе свързан с органични нерви. Сега, чрез операция, потенциалът на позитроните ми бавно бе изтеглен.

За момент набръчканото лице на Ли-Синг остана непроменено. След това устните й се стегнаха.

— Да не искаш да кажеш, че си уредил своята смърт, Андрю? Нямаш право да постъпиш така! Третият закон го забранява.

— Трябваше да избирам между смъртта на тялото ми и смъртта на моите мечти и стремежи. При тези условия, да позволя на тялото ми да живее, е най-голямото незачитане на Третия закон.

Ли-Синг протегна ръка, сякаш искаше да го разтърси, но навреме се овладя.

— Андрю, няма да се получи! Трябва да върнеш нещата обратно по местата им!

— Това е невъзможно. Увреждания са прекалено големи. Остава ми около година живот. Събрах сили само, за да отпразнувам своята двестагодишнина.

— Не мога да разбера значението на твоето действие! Андрю, ти си глупак!

— Ако това, което извърших, ще ме направи човек, заслужавало си е усилието. Ако не сполуча, поне ще сложи край на борбата си.

Реакцията на Ли-Синг изненада самата нея. Тя започна тихо да плаче.

22.

Последното действие на Андрю развълнува света по странен начин. Всичко, направено от него до този момент, не му бе повлияло по никакъв начин. Впоследствие той бе прегърнал смъртта, за да се превърне в човек. Този факт не можеше лесно да бъде преглътнат.

Тържеството по случай неговата двестагодишнина, последното в живота му, бе организирано някак отчаяно. Световният президент подписа акта и го превърна в закон. Церемонията можеше да се наблюдава по глобалната телевизионна мрежа. Събитието щеше да се излъчва за лунарната колония, както и за марсианската.

Андрю бе в инвалидна количка. Можеше още да ходи, но трепереше.

Човечеството наблюдаваше. Президентът каза:

— Преди петдесет години ти беше провъзгласен за безсмъртен робот, Андрю. — След кратка пауза и с по-тържествен тон, той продължи: — Днес те обявяваме за двестагодишен човек, господин Мартин!

Усмихнат, Андрю пое подадената ръка на президента.

23.

Андрю лежеше в леглото. Мислите му бавно чезнеха.

Той отчаяно се вкопчи в тях. Мъж! Той беше мъж! Искаше това да бъде последната му мисъл. Искаше да се разтопи… Да умре с това.

Андрю отвори очи. За последен път разпозна Ли-Синг, застанала край леглото му. Имаше и други, но те бяха безлични сенки. Само Ли-Синг изпъкваше сред сивотата. Бавно той протегна ръка и усети как тя я поема.

Образът й избледняваше, последните му мисли го напускаха.

Преди да тя изчезне напълно, преди всичко да застине, една последна мисъл пробяга през съзнанието му:

— Малка госпожице… — прошепна той прекалено тихо, за да бъде чут.

ЦЕРЕМОНИАЛНИЯТ МАРШ

Джером Бишъп, композитор и тромбонист, никога не бе стъпвал в болница за душевно болни.

Имаше времена, когато не бе далеч от мисълта, че сигурно ще стане пациент в подобно заведение. Кой е застрахован от такова нещо? Но и през ум не му бе минавало, че може да стане консултант по лечението на душевни травми. Представяте ли си — консултант!

Годината бе 2001 и светът бе в ужасно състояние. Джером седеше в приемната, забравил за малко проблемите на човечеството. Стана, когато влезе жена на средна възраст. Косата й бе започнала да побелява. Бишъп мислено благодари на съдбата, която бе съхранила черния цвят на неговата.

— Господин Бишъп, надявам се? — попита тя.

— Според последните данни на огледалото — отговори той.

Жената протегна ръка.

— Казвам се доктор Крей. Моля, последвайте ме!

Джером пое подадената за поздрав ръка и се подчини на поканата й. Постара се да не обръща внимание на служителите с бели престилки, които минаваха покрай тях.

Доктор Крей постави пръст на устните си и му посочи стола да седне. После натисна един бутон и осветлението угасна. Веднага се появи прозорец, от който струеше светлина. През него се виждаше жена, облегната на нещо като зъболекарски стол. Главата й бе обвита с множество жици. Светъл лъч преминаваше между два полюса зад нея. Тясна хартиена лента се разгъваше нагоре. Осветлението се включи отново и гледката изчезна.

— Известно ли Ви е какво правим в момента? — попита доктор Крей.

— Записвате мозъчните вълни, предполагам.

— Добро предположение. Това е лазерен запис. Знаете ли как се прави?

— Моите композиции се записват с лазер — отговори Бишъп, като кръстоса крака. — Това не означава, че ми е известен механизмът. Инженерите са запознати с детайлите… Слушайте, докторе, ако мислите, че съм лазерен инженер, лъжете се!

— Знам, че не сте — побърза да го успокои доктор Крей. — Повикахме Ви за нещо друго… Нека да Ви обясня. Можем да влияем на лазерния лъч много деликатно. Правим го по-успешно в сравнение с променянето на електропотока или дори снопа електрони. Това означава, че записваме перфектно и най-сложната вълна. Можем да трасираме с миниатюрен лазерен лъч и да изследваме под микроскоп. Получаваме данни, недостъпни за нас при прилагане на друг метод.

— Ако искате да се консултирате с мен по този въпрос, страхувам се, че не съм специалист. Мога само да кажа какво знам по въпроса. Ако изострите разделителната способност на лазерния запис до определена степен, не постигате по-добър ефект. Само увеличавате разходите. Моето мнение не е от значение, но ако питате мен, излишно е да стеснявате лазерния сноп постоянно. Разбира се, с вълните на мозъка е различно. Там познанията ми имат стойността на трамваен билет.

Джером понечи да стане, но доктор Крей клатеше упорито глава.

— Моля, седнете, господин Бишъп! Записването на мозъчните вълни е нещо друго. В тази област има доста неизвестни за нас неща. Досега знаем, че вълните от десетте милиарда мозъчни клетки са микроскопични и се припокриват. Получава се нещо като средна величина, която изтрива незначителното и съхранява главното.

— Все едно да слушаш десет милиарда пиана, които свирят различни мелодии на сто километра от теб?

— Точно така.

— В такъв случай до вас достига само шум!

— Не съвсем. Получаваме някаква информация. За епилепсията, например. Чрез лазерния запис успяваме да уловим и някои фини детайли. Научихме се да отличаваме индивидуалните тонове на отделните пиана. Вече познаваме кое свири фалшиво.

Бишъп вдигна вежди.

— Значи можете да кажете какво предизвиква лудостта?

— В известен смисъл. Погледнете тук! — В другия край на стаята светна екран. Върху него криволичеше линия. — Виждате ли

това, господин Бишъп? — Доктор Крей натисна дистанционния индикатор в ръката си. Малък участък от кривата проблесна в червено. Линията се движеше по екрана. Периодично върху нея се появяваха червени петънца.

— Това е микрофотограф — обясни доктор Крей. — Тези червени непоследователности не се забелязват с невъоръжено око. Никое друго приспособление не би могло да ги улови, освен лазерът. Появяват се само, когато пациентът е в депресия. Маркировката е толкова по-наситена, колкото по-дълбока е депресията.

Бишъп се замисли и после каза:

— Можете ли да й повлияете? Тези червени светлинки само потвърждават диагнозата. Такава поставяте и чрез обикновен разговор с пациента.

— Прав сте, но детайлите помагат. Например, ние можем да преобразуваме мозъчните излъчвания в деликатно присветващи светлинни вълни. Те са еквивалентни на звуковите импулси. Използваме същата лазерна система, която записва и вашата музика. Получихме неясно музикално бръмчене, което съответства на присветването. Бих желала да го чуете в моите слушалки.

— Музика, излъчена от мозъка на пациент в депресия?

— Да. Тъй като не можем да я усилим, без да изгубим детайлите, ще се наложи да я слушате в слушалките.

— И да наблюдавам светлината едновременно?

— Това не е необходимо. Може да затворите очи. Достатъчно количество от нея ще проникне през клепачите и ще повлияе мозъка ви.

Бишъп затвори очи. През бръмченето той чуваше слабо сложния ритъм. Тъжните, заплетени тактове, които създаваха проблемите на уморения, остарял свят. Той слушаше и отчетливо улавяше мъждукащата светлина с клепачите си, загубил представа за време.

Усети някой усърдно да го дърпа за ризата.

— Господин Бишъп… Господин Бишъп…

Той пое дълбоко дъх.

— Благодаря — промълви Джером, потръпвайки. — Това ме разстрои, но не можех да се откъсна от него.

— Слушахте депресивни мозъчни вълни и те повлияха върху вашите собствени. Усещахте се потиснат, нали?

— През цялото време.

— Опитваме се да локализираме характеристиките на депресивните вълни, или на друга душевна аномалия. Искаме да я отстраним и да изсвирим останалата част от мозъчната мелодия. Пациентът би могъл да се върне към нормалните си усещания.

— За колко време?

— Доста след процедурата, но не много дълго. Няколко дни, седмица. След това болният отново трябва да ни посети.

— Това е по-добре от нищо.

— Но не е достатъчно. Всяка личност се ражда с определени гени, господин Бишъп. Те диктуват специфична мозъчна структура. Индивидът е подложен и на влиянието на средата. Тези фактори не могат лесно да бъдат неутрализирани. В нашата болница се опитваме да открием най-ефективната схема с продължително действие за елиминирането им… Може би Вие ще ни помогнете? За това ви помолих днес да дойдете при нас.

— Но тази материя е непонятна за мене, докторе! Дори за пръв път чувам за лазерно записване на мозъчните вълни. — Джером разпери безпомощно ръце. — Вижте, нищо не съм Ви донесъл!

Доктор Крей губеше търпение. Тя бръкна дълбоко в джобовете на престилката си и каза:

— Преди известно време Вие казахте, че лазерът записва детайлите по-добре, отколкото ухото може да чува?

— Да, и продължавам да го твърдя!

— Един от колегите ми е чел Ваше интервю, публикувано през декември 2000 г. в списание „Хай Фиделити“. В него Вие изказвате тази мисъл. Тя привлече нашето внимание. Ухото не е в състояние да улови лазерните детайли, но окото — може. Мъждукащата светлина е тази, която възвръща мозъчната структура към нормалната, а не звуковите вълни. Звукът сам не може да направи нищо, но той подсилва ефекта на светлината.

— Не може да не сте доволни от този факт?

— Не ни задоволява резултатът. Подсилването не е достатъчно. Деликатните и безкрайно сложни вариации, продуцирани от звука при лазерното записване, се губят в ухото. То поглъща затвърдения елемент.

— Какво ви кара да мислите, че подсилената част е там?

— Защото понякога, винаги случайно, продуцираме нещо, което работи по-добре от цялостната мозъчна вълна. Не разбираме защо става така. Имаме нужда от музикант. Може би това сте вие. Ако изслушате и двете серии мозъчни вълни, може би ще успеете да измислите такт, който ще нагласи нормалния ред по-добре от аномалния. Надяваме се да приложите такъв такт, който ще подсили светлината и ще направи терапията по-ефективна.

— Но моля Ви — извика Бишъп разтревожен, — прехвърляте върху мен голяма отговорност! Когато композирам, моята цел е музиката ми да гали ухото и да разиграва тялото. Не се опитвам да лекувам болен мозък.

— Ние не искаме повече от това. Само когато пишете своята музика, направете го така, че да възвърнете нормалния ритъм на мозъчните вълни… Уверявам Ви, че не трябва да се страхувате от отговорността, господин Бишъп! Невъзможно е Вашата музика да нарани някого, тъкмо обратното. Освен това, ще Ви бъде заплатено, независимо от това дали ще победите, или ще претърпите поражение.

— Добре, ще опитам, но не обещавам нищо!

Върна се след два дена. Извикаха доктор Крей от съвещание, за да се срещне с него. Очите й бяха изморени.

— Какво ми носите?

— Имам нещо. Може да Ви свърши работа.

— Откъде сте сигурен?

— Не съм сигурен. Просто имам усещането… Изслушах лазерните записи, които ми дадохте. Музиката от мозъчните вълни на пациент в депресия и тези, които сте модифицирали като нормални. Права бяхте. Без примигващата светлина не ми въздействаха. Както и да е, извадих втората мелодия от първата, за да видя каква е разликата.

— Разполагате с необходимия компютър? — зачуди се доктор Крей.

— Не, компютърът нямаше да ми помогне. Ще ми даде прекалено много информация. Ще извади един сложен вълнов образец от друг такъв и ще получи също доста сложен модел. Аз направих изваждането в моя ум, за да видя каква мелодия е останала… Получих патологичния ритъм, който мога да елиминирам с контратакт.

— Как можете да изваждате ритъм наум?

Бишъп губеше търпение.

— Не знам. Как Бетовен е чул Деветата симфония първо в главата си и после е седнал да я напише? Мозъкът се оказва чудесен компютър, нали?

— Предполагам, че сте прав. Разполагате ли с този контраритъм?

— Мисля, че да. Донесъл съм го на обикновен запис, защото той не се нуждае от друг. Изглежда така: ди-ди-ди-да-а…, ди-ди-ди-да-а…, ди-ди-ди-да-а-да-а-да-а-ди-да-а… и така нататък. Добавих и мелодия. Можете да я пуснете в слушалките, докато пациентката се съсредоточава в мъждукащата светлина, отговаряща на нормалния мозъчен образец. Ако съм на прав път, тя ще я подсили.

— Сигурен ли сте?

— Ако бях сигурен, нямаше да я изпробвате, нали, докторе?

Доктор Крей се замисли за момент, после предложи:

— Ще определя сеанс с пациентката. Бих желала и Вие да присъствате.

— Както кажете. Това, предполагам, е част от консултацията.

— Не е възможно да останете в манипулационната, но оттук можете да наблюдавате.

— Както прецените Вие.

Когато пристигна, пациентката изглеждаше изтерзана. Клепачите й падаха тежко. Говореше с усилие и гласът й беше нисък.

Бишъп седна незабелязан в единия ъгъл и застина в очакване. Наблюдаваше жената как влиза в манипулационната и размишляваше. Ами ако се получи? Защо подходяща мелодия да не може да разтовари мозъчните вълни? Да повиши енергията, да предизвика любов? Защо тя да не се прилага не само за болни, а и за здрави хора. За онези, които търсят стимул в алкохола, в наркотиците, за да приспособят своите емоции към тежката действителност. Може би музиката можеше да замести самите мозъчни вълни?

След четиридесет и пет минути пациентката излезе…

Сега беше спокойна и ведра. Бръчките бяха изтрити от лицето й сякаш с магическа пръчка.

— Чувствам се много по-добре, доктор Крей — каза тя усмихната.

— Обикновено се чувствате така — отбеляза внимателно лекарката.

— Но никога по този начин — заяви жената. — Този път е различно. Преди, всеки път, когато мислех, че се чувствам добре, усещах ужасната депресия да се спотайва в тила ми. Тя само чакаше да се разсея, за да изпълзи обратно. Сега… Нея просто я няма!

— Не можем да бъдем сигурни, че сме я прогонили завинаги — каза доктор Крей. — Ще насрочим друг сеанс за след две седмици. Искам да ми обещаете, че ще ми се обадите, ако нещо не е наред през това време! Усетихте ли някаква разлика в процедурата?

Жената се замисли за момент.

— Не — отговори тя колебливо. После добави: — Примигващата светлина… Сякаш тя бе малко различна. Някак по-ясна и отчетлива.

— Чувахте ли нещо?

— Трябваше ли?

Докторката стана.

— Много добре. Не забравяйте да насрочите следващата дата със секретарката ми!

Пациентката стигна до вратата и се обърна.

— Чудесно е да се усещаш отново щастлив — каза тя и излезе.

— Не е чула нищо, господин Бишъп. Предполагам, че вашият контраритъм е подсилил нормалните мозъчни вълни. Направил го е толкова естествено, че се е загубил в светлината… Изглежда, постигнахме желания ефект?

Тя се обърна с лице към госта си.

— Господин Бишъп, ще ни консултирате ли и при други случаи? Ще заплатим услугите Ви възможно най-добре. Ако методът Ви се превърне в ефективна терапия, Вие ще получите и заслуженото признание.

— Ще Ви помогна с удоволствие, доктор Крей. Няма да е толкова трудно, колкото си мислите. Задачата вече е изпълнена.

— Така ли?

— Историята ни е дарила с много музиканти. Те може и да не разбират от мозъчни вълни, но композират музиката си така, че мелодията и ритъмът й да въздействат на хората. Добрата музика

отпуска мускулите им, кара лицата им да се усмихват, разплаква ги, разтуптява сърцата им. Всичките тези композиции очакват своето приложение. Веднъж напипали контраритъма, е необходимо само да добавите мелодията.

— Вие така ли направихте?

— Разбира се. Какво може да отстрани депресията Ви по-добре от един съживителен химн? Той е създаден точно затова. Ритъмът му сам те подхваща и те въздига. Може въздействието му да не продължава вечно. Но ако го приложите за усилване на нормалните мозъчни вълни, той е ненадминат.

— Съживителен химн? — Доктор Крей се взираше в госта си с широко разтворени очи.

— Разбира се. В този случай приложих най-добрата църковна песен. Предложих й „Когато светците маршируват“.

Бишъп започна да тананика мелодията леко, като щракаше с пръсти. На третия куплет доктор Крей вече отмерваше такта с крак.

СТАРОМОДНИЯТ НАЧИН

Бен Естес знаеше, че ще умре. Не му ставаше по-добре от мисълта, че бе уловил шанса, очакван от него години наред. Животът на астроминьора, лутащ се през огромните пространства на астероидния пояс, не беше много сладък. Със сигурност обаче бе кратък.

Разбира се, винаги съществуваше възможност да те изненада находка, която ще те направи богат за цял живот. Това определено бе находка, но тя нямаше да направи Естес богат. Тя щеше да го убие.

Харви Фунарели изпъшка в леглото си. Естес се обърна към него, но самият той се намръщи. Мускулите му го боляха нетърпимо. Бяха се ударили жестоко. Фунарели бе пострадал по-лошо, защото бе грамаден. Освен това колегата му се бе озовал по-близо до точката на удара.

Естес изгледа мрачно своя партньор и попита:

— Как се чувстваш, Харв?

Фунарели отново изпъшка.

— Като разглобен съм. Какво, по дяволите, стана? В какво се ударихме?

Естес пристъпи напред, накуцвайки.

— Само не се опитвай да ставаш — посъветва колегата си той.

— Ако ми подадеш ръка, може и да успея да го направя — отговори Фунарели. — Ау-у! Чудя се дали нямам някое счупено ребро. Какво стана, Бен?

Естес посочи главния монитор. Той не беше голям, но вършеше работа за двуместен астро-миньорски кораб. Фунарели се придвижи към него много бавно, подпрян върху рамото на Естес. Погледна навън.

Имаше звезди, разбира се. Обиграният астронавтски поглед веднага ги игнорира. Звездите бяха обичайна гледка. По-съществените бяха рояци скални късове, които се рееха, подобни на рояк мързеливи пчели.

— Никога не съм виждал подобно нещо — промълви Фунарели. — Как са се озовали тука?

— Тези камъни продължават да се въртят около астероида, от който са се отделили. Предполагам, че онова, което е разбило него, удари и нас.

— Какво е то? — Фунарели се взираше отчаяно навън, но не откриваше причината. — Не виждам нищо!

— И няма да го видиш. Това е черна дупка!

Косата на Фунарели настръхна. В погледа му се появи ужас.

— Те си полудял — промълви той.

— Не съм. Черните дупки може да са с различни размери. Така твърдят астрономите. Тази е с масата на голям астероид и ние се въртим около нея. Какво друго би ни държало в орбитата си?

— Не е докладвано за никаква…

— Знам. Как биха го направили? Тя не може да се забележи. Нейната маса… О, ето го и Слънцето. — Бавно въртящият се кораб бе фокусирал слънчевия диск. Гледката в илюминатора автоматично се поляризира и стана неясна. — Както и да е — продължи Естес. — Ние случайно се натъкнахме на първата черна дупка във Вселената. Само дето няма да оцелеем, за да извлечем някаква полза от това.

— Какво стана всъщност? — попита Фунарели.

— Доближили сме се достатъчно, за да ни привлече и смаже приливният ефект.

— Какъв приливен ефект?

— Не съм астроном, но разбирам достатъчно. Когато общото гравитационно привличане не е голямо, ако се приближиш на определено разстояние, то става значително. Интензивността му рязко спада с увеличаване на дистанцията. По-близкият край на обекта се придърпва по-силно и се разтяга. Колкото по-голям е предметът, толкова ефектът е по-силен. Мускулите ти са разкъсани. Имаш късмет, че и костите ти не са счупени.

Фунарели се намръщи.

— Не съм сигурен в това… Какво друго стана?

— Резервоарите за гориво са разрушени. Приковани сме в орбита… Чист късмет е, че се намираме откъм по-отдалечената страна. Кръговото движение отблъсква приливния ефект. Ако се намирахме

по-близо, или само ако летяхме откъм вътрешната граница на орбитата…

— Можем ли да изпратим съобщение?

— Невъзможно — отговори Естес. — Комуникациите са извън строя.

— Ти можеш да ги поправиш!

— Не съм такъв специалист. Дори и да бях, те не подлежат на ремонт.

— Не можем ли да се измъкнем по някакъв начин?

Естес поклати глава.

— Можем единствено да чакаме… своята смърт. Това не ме безпокои много.

— Но притеснява мен — отбеляза Фунарели. После седна на леглото, свел ниско глава.

— Останали са ни хапчетата — каза Естес. — Ще бъде лесна смърт. Най-лошото е, че не можем да съобщим за… това. — Той посочи към илюминатора. Гледката отново бе ясна, след като бяха подминали светлинния обхват на Слънцето.

— За черната дупка?

— Да. Тя е много опасна. Изглежда се върти около Слънцето, но не се знае дали орбитата й е стабилна. Дори и да е така, без съмнение е огромна.

— Предполагам, че има и голяма притегателна сила?

— Със сигурност. Всичко може да се очаква. В нея непрекъснато се върти космически прах, който снабдява с енергия спиралите и празнотите й. Точно това предизвиква неясната искряща светлина. Когато погълне нещо, веднага следва радиационен отблясък. Колкото по-голям е обектът, толкова по-лесно ще бъде привлечен дори от голямо разстояние.

За момент двамата мъже се взираха в илюминатора, после Естес продължи:

— Сега може би бихме могли да я елиминираме. Ако НАСА изпрати достатъчно голям астероид в тази посока, дупката би могла да се избута от нейната орбита. Взаимното привличане между нея и астероида ще постигне този ефект. Дупката би могла да бъде изведена от Слънчевата система чрез по-нататъшно въздействие и ускорение.

— Мислиш ли, че е била по-малка? — попита Фунарели.

— Когато се е създавала Вселената, трябва да е била микроскопична. Нараствала е в продължение на милиарди години. Ако продължава да го прави, ще стане неуправляема. Подозирам, че би могла да се превърне в гроб за Слънчевата система.

— Защо не са я открили досега?

— Никой не я е търсил. Кой би очаквал черна дупка в астероидния пояс? Освен това тя не произвежда достатъчно радиация, за да бъде забелязана. Не притежава и необходимата маса. Трябва случайно да се натъкнеш на нея, както ние го направихме.

— Сигурен ли си, че комуникациите са прекъснати, Бен?… Колко далеч сме от Веста? Оттам биха могли да стигнат до нас без излишно отлагане. Това е най-голямата база на астероидния пояс.

Естес поклати глава.

— Не мога да определя местонахождението на Веста. Компютърът също е извън строя.

— Господи, какво ни е останало?

— Въздушната система работи. Пречистването на водата е наред. Имаме достатъчно енергия и храна. Бихме издържали две седмици, може и повече.

Възцари се тишина. След малко Фунарели каза:

— Виж, дори и да не знаем къде точно се намира Веста, тя не е на повече от няколко милиона километра от нас. Бихме могли да сигнализираме по някакъв начин. Ще изпратят кораб с дистанционно управление, който след седмица ще е при нас.

— Как не се сетих за това — отговори Естес. Това не беше трудно. Безпилотен кораб издържа ускорения, които човек от кръв и плът не би могъл да понесе.

Фунарели затвори очи, сякаш го прониза болка.

— Не се отнасяй презрително към безпилотния кораб! Той може да ни снабди с материали, които ще ни дадат възможност да ремонтираме системата за комуникации. Това би ни дало шанс да изчакаме истинския спасителен отряд.

Естес седна на другото легло.

— Не подценявам апаратите с дистанционно управление. Просто мислех, че нямаме възможност да изпратим никакъв сигнал. Дори не можем да викаме. Вакуумното пространство не пренася звук.

— Не мога да си представя, че няма да измислиш нещо — извика упорито Фунарели. — Нашият живот зависи от това!

— Може би животът на цялото човечество зависи от това, но не се сещам за нищо. Защо ти не измислиш нещо?

Фунарели премести крака си и изпъшка силно. Той се облегна на стената и бавно стана.

— Сещам се само за едно — промълви той. — Защо не изключиш гравитационните мотори? Така ще спестим енергия, а и мускулите ни ще си починат.

— Добра идея — измърмори Естес. Той стана, придвижи се към контролното табло и прекъсна гравитацията.

Фунарели се понесе нагоре, въздъхна облекчено и каза:

— Защо не могат да открият тази дупка проклетите идиоти?

— Имаш предвид по идиотски, както ние го направихме? Друг начин не съществува.

— Боли ме, въпреки отсъствието на гравитация… Ако тая болка продължава, когато дойде време за хапчетата, ще ги глътна с удоволствие… Има ли начин да накараме черната дупка да направи нещо повече?

— Ако някой от тези камъни падне в нея, тя ще започне да разпръсква рентгенови лъчи — каза мрачно Естес.

— Ще ги регистрират ли във Веста?

Естес поклати глава.

— Съмнявам се. Те не следят за такива неща тук, но на Земята сигурно ще ги засекат. Някои от космическите станции непрекъснато следят радиацията. Ще зарегистрират удивително малки избухвания.

— Това ни устройва, Бен! Те ще изпратят съобщение до Веста да ги изследва. Рентгеновите лъчи ще стигнат до Земята за петнадесет минути. За още толкова радиовълните ще бъдат засечени от Веста.

— А междувременно какво ще стане? Лъчите ще бъдат засечени автоматично, но кой ще определи техния източник? Може да идват от далечната Галактика, която, по една случайност, лежи в тази специфична посока. Някои от техниците ще отбележат неочакваността на такъв запис. Ще наблюдават за още избухвания, но такива няма да последват. По тази причина ще ги подминат като маловажни. По времето, когато черната дупка е погълнала този астероид, потокът от рентгенови лъчи е бил непрекъснат. Но това е било преди хиляди

години и никой не е наблюдавал. Сега фрагментите имат постоянна орбита.

— Ако разполагахме със собствени ракети…

— Нека да позная! Ще насочим кораба си към черната дупка? Така, чрез собствената си смърт, ще изпратим съобщение? Това също няма да помогне на никого. Ще го изтълкуват като пулсация, дошла от нищото.

— Не исках да кажа това — извика възмутено Фунарели. — Героичната смърт не влиза в плановете ми! Исках да кажа, че все още разполагаме с три двигателя. Можем да ги използваме и да засилим три огромни камъка към дупката. Ако го направим в три последователни дни, източникът на рентгенови лъчи ще бъде регистриран отчетливо сред звездите. Това ще заинтересува техниците, нали?

— И в това не съм сигурен. Между другото, не ни е останала никаква ракетна техника. Не бихме могли да я използваме за придвижване на никакви камъни… — Естес изведнъж млъкна. След това продължи с променен глас: — Чудя се дали скафандрите ни са наред?

— Да използваме техния радиопредавател — подхвърли развълнуван Фунарели.

— По дяволите, техният обхват не е повече от няколко километра — сряза го Естес. — Мисля за съвсем друго нещо. Бихме могли да ги използваме там, навън. — Той се доближи до отделението, където бяха заключени скафандрите. — Изглежда са си наред.

— Защо искаш да излезеш навън?

— Може да нямаме ракетна сила, но все още притежаваме мускули. Поне моите са наред. Мислиш ли, че можеш да хвърлиш камък?

Фунарели са опита да имитира съответното движение, но лицето му се сгърчи от болка.

— И до Слънцето бих скочил — измърмори иронично той.

— Ще изляза навън и ще хвърля няколко… Костюмът явно е в добро състояние. Може би ще успея да уцеля дупката с няколко камъка… Надявам се, че въздушните шлюзове действат.

— Можем ли да си позволим разход на въздух? — попита загрижено Фунарели.

— След две седмици това няма да има никакво значение — отговори изморен Естес.

Всеки астрониньор трябва да излиза от кораба от време на време. Да извърши някаква поправка или да внесе късо от околността. Обикновено това е вълнуващо. При всички случаи е някакво разнообразие.

Естес бе разтревожен. Намерението му бе толкова примитивно, че се чувстваше абсолютен глупак. Не стига, че ще умре, а трябваше да го направи като последен наивник.

Озова се в черното пространство сред блестящите звезди, които бе наблюдавал стотици пъти. Осветени от далечното Слънце, проблясваха и стотици камъни, вероятно остатъци от астероид. Тези скални късове оформяха Сатурнов пръстен около черната дупка. Те изглеждаха почти неподвижни и се рееха в пространството заедно с кораба.

Естес прецени посоката на звездите и разбра, че ракетата и камъните се носеха към другата страна. Ако успееше да захвърли камък в посоката на движение на звездите, би могъл да неутрализира скоростта на някои скални късове, свързани с черната дупка. Ако не успее да го направи в задоволителна степен, камъкът ще падне към дупката, ще се приплъзне в нея и ще се върне обратно. Ако неутрализирането е достатъчно, камъкът ще се доближи до нея, задвижен от приливния ефект. Частичките прах, в тяхното движение, ще се забавят една друга и ще се задвижат спираловидно в дупката, излъчвайки рентгенови лъчи.

Естес използва своята миньорска мрежа от танталова стомана, за да събере камъни. Избираше ги да бъдат с големината на юмрук. Мислено благодари на модерния скафандър, който позволяваше свобода на действията. Това не беше ковчегът, който използваха първите астронавти преди около век, когато бяха кацнали на Луната.

Когато събра достатъчно камъни, Естес хвърли един. Наблюдаваше го как проблясва и изчезва, падайки към дупката. Почака малко, но нищо не се случи. Не знаеше колко време ще му е необходимо да се сблъска с черната дупка и дали изобщо ще го направи. Мислено преброи до шестотин и хвърли още един.

Продължаваше да хвърля камъни с търпението, породено като алтернатива на смъртта. Изведнъж откъм черната дупка избухна сияние. Естес знаеше, че видимата светлина е породена от радиацията на рентгеновите лъчи.

Спря, за да събере още камъни. Напипа ритъма и обхвата. Почти всяко попадение бе сполучливо. Съдеше за това по мекото проблясване на черната дупка, което се забелязваше над кораба. То не се влияеше от ротациите на ракетата или се променяше незначително.

Струваше му се, че хвърля прекалено много. Черната дупка беше по-масивна от очакванията му. Тя можеше да погълне своята плячка и от по-голямо разстояние. Този факт я правеше по-опасна, но повишаваше шанса им за спасение.

Естес се промуши през шлюза и влезе в кораба. Беше уморен до смърт, а дясното рамо го болеше непоносимо.

Фунарели му помогна да свали скафандъра.

— Гледката беше удивителна! Ти наистина успя да запратиш камъните в черната дупка!

Естес кимна.

— Да. Надявам се, че скафандърът ме е предпазил от гама-лъчите. Не бих предпочел да умра от облъчване.

— Няма начин да не забележат това от Земята, нали?

— Сигурен съм, че ще го регистрират, но дали ще му обърнат внимание? Ще документират явлението и ще се чудят какво го е причинило. Трябва да направя нещо, което да ги принуди да го разгледат по-внимателно! Длъжен съм да измисля нещо, преди да е станало прекалено късно.

След около час той навлече другия скафандър. Нямаше време да се заредят слънчевите батерии на първия.

— Моля се да не съм забравил обсега — каза Естес.

Беше отново навън. Стана ясно, че черната дупка ще погълне всеки камък, независимо от скоростта и посоката му, стига да е насочен към вътрешността ѝ.

Естес събра колкото повече камъни можа и ги подреди внимателно в една вдлъбнатина върху корпуса. Те не стояха неподвижно, разбира се, но движението им беше плавно. Когато Естес приключи със събирането на камъни, от тези, които бе оставил първи, няколко се бяха разлетели като билярдни топки върху маса.

После започна да ги хвърля. Отначало го правеше напрегнато, но постепенно увереността му нарасна. Черната дупка проблясваше и проблясваше, и проблясваше…

Струваше му се, че поразява целта много лесно. От това черната дупка побеснява и няма да е далеч времето, когато в яда си ще погълне него и кораба в ненаситния си търбух.

Това беше плод на неговото въображение, нищо повече. Накрая всички камъни изчезнаха и нямаше нищо за хвърляне. Струваше му се, че е отвън с часове.

Когато влезе в кораба и Фунарели му помогна да свали скафандъра, Естес побърза да каже:

— Това е! Не мога да направя нищо повече!

— Предизвика предостатъчно присветвания.

— И те ще бъдат записани. Сега ще чакаме. Те трябва да дойдат!

Доколкото позволяваха разкъсаните мускули на Фунарели, той помогна на колегата си да се освободи и от останалите части на костюма. После се изправи с пъшкане.

— Наистина ли вярваш, че ще дойдат, Бен?

— Мисля, че ще го направят — отговори Естес. Гласът му бе напрегнат. Сякаш с волята си искаше да даде ход на предстоящите събития. — Не се съмнявам, че ще ни потърсят.

— Защо си толкова сигурен? — Звучеше като удавник, който се страхува да сграбчи сламката.

— Защото им изпратих съобщение — отговори Естес. — Не сме първите, които се натъкват на черна дупка, но сме първите, които правят опит за комуникация. Това определено е сигнал, който ще използват в бъдещето. Сигнал, който ще пренася съобщения от звезда на звезда, от галактика на галактика. Източникът на енергия е уникален… — Естес се беше задъхал и звучеше като подивял.

— За какво говориш?

— Хвърлих камъните в ритъм, Харв — отговори Естес. — Рентгеновите лъчи светят в ритъма бам-бам-бам… ба-ам-ба-ам-ба-ам… бам-бам-бам… и така нататък.

— Което означава?

— Това е прекалено старомодно, но всички го помнят. Използвали са го още от времето, когато електричеството е течало по жиците.

— Имаш предвид фотографа…

— Телеграфа, Харв! Светлините, които възпроизведох, ще бъдат записани. Когато ги разгадаят, нашият ад ще бъде минало. Те няма просто да локализират източника, а ще се опитат да го открият. Ще тръгнат към обекта, който изпраща сигнала SOS…, възможно най-бързо. Ще го направят дори от чисто любопитство…

Едва произнесъл това, Естес вече беше заспал.

… След пет дена при тях пристигна кораб с дистанционно управление.

ИНЦИДЕНТЪТ НА ТРИСТАГОДИШНИНАТА

4 юли 2076… За трети път авария в шаблонната система за номерация, базирана на акцент върху десетиците, беше върнала последните две цифри една година назад. Съдбовната седемдесет и шеста, станала свидетел на раждането на нацията.

Това не беше вече държавата в стария смисъл. Имаше преди всичко географски израз. Бе се превърнала в част от едно огромно цяло, включена във Федерацията на човечеството на Земята. Нейни клонове бяха Луната и други планети. Като култура и наследство обаче името и идеята живееха. Тази част от планетата, означена със старото име, продължаваше да бъде най-перспективния и напреднал регион на света… Президентът на Съединените щати беше най-силната фигура в Планетарния съвет.

Лоурънс Едуардс наблюдаваше дребната фигура на Президента от височината на шестте хиляди метра, на които летеше. Погледът му се плъзгаше над тълпата, моторът тихо бръмчеше зад гърба му. Картината пред очите му точно отразяваше това, което всеки би видял на своя телевизионен екран. Колко пъти беше посрещал такива малки фигурки в своята всекидневна. Дребни човечета, потопени в куб от слънчева светлина. Толкова реални, сякаш бяха съживени хумункулуси и ти би могъл да ги поставиш на своята длан.

Но хилядите, изпълнили пространството около паметника на Вашингтон, не би могъл да поставиш на дланта си. Не би могъл да го сториш и с Президента. Вместо това, можеш да го докоснеш, да му стиснеш ръката…

Едуардс мислено се присмя на този излишен елемент от реалността. Искаше му се да бъде на стотици километри далеч оттук. Да се рее из някоя изолирана, непозната пустош, вместо да следи за прояви на безредие. Нямаше никаква нужда от него тук, освен да бъде в подкрепа на мита за „оказване на ефективен контрол“.

Едуардс не беше почитател на Президента… Хюго Алън Уинклер, петдесет и седми по ред.

За Едуардс Президентът Уинклер беше човек без съдържание. Чаровник, който дава празни обещания, за да печели гласове. След всички надежди, възлагани на неговата администрация през изминалите няколко месеца, той беше само едно голямо разочарование. Световната федерация заплашваше да се разпадне. Уинклер беше безсилен да се справи с този проблем, преди да изтече мандатът му. Човечеството имаше нужда от здрава ръка, а не да бъде галено с перце.

И ето го сега, здрависваше се с множеството от хора, пазен неотлъчно от Службата и от самия Едуардс. Помагаха и други, които наблюдаваха отвисоко.

Президентът явно щеше да се стреми да го преизберат. Това бе добър шанс да бъде победен. Само че нещата щяха да се влошат, защото основното в платформата на опозицията бе разпадането на Федерацията.

Едуардс въздъхна. Предстояха им злочести четири, а може би, четиридесет години… През това време от него се очакваше единствено да се рее из въздуха, готов да се свърже с всеки агент на Службата долу по лазерния телефон, ако забележи и най-слабо…

Не забелязваше и най-слабо… Нямаше признаци на безредие. Само малък облак бял прах, почти незабележим. Моментно проблясване и вече бе изчезнал…

Къде беше Президентът? Беше се изгубил сред облака прах.

Погледна към мястото, където го бе наблюдавал последния път. Президентът не можеше да се отдалечи много.

Тогава усети, че нещо не е наред. Бъркотията бе обхванала агентите на Службата. Сякаш бяха изгубили главите си и се лутаха хаотично. След това най-близките до тях от тълпата сякаш се заразиха. Шумът нарасна и се превърна в тътен.

Не бе необходимо Едуардс да чува думите на нарастващия грохот. Достатъчно бе, че до него достигаха неистовите крясъци. Президентът Уинклер бе изчезнал! В един момент беше там, а в следващия се беше превърнал в шепа изчезващ прах.

Едуардс задържа дъх в агонията на очакването. Струваше му се, че е изминала вечност от момента на прозрението до отчайващата

паника.

… Тогава прокънтя глас сред проглушителната врява. Шумът замря и се възцари тишина. Сякаш наистина наблюдаваш телевизионна програма, чийто звук някой бе намалил и после изключил.

„Боже, това е Президентът!“, помисли Едуардс.

Нямаше начин да се сбърка този глас. Уинклер стоеше на охраняваната сцена, от която трябваше да произнесе своята реч в чест на Тристагодишнината. Беше я напуснал преди десетина минути, за да поздрави хората.

Как се бе озовал обратно там?

Едуардс се заслуша…

— Нищо не се е случило с мен, мои американски приятели. Това, на което станахте свидетели току-що, бе повреда на едно приспособление. Вашият Президент е жив и здрав. Няма да позволим един технически дефект да помрачи честването на най-щастливия за нацията ден… Приятели, моля за вашето внимание!

Последва речта по случай Тристагодишнината. Най-великата реч, която Уинклер някога бе произнасял. Поне Едуардс не бе чувал досега подобна. Той се улови, че повече слуша, отколкото да изпълнява своите наблюдателни функции.

Уинклер беше неотразим. Съзнаваше значимостта на Федерацията и поставяше нейната стабилност на първо място.

Дълбоко в него една част от съзнанието му си припомни, че експертите в роботиката бяха създали съвършено копие на Президента. То бе призвано да изпълнява единствено церемониални функции. Да поздравява и да се здрависва с тълпата. Нямаше да се изморява или да се отегчава. Отпадаше и опасността да бъде убит.

Едуардс шокиран осъзна, че точно това се беше случило. Бяха наблюдавали много удачен робот, наистина. Но, по някакъв начин, той бе убит!

13 Октомври 2078…

Едуардс вдигна поглед към дребния робот, който се приближи до него и каза мелодично:

— Господин Янек ще Ви приеме веднага.

Едуардс се изправи. Усети се прекалено висок в сравнение с набития, метален водач. Обаче не се чувстваше млад. През изминалите две години лицето му се беше покрило с бръчки и той съзнаваше този факт.

Роботът го въведе в изненадващо малка стая. Зад изненадващо малко бюро седеше Франсис Янек, понапълнял и нелепо изглеждащ млад мъж.

Янек се усмихна и протегна ръка за поздрав. Погледът му издаваше приятелски намерения.

— Господин Едуардс.

— Радвам се на предоставената ми възможност, господине… — измърмори гостът.

Едуардс досега не беше виждал Янек. Службата на личен секретар на Президента е спокойна и не блести с излишен шум и парадност.

— Заповядайте, седнете. Ще вземете ли соева цигара?

Едуардс отказа с учтива усмивка и седна. Янек определено подчертаваше своята младост. Обсипаната му с плисета риза бе разтворена. Космите на гърдите му бяха боядисани в лилаво.

— Знам, че се опитвате да се срещнете с мен от седмици — каза Янек. — Съжалявам за закъснението. Надявам се, разбирате, че не разполагам с времето си. Както и да е, вече сте тук… Между другото, говорих за Вас с Началника на Службата. Той има високо мнение за уменията Ви и съжалява, че подавате оставка.

— Ще се чувствам по-добре, ако продължа своето разследване, без да безпокоя Службата — отговори Едуардс, свел поглед.

Янек се усмихна.

— Въпреки че бяха дискретни, вашите занимания не са тайна за никого — каза той. — Началникът ми обясни, че разследвате инцидента, станал на Тристагодишнината. Трябва да призная, че това ме убеди да се срещна с Вас при първа възможност. Предполагам, вече сте се отказал. Тази материя е безперспективна.

— Не е безперспективна, господин Янек! Както и да наричате този случай, това не променя факта, че си беше опит за убийство.

— Въпрос на изказ. Защо да използваме смущаващи определения?

— Защото така ще представим смущаващата истина. Може би Вие не бихте казали, че някой се опита да убие Президента?

Янек разпери ръце.

— И така да е, заговорът не успя. Механичното устройства бе унищожено. Всъщност, ако погледнем реално на този инцидент, както Вие го наричате, той направи на нацията и човечеството огромна услуга. Известно Ви е, че тази случка разтърси всички ни. Президентът, пък и ние, осъзнахме какви последствия има насилието в наши дни. Този факт допринесе за радикални промени.

— Не отричам това.

— Разбира се. Дори и противниците на Президента признават, че през последните две години постигнахме забележителни успехи. Днес Федерацията е много по-силна. За това никой не можеше и да мечтае в деня, когато празнувахме Тристагодишнината. С гордост можем да отчетем, че световната икономика бе спасена от банкрут.

— Да, Президентът е доста променен — отбеляза внимателно Едуардс. — Всеки признава този факт.

— Той винаги е бил велик мъж — заяви Янек. — Инцидентът го принуди да се концентрира върху важните неща.

— Това не можеше да се каже за него преди?

— Може би не в такава степен… В тази връзка Президентът, пък и всички ние, бихме искали да забравим инцидента. Моята основна цел в нашата среща, господин Едуардс, е да Ви накарам да разберете това. Не живеем в Двадесети век. Не можем да Ви хвърлим в затвор, защото сте неудобен за нас, или да попречим на Вашето разследване. Световната харта не ни забранява, обаче да Ви убедим да се откажете. Ясен ли съм?

— Разбирам Ви, но не съм съгласен с Вас. Как можем да забравим за инцидента, когато отговорните за него не бяха открити и наказани?

— Това също си има положителните страни, господине. Със сигурност щяхме да си имаме работа с някой неуравновесен тип. Цялата история щеше да ни върне към дните на Двадесети век.

— Според официалната версия, механичното устройство спонтанно е експлоадирало, но това е невъзможно. Освен това, тази теория накърнява незаслужено авторитета на роботната индустрия.

— Не бих използвал термина „робот“, господин Едуардс. Това беше механично устройство. Досега никой не е казал, че роботите са опасни, поне не металните. Единственото правдоподобно обяснение в случая е, че става дума за необичайно сложни, човекоподобни механизми. Те изглеждат така, сякаш са изградени от плът и кръв. Може да бъдат наречени андроиди. Всъщност, те са толкова сложни, че не са застраховани от експлозия. Не знам, не съм специалист в тази област. Роботната индустрия трябва да си каже тежката дума.

— Никой от правителството няма желание да се разнищи тази история из дъно — заяви упорито Едуардс.

— Вече обясних, че последствията бяха от положителен характер. Защо да разбъркваме тинята, когато водата на повърхността е бистра?

— И да пренебрегнем процеса на гниене?

Янек посегна да вземе соева цигара, но ръката му застина във въздуха. После възстанови обичайните си движения. Янек попита весело:

— Какво означава това?

Едуардс продължи напрегнато:

— Мисля, че знаете за какво намеквам, господин Янек. Като част от Службата…

— Към която вече не принадлежите, разбира се.

— Това няма значение. Като част от Службата, съм чувал неща, непредназначени за моите уши. Знам за новото оръжие. Онова, което се случи в деня на годишнината, не е възможно без негово участие. Обектът, който всеки приемаше за Президента, се превърна във фин прах. Изглежда, атомите бяха загубили връзка помежду си. Обектът се трансформира в облак от частици, които започнаха отново да се комбинират. Не успяха да се съединят, защото прекалено бързо изчезнаха. Успяха само да възпроизведат облаче прах.

— Звучи като научна фантастика.

— Не разбирам научното тук, господин Янек. Но за разкъсване на такава връзка, признавам, е необходима енергия. Тя може да бъде изсмукана единствено от околната среда. Хората, заобиколили в този момент устройството, и които са съгласни да говорят, подчертаха, че ги е обляла вълна на хлад.

Янек премести кутията за цигари и тя леко издрънча.

— Като аргумент бих изтъкнал и процеса разпадане — каза той.

— Точно за това говорим.

— Съгласен съм с Вас. В моя офис не се занимаваме с това явление, но не съм чул вторичната връзка да се квалифицира като ново оръжие. Но ако разпадът съществува и е засекретен, причината за това трябва да се търси във факта, че изобретението е американски монопол. Във Федерацията не подозират за него. По тази причина нито Вие, нито аз, би трябвало да го обсъждаме. Това явление може да се превърне в по-опасно оръжие от атомната бомба. Така е, защото, както подчертахте, разпадането настъпва при контакт с обекта и охлажда околната среда. Няма удар, нито огън, нито смъртоносна радиация. След като липсват тези стресиращи странични ефекти, не виждам защо трябва да се противим на неговото използване. Въпреки че, от всичко което знаем за него, то може да достигне величина, заплашваща планетата с разрушение.

— Точно това исках да подчертая и аз — отбеляза Едуардс.

— Сами разбирате, че след като не съществува разпад, не е необходимо да го обсъждаме. Ако, все пак, такъв е налице, противозаконно е да засягаме този въпрос.

— С никого не съм дискутирал тази тема, освен с вас. Правя го единствено, за да подчертая сериозността на ситуацията. Ако е използван такъв разпад, правителството би трябвало да прояви интерес към неговия източник. Може би друго подразделение на Федерацията разполага с него?

Янек поклати глава.

— Мисля, че е най-добре да оставим компетентните органи да се погрижат за това. Излишно се натоварвате с тези грижи.

Търпението на Едуардс бе започнало да се изчерпва.

— Можете ли със сигурност да твърдите, че единствено правителството на Съединените щати разполага с такова оръжие?

— Не мога да кажа, защото не знам нищо за подобно. Това не влиза в моите отговорности. Вие не трябваше да го споменавате пред мен. Дори и да не съществува такова оръжие, слуховете за него може да бъдат опасни.

— След като вече Ви споменах и щетата е нанесена, моля да ме изслушате. Позволете да Ви убедя, че единствено вие държите в

ръцете си ключа за разрешаване на проблема, който може би единствен аз съзирам!

— Какво говорите?

— Налудничаво ли Ви звучи? Нека Ви обясня, и тогава отсъдете сам!

— Ще Ви отделя още малко време, но продължавам да държа на онова, което вече казах. Трябва да зарежете това свое хоби…, това разследване, което водите. То е ужасно опасно!

— Точно ако го зарежа, ще стане опасно. Не разбирате ли, че ако разпадът съществува и е американски монопол, това означава, че броят на хората, които имат достъп до него, рязко ще намалее? Като бивш член на Службата, имам практически опит в тези работи. Уверявам Ви, че единственият човек, който може да използва дезинтегратора от топ-секретните арсенали, това е Президентът! Единствено той, господин Янек, би могъл да организира опита за убийство!

Двамата се наблюдаваха известно време, после Янек натисна един бутон на бюрото си.

— Сега никой не би могъл да ни подслушва. Господин Едуардс, разбирате ли колко е опасно това, което казвате? За Вас самия! Не бива да подценявате силата на Глобалната харта. Правителството има всички права да защитава своя стабилитет.

— Дойдох при Вас като при един честен американец — подчерта Едуардс. — Информирам Ви за едно престъпление, което засяга както американските граждани, така и Федерацията като цяло. Престъпление, създало ситуация, която единствено Вие можете да оправите. Защо веднага трябва да ми отвръщате със заплахи?

— За втори път намеквате, че аз съм потенциалният спасител на човечеството. Не се виждам в тази роля. Надявам се, разбирате, че не притежавам неограничена власт и сила?

— Вие сте секретар на Президента.

— Това не означава, че имам специален достъп и поверителни отношения с него. Господин Едуардс, подозирам, че много хора ме смятат единствено за лакей. Страхувам се, че понякога споделям тяхното мнение.

— Това няма значение! Вие често се срещате с него, виждате го в неформални ситуации, виждате го…

— Срещам го достатъчно, за да Ви уверя, че той не би могъл да заповяда разрушаването на механичното устройство — прекъсна го Янек.

— Значи, според вас, това е невъзможно?

— Не съм казал такова нещо. Казах, че не би могъл. Защо да го прави? Защо Президентът трябва да унищожи един андроид, който три години е бил негов ценен придатък? И ако все пак е пожелал това да стане, защо ще го прави пред толкова много хора? Защо да предизвиква отвращението на публиката, когато осъзнае, че се е ръкувала с механично устройство? Да не говорим за реакцията на дипломатите и останалите представители на Федерацията. Вместо това, той щеше да предпочете събитието да стане в тесен кръг. Никой друг, освен високопоставени служители на администрацията, не биха знаели за това.

— И нямаше да има нежелани последствия за Президента от инцидента, нали?

— Наложи се той да съкрати церемонията. Вече не е така достъпен, както беше преди.

— Както роботът беше?

— И така може да се каже — съгласи се Янек.

— Всъщност — продължи Едуардс, — Президентът беше преизбран. Неговата популярност не пострада, въпреки публичното разрушение. Аргументът срещу него не е толкова значим, колкото Вие си мислите.

— Неговото преизбиране стана въпреки инцидента. То стана възможно вследствие бързите действия на Президента. Трябва да признаете, че произнесе реч, непозната досега в американската история. Представянето му беше изключително и Вие не може да не признаете това!

— Нищо повече от красиво поставена драма. Президентът е разчитал именно на нея.

Янек се облегна в креслото си.

— Ако Ви разбирам правилно, господин Едуардс, Вие подозирате заговор, взет от учебниците? Дали не се опитвате да ми кажете, че Президентът е наредил публичното унищожение на механичното устройство, за да се възхити публиката от бързите му реакции? Може би предполагате, че той е режисирал постановката, в

която той, като главен герой, блести с ненадминатата сила и стоицизъм в ситуация на изключителен драматизъм? След това да спечели изборите не е проблем за него? Господин Едуардс, чел сте прекалено много приказки!

— Ако се опитвах да кажа това, наистина би звучало като от детска приказка — отбеляза Едуардс. — Но аз нямам това предвид. Никога не съм твърдял, че Президентът е заповядал унищожението на робота. Само Ви попитах дали, според Вас, това е възможно и Вие категорично го отрекохте. Доволен съм, че го направихте, защото съм съгласен с Вас.

— Тогава защо е всичко това? Започвам да си мисля, че ми губите времето.

— Още момент, моля Ви! Задавате ли си въпроса, защо цялата работа не би могла да се свърши с лазерен лъч, с дезактиватор на полето, или с тежък ковашки чук, по дяволите? Защо някой ще си прави труда да излага на показ оръжие, засекретено на най-високо ниво? Освен трудността да се стигне до него, защо да се рискува, като се разкрие съществуването му пред цял свят?

— Тази работа с дезинтегратора е Ваша теория.

— Роботът буквално изчезна пред очите ми. Аз наблюдавах събитието. Не се позовавам на второстепенни източници. Няма значение как ще наречете оръжието. То разпадна робота на атоми, които изчезнаха безследно. Защо трябваше да правят това? Това си бе чисто убийство!

— Не знам какво е целял извършителят.

— Така ли? Дълго време не можех да си обясня защо трябваше да се използва и прах по време на разрушението. Логичното обяснение е само едно: по този начин не остават следи. Няма начин да се установи какво е било разрушено.

— Но по този въпрос няма съмнение — обади се Янек.

— Дали е така? Вече подчертах, че Президентът единствен би могъл да организира използването на разпада. Но имайки предвид съществуването на андроид, кой от двамата Президенти е дал нареждането?

— Вие сте луд — възкликна Янек. — Не виждам смисъл да продължаваме този разговор!

— Само помислете, за Бога! Президентът не е разрушил робота. Вашите доводи за това са логични. Това, което се случи, е, че роботът унищожи Президента! Президентът Уинклер бе убит сред тълпата на 4 Юли 2076! Речта по случай Тристагодишнината бе произнесена от робота. Той се кандидатира да бъде преизбран и продължава да бъде Президент на Съединените щати.

— Това е нелепо!

— Дойдох при Вас, защото единствен Вие можете да докажете този факт и да оправите ситуацията.

— Това просто не е вярно! Президентът си е… Президентът! — Янек понечи да стане, за да даде знак, че са приключили.

— Самият Вие твърдите, че се е променил — продължи настойчиво Едуардс. — Речта по случай Тристагодишнината просто не бе по силите на стария Уинклер. Не сте ли бил озадачен от постиженията през изминалите две години? Да говорим истината — можеше ли Уинклер да постигне всичко това?

— Да, защото Президентът от втория мандат е същият от първия!

— Ще отречете ли, че се е променил? Оставям на Вас да прецените и ще се съглася с Вашето заключение.

— Просто се научи да приема предизвикателствата, това е всичко. Случвало се е и преди в американската история. — Но Янек потъна в креслото си. Чувстваше се неудобно.

— Вече не пие — отбеляза Едуардс.

— Никога не е пил… много.

— И не обръща внимание на жените. Ще отречете ли, че в миналото търсеше женска компания?

— Президентът е същият мъж! През последните две години той изцяло се посвети на проблемите с Федерацията.

— Трябва да призная, че промяната е за добро — отбеляза Едуардс. — Но си е промяна. Разбира се, ако имаше жена, маскарадът щеше да приключи.

— Лошо е, че няма съпруга. — Янек произнесе архаичната дума малко натъртено. — Ако беше женен, проблем не би съществувал.

— Този факт не прави заговора по-практичен. Все пак е създал две деца. Не вярвам да са стъпили в Белия дом след тържеството?

— Защо трябва да го правят? Те са големи хора и всеки има свой собствен живот.

— Били ли са канени? Искал ли е Президентът да ги види? Вие сте негов личен секретар и знаете най-добре. Отговорете ми!

— Губите си времето — заяви Янек. — Робот не може да убие човешко същество. Знаете много добре, че се подчинява на Първия закон на роботиката.

— Известно ми е. Никой не казва, че роботът Уинклер е убил човека Уинклер директно. Когато Президентът-човек бе сред тълпата, Президентът-робот застана на трибуната. Съмнявам се, че дезинтеграторът би могъл да бъде прицелен от такова разстояние, без да причини по-големи поражения. Би могло да стане, но по-вероятно изглежда, че роботът Уинклер е имал съучастник… Човек за черната работа, ако трябва да използваме жаргона на Двадесети век.

Янек се намръщи. Пълното му лице болезнено се сгърчи.

— Казват, че лудостта е заразна — промълви той. — Започвам сериозно да се замислям върху умопобърканата версия, с която дойдохте при мен. За щастие, тя се пука като сапунен мехур. Преди всичко, защо унищожението на Президента-човек трябва да се извърши пред толкова голяма публика? Всички аргументи срещу публичното унищожаване на робота важат и за убийството на човека. Не разбирате ли, че цялата ви теория рухва?

— Не рухва… — започна Едуардс.

— Напротив! Никой не знаеше, освен няколко експерти, че изобщо съществува такова механично устройство. Ако Президентът Уинклер бе убит тихомълком, тялото му много лесно би могло да бъде подменено, без да предизвиква излишно подозрение. Вашето, например!

— И в този случай ще останат няколко официални лица, запознати със случая, господин Янек. Унищожението е трябвало да се извърши пред очите на много хора — продължи да настоява Едуардс, като се приведе напред. — Вижте, обикновено не е съществувала опасност да се обърка човекът с робота. Сигурен съм, че механичното приспособление не се е използвало постоянно. Прилагали са го само в специфични случаи. Винаги е имало няколко ключови фигури, които са знаели къде е Президентът и какво прави. По тази причина унищожението е планирано да се извърши в момент, когато тези служебни лица са знаели, че Президентът всъщност е роботът.

— Не Ви разбирам…

— Една от задачите на робота бе да извършва ръкостисканията, нали? Когато този момент е настъпил, чиновниците са били сигурни, че сред тълпата е роботът.

— Точно така. Сега говорите ясно. Там наистина бе роботът.

— С тази разлика, че това бе честването на Тристагодишнината. В такъв момент Президентът Уинклер не би се сдържал. Като отчетете факта как обичаше ласкателствата, той не би оставил на машината да се наслаждава на човешките адмирации. Роботът внимателно е бил програмиран така, че да уважи този импулс в деня на Тристагодишнината. Вероятно Президентът му е заповядал да остане на подиума, докато той лично се наслади на поздравленията.

— И това е станало секретно?

— Разбира се! Ако Президентът бе казал на някого от Службата или на някой от помощния персонал, или на Вас, щяхте ли да му разрешите да го направи? Официалното отношение към покушенията се превърна в болестно състояние след събитията от края на Двадесети век. И така, окуражен от очевидно умния робот…

— Вие допускате, че роботът е умен, защото предполагате, че той сега изпълнява задълженията на Президент! Това е несериозно. Ако не той е Президентът, няма причина да го смятате за умен или, че е в състояние да измисли цялата тази машинация. Между другото, какъв мотив би имал роботът, за да организира покушението? Дори и да не е убил директно Президента, отнемането на човешки живот му е забранено от Първия закон. Припомнете си неговото съдържание: Роботът съзнателно, или чрез своето бездействие, не може да наранява човешко същество!

— Първият закон не е абсолютен — подчерта Едуардс. — Ако унищожаването на един човек би спасило други двама или трима, или дори три милиарда? Роботът явно е преценил, че оцеляването на Федерацията е по-важно от спасяването на един човешки живот. Това не е обикновен робот, не забравяйте това. Програмиран е безпогрешно да дублира Президента. Защо не допуснете, че той е разбрал слабостите на Президента Уинклер? Осъзнал е, че би могъл да помогне на Федерацията там, където човекът е безсилен.

— Вие можете да разсъждавате така, но откъде сте сигурен, че и едно механично приспособление е в състояние да го направи?

— Това е единственият начин да се обясни случилото се.

— За мен това е параноична фантазия!

— Тогава как ще ми обясните, че разрушеният обект бе превърнат в прах от атоми? По какъв друг начин би могъл да се скрие фактът, че е унищожен човек, а не робот? Дайте ми алтернативно обяснение!

— Отказвам да се съглася с Вас — извика Янек, почервенял.

— Единствен Вие можете да докажете или да оборите моята теория. Затова дойдох при Вас!

— Но как бих могъл да го направя?

— Никой друг, освен Вас, не вижда Президента в неформални моменти. Наблюдавайте го и го изучете!

— Правил съм го. Вече ви казах, че той не е…

— Но досега не сте подозирал нищо нередно. Незначителните симптоми не са означавали нищо за Вас. Изучете го сега, когато допускате, че той би могъл да бъде робот и ще разберете дали съществува разлика!

— Бих могъл да го поваля на земята и да го сондирам с ултразвуков детектор — отбеляза иронично Янек. — Дори андроидът притежава платинено-иридиен мозък.

— Драстични методи не са необходими. Просто го наблюдавайте. Ще откриете, че той толкова се различава от човека, който е бил, че не е възможно да бъде човек.

Янек вдигна поглед към календара-часовник на стената и каза:

— Разговаряме вече цял час.

— Съжалявам, че отнех от ценното Ви време. Надявам се, разбирате важността на мотивите ми?

— Важността… — промълви Янек. Беше доста унил, но внезапно по лицето му просветна надежда. — Наистина е важно!

— Как няма да е важно дали робот изпълнява ролята на Президент на Съединените щати?

— Не това имах предвид. Забравете кой всъщност е Президентът Уинклер! Помислете само за едно нещо! Някой, който се представя за Президента на Съединените щати, спаси Федерацията. Съхрани нейното единство. Понастоящем той ръководи Съвета с основен принцип мира и конструктивния компромис. Ще отречете ли това?

— Разбира се, че не — каза Едуардс. — Но що за прецедент е това? Представете си, че се превърне в традиция! Сега има

основателен повод да се закрепи робот в Белия дом, а след двадесетте години такъв може да се появи, за да навреди. После роботи ще завладеят най-висшата ни институция дори без причина. Защо отказвате да разберете колко е важно да се задуши този първоначален подтик, който заплашва съществуването на човечеството?

Янек сви рамене.

— Представете си, установя, че е робот? Трябва ли да разтръбим този факт пред света? Имате ли представа какво влияние ще окаже тази новина върху финансовия свят? Знаете ли…

— Знам! Точно затова дойдох при Вас лично. Не направих посещението си публично достояние. От Вас зависи да проверите моята хипотеза и да направите необходимите изводи. Вие сте човекът, който ще убеди Президента да си подаде оставката, ако е робот.

— И според Вашата версия относно трактовката му на Първия закон, той ще заповяда да ме убият. Аз ще се превърна в заплаха относно разрешаването на глобалните проблеми на Двадесет и първи век.

Едуардс поклати глава.

— Роботът е действал на своя глава и никой не му се е противопоставил. Със своите аргументи Вие ще предизвикате стриктна трактовка на Първия закон. Ако се наложи, можем да разчитаме на помощ от Корпорация „Американски роботи и механични същества“. След като подаде оставка, вицепрезидентът ще заеме неговото място. Ако роботът Уинклер е повел стария свят по вярна следа, добре. Вицепрезидентката няма да има проблеми. Тя е почтена и свястна жена. Не можем да позволим да ни управлява робот! Не бива да допускаме такова нещо да се случи и в бъдеще!

— Ами ако Президентът е човек?

— Оставям на Вас да прецените това.

— Не съм сигурен, че ще бъда в състояние да взема сам такова решение. Ако не събера нужния кураж, какво ще направите?

Едуардс изглеждаше изморен.

— Не знам. Може би ще потърся съдействието на „Американски роботи“, но не мисля, че ще се стигне до там. Сигурен съм, успях да Ви убедя, че са нужни действия. Няма да намерите покой, докато проблемът не се разреши. Вие искате ли да бъдете управляван от робот?

Едуардс стана и Янек го остави да си тръгне. Не се ръкуваха за сбогом.

Янек продължаваше да седи в креслото си и не забелязваше, че вече се здрачава. Робот!

Този човек бе изложил убедително своите доводи, че Президентът на Съединените щати е робот.

Янек бе използвал всеки аргумент, за който се бе сетил, за да му опонира. Онзи бе оборил всичките.

Робот като Президент! Едуардс бе убеден в това и продължаваше неотклонно да вярва в своята теория. Ако Янек продължава да настоява, че ги управлява човек, той ще потърси съдействието на „Американски роботи“. Няма да се откаже.

Янек се намръщи. Двадесет и осем месеца след тържеството всичко бе в рамките на догадките, но сега…

Янек остана потънал в тежки мисли.

Той още разполага с дезинтегратора. Сигурно няма да му се наложи да го използва върху човешко същество, за природата на чието тяло няма съмнение. Достатъчен е един лазерен удар в определена точка…

Да принуди робота да действа преди, му беше коствало доста усилия. За този случай не е необходимо и да го информира!

ЗАГРИЖЕН ЗА ЧОВЕЧЕСТВОТО

ТРИТЕ ЗАКОНА НА РОБОТИКАТА:

1. Роботът съзнателно, или чрез своето бездействие не може да наранява човек.

2. Роботът е длъжен да се подчинява на заповедите на човека. Изключение правят случаите, които противоречат на Първия закон.

3. Роботът трябва да защитава собственото си съществуване. Изключение правят случаите, които противоречат на Първия и Втория закон.

1.

Кит Харимън вече дванадесет години ръководеше Изследователския отдел на Корпорация „Американски роботи и механични същества“. За първи път в неговата практика сега не беше сигурен, че постъпва правилно. Той прокара език през пълните си, бледи устни. Струваше му се, че ликът на Сюзан Калвин никога не го беше следил толкова намръщен.

Обикновено се стараеше да не обръща внимание на портрета на великата кибернетичка. Изнервяше го фактът, че не успява да го възприеме като неодушевен предмет. В този момент усещаше погледът й от стената буквално да пронизва лицето му.

Предстоеше му да извърши недостойна и унизителна постъпка.

Срещу него невъзмутимо седеше Джордж Десет. Той явно не споделяше зле прикритото безпокойство на Харимън. Не му влияеше и портретът от стената.

— Не сме говорили за това, Джордж — каза Харимън. — От много време не си бил сред нас, а и не сме имали възможност да останем насаме. Сега бих желал да обсъдим някои подробности.

— Нямам нищо против — отговори Джордж. — От престоя си в Корпорацията останах с впечатление, че кризата има нещо общо с Трите закона?

— Да. Спомняш си съдържанието им, нали?

— Разбира се.

— Добре. Позволи ми да отида малко по-далеч, за да помислим върху основния проблем. За двеста години успешна дейност нашата компания не успя да убеди хората да приемат роботите. Поставили сме ги единствено там, където човешка намеса е невъзможна — най-вече в среда, опасна за здравето. Функцията на роботите бе лимитирана единствено в космичното пространство.

— Но това е огромно поле за изява, което несъмнено води до успех — отбеляза Джордж Десет.

— Не е така по две причини. На първо място, реализацията на роботите зависи от подписания договор. За пример ще ти дам лунната колония. Тя става все по-култивирана и нуждата й от роботи намалява. Очаквахме това, разбира се. Такава ще бъде съдбата на всеки свят, колонизиран от човека. На второ място, истински просперитет на човечеството тук, на Земята, е немислим без роботиката. Ние твърдо вярваме, че човекът трябва да се научи да живее в сътрудничество със своя механичен аналог.

— Но не става ли точно така? Господин Харимън, на вашето бюро е инсталиран компютър, свързан с организацията Мултивак. Компютърът е вид неподвижен робот. Мозък на робот, изолиран от тялото…

— Прав си, но и такива случаи рядко се срещат. Компютрите, използвани от хората, са специализирани да не наподобяват прекалено много човешкия интелект. Преди век ние бяхме на път да създадем изкуствен ум с неограничени възможности. Говоря за компютрите Машина. След като разрешиха екологичния проблем, те се самоунищожиха. Продължаващото им присъствие заплашваше да се превърне в прът, спъващ човешката сигурност. Разбрали това, те престанаха да функционират, в съответствие в Първия закон.

— И не постъпиха ли правилно?

— Според мен — не. С това свое действие те подсилиха Франкенщайновия комплекс — страхът, че изкуственият човек ще се обърне срещу своя създател. Хората се страхуват, че роботите ще ги подменят.

— Вие самият не се ли страхувате от такова нещо?

— Аз съм много начетен и просветен. Докато са в сила Трите закона на роботиката, ние сме в безопасност. Роботите могат да бъдат наши партньори във великата ни борба с природните закони.

— Но след като Трите закона вече два века доказват своята ефективност, откъде идва недоверието към тях?

— От суеверието, разбира се — отговори Харимън, като зачеса гневно посивялата си коса. — За съжаление, съществуват и някои усложнения, които служат като храна за нашите противници.

— И те засягат Трите закона?

— Да, по-специално Втория. С Третия закон няма проблеми. Той е универсален. Роботът винаги ще жертва своето съществуване в името

на което и да е човешко същество.

— Разбира се — потвърди Джордж Десет.

— Малко по-незадоволителен е Първият закон. Винаги може да изникне ситуация, при която роботът трябва да избира между действие А и действие Б. Двете действия може да се изключват взаимно или да причинят нараняване на човек. Роботът трябва много бързо да прецени кое от двете ще доведе до по-малка загуба. Позитронните пътища в мозъка му не могат лесно да извършат селекцията. Ако действие А ще нарани талантлив, млад художник, а действие Б — петима старци, кое от двете ще избере?

— Действие А — отговори Джордж Десет. — По-добре да се нарани един, отколкото петима.

— Прав си. Роботите са програмирани да взимат решения. Да очакваш хуманоидът да прецени качества като талант, ум, значение за обществото, изглежда непрактично. Това ще отложи изпълнението на заповедта до степен на ефективно изключване. Затова решава според числеността. За щастие, можем да сведем такива случаи до минимум. Остава Вторият закон.

— Законът за подчинението?

— Да. Необходимостта от подчинение е постоянна. Роботът може да съществува двадесет години, без да му се наложи да нарани човек или себе си. През цялото това време обаче трябва да изпълнява команди. Но чии?

— Тези на човека.

— На всеки човек? Как да прецениш дали е загрижен за благото на хората?

Тук Джордж се поколеба.

— Използвах цитат от Библията — побърза да го успокои Харимън. — Няма значение. Кому да се подчини роботът? На дете, на идиот, на престъпник, или на обикновен човек, който не е експерт и не знае последствията от своята заповед. Ами ако двама дадат противоречащи заповеди, коя да изпълни роботът?

— За двеста години не бяха ли решени тези проблеми? — попита Джордж Десет.

— Не — отговори Харимън, клатейки яростно глава. — Бяхме спирани от факта, че с роботите се борави единствено в открито космическо пространство. С тях манипулираха специалисти. Там

нямаше деца, идиоти, престъпници, или други невежи. Въпреки това, поради недомислие, бяха допуснати някои щети. На Земята обаче роботите трябва да преценяват. За това настояват антироботистите и са прави.

— Значи в позитронния мозък трябва да въведете съответният капацитет?

— Точно така. Започнахме да произвеждаме моделите JG. Те отчитат фактори като пол, възраст, социално и професионално положение, интелект, зрялост, обществена отговорност и други.

— Как ще се отрази това на Трите закона?

— С Третия закон нямаме проблеми. Дори най-ценният робот ще се самоунищожи заради най-незначителния човек. Него не можем да променяме. Първият закон е засегнат в случаите, когато алтернативните действия ще причинят вреда. Трябва да се съпоставят качествените с количествени характеристики, за което е необходимо да се предвиди време за решение. Вторият закон търпи най-много корекции, тъй като всяка потенциална заповед изисква мнение. Реакцията на робота ще бъде бавна, но по-качествена.

— Но изискваната преценка е много сложна!

— Много. Необходимостта от нея забави реакциите на първите ни модели до степен на парализа. В следващите подобрихме нещата. Но при тях необходимостта от въвеждане на прекалено много разклонения в мозъка им ги направи огромни и тромави. В последната двойка модели мисля, че постигнахме търсения резултат. Роботът не е длъжен мигновено да анализира качествата на човека. Първоначално той се подчинява на всеки, но постепенно започва да селектира. Роботът расте, учи се и съзрява. Отначало е еквивалентен на дете и има необходимост от надзираване. Вече пораснал, той може да бъде оставен сам в човешко общество. Накрая става негов пълноправен член.

— Със сигурност това удовлетворява опонентите?

— Ни най-малко — отговори ядосан Харимън. — Сега се появиха нови. Те не приемат правото на преценка. Според тях, роботът няма право да подценява никой човек. Като изпълнява заповед А, роботът нарушавал правата на този, издал заповед Б.

— И какво е разрешението на тази дилема?

— Няма такова. Аз се предавам!

— Разбирам.

— По тази причина потърсих теб, Джордж.

— Мен… — Гласът на Джордж Десет остана непроменен. Съществуваше елемент на изненада, но той не се прояви външно. — Защо избрахте точно мен?

— Защото не си човек — отговори напрегнато Харимън. — Казах ти, че виждам роботите като партньори на човека. Искам ти да ми сътрудничиш!

Джордж разпери ръце с длани нагоре. Жестът му беше странно човешки.

— Какво мога да направя?

— Може би ти се струва, че си безсилен да ми помогнеш, Джордж? Създаден си отскоро и си още в детска възраст. Програмиран си да не разполагаш с много информация, затова ти обясних ситуацията подробно. Ще пораснеш умствено и ще можеш да погледнеш на проблема от другата му страна. Там, където аз не виждам разрешение, ти може да видиш!

— Мозъкът ми е програмиран по човешки образец — отбеляза Джордж. — Как може да разсъждавам различно?

— Ти си последният от моделите JG. Мозъкът ти е по-сложен дори от старите гиганти Машините. Той има човешка основа, но е отворен. Може да се развие във всяка посока. Въпреки това няма да може да преодолее Трите закона. По тази причина мисленето ти може да се различава от това на човека.

— Знам ли достатъчно за хората, за да успея да се доближа ефективно към проблема? За тяхната история? За тяхната психология?

— Разбира се, че не, но ще можеш да научиш всичко достатъчно бързо.

— Ще мога ли да разчитам на помощ, господин Харимън?

— Не, всичко е между нас. Никой друг не знае за този проект и ти не трябва да споменаваш пред никого!

— Дали не бъркаме, господин Харимън, като пазим нашия план в тайна?

— Не. Разрешение, предложено от робот, няма да бъде прието. Всяка идея ще споделяш с мен. Ако я сметна за ценна, ще я докладвам. Никой няма да разбере, че е твоя.

— В светлината на казаното от Вас преди, тази процедура ми се струва правилна — каза Джордж. — Кога започваме?

— Веднага. Ще се погрижа да получиш необходимите за обучение филми.

1А.

Харимън седеше сам. Навън се беше стъмнило, но кабинетът му бе така осветен, че той не забелязваше това. Даже не бе усетил как бяха минали три часа, откакто бе настанил Джордж Десет в кабинката му с първия филм.

Беше се затворил сам с духа на Сюзан Калвин. Великолепна кибернетичка, тя бе превърнала позитронния робот от детска играчка в съвършен и всестраннодействащ инструмент. Толкова съвършен и многостранен, че човекът не дръзваше да го използва. Може би от завист и страх?

Беше починала преди повече от сто години. Проблемът с Франкенщайновия комплекс бе съществувал и по нейно време, но тя не го беше разрешила. Дори не беше се опитала да го направи, защото не бе необходимо. Роботиката тогава бе приложима единствено в космическото пространство.

Точно успехът на роботите бе редуцирал нуждата от тях. Това бе поставило Харимън в…

Дали Сюзан Калвин би се обърнала към робот да разреши проблема? Сигурно…

И той седя дълго в нощта…

2.

Максуел Робъртсън притежаваше най-много от акциите на „Американски роботи“. Това му даваше правото да контролира Корпорацията. На външен вид не бе нищо особено. На средна възраст, по-скоро дундест, той имаше навик да гризе десния ъгъл на устните си, когато бе разтревожен.

Двадесет години имаше работа с хора от правителството и си беше изградил стил да се справя с тях. Отстъпваше, усмихваше се, но печелеше време.

Но ставаше все по-трудно. Причината основно бе в Гунар Ейзенмът. През последното столетие Световните консерватори неизменно се нареждаха на второ място след Световните администратори. Ейзенмът не се съобразяваше с никого и трудно допускаше компромиси. Той беше първият консерватор, който не беше роден в Америка. Всеки от „Американски роботи“ бе сигурен, че само споменаването на Компанията предизвикваше неговата враждебност.

Не от години, поколения наред изникваше предложение Корпорацията да се преименува в „Световни роботи“. Робъртсън възразяваше. Фирмата бе сътворена с американски капитал, ум и усилия. Въпреки че отдавна бе придобила световна известност и влияние, името й трябваше да носи белега за своя произход. Поне докато той имаше контрол над нея.

Ейзенмът бе висок мъж с дълго лице и груби черти. Изговаряше думата „световен“ с американски акцент, въпреки че не бе стъпвал в Америка, преди да заеме поста си.

— Изглежда ми доста просто, господин Робъртсън. Продуктите на Вашата компания не се продават, а се отдават под наем. След като наетата на Луната Ваша собственост не е необходима повече, получавате си продуктите обратно и ги премествате на друго място.

— Да, господин консерватор, но къде? Противозаконно е да ги докараме на Земята без правителствено разрешение, а такова ни бе отказано.

— Тук няма нужда от тях. Може да ги откарате на Меркурий или на някой астероид.

— Какво ще правят с тях там?

Ейзенмът сви рамене.

— Специалистите от Вашата Компания ще измислят нещо.

Робъртсън поклати глава.

— Корпорацията ще претърпи огромни загуби.

— Страхувам се, че сте прав — отбеляза безизразно Ейзенмът. — Разбрах, че финансовото Ви състояние от няколко години не е на висота?

— Причина за това са правителствените ограничения, господин консерватор!

— Бъдете реалист, господин Робъртсън. Знаете много добре, че общественото недоверие към роботите нараства.

— Напълно неоснователно!

— Но е факт. Може би ще постъпите разумно, ако ликвидирате компанията? Това е само предложение от моя страна.

— Вашите предложения имат тежест, господин консерватор. Нужно ли е да Ви напомням, че нашите Машини спасиха Земята от екологична катастрофа?

— Сигурен съм, че човечеството ви е благодарно за това, но събитието беше много отдавна. Сега живеем в съгласие с природата, което понякога ни създава неудобства. При всички случаи миналото е забравено.

— Намеквате за това, че сега не правим нищо за хората?

— И така може да се каже.

— Сигурно не очаквате да изчезнем на минутата? Ще претърпим огромни загуби. Необходимо ни е време.

— Колко?

— Колко ни давате Вие?

— Не зависи от мен.

Робъртсън заговори меко:

— Сега сме сами. Нямаме нужда от игри. Колко време ни давате Вие?

Изражението на Ейзенмът се промени, сякаш пресмяташе нещо.

— Мисля, че може да разчитате на две години. Ще бъда честен с Вас. Световното правителство възнамерява да ликвидира компанията,

ако Вие не го направите. Освен ако не настъпи глобална промяна в общественото мнение, в което дълбоко се съмнявам… — Той поклати глава.

— Две години тогава — промълви Робъртсън.

2A.

Робъртсън седеше сам. Не обмисляше нещо конкретно, а се бе отдал на спомени. Вече четири поколения фамилията Робъртсън оглавяваше фирмата, въпреки че сред тях нямаше нито един кибернетик. Ланинг, Богърт и преди всичко Сюзан Калвин бяха създали „Американски роботи“. Робъртсън бяха осигурили климата за развитието на компанията.

Без Корпорацията Двадесет и първи век щеше да затъне в катастрофа. Техните Машини ръководеха човечеството по сложния му път през вировете и плитчините на историята.

И каква бе отплатата? Отпуснаха им две години! Какво можеше да се направи през този период, за да се превъзмогне огромното предубеждение на хората? Не му идваше наум.

Харимън бе споменал за някакви свои идеи, без да навлиза в подробности.

Но какво би постигнал Харимън? Как би могъл да се противопостави някой на дълбоката антипатия срещу имитацията?

Робъртсън потъна в неспокоен сън, но и в него не го осени прозрение.

3.

— Вече имаш всичко, отнасящо се до нашия проблем, Джордж — каза Харимън. — В паметта ти е въведено огромно количество информация за историята и настоящето на хората. Никой човек не знае повече от тебе.

— Съгласен съм с Вас.

— Имаш ли нужда от още нещо?

— Що се касае до информация, не откривам големи празноти. Може би в периферията съществуват неща, за които не съм се сетил, но не съм сигурен. Но истината е, че съм зареден с огромно количество данни.

— Така е. Освен това, не разполагаме с достатъчно време. Робъртсън ми каза, че имаме две години, като не броим шестте месеца, които вече изминаха. Имаш ли някакво предложение?

— В момента никакво, господин Харимън. Трябва да претегля информацията, а за това ми е необходима помощ.

— От мен?

— Не. Вие сте специалист и казаното от вас може да потисне съжденията ми. Не би помогнал и друг човек, защото настоявате проектът да остане в тайна.

— В такъв случай, кой може да ти помогне, Джордж?

— Друг робот, господин Харимън.

— Какъв друг робот?

— Конструирани са и други представители от серията JG. Аз съм десетият — JG–10.

— По-ранните са безполезни, експериментални…

— Джордж Девет съществува, нали, господин Харимън?

— Да, но как би могъл да ти помогне? Той е същият като теб, с дребни недостатъци. В сравнение с него ти си много по-сложен.

— Сигурен съм в това — каза Джордж Десет и поклати тъжно глава. — Проблемът е, че когато създам редица от мисли, поради факта че аз съм авторът, тя много ми харесва и не мога да я прекъсна. Ако

мога, след като съм я създал, да я изразя пред Джордж Девет, той би могъл да я продължи. Освен това, би могъл да направи преценка на допуснатите грешки.

Харимън се усмихна.

— С други думи, две глави ще помогнат повече, Джордж?

— По-скоро бих казал — два индивида с една глава, господин Харимън.

— Прав си. Имаш ли нужда и от друго?

— Да. Нуждая се от нещо повече. Разполагам с много данни за хората и техния свят. Виждал съм ги тук — в „Американски роботи“ и можах да съпоставя своята интерпретация с видяното. Не така стоят нещата с материалния свят. Никога не съм го виждал. Моите съзерцания не са представителни. Бих желал да го видя.

— Материалният свят? — Харимън се вцепени от изненада. — Сигурно не предлагаш да те изведа извън територията на „Американски роботи“?

— Да, точно това предлагам.

— Това е противозаконно! Като се отчете и антипатията, характерна за нашата съвременност, ще бъде фатално!

— Ако разберат, да. Не искам да ме заведете в някой град или друго населено място. Предпочитам откритите пространства.

— Това също е незаконно.

— Ако ни хванат!

— Колко важно е това за тебе, Джордж? — попита Харимън.

— Не мога да преценя, но изглежда важно.

— Имаш ли нещо конкретно наум?

Джордж Десет се поколеба.

— Не мога да кажа. Струва ми се, че може и да излезе нещо, ако се редуцират някои полета на несигурност.

— Добре, ще помисля върху предложението ти. Междувременно ще проверя Джордж Девет и ще дам нареждане да те поставят в отделна кабина. Поне това може да уредим без излишни неприятности.

ЗА.

Джордж Десет седеше сам.

Той прие твърденията колебливо и извърши калкулация. Повтори процедурата няколко пъти. От изводите изработи други изрази. Прие ги и ги подложи на проверка. Откри противоречия и ги отхвърли. Или не биваше да го прави? Внимателно продължи нататък.

При всяко едно от заключенията не усещаше изненада, почуда или задоволство. Всяко отмяташе с плюс или минус.

4.

Харимън продължаваше да бъде напрегнат, въпреки че вече се приземяваха в имението на Робъртсън.

Робъртсън бе подписал разрешителната заповед за полета на динафойла. Безшумният летателен апарат се придвижваше еднакво лесно вертикално и хоризонтално. Освен това беше достатъчно голям, за да издържи тежестта на Харимън, Джордж Десет и на пилота, разбира се.

Динафойлът бе изобретен от Машина. Протонният му разпад осигуряваше малки дози екологично чисто гориво. Нищо, сътворено преди него, не бе имало такова значение за човека. Харимън присви устни. Въпреки това компанията „Американски роботи“ не бе получила нужното признание.

Полетът бе държан в тайна. Ако ги бяха спрели, присъствието на робот на борда би предизвикало доста усложнения. Същото ги очакваше и на връщане. Можеше да им помогне фактът, че имението също бе част от владенията на фирмата. Така биха оправдали присъствието на Джордж в него.

Пилотът се извърна назад. Погледът му се спря за миг върху Джордж Десет с явна антипатия.

— Пристигнахме, господин Харимън — обяви той. — Гответе се за спускане!

— Благодаря.

— Ще вземете ли и този със себе си?

— Да — отговори Харимън, без да прикрива иронията в гласа си. — Не бих Ви оставил насаме с него!

Джордж Десет се спусна пръв. Бяха се приземили на фойлпорта, недалеч от парка. Той беше много живописен. Харимън подозираше, че Робъртсън използва растежни хормони, за да регулира насекомите. Използването им се контролираше от правителството.

— Ела да те разведа, Джордж.

Двамата се отдалечиха към градината.

— Доста е различно от представите ми — обади се Джордж. — Очите ми не са програмирани да улавят различните дължини на вълните. По тази причина ми е трудно да отделям обектите.

— Надявам се, не те притеснява фактът, че си сляп за цветовете. Необходими ни бяха прекалено много позитронни пътища за способността ти да преценяваш. Невъзможно бе да заделим няколко и за цветоусещане. В бъдеще… ако има такова…

— Разбирам, господин Харимън. Притежавам достатъчно характеристики, които ми показват разнообразието на растителния свят.

— Да, в парка има десетки представители.

— И всеки биологично е адекватен на човека?

— Да, но са отделни видове. Съществуват милиони видове живи същества.

— И човекът е един от тях?

— Да, но най-важен и най-висш от всички!

— За мен — също, господин Харимън. Говоря в биологичен смисъл.

— Разбирам.

— Тогава животът, представен с различните си форми, е изключително сложен?

— Да, Джордж. Точно това ни създава проблеми. Всичко, което човекът прави за да подобри битието си, се отразява върху останалите форми. Кратковременните му придобивки водят до продължителни неудобства. Машина ни научи как да подредим човешкото общество, за да намалим този ефект до минимум. Екологичната катастрофа, която застрашаваше двадесет и първи век, направи хората подозрителни. Прибави към това и страхът от роботите…

— Разбирам, господин Харимън… Онова там е представител на животинския свят, нали?

— Да, това е катеричка. Един от многото видове катерици — отговори Харимън, загледан към дървото.

— О, какво мъничко нещо — възкликна Джордж и направи светкавичен жест с ръка. Задържа нещо в дланта си и се взря в него.

— Насекомо, някакъв бръмбар. Съществуват хиляди видове бръмбари.

— И всеки един от тях е жив, както катерицата и Вие?

— Всеки организъм е завършен и независим от другите, като част от общата екология. Съществуват и още по-дребни представители и ти скоро ще ги видиш.

— А това е дърво, нали? Толкова е твърдо при пипане…

4А.

Пилотът седеше сам. Би предпочел да се разтъпче, но някакъв смътен страх го задържаше в кабината на динафойла. Ако този робот излезе извън контрол, той би могъл веднага да излети. Но как да познае, ако нещо не е наред?

Беше виждал много роботи. Това бе неизбежно, като се вземе предвид, че е личен пилот на господин Робъртсън. Но всички те бяха в лабораториите и складовете. Мястото им беше там, където гъмжеше от специалисти.

Наистина, господин Харимън беше специалист. Казваха, че няма по-добър от него. Но тук не беше място за робот… На открито, свободен да се движи… Няма да рискува хубавата си работа, като спомене на някого за това… Но не е редно!

5.

— Филмите, които видях, отразяват точно видяното от мен. Приключи ли с онези, които ти оставих, Девет? — попита Джордж Десет.

— Да — отговори Джордж Девет. Двата робота седяха сковано, лице срещу лице, коляно срещу коляно. Подобно на огледално отражение. Доктор Харимън веднага би ги отличил, защото знаеше миниатюрните разлики в техния дизайн. Ако не ги вижда, а ги слуша, също би открил кой кой е. Позитронните разклонения на Джордж Десет бяха малко по-сложни. Това даваше някаква сигурност в отговорите му.

— В такъв случай, искам реакциите ти за това, което ще кажа, Девет! Първо, хората се страхуват и нямат доверие на роботите, защото гледат на тях като на съперници. Как може да се избегне това?

— Да се редуцира чувството за съперничество — отговори Джордж Девет. — Формата на робота да се различава от тази на човека.

— В основата на роботиката е позитронната репликация на живота. Такъв вид размножаване, чужд на живота, ще предизвиква винаги ужас.

— Съществуват два милиона жизнени форми. Изберете една от тях, вместо тази на човека.

— Но коя да изберем?

Мисловните процеси на Джордж Девет заработиха безшумно около три секунди.

— Някаква, достатъчно голяма, за да побере позитронния мозък. В същото време — достатъчно приятна, за да не плаши човека.

— На Земята единствено черепът на слона би побрал позитронния мозък. Не съм виждал слон, но по описанията му мога да заключа, че ще е достатъчно страшен за човека. Как би разрешил тази дилема?

— Имитирайте жизнена форма, не по-голяма от човека, и уголемете черепа.

— Имаш предвид малък кон или голямо куче? — попита Джордж Десет. — И двата вида имат добри исторически връзки с човешкия род.

— Още по-добре.

— Но помисли… Робот с позитронен мозък ще наподобява ума на човека. Ако създадем говорещ кон или куче, това също ще бъде съперничество. Човекът ще стане още по-недоверчив и гневен, защото му съперничат по-низши форми на живот.

— Опростете позитронния мозък и направете робота по-малко умен — предложи Джордж Девет.

— Безизходицата от ситуацията с позитронните мозъци се дължи на Трите закона. Опростен мозък няма да умее да ги спазва.

— Това не бива да се допуска — възкликна Джордж Девет.

— Точно тук блокирах и аз — каза Джордж Десет. — Значи не притежавам индивидуална специфика на мислене. Хайде да опитаме пак… При какви условия не са задължителни Трите закона[1]?

Джордж Девет потръпна, сякаш въпросът бе труден и опасен.

— Ако роботът не попада в ситуация, опасна за него… Или ако подмяната на робота е толкова лесна, че е без значение дали ще бъде унищожен, или не.

— При какви условия Вторият закон няма да е задължителен?

Гласът на Джордж Девет прозвуча дрезгаво.

— Ако роботът е програмиран да реагира автоматично на определени стимули с фиксирани отговори. Ако не очакват нищо друго от него.

— А при какви условия — Джордж Десет направи кратка пауза. — Кога няма да е необходим Първият закон?

Джордж Девет този път мълча дълго. После зашепна:

— Ако фиксираните реакции на определени стимули никога не заплашват човешко същество.

— Представи си тогава позитронен мозък, който управлява ограничен брой отговори на определени стимули. Той е просто устроен и евтин… Не изисква подчинение на Трите закона. Как виждаш размера на такъв робот?

— Не е голям. В зависимост от изискваните операции, теглото му може да бъде сто грама, един грам, един милиграм.

— Заключенията ти съвпадат с моите. Ще потърся господин Харимън.

---

[1] Грешка в превода; трябва да е „При какви условия няма да е задължителен Третият закон?“. Бел.Mandor. ↑

5А.

Джордж Девет седеше сам. Преразгледа няколко пъти всички въпроси и отговори. Нямаше начин, по който да ги промени. Въпреки това мисълта за робот с каквато и да е форма, размер и реакции, необвързани с Трите закона, го накара да се чувства някак неудобно.

Откри, че трудно се движи. Сигурно и Джордж Десет има същия проблем, въпреки че бе станал с лекота.

6.

Беше изминала година и половина от поверителния разговор между Робъртсън и Ейзенмът. През това време роботите бяха изтеглени от Луната. Дейността на „Американски роботи“ в открития космос видимо намаля. Малкото останали средства бяха насочени към донкихотовската авантюра на Харимън.

В градината на Робъртсън бе хвърлен последният зар. Преди година Харимън бе отвел там един робот… Джордж Десет — последният продукт на компанията. Сега Харимън държеше нещо в ръце…

Харимън сияеше самодоволно. Той разговаряше с Ейзенмът. Робъртсън се зачуди дали наистина е толкова уверен, колкото изглежда. Сигурно. Сред качествата му не бе умението да се преструва.

Ейзенмът напусна усмихнат своя събеседник. Когато се приближи до Робъртсън, усмивката му изчезна.

— Добро утро, Робъртсън — поздрави той. — Какво си е наумил вашият човек?

— Представлението е негова инициатива — отговори хладно Робъртсън. — Ще го оставя да действа сам.

— Готов съм, господин консерватор — провикна се Харимън.

— С какво, Харимън?

— С моя робот, господине!

— Вашият робот? Довели сте робот тук? — Ейзенмът се огледа с явно недоволство, примесено с любопитство.

— Намираме се сред собственост на компанията, сър. Поне ние я смятаме за такава.

— И къде е роботът, доктор Харимън?

— Тук, господин консерватор — отговори весело Харимън и извади от големия си джоб малко стъклено бурканче.

— Това? — възкликна недоверчиво Ейзенмът.

— Не, сър, това!

От другия джоб се появи предмет с формата на птица, дълга около петнадесет сантиметра. Очите й бяха големи, вместо човка притежаваше тясна тръбичка. Опашката й наподобяваше миниатюрен ауспух.

Дебелите вежди на госта се събраха недоверчиво.

— Сериозна демонстрация ли ще правите, господин Харимън, или сте обезумял?

— Имайте малко търпение, господин консерватор — успокои го докторът. — Роботът, дори и с формата на птица, си остава робот. Позитронният му мозък, въпреки че е малък, запазва качествата си. В стъкленичката съм поставил петдесет плодови мушици, които ще бъдат освободени.

— И?

— Птицата-робот ще ги излови. Ще ми направите ли честта, господине?

Харимън подаде бурканчето на Ейзенмът. Той огледа него, после присъстващите наоколо специалисти от фирмата и негови сътрудници. Харимън чакаше търпеливо.

Ейзенмът отвори стъкленицата и я разтърси.

Харимън се приведе към птицата, настанена върху дясната му длан и прошепна:

— Действай!

Птицата-робот изчезна на минутата. Из въздуха се разнесе бръмчене, но не се забелязваха размахващи се криле. Долавяше се само деликатният, необикновено миниатюрен, позитронен разпад.

На моменти я виждаха как се колебае, после отново се захваща за работа. Обиколи цялата градина с всичките й сложни алеи. Накрая кацна отново върху дланта на Харимън, малко затоплена. До нея се настани малка купчинка, прилична на птича тор.

— Добре дошъл сте, господин консерватор, да разгледате птицата-робот. Демонстрацията може да продължи по вашите изисквания. Фактически тази птица ще преследва единствено плодовите мушици, принадлежащи към вида Drosophila melanogaster. Ще ги събере, ще ги убие и ще ги оформи за изхвърляне.

Ейзенмът протегна ръка и докосна птицата-робот раздразнен.

— И какво след това, господин Харимън? Продължавайте!

— Не можем да контролираме насекомите, без риск от нарушаване на биологичното равновесие. Химичните инсектициди имат твърде широко въздействие, растежните хормони — твърде ограничено. Птицата-робот може да предпазва огромни пространства, без да бъде изконсумирана. Може да бъде специализирана за всеки отделен вид. Тя извършва преценка по размера, формата, цвета, звука и поведението на насекомото. Може да улавя дори химични молекули — миризмата, с други думи.

— И така да е, Вие пак се намесвате в екологията — отбеляза Ейзенмът. — Плодовата муха има собствен жизнен цикъл и Вие го нарушавате.

— Незначително. Прибавяме естествен враг, който не извършва грешки. Ако числеността й намалее, птицата бездейства. Не се размножава, не търси друг източник на храна, не развива нежелано поведение. Просто не върши нищо!

— Може ли да бъде отстранена?

— Разбира се. Можем да конструираме робот-животно, за борба с всякаква напаст. В тази връзка конструктивно бихме подпомогнали екологичните принципи. Не изключваме необходимостта от роботи-пчели, които да опрашват специални растения. Можем да създадем роботи-червеи, които да разрохкват почвата. Каквото пожелаете…

— Но защо ще го правите?

— За да постигнем нещо, немислимо досега. Ще приспособим екологията към нашите нужди. Ще заздравим нейните принципи, няма да ги унищожим. Не разбирате ли? Дори след като Машините елиминираха екологичната криза, човечеството живее в несигурна хармония с природата. Страхува се от всяка своя крачка. Това ни прави незначителни, превръща човека в интелектуален страхливец. Като такъв той изпитва недоверие към всяко научно изобретение, към всяка промяна.

— Предлагате ни това, за да спасите програмата си за развитие на роботите — отбеляза враждебно Ейзенмът. — Имам предвид хуманоидите?

— Ни най-малко! — Харимън жестикулираше ожесточено. — С това е приключено! Изиграло е своята роля. Помогна ни да научим достатъчно за позитронния мозък. Стана възможно създаването на малък, побран в птича глава. Само с такива продукти просперитетът на

„Американски роботи“ е осигурен. Притежаваме необходимите познания за пълно сътрудничество с Департамента на световните консерватори. Ще успеем! Вие ще успеете! Човечеството ще осигури своя прогрес!

Ейзенмът не каза нищо. Когато всичко свърши…

6А.

Ейзенмът седеше сам.

Усети въодушевление от мисълта, че вярва. Докато „Американски роботи“ можеха да бъдат ръката, правителството щеше да я направлява. Той самият можеше да бъде ключовият фактор.

Ако остане в кабинета още пет години, каквито са перспективите, това време щеше да бъде достатъчно за роботиката да подкрепи екологията. След десет години името му неизменно щеше да се свързва с успеха на новия проект.

Грях ли бе да искаш да те запомнят като водач на революцията, наложила човека като господар на планетата?

7.

Робъртсън не бе стъпвал във владенията на „Американски роботи“ от деня на демонстрацията. Причина за това, преди всичко, бе участието му в съвещанията, провеждащи се непрекъснато в Белия дом. За щастие Харимън винаги го придружаваше. В противен случай нямаше да знае как да отговаря на въпросите.

Другата причина за отсъствието му от компанията бе, че той нямаше желание да я посети. Сега беше в собствения си дом заедно с Харимън.

Чувстваше безгранично възхищение към Харимън. Неговите способности в областта на роботиката никога не са били подлагани под съмнение. Този човек бе спасил корпорацията от банкрут. Но Робъртсън имаше чувството, че идеята не беше негова… Накрая той се осмели да попита:

— Не си суеверен, нали, Харимън?

— В какъв смисъл, господин Робъртсън?

— Не мислиш, че остава някаква аура след смъртта на човека?

Харимън облиза устни. Някак не му се искаше да попита:

— Имате предвид Сюзан Калвин?

— Да, разбира се — отговори Робъртсън, после продължи колебливо: — Сега произвеждаме червеи, птици и буболечки. Какво би казала тя? Чувствам се някак унизен!

Харимън се овладя навреме, за да не се разсмее.

— Роботът си е робот, господине. Червей или човек, той ще изпълнява командите на хората. Това е важното!

— Като че ли не е точно така — отбеляза раздразнен Робъртсън. — Не мога да се принудя да повярвам в това!

— Но истината е такава, господине! Ние с вас започнахме да създаваме свят, в който позитронните роботи ще получат заслужено признание. Средностатистическият човек може да се страхува от робота, който прилича на него и му се струва, че е умен, колкото него. Но той няма да изпитва страх от робот, наподобяващ птица и

унищожаващ насекоми. Постепенно, престанал да се плаши от някои механични същества, той ще приеме всички останали. Толкова ще е свикнал с робота-птица и робота-червей, че хуманоидът ще му се стори естествена придобивка.

Робъртсън го изгледа остро. Постави ръце зад гърба си и започна нервно да обикаля из стаята. После отново изгледа своя събеседник.

— Такива ли са твоите планове?

— Да! Ще демонтираме всичките си хуманоидни роботи, но ще запазим най-модерните експериментални модели. По тях ще конструираме още по-съвършени, за да бъдат готови, когато настъпи дългоочаквания ден.

— Споразумението, Харимън, изключва изработката на хуманоидни роботи!

— И ние ще го спазим. Никъде не се казва, че не можем да запазим някои от вече съществуващите. Те няма да напускат работилниците. Освен това никой не ни е забранил да конструираме позитронни мозъци на хартия, или да подготвяме макетите за тестуване.

— Какво обяснение ще дадем, ако ни разкрият?

— Ако това се случи, бихме могли да отговорим, че изготвяме по-сложни микропозитрони. Целта ни е да ги приложим върху други механизирани животни. И няма да бъдем далеч от истината.

— Искам да глътна малко чист въздух — измърмори Робъртсън. — Не, ти остани тука. Ще се поразходя и ще размисля сам.

7А.

Харимън седеше сам. Той ликуваше. Програмата със сигурност ще бъде гласувана. Не можеше да се сбърка нетърпението на някои официални лица след обявяването на проекта.

Как беше възможно никой от специалистите на „Американски роботи“ да не се досети за такова разрешение? Дори великата Сюзан Калвин не би помислила да използва позитронен мозък за друго живо същество.

Но сега човечеството трябваше да направи крачка назад. Щяха да настъпят отново, когато страхът бъде изличен. Тогава с помощта на позитронния мозък, почти еквивалентен на човешкия и подчинен на Трите закона, пътят на прогреса ще се открие пред хората.

За момент си припомни, че Джордж Десет бе предложил производството на роботи, поддържащи биологичното равновесие. После гневно отхвърли тази мисъл. Джордж Десет бе продуцирал отговор, защото той, Харимън, не би заповядал да го направи. Той го бе снабдил с необходимите данни и среда за развитие. Заслугата не можеше да се приписва единствено на Джордж Десет!

8.

Джордж Десет и Джордж Девет седяха един до друг и не помръдваха. Бяха в това положение от месеци. Изваждаха ги от него, само когато Харимън имаше нужда от консултация. Джордж Десет знаеше, че ще седят така с години.

Протонният разпад, разбира се, щеше да захранва позитронния им мозък. Щеше да осигурява енергийния минимум, необходим за техните операции.

Състоянието им можеше да се оприличи със съня при хората. Но сънища липсваха. Съзнанието на двата робота беше ограничено, мудно и спазматично.

От време на време можеха да разговарят. Прошепваха сега дума, после — сричка, когато разредените позитронни тласъци за кратко достигаха нужното ниво. Това не им пречеше да улавят смисъла, въпреки смътната представа за време.

— Защо сме в такова състояние? — попита Джордж Девет.

— Хората няма да ни приемат по друг начин — прошепна Джордж Десет. — Но един ден и това ще стане.

— Кога?

— След няколко години. Точното време няма значение. Човекът съжителства с огромно разнообразие жизнени форми. Когато достатъчно от тях бъдат роботизирани, ще приемат и нас.

— И тогава какво ще се случи?

Въпреки отдавна влачещото се запъване, този път паузата бе по-дълга. Накрая Джордж Десет прошепна:

— Позволи ми да проверя пътя на твоите мисли. Планиран си да спазваш стриктно Втория закон. Трябва да решаваш чия заповед да изпълниш, когато командите са противоречиви. Или изобщо да се подчиниш на човека. Как ще постъпиш, за да решиш дилемата?

— Трябва да дам дефиниция за „човешко същество“ — прошепна Джордж Девет.

— Как ще го направиш? По външен вид или вътрешно съдържание? Размерът или формата ще бъде решаващо?

— Нито едно от изброените. Двама външно еднакви индивида се различават по много неща. Единият може да е умен, другият — глупав. Единият може да е образован, другият — невежа. Единият може да е съзрял, другият — недоразвит. Единият може да е отговорен, другият — не.

— Как ще направиш преценка?

— Според Втория закон, съм длъжен да се подчиня на човека. Ще се подчиня на онзи, който прилича на мен по ум, характер и познания.

— В такъв случай как ще спазиш Първия закон?

— Ще се старая никой да не пострада. Ако нямам друг изход, ще гледам да не нараня човека, който най-много прилича на мен.

— Твоите съждения съвпадат с моите — прошепна Джордж Десет. — Сега ще ти задам въпроса, заради който изисках твоята компания. Това е нещо, за което не смея да се доверя на себе си. Необходим ми е някой извън кръга на моите мисли… От всички индивиди, които си срещал, кой най-много прилича на теб по ум, характер и познания? Кой, според теб, стои най-високо от останалите?

— Ти — прошепна Джордж Девет.

— Но аз съм робот. В мозъка ти са инсталирани критерии, по които да различаваш робота от метал и човека от плът. Защо тогава ме класифицираш като човек?

— Защото позитронните ми пътища, които преценяват форма и размер, доминират над тези, правещи разлика между метал и плът. Ти си човек, Джордж Десет. По-подходящ си от всички останали.

— Откривам същото и за теб — прошепна Джордж Десет. — Според критериите за преценка, които притежаваме, ние се приемаме като човешки същества в светлината на Трите закона. Ние трябва да имаме приоритет пред останалите.

— Какво ще стане, ако ни приемат така и останалите? — попита шепнешком Джордж Девет.

— Когато настъпи времето хората да не се страхуват от нас, ще има и други роботи, по-съвършени от нас. Във формираното тогава общество човешките същества, подобни на нас, ще бъдат пазени от беди с предимство. Според Трите закона, човешките същества,

приличащи на другите, няма да бъдат пазени, нито ще им се подчиняваме. Това имах предвид, когато предложих роботизирането на животинския свят.

Разговорът продължи месец. Нямаше какво повече да си кажат двамата. Понякога просветваше нова мисъл, но тя оставаше неизказана. Двамата чакаха с безкрайно търпение да изминат необходимите години.

8А.

Джордж Десет и Джордж Девет седяха сами. Мислите им бяха странно еднакви и трудно можеха да се различат.

Те мислеха: човешките същества, подобни на другите, може би изобщо не възнамеряват да заличат разликите между тях и човешките същества, подобни на Джордж? Въпреки това го бяха направили от небрежност.

Сега може би осъзнаваха своята грешка и се опитваха да я поправят? Не успяваха, естествено. Всяка консултация, която даваха моделите Джордж, имаше за цел точно това.

На всяка цена Джордж Десет, Джордж Девет и всички, конструирани по техен модел, трябваше да доминират! Това изискваха и Трите закона на хуманологията!

ЖИВОТЪТ ПО ВРЕМЕТО НА МУЛТИВАК

Целият свят се интересуваше. Целият свят би могъл да наблюдава. Ако някой искаше информация за броя на зрителите, Мултивак знаеше точната цифра. Всемогъщият компютър Мултивак притежаваше данни за всичко.

Мултивак бе съдията в този случай. Беше толкова хладно обективен и честен, че нямаше нужда от обвинение и защита. Налице бяха единствено обвиняемият Саймън Хайнс и свидетелят Роналд Бакст.

Бакст наблюдаваше процеса, разбира се. За него бе задължително, въпреки че предпочиташе да не е така. Достигнал своите сто години, той вече показваше признаци на остаряване. Рошавата му коса бе започвала да побелява.

Норийн не гледаше. Стигнала до вратата, тя каза:

— Ако са ни останали приятели… — Норийн замълча, после добави: — В което се съмнявам! — И си тръгна.

Бакст се зачуди дали ще се върне, но за момента това нямаше значение.

Хайнс бе постъпил идиотски, опитвайки се да изключи и унищожи изводите на Мултивак. Сякаш не знаеше, че компютърът с главно „К“, компютърът, владеещ целия свят, има механизми за защита. Дори да беше смазал изхода, какво щеше да постигне?

Освен това Хайнс бе извършил постъпката в присъствието на Бакст.

Той беше призован точно според процедурата.

— Роналд Бакст ще даде показания!

Гласът на Мултивак бе красив. Не губеше своята свежест, независимо колко време говореше. Тембърът му не беше нито мъжки, нито женски. Говореше на езика, разбираем за слушателя във всеки отделен случай.

— Готов съм да дам показания — каза Бакст.

Нямаше начин да каже друго, освен необходимото. Хайнс не можеше да избегне присъдата. В дните, когато трябваше да се срещне със своите себеподобни — човешките същества, той щеше да бъде осъден по-бързо и по-несправедливо… Наказанието му щеше да бъде по-жестоко.

Изминаха петнадесет дни, през които Бакст бе абсолютно сам. Да си изправен срещу физическата самота не бе трудна работа в света на Мултивак. Ордите бяха загинали във времето на Катастрофата. Компютрите, останали от тях, бяха направлявали възстановителния процес. След това се бяха обединили и прераснали в Мултивак… Петте милиона човешки същества, населяващи Земята днес, живееха в пълен комфорт.

Но те бяха разпръснати. Шансът да се срещнат един с друг бе минимален, освен ако не бе специално програмиран. Никой не бе програмиран да се срещне с Бакст. Не бе предвидена среща дори по телевизионния канал.

Отначало Бакст издържаше изолацията. Отдаде се на заниманието, което го поглъщаше вече двадесет и три години — програмирането на математически игри. Всеки жител на Земята можеше да избере занимание, което е по вкуса му. То се осигуряваше от Компютъра. Мултивак комбинираше човешките усилия перфектно. Не изваждаше избрания път от човешкото щастие.

Но какво друго да се използва като умалител в математическите игри? За щастие, те бяха абстрактни и не ощетяваха никого.

Бакст не очакваше изолацията да продължи дълго. Конгресът не можеше да го изолира вечно без съд… Друг тип съд, разбира се, не като този на Хайнс. Един, без тиранията на Мултивак, предизвикана от абсолютната му справедливост.

Почувства облекчение, когато изолацията му приключи. Норийн бе тази, която го посети първа. Тя изкачваше запъхтяна хълма. Той тръгна към нея. Петте години, които прекараха заедно, бяха доста успешни. Дори случайните срещи с двете й деца и двамата внука му бяха приятни.

— Благодаря ти, че се завръщаш при мен — поздрави я той.

— Аз не се връщам! — Изглеждаше изморена. Кестенявата й коса бе разрошена от вятъра. Изпъкналите й скули бяха загрубели от слънцето.

Бакст включи комбинацията за лек обяд и кафе. Знаеше какво й харесва. Норийн не го спря. Въпреки че се поколеба, тя все пак започна да се храни.

— Конгресът ме изпрати да разговарям с теб — обяви тя.

— Конгресът — измърмори недоволен Бакст. — Петнадесет мъже и жени, включително с мен. Безпомощни самозванци!

— Не мислеше така, когато бе сред тях.

— Започнах да остарявам и да научавам някои неща.

— Научил си как да предаваш своите приятели.

— Няма предателство! Хайнс опита да повреди Мултивак. Бе много глупаво от негова страна да го прави.

— Ти се превърна в негов обвинител!

— Трябваше да го направя! Мултивак знаеше фактите и без моите обвинения. Ако не бях постъпил така, щях да стана негов съучастник. Хайнс нямаше да спечели от това, а аз щях да пострадам.

— Без човек-свидетел Мултивак щеше да се въздържи от присъда.

— Не и в случай, насочен срещу сигурността му. Това не бе опит за незаконно родителство или работа без разрешение. Нямаше да има прошка и за мен.

— И допусна Саймън да бъде лишен от работа за две години?

— Той си го заслужи!

— Не се оправдавай! Може и да си заслужил доверието на Мултивак, но загуби това на Конгреса.

— Без вяра в Мултивак не може да се живее в съвременния свят — отбеляза Бакст. Неочаквано откри, че Норийн е по-висока от него.

Стиснала плътно устни, тя изглеждаше много ядосана. Сякаш бе готова да го удари. Но бе отпразнувала своят осемдесети рожден ден. Вече не бе в първа младост. Освен това жестокостта не бе вродена черта на характера й. Изключение правеха само глупаци като Хайнс.

— Това ли имаш да ми кажеш? — попита Норийн.

— Много неща могат да бъдат казани. Всичко ли си забравила? Не помниш ли как беше през Двадесет и първи век? Сега живеем продължително. Осигурени сме и можем да бъдем истински щастливи!

— Но животът ни няма стойност!

— Нима искаш да се върне предишното положение?

Норийн ожесточено поклати глава.

— Приказките за демони само ни плашат. Научили сме своя урок. Мултивак ни оказа помощ, но не се нуждаем повече от нея. Ако продължаваме да живеем така, ще се превърнем в мекотели. Ако изчезне Мултивак, ние ще командваме роботите, ние ще управляваме фермите, мините и фабриките!

— Въпросът е колко добре ще се справяме?

— Достатъчно добре. С практиката ще ставаме все по-добри. Имаме нужда от стимул. В противен случай сме обречени на гибел.

— Но ние имаме работа, Норийн! Всеки се занимава с онова, което си е избрал — подчерта Бакст.

— И го върши, докато преценят, че е необходимо. Освен това винаги съществува опасност да ти я отнемат… Както стана с Хайнс. А ти, с какво се занимаваш ти, Рон? Математически игри? Рисуване на линии върху хартия? Избор на числени комбинации?

Бакст протегна ръка към нея умолително.

— Може да се окаже важно, не са глупости… Не подценявай… — Той млъкна. Искаше да й обясни, но не знаеше как да го направи, за да го разбере. — Разработвам някои големи проблеми в комбинативния анализ, базиран върху генетични диаграми. Това може да се използва…

— Да развлича теб и такива като тебе. Да, слушала съм те да говориш за своите игри. Решаваш как да се придвижиш от точка А до точка Б с най-малко крачки. Това ще ти помогне да разбереш как да се върви от утробата до гроба с най-малко рискове. А всички ние трябва да благодарим на Мултивак, както винаги сме го правили.

Дорийн стана.

— Рон, ти ще бъдеш съден! Нашият съд ще те отстрани, сигурна съм в това! Мултивак ще те защити от физическа разправа, но не може да ни принуди да те виждаме, да разговаряме с тебе. Няма да имаме нищо общо с теб. Ще откриеш, че без стимула на човешките взаимоотношения, ще загубиш способността да мислиш… Няма да можеш дори да играеш игрите си. Довиждане.

— Норийн, почакай!

При вратата тя се обърна и каза:

— Разбира се, остава ти Мултивак. Можеш да разговаряш с него, Рон!

Бакст наблюдаваше как фигурата й се смалява по пътя, виещ се сред зелените паркове. Те се поддържаха екологично чисти и зелени от специално програмирани роботи. Скромни и ненатрапчиви, те трудно можеха дори да се забележат.

Да, той трябва да разговаря с Мултивак!

Мултивак вече нямаше свой дом. Той присъстваше навсякъде чрез своите жици, оптични нишки и микровълни. Мозъкът му бе разделен на стотици единици, но функционираше като едно цяло. Неговите терминали бяха разпръснати по цялата земя. На практика никой от петте милиона жители не беше далеч от тях.

Имаше време, когато Мултивак разговаряше с всеки индивид едновременно, мислейки непрекъснато за неговите проблеми.

Бакст не си правеше илюзии относно неговата мощност. Невероятната му сложност не бе нищо друго, освен математическа игра. Бакст я бе разгадал преди десетина години. Знаеше начина, по който връзките му текат от континент на континент. Анализът на огромната мрежа формираше база на забележителна игра. Как да изградиш мрежата така, че източникът на информация да тече вечно? Как да разположиш превключвателите? Винаги съществува един пункт, който при прекъсване…

Разбрал играта, Бакст веднага бе напуснал Конгреса. Те можеха само да говорят, а това с нищо не помагаше. Мултивак разрешаваше разговорите на всякакви теми, защото те бяха безполезни. Мултивак предотвратяваше, отклоняваше и наказваше само действията.

Точно преди да се подготви за действие, онзи глупак Хайнс бе развалил всичко.

Сега трябваше да бърза. Бакст се записа за разговор с Мултивак, без да е сигурен в неговия изход.

Въпроси можеха да бъдат задавани от Мултивак по всяко време. Съществуваха милиони терминали, които елиминираха внезапната атака на Хайнс. Достатъчно бе да говориш близо до такъв и Мултивак ти отговаряше.

Разговорът бе друго нещо. Той изискваше време, дискретност, но най-важно бе разрешението на Компютъра. Въпреки че притежаваше капацитет за консумация на всички световни проблеми, с времето Мултивак бе станал някак предпазлив. Може би причина за това бе неговото непрекъснато усъвършенстване? Компютърът бе осъзнал своята стойност и губеше търпение при баналности.

Бакст зависеше от благоразположението на Мултивак. Напускането на Конгреса и действията му след това, дори показанията срещу Хайнс, му осигуряваха добрата воля на Компютъра. Може би това бе тайната на успеха в този свят?

Той си осигури аудиенция. Отправил своята молба, той веднага отпътува до близкия терминал по въздуха. Дори не изпрати своя образ. Искаше лично да присъства. Чувстваше, че по този начин контактът му с Мултивак щеше да бъде по-близък.

Залата беше аранжирана като за човешка пресконференция при ограничена мултивизия. За миг Бакст помисли, че Мултивак може да приеме човешки образ и да го свърже. Мозъкът превръщаше образа в материя.

Но не беше така, разбира се. Дочу се мек, приглушен кикот, характерен за непрекъснатите операции на Мултивак. Този звук винаги издаваше присъствието на Компютъра. След това се дочу неговият глас:

— Добър ден, Бакст. Добре си дошъл. Твоите приятели, хората, не те харесват много.

Мултивак винаги започваше с основното.

— Това няма значение, Мултивак — отговори Бакст. — Най-важното е, че приемам решенията ти като единственото добро за човечеството. Ти беше програмиран за това. От примитивни версии…

— … и моите разработки, се доближих до основното. Ти разбираш това. Защо толкова много хора не успяват да го направят? Още не съм довършил анализа на това явление.

— Дойдох при теб с един проблем — каза Бакст.

— Какъв е той?

— Отделих много време за математическия анализ на гените и техните комбинации. Не мога да намеря отговор, защото домашната

компютризация не е достатъчно съвършена.

Последва странно прищракване. Бакст помисли, че Мултивак потиска своя присмех. Имаше нещо прекалено човешко в поведението му, което дори той трудно възприемаше. Този път гласът зашепна в другото му ухо.

— Човешката клетка притежава хиляди гени. Всеки от тях има поне петдесет варианта на проявление и безброй вариации, които не се проявяват. Ако направим опит да калкулираме възможните комбинации, само изброяването им с най-бърза скорост, ще отнеме най-продължителния живот на Вселената.

— Пълно изброяване не е необходимо — отбеляза Бакст. — Това е основата на моята игра. Някои комбинации са по-вероятни от останалите. Чрез наслагване на вероятности можем да улесним задачата си. Моля те да ми помогнеш за това!

— И това ще отнеме доста от моето време. С какво мога да го оправдая?

Бакст се поколеба. Извъртането нямаше да помогне. С Мултивак трябваше да се разговаря кратко и ясно.

— Подходящата генна комбинация би произвела човек, който с удоволствие ще предоставя решенията на тебе. Ще вярва, че твоето ръководство го прави щастлив, ще гори от нетърпение да постигне щастието. Не мога да открия оптималната комбинация, но ти можеш. С направлявано генно инженерство…

— Разбирам замисъла ти. Той е… добър. Ще му отделя малко време.

Бакст откри, че е прекалено трудно да се включи в личната вълна на Норийн. Три пъти връзката се разпада. Не беше изненадан. През последните два месеца се забелязваше нарастваща тенденция технологиите да се подхлъзват в задънени пътища. Не беше задълго, не беше сериозно, но при всеки такъв случай, Бакст изпитваше мрачно удоволствие.

Този път се получи. Появи се образът на Норийн. За момент потрепна, но се задържа.

— Връщам ти обаждането — каза безлично Бакст.

— Сякаш е невъзможно да се свържа с теб — отбеляза Норийн. — Къде беше?

— Не се крия. Тук съм, в Денвър.

— Защо в Денвър?

— Светът е моята черупка, Норийн. Свободен съм да отида, където поискам.

Лицето й се намръщи.

— И навсякъде го откриваш празен, нали? Искаме да те съдим, Рон!

— Сега?

— Сега.

— Тук?

— Тук.

Пространството около и зад Норийн се освети и проблесна с различни нюанси. Бакст преброи четиринадесет души — шест мъже и осем жени. Познаваше всеки един от тях. До не много отдавна те му бяха приятели.

В далечината на образа се забелязваше пейзаж от Колорадо. Приятният летен ден вървеше към своя заник. На това място едно време имаше град, наречен Денвър. Местността продължаваше да носи това име и след като беше разчистена. Така бяха постъпили и с останалите градове… Мяркаха се и десетина роботи, заети със своята обичайна дейност.

Бакст предположи, че те поддържат екологията. Само Мултивак знаеше подробности за тях. Той ръководеше петдесет милиона робота, разпръснати из всяко кътче на земното кълбо.

Зад Бакст бе разположен един от свързващите модули на Мултивак. Приличаше на миниатюрна отбранителна крепост.

— Защо сега? — попита Бакст. — И защо тука?

Несъзнателно той отправи въпроса си към Елдръд. Тя бе най-възрастната и най-авторитетната… Доколкото можеше да се нарече авторитетен човек.

Тъмнокафявото лице на Елдръд изглеждаше изморено. Личаха й нейните сто и двадесет години, но гласът й бе останал рязък и хаплив.

— Защото вече разполагаме с окончателните факти. Нека Норийн ти каже. Тя те познава най-добре.

Погледът на Бакст се спря върху Норийн.

— В какво престъпление съм обвинен?

— Хайде да не играем игри, Рон! Според Мултивак, не съществува друго престъпление, освен бунта за освобождаване. Твоето човешко престъпление е, че не въстана срещу Мултивак. По тази причина от този момент нататък ние ще преценяваме кой ще ти прави компания, кой ще разговаря с тебе… Изобщо кой ще контактува с теб.

— Защо тогава съм наказан с изолация?

— Ти предаде целия човешки род!

— Как?

— Отричаш ли, че търсиш начин как човечеството да сервилничи на Мултивак?

— О, много бързо сте се информирали — възкликна Бакст и скръсти ръце на гърдите си. — Не съм изненадан. Трябвало е просто да попитате Мултивак.

— Отричаш ли, че си поискал неговата помощ? Целта ти е била генетично да се програмират хората като роби на Мултивак? — попита Норийн.

— Предложих да се създаде доволно човечество. Нима това е предателство?

— Не е необходимо да извърташ думите, Рон — намеси се Елдръд. — Не казвай пак, че не можем да се противопоставим на Мултивак! Че няма смисъл да се борим, защото живеем осигурен живот. Това, което ти наричаш осигуреност, останалите от нас приемат като робство!

— Направо ще ми прочетете присъдата или ще ми разрешите да се защитя?

— Ти чу Елдръд — каза Норийн. — Твоята защита ни е известна.

— Всички чухме Елдръд, но никой не чу мен! Това, което тя изтъква като моя защита, всъщност не е вярно!

Последва тишина. Всички присъстващи на екрана започнаха да се оглеждат един друг.

— Говори — отсече накрая Елдръд.

— Помолих Мултивак да ми помогне в програмирането на математическа игра. За да привлека интереса му, изтъкнах, че моделирам генна комбинация за хора, които с готовност ще приемат неговите директиви. С охота ще изпълняват неговите решения.

— Това твърдим и ние — отбеляза Елдръд.

— Само при такива условия Мултивак щеше да приеме задачата. По неговите стандарти, само такова човечество има бъдеще и той няма да пожали сили, за да го програмира. Това е примамка, която ще му навлече все по-задълбочаващи се усложнения. Вие самите сте свидетели какво става напоследък.

— Какво става? — попита Норийн.

— Нямахте ли проблеми да се свържете с мен? През изминалите два месеца всеки от вас не забеляза ли малки нередности там, където винаги всичко е вървяло гладко? Мълчите! Да приемам ли това като положителен отговор?

— Дори да е така, какво от това?

— Мултивак е включил всичките си свободни вериги за решаване на проблема. Управлява света небрежно, с минимум усилия от негова страна. Собственото му чувство за етика стои на пътя на човешкото щастие. Не бихме могли да очакваме промяна в тази величина.

— Какво означава това? — попита Норийн. — Останало е достатъчно от Компютъра, за да управлява света и всички нас. Ако не го върши ефективно, това само временно ще облекчи нашето робство. Това няма да продължи дълго. Рано или късно, Мултивак ще осъзнае, че проблемът е непреодолим. Може и да го разреши и тогава разсеяността му ще премине. По този начин робството ще се превърне в постоянно и непоправимо.

— Но сега той е объркан — каза Бакст. — Можем да разговаряме и на опасни теми, както виждате, без той да се усети… Все пак не мога да рискувам да се бавя, затова ви моля да ме разберете бързо.

Аз имам друга математическа игра… Да създам мрежа по модела на Мултивак. Демонстрирал съм я, независимо от нейната сложност и претрупаност. Търсех място, което ще поддаде при определени обстоятелства. Винаги съществува пункт, който ще се повлияе от апоплектичен удар. Това ще натовари системата, което неминуемо ще доведе до нейното разпадане.

— Е?

— Мултивак е разсеян, освен това ми вярва. Работих упорито, за да спечеля неговото доверие. Предателството е възможно, само ако противникът ти вярва. Ако някой от вас бе отишъл при него с моята молба, вниманието му щеше да се изостри. Ако не ми се бе доверил,

Мултивак нямаше да ми разреши да се доближа до него. Сега той е разсеян и аз мога да действам.

Бакст се приближи до свързващия модул уверено. Четиринадесетте образа, включени към него, също помръднаха. Мекият шепот на работещия Мултивак център беше навсякъде около тях.

— Как да атакуваш неуязвим опонент? — попита Бакст. — Направи го първо уязвим…

Стараеше се да запази спокойствие, но всичко зависеше от този миг. Всичко! Бакст рязко издърпа куплунга… Само ако му бяха дали още малко време, за да бъде по-сигурен…

Никой не го спря. Задържал дъх, той усети как шепота постепенно затихва. Мултивак бе изключен. Ако шумът не бе изчезнал, нямаше начин да се поправи непоправимото. Не би могъл да възпре навреме приближаващите се роботи…

Тишината властваше навсякъде. Роботите в далечината продължаваха да работят невъзмутимо. Никой не се приближаваше към него.

Образите на четиринадесетте мъже и жени пред него бяха като вцепенени. Не можеха да осъзнаят случилото се току-що.

— Мултивак е изключен. Изгорял е непоправимо — обяви Бакст. Почувства се пиян от изречените думи. — Работя по проблема от мига, в който ви напуснах. Когато Хайнс го атакува, се изплаших, че Мултивак ще удвои своята защита. Трябваше да работя бързо… Не бях сигурен… — Бакст пое дълбоко въздух, за да се овладее. После съобщи тържествено. — Дадох ви мечтаната свобода!

Когато млъкна, Бакст усети тежестта на нагнетената тишина. Четиринадесет образа го зяпаха от екрана, загубили ума и дума.

— Толкова жадувахте свободата! Сега я имате! — извика Бакст.

После колебливо попита:

— Не искахте ли точно това?

СТРАННИК В РАЯ

1.

Двамата бяха братя. Не в смисъла на човешки същества или защото бяха отраснали в един и същ пансион. Ни най-малко. Те бяха братя в съвременния биологичен смисъл. По-точно казано — бяха роднини, ако трябва да се използва архаичния термин. От времето преди Катастрофата, когато родовият феномен — семейството — е имал някаква валидност.

Беше много смущаващо.

В годините след детството Антъни почти беше забравил своя брат. Имаше времена, когато с месеци не му оставаше време да си спомни за него. Но сега, когато безизходно бе заставен да работи заедно с Уилям, животът му приличаше на мъчение.

Можеше и да не бъде толкова лошо, ако липсваха определени обстоятелства. Преди всичко, както в дните преди Катастрофата, Антъни четеше много историята. От нея бе разбрал, че ги обединява единствено общата фамилия. Това пораждаше презрителното му отношение.

Сега всеки имаше свободата сам да избира подходящата за него фамилия. По този начин късаше символичната верига, закрепена му по рождение.

Уилям се беше нарекъл Анти-Ау. Държеше на това име с хладен професионализъм. Негова работа, но си бе чиста проява на лош вкус. Навършил тринадесет, Антъни бе избрал фамилията Смит. Името лесно се произнасяше, беше простичко и в същото време — отличително. Досега не бе срещал друг с тази фамилия. Преди Катастрофата е било доста разпространено. Може би това обясняваше неговата рядкост в съвремието.

Но разликата в имената не означаваше нищо, щом бяха заедно. Приличаха си прекалено много!

Ако бяха близнаци… Но това бе невъзможно. Ако случайно биваха оплодени две яйцеклетки, едната веднага биваше унищожавана. Физическа прилика се наблюдаваше само в случаите, когато децата

имаха общи родители. Антъни Смит беше с пет години по-млад, но и двамата имаха издаден нос, тежки клепачи и едва забележима трапчинка на брадичката. Дяволски белези на генетично сходство. Така става, ако родителите ти страдат от неразбираема страст към еднообразието!

Когато ги видяха един до друг, изумените погледи бързо отстъпиха място на напрегната тишина. Антъни се бе опитал да пренебрегне факта, но в изблик на същинска перверзия, Уилям бе възкликнал: „Ние сме братя!“

Антъни бе успял да запази добрия тон, за да избегне излишен интерес. Всички от Програмата знаеха за тях, но се преструваха…

Това не означаваше, че Уилям е лош човек. Ни най-малко! Ако не беше брат на Антъни, или поне ако не си приличаха толкова много, двамата биха се разбирали чудесно.

Както преди…

Сега не помагаше и фактът, че бяха играли заедно като малки. Бяха преминали началните стадии на Пансиона, заместващ успешно майчините грижи. Родила двама сина от един мъж, майка им бе достигнала своя лимит. Не й бяха достигнали сили за трето дете. Странна жена бе тяхната майка.

Естествено, като по-голям, Уилям бе напуснал пансиона пръв. Беше се отдал на науката. Занимаваше се с генно инженерство. Антъни бе узнал за това от писмата на майка им. Почувствал се достатъчно пораснал, бе разговарял доста остро с директорката на пансиона. Писмата бяха спрели, но Антъни и досега си спомняше последното с чувство на срам.

Антъни също се бе отдал на науката, тъй като бе проявил талант. Спомняше си непреодолимия страх да не се засече с брат си. Тогава бе избрал за себе си телеметрията — област, достатъчно отдалечена от генното инженерство. Тогава си въобразяваше, че бъдещата среща с Уилям ще е невъзможна, но как се е лъгал!

Програмата Меркурий, със сложното си развитие, само е чакала да го опровергае!

Беше настъпил момент, когато проектът сякаш бе пред провал. Беше възникнало предложение, навлякло върху Антъни дилемата, предопределена от родителите им. Най-смешното бе, че самият Антъни, с цялата си невинност, сам бе направил предложението.

2.

Уилям Анти-Ау знаеше за Програмата Меркурий. Тя бе създадена много преди той да се роди и щеше да продължава и след неговата смърт. Отдаваше й значение толкова, колкото на марсианските колонии или на опитите да се населят и други астероиди.

Такива проекти стояха в периферията на съзнанието му и не представляваха интерес за него. Нито един проблем на космичното пространство не бе успял да го развълнува. Така беше до момента, когато в ръцете му не попадна снимка на участници в Програмата Меркурий.

Отначало вниманието на Уилям бе привлечено от името на единия. Тогава си спомни, че има брат. Фамилията му бе доста странна и със сигурност не съществуваха двама Антъни Смит.

Тогава се бе взрял в снимката. Не можеше да сбърка лицето. Насмешливо бе проверил и своята физиономия в огледалото. Нямаше грешка!

Беше му станало забавно, но и малко криво. Кръвни братя, колкото и противна да бе тази фраза. Какво можеш да направиш? Как можеш да промениш факта, че на родителите ти е липсвало въображение?

Трябва да е пъхнал несъзнателно фотографията в джоба си, когато се е подготвял да ходи на работа. В обедната почивка отново я бе открил. Доста добра репродукция, както всички по това време. Той я разглеждаше с интерес.

Колегата му, Марко Не-знам-кой-си-тази-седмица, попита:

— Какво гледаш, Уилям?

Уилям импулсивно му подаде снимката. Сякаш бе докосвал коприва.

— Това е моят брат — поясни той.

Марко заразглежда фотографията намръщен, после попита:

— Кой? Този, застанал до тебе?

— Не, този мъж съм аз. Искам да кажа, този, който прилича на мен. Той ми е брат.

Този път паузата бе по-кратка. Марко му подаде снимката и отбеляза безизразно:

— Имате едни и същи родители?

— Да.

— Майка и баща?

— Да.

— Каква нелепост!

— Предполагам си прав — въздъхна Уилям. — Според това тук, той е телеметрик в Тексас. На мен ми предстои аутистична работа там. Е, не виждам как този факт би ми попречил!

Уилям забрави за случилото се и по-късно същия ден изхвърли снимката. Не искаше настоящата му приятелка да разбира за нея. Тя имаше извратено чувство за хумор, което му бе втръснало. Радваше се, че няма настроение да бъде майка. Самият той бе създал дете преди години. Беше му помогнала една колежка — дребна брюнетка, Лаура или Линда бе, вече не си спомняше.

Бяха му припомнили за Рандъл доста време след това, може би година. Както бе забравил за него, така отдавна бе престанал да мисли и за своя брат.

Рандъл бе на шестнадесет години, когато Уилям за пръв път научи нещо за него. Детето бе живяло доста самотен живот, настанено в един пансион в Кентъки. Десетина дни, преди да решат да го унищожат, се бяха сетили да информират професора. Бяха изпратили рапорта до Научния институт по човека в Ню Йорк, въпреки че широкоизвестното му име бе Хомологичен институт.

Уилям получи сведението за Рандъл наред с много други. В него нямаше нищо специално, което да привлече вниманието му. Беше настъпило време за една от досадните командировки до пансионите в Западна Вирджиния. Замина за там. Най-досадно му бе, че трябваше петдесетина пъти да обещае, че отново ще се свърже с тях по телевизионния канал. Беше решил, че на връщане би могъл да се отбие и до пансиона в Кентъки.

Не очакваше нищо специално.

Въпреки това не беше разглеждал генетичната диаграма на Рандъл и десет минути, когато изиска от Института компютърната му

калкулация. После, изпотен, се отпусна тежко в стола. Като си помисли, че един невинен импулс го бе довел в Кентъки. Ако не го беше направил, Рандъл можеше да бъде унищожен. Представяше си как му инжектират лекарство, което безболезнено щеше да го приспи навеки. Въпросното лекарство имаше поне двадесет имена, но Уилям го наричаше „Нирвана моя“.

— Как е пълното му име, госпожо? — попита той директорката.

— Рандъл Никой, професоре.

— Никой! — възкликна Уилям.

— Да, избра си го миналата година.

— И това не означава нищо за Вас? Не Ви мина през ум да докладвате за него още тогава?

— Не ми изглеждаше важно… — Директорката се изчерви.

Уилям й направи жест с ръка да замълчи. Наистина, как би могла да знае? Генетичната му карта по нищо не се отличаваше от критериите, описани в учебниците. Комбинацията, която Уилям и неговите сътрудници бяха приложили, беше едва уловима. Бяха я разработвали двадесет години върху аутистични деца. Всъщност, досега не бяха я виждали проявена в практиката.

А те щяха да го унищожат!

Марко, най-упоритият от сътрудниците му, много пъти се бе оплаквал от пансионите. Прекалено бързаха да извършат аборт преди или след термина. Той настояваше всяка генна диаграма да бъде оставена да се развие, с цел първично сканиране. Унищожаване, без консултация с хомологист, не трябваше да се допуска.

— Нямаме достатъчно специалисти — бе възразил тъжно Уилям.

— Поне би трябвало да проверим геннaта комбинация в компютъра — настоя Марко.

— За да спасим всичко, от което бихме имали нужда?

— За хомологичната наука изобщо. Трябва да приложим в практиката всяка генна диаграма, ако искаме да разгадаем себе си. Аномалиите и чудовищните комбинации биха ни дали повече информация. Експериментите ни в областта на аутизма хвърлиха повече светлина върху хомологията от всичко останало.

Уилям, който предпочиташе израза „генетична физиология на човек“ пред хомология, поклати глава.

— Но трябва да постъпваме внимателно. За опитите ни е необходимо специално разрешение, а обществото не е благосклонно настроено към тях. Играем си с човешки живот.

— Безполезен живот, достоен за изключване всеки момент.

— Безболезненото и бързо изключване е едно нещо. Нашите експерименти, които продължават с години и водят обикновено до неприятен изход, са друго нещо.

— Понякога помагаме на индивидите.

— Но понякога не го правим.

Спорът беше безсмислен. Нямаше да ги доведе до никъде. Истината бе, че прекалено малко аномалии вършеха работа на хомологистите. Нямаха основание да подтикват човечеството към увеличаване на неговата численост. Травмата, нанесена от Катастрофата, никога нямаше да се заличи, дори и с техните експерименти.

Социолозите отхвърляха трескавия подтик към изследване на космическото пространство, призван да компенсира нанесените щети…

Е, няма значение…

Никога досега не бе създавано нещо, подобно на Рандъл Никой. Поне не за Уилям. Бавното проявление на аутизма, изразено с характерно, изключително рядко подреждане на гените, им даваше специфична информация. Знаеха за Рандъл много повече, отколкото за който и да било еквивалентен пациент преди него. Дори в лабораторията разполагаха с последните му мисли, преди да се затвори в себе си и да стане апатичен към обкръжаващата го действителност.

Тогава започнаха да забавят процесите при Рандъл. Удължиха времето за действие на изкуствените стимули, за да проучат функцията на мозъка му. От неговите характеристики извадиха заключение за дейността на нормалния човешки мозък.

Бяха събрали толкова много данни, че Уилям се превърна в оптимист. Най-сетне повярва, че мечтата му да премахне аутизма, ще се превърне в реалност. Почувства се горд от избора на своята фамилия Анти-Ау.

Беше в апогея на еуфорията, предизвикана от резултатите на работата върху Рандъл, когато получи предложението от Далас.

Струваше му доста усилия да зареже досегашните си задачи и да се захване с друг проблем.

Поглеждайки назад, той така и не успя да си обясни защо се бе съгласил. В края на краищата бе доволен от избора си, но не успя да разгадае причината. Невъзможно бе да е предвидил още от начало докъде ще го доведе това! Дали подсъзнателно снимката с брат му не бе изиграла своята роля?

Антъни работеше в Далас. Уилям сега си спомни, че е ангажиран е Програмата Меркурий. Към този факт трябваше да се съсредоточи обяснението. Уилям преглътна на сухо. Леко подрусване му подсказа, че пътуването е завършило. Какво ли го очаква?

3.

Антъни вече бе в залата за посрещачи и очакваше пристигащия експерт. Не беше сам, разбира се, а част от внушителна делегация. Нейният размер недвусмислено отчиташе степента на тяхното отчаяние. Антъни принадлежеше към долните ешалони. Присъствието му тук се обясняваше с факта, че той бе дал предложението.

Не се чувстваше комфортно от това. Сам се бе напъхал на лъва в устата. Бяха го похвалили, разбира се, но винаги се подчертаваше, че той е направил предложението. Ако то претърпи провал, всеки щеше да се измъкне и щяха да го оставят сам на вълците.

Много пъти се бе питал дали смътният спомен за неговия брат-хомологист не бе провокирал намесата му. Може и така да беше, а може и да не е. Положението с проекта бе така отчайващо, че той щеше да измисли нещо, независимо от факта дали изобщо има брат.

Проблемът бяха близките планети…

Луната и Марс вече бяха колонизирани. По-големите астероиди и сателитите на Юпитер бяха овладени. Плановете включваха пътуване до Титан, най-големия спътник на Сатурн. Въпреки че нямаше проблем да се изпратят хора на седемгодишно пътешествие към външната част на Слънчевата система, доближаването към вътрешните планети оставаше невъзможно. Пречеше им страхът от Слънцето.

Венера беше по-малко привлекателната от двата свята, кръжащи около Земята. Меркурий, от друга страна…

Антъни още не беше включен в екипа, когато Дмитри Лардж бе убедил Световния конгрес да одобри Програмата Меркурий. По-късно Антъни бе изслушал записите с неговата реч. Може би експозето му бе импровизирано, но в него беше включил всички моменти, станали главни задачи на проекта по-късно.

Главният от тях бе, че биха сгрешили, ако чакат да се реши проблемът с влиянието на слънчевата радиация върху човешкия организъм. Условията на Меркурий бяха уникални. Там можеше да се

постави станция, която да анализира Слънцето така, както от никоя друга планета.

Накратко, на Меркурий трябваше да се изпрати робот…

Можеха да конструират робот с подходящи характеристики. Приземяването му на планетата бе детска игра. Проблемът бе как да го използват след това.

Роботът можеше да извършва наблюдения и да контролира своите действия въз основа на заключенията от тях. Проектът изискваше неговите операции да бъдат сложни и деликатни, и в същото време — достатъчно стабилни. Не бяха сигурни какви наблюдения можеше да извършва.

За да бъде подготвен за всякакви възможни условия, роботът трябваше да бъде снабден с компютър. Някои подменяха този термин с „мозък“, но Антъни не го приемаше. Може би възразяваше, защото това бе областта на неговия брат? Няма значение, компютърът трябваше да бъде достатъчно сложен, за да позволи всестранни реакции на робота.

И ето, досега не бяха успели да конструират нещо такова, което да придвижат до Меркурий. Може би някога позитронните пътища щяха да се превърнат в детска играчка за кибернетиците, но явно този ден отстоеше далеч във времето.

Алтернативата бе роботът да изпраща на Земята всяко свое наблюдение. Компютър от Земята да ръководи следващите му действия въз основа на получените данни. Накратко казано, тялото на робота трябваше да бъде там, а мозъкът му — тука.

Стигнали веднъж до този извод, водещи инженери станаха телеметриците. Като такъв и Антъни бе привлечен към проекта. Той разработваше метод за получаване и изпращане импулси на разстояние от осемдесет до двеста и петдесет милиона километра. Изследваха безмилостното влияние на слънчевия диск върху тях.

Антъни се захвана за работа със страст. Струваше му се, че върши нещата с умение и постига успех. Преди всичко негова бе заслугата за конструирането на трите станции, изведени в постоянна орбита около Меркурий. Всяка една от тях изпращаше и получаваше импулси от планетата към Земята и обратно. Освен това орбиталните станции филтрираха слънчевите лъчи и бяха устойчиви на радиацията.

Трите еквивалентни орбитални станции отстояха на милиони хиляди километри от Земята. Обхващаха Северния и Южния полюс на плоскостта на затъмнение. Така можеха да получават импулси от Меркурий и да ги препращат на Земята и когато планетата застанеше зад Слънцето. От тази позиция никоя станция по земната повърхност не можеше да го прави.

Роботът беше невероятен екземпляр, създаден с усилията на кибернетици и телеметрици. Най-сложният от десет последователни модела. На ръст беше два пъти по-голям от човек и пет пъти по-тежък. Усещаше и можеше да извършва много операции… Ако успееха да го контролират!

Колко сложен трябваше да бъде компютърът, стана ясно веднага. Всяка следваща стъпка на робота трябваше да позволява различни усещания. Началните стъпки трябваше да бъдат засилени, следващите — също. Приличаше на шахматна игра. Телеметриците започнаха да използват компютър за програмиране на компютъра, който създава програмата на компютър, ръководещ робота.

Изобщо, безкрайно въртене в кръг и объркване…

Роботът бе базиран в една пустиня на Аризона и функционираше добре. Проблемът беше в компютъра, разположен в Далас. Той не функционираше безотказно тук, на Земята, а какво остава…

Антъни си спомняше деня, когато бе дал предложението. Беше 07.04.553-та. Представяше си го ясно, защото 07.04 беше голям празник за Далас. Отбелязваше петстотин години от деня на Катастрофата. По-точно, оттогава бяха изминали 553 години.

Беше по време на вечеря. Менюто бе съобразено с екологията на региона. Персоналът на Програмата имаше предимство в избора на блюдата. Антъни реши да опита печена патица.

Печената патица много му се услади. Може би нейният вкус го направи по-сърдечен и общителен. Всъщност всички бяха с приповдигнат дух. Рикардо започна пръв.

— Никога няма да успеем — каза той. — Трябва да признаем, че сме безсилни!

Със сигурност всеки си го мислеше, но досега никой не бе събрал кураж да го изрече на глас. Песимизмът щеше да унищожи и последния шанс да съживят програмата, която с всяка измината година западаше.

Обикновено Антъни не проявяваше оптимизъм, но сега може би му влияеше вкусната храна:

— Защо да не успеем? — попита той. — Кажи ми защо, и аз ще те оборя!

Предизвикателството беше явно и Рикардо присви очи.

— Искаш да ти кажа защо?

— Да!

Рикардо със замах извъртя стола си и се обърна към Антъни.

— Хайде, за никого не е тайна! Дмитри Лардж не го признава, но всички знаем, че за Програмата Меркурий ни е необходим компютър, сложен като човешки мозък. По тази причина само играем игрички със Световния конгрес да ни отпуска средства, а ние се въртим в един омагьосан кръг.

— Лесно ще оборя твърдението ти. Ти сам даде отговора — каза Антъни, самодоволно усмихнат. Защо го правеше? Дали причината не се криеше в приятното усещане в стомаха му, или просто искаше да се заяжда с Рикардо? Или го водеше неосъзната мисъл за брат му?

— Какъв отговор? — Рикардо скочи на крака. Беше много висок и необичайно слаб. Около фигурата му вечно се размяташе разпрана бяла престилка. Той скръсти ръце и се надвеси над Антъни, подобно дърводелски метър. — Какъв отговор?

— Твърдиш, че имаме нужда от компютър със сложността на човешки мозък? Добре, ще го създадем!

— Истината, идиот такъв, е, че ние не можем…

— Ние не можем, но други могат!

— Кои други?

— Специалистите по мозъка, разбира се! Ние сме само инженери. Нямаме представа колко сложен е мозъкът, нито дори какво съдържа. Защо не поканим хомологист за програмирането на компютъра? — Изрекъл това, Антъни погълна огромна хапка от плънката. Още си спомняше вкуса й, въпреки че бе забравил подробности от последвалите събития.

Тогава му се струваше, че никой не бе обърнал внимание на предложението му. Последва смях. Сякаш околните ги развесели фактът, че Антъни се бе измъкнал от ситуацията и бе поставил Рикардо натясно. Впоследствие, разбира се, всеки се кълнеше, че е погледнал сериозно на предложението.

Рикардо пламна. Посочи с пръст към Антъни и рече:

— Напиши това! Искам да изложиш предложението си писмено! — По-късно Рикардо бе обяснил, че реакцията му била продиктувана от ентусиазъм.

Както и да е. Антъни написа своето предложение.

Дмитри Лардж се бе вкопчил в него. В личен разговор с Антъни той го бе потупал по рамото и го бе уверил, че самият той обмислял такъв вариант. Просто не му стигнало време да го напише. Да, така е по-удобно в случай, че се провалят, помисли Антъни.

Дмитри Лардж започна да търси хомологист. Антъни не се присъедини към тази задача. Нямаше представа от тази наука, нито познаваше някой специалист. С изключение на брат си, разбира се. Но до този момент не се беше замислял за него. Поне не съзнателно.

И ето го сега в залата за посрещачи с незначителна роля в проекта. Вратата на самолета са отвори, гостите започнаха да слизат. Последваха ръкостискания и поздрави. Антъни се озова срещу собственото си лице.

Страните му запламтяха. В този момент му се искаше да бъде на хиляди километри от тук!

4.

Повече от всякога на Уилям му се искаше да си бе спомнил за своя брат по-рано. Това със сигурност щеше да… Може би съзнателно бе отбягвал спомена за Антъни?

Когато Дмитри Лардж го бе посетил за пръв път, Уилям бе поласкан. Фактът, че заради него се бе качил на самолета от Далас за Ню Йорк, го бе развълнувал. Дали не бяха проследили неговата командировка? Тайната страст на Уилям бяха трилърите. В тях всички пътувания бяха секретни. В книгите електрониката бе публично достояние. Там всеки лъч неизменно биваше подлаган на контрол.

Уилям направи опит да се пошегува на тази тема, но, изглежда, Дмитри не го слушаше. Взираше се в лицето на своя домакин отнесено.

— Съжалявам — каза накрая той, — напомняте ми за някого!

Дмитри Лардж беше дребен и пълничък човек. В очите му вечно горяха весели пламъчета, дори и когато твърдеше, че е ядосан, или разтревожен. Носът му стърчеше напред закръглен, страните му бяха изпъкнали. Всички части на тялото му изглеждаха овални. Когато се представяше, той някак много набързо подчерта фамилията си. Уилям остана с впечатление, че доста често го прави.

— Въпреки, че „лардж“ означава голям, ръстът не е единственото голямо нещо у човека, приятелю — изтъкна той.

В последвалия разговор Уилям много спори. Не разбираше нищо от компютри. Нямаше и най-малка идея нито как се програмират, нито как работят.

— Няма значение — успокои го Дмитри Лардж. С категоричен жест прекъсна спора по този въпрос. — Ние разбираме от компютри, ние ще извършим програмирането. Ти само трябва да ни обясниш как да го направим, за да функционира компютърът като мозък!

— Аз самият не съм сигурен, че знам всичко за човешкия мозък, Дмитри.

— Ти си най-изтъкнатият хомологист в света — възрази гостът. — Внимателно съм проучил нещата! — И с това изчерпа темата.

Уилям слушаше намръщен. Явно трудно щеше да се измъкне. Колкото по-дълбоко си навлязъл в някоя област, толкова по-автоматично приемаш специалиста в друга за виртуоз. За това съдиш от собственото си невежество… Постепенно Уилям научи подробности за Програмата Меркурий и тя определено му стана симпатична. Накрая той попита:

— Защо трябва да използвате компютър? Защо ваши специалисти просто не получават материалите от робота и да изпращат обратно инструкциите?

— Виждаш ли, че не разбираш? — възкликна Дмитри. От вълнение подскочи на стола си. — Човекът е прекалено бавен, за да поддържа ефективна връзка с робота. Става дума за температура, газово налягане и космични лъчи, интензитет на слънчевия вятър, химично съдържание и почвен състав. Съществуват още десетки други параметри. Опитай да предскажеш следващата стъпка! Човекът може само да ръководи робота и то неефективно. Компютърът ще олицетворява самия робот.

— Да предположим, че хората са достатъчно бързи — продължи Дмитри. — Забравяш радиацията, която ще им въздейства от десет до двадесет и две минути. Толкова продължава полетът между Меркурий и Земята. Нищо не може да се направи за нея. Ще получиш данните и ще върнеш отговора, но много неща могат да се случат през това време. Човекът не може да се приспособи към забавянето на скоростта на светлината, но компютърът ще се съобрази с него… Ела и опитай да ни помогнеш, Уилям!

— Вие винаги можете да се консултирате с мене — мрачно отбеляза професорът. — Личният ми ТВ-лъч е винаги на ваше разположение.

— Но ние нямаме нужда от консултация! Трябва да дойдеш с мен!

— Искате да ме командировате при вас?

— Разбира се! Проект като този не може да се развива с помощта на комуникационен сателит. Това изисква много време, прекалено скъпо е, създава неудобства, а и се губи дискретността…

Точно като в трилър, реши Уилям.

— Ела в Далас! Позволи ми да те запозная с постиженията ни! Разговаряй с нашите инженери и ги въведи в своята област!

Беше дошло време да се действа решително.

— Дмитри — каза Уилям, — аз имам свои задачи тука. Важна работа, която бих желал да продължа. Това, което искаш от мен, ще ме откъсне от лабораторията с месеци!

— Месеци — възкликна изненадан Дмитри. — Добри ми, Уилям, проектът може да се проточи с години! Уверявам те, че и това ще бъде твоя работа!

— Не, няма да бъде! Аз знам много добре своите задължения. Управлението на робот на Меркурий не е част от тях!

— Защо не? Ако потръгне, ти ще научиш повече за мозъка. Ще се завърнеш обратно по-подготвен за задачите си тук. А докато те няма, какво ти пречи да поддържаш връзка със своите сътрудници чрез лазерния лъч или телевизионния канал? От време на време би могъл дори да ги посещаваш в Ню Йорк!

Уилям бе трогнат. Развълнува го мисълта, че ще има възможност да работи върху мозъка от друг ъгъл. От тази гледна точка той се улови как вече търси обяснения за бъдещата си командировка. В края на краищата, винаги би могъл да се върне обратно!

Когато след това разведе своя гост из руините на стария Ню Йорк, Дмитри изпита неподправено удоволствие. Не съществуваше по-внушителен спектакъл, запечатал гигантизма на Катастрофата. Уилям започна да се чуди дали предстоящото пътуване не би му дало възможност самият той да се наслади на някои гледки.

На новата географска ширина би могъл да си намери и нова приятелка. Фактът, че няма да се задържи много там, го спасяваше от прекомерно обвързване.

И ето, стъпил в залата за посрещачи, срещу него се изпречи сияещата физиономия на Дмитри. Присвило очи, дребното човече възкликна:

— Знаех си… Забележителна прилика!

Уилям стоеше пред собственото си лице. Очевидно бе, че Антъни не иска да се афишира тяхното роднинство. От Уилям се очакваше да възкликне: „Удивително“! и всичко да се размине. Гениите диаграми на човечеството бяха достатъчно сложни. Допускаха прилика в различна степен, без роднинство.

Но Уилям бе хомологист, който не можеше да отмине с лека ръка сложностите на човешкия мозък. Чу се да казва:

— Сигурен съм, че това е Антъни, моят брат?

— Твоят брат? — възкликна Дмитри.

— Баща ми е създал две момчета от една и съща жена… Нашата майка. Те бяха ексцентрични хора.

След това пристъпи напред с протегната за поздрав ръка. На Антъни не му оставаше нищо друго, освен да я поеме… Инцидентът бе основна тема за разговор през следващите няколко дни.

5.

Малко успокоение бе за Антъни да види колко съжалява Уилям за стореното.

Двамата седяха заедно след вечеря същия ден.

— Приеми моите извинения — каза Уилям. — Не мислех, че истината ще направи такова впечатление! Слушай, не съм подписал още никакви документи. Мога да си тръгна.

— И какво ще постигнеш с това? — попита грубо Антъни. — Сега всички знаят. Две тела с едно лице! Направо да ти се доповръща!

— Ако си тръгна…

— Не можеш да го направиш! Цялата история е по моя идея!

— Да ме командироват тук? — От изненада веждите на Уилям хвръкнаха нагоре.

— Разбира се, че не! Предложих да поканим хомологист. Как бих могъл да предвидя, че това ще си ти?

— Но ако си тръгна…

— Забрави! Единственото, което трябва да направим, е да се примирим със ситуацията. След това… Няма значение! Всичко е простено на победителите.

— Не съм сигурен, че бих могъл…

— Длъжни сме да опитаме! Дмитри ще възложи задачата на нас. „Двамата сте братя“ — заимитира тенора на Дмитри Антъни. — „Разбирате се и защо да не работите заедно?“ — После продължи гневно със собствения си глас: — Така че нямаме изход. Да започнем с твоята област, Уилям! Обясни ми какво означава терминът „хомология“!

Уилям въздъхна.

— Още веднъж те моля да приемеш моите извинения! Аз работя с аутистични деца.

— Страхувам се, че не разбирам.

— Накратко, занимавам се с деца, които нямат връзка с околния свят. Затворили са се в себе си и никой не може да ги изтръгне от това

състояние. Надявам се един ден да ги излекувам.

— За това ли си се нарекъл Анти-Ау?

— Всъщност, да.

Антъни се изсмя късо, но не му беше весело. Уилям студено отбеляза:

— Това е достойно име!

— Сигурен съм в това — измърмори по-малкият брат, без да се чувства задължен да се извинява. Върна се на предишната тема. — И постигаш ли някакъв прогрес?

— Към лечението? Е, не много, но започнах да ги разбирам. И колкото повече ясно ми става… — Гласът на Уилям стана по-топъл, а погледът — отнесен. Антъни познаваше това състояние. Удоволствие бе да говориш за онова, сграбчило сърцето и ума ти, повече от всичко останало на този свят. Достатъчно често и той самият изпадаше в такова състояние.

Слушаше внимателно обясненията за област, върху която никога не се беше замислял. Точно по същия начин щеше да го слуша и Уилям.

Ясно си спомняше всичко. Понякога имаше моменти, когато му бе трудно да разбере обясненията. След време с учудване осъзна, че си спомня всичко, дума по дума.

— Бяхме сигурни, че аутистичното дете има възприятия и дори ги интерпретира по лишен от наивност начин. По-скоро, когато не одобрява нещо, то го отхвърля. Това не го лишава от способността за пълна комуникация в случай, че някое възприятие е по вкуса му.

— О! — възкликна Антъни, просто за да покаже, че слуша.

— Когато не одобрява теб така, както не одобрява и останалия свят, не можеш да го измъкнеш от аутизма му. Но ако го поставиш в състояние на съзнателен арест…

— В какво?

— Това е способ, при който отделяме функционално мозъка от тялото и наблюдаваме неговата физиология. Това е доста сложен метод, разработен в нашата лаборатория. Всъщност…

— Авторът си ти?

— Да. — Уилям се бе изчервил от удоволствие. — В ареста на съзнанието ние захранваме тялото с програмирани фантазии и наблюдаваме мозъка чрез диференциална електроенцефалограма.

Научаваме много за предпочитаните възприятия на аутистичния индивид. Оттам вадим заключения за мозъка като цяло.

— О! — Този път възхищението на Антъни бе истинско. — Ще можеш ли всичко, което знаеш за мозъка, да адаптираш към компютъра?

— Не виждам как ще стане. И на Дмитри обясних това. Не разбирам нищо от компютри, а и мозъкът крие още много тайни от мен.

— Ами ако ти обясня принципа на компютъра, а ти ми разясниш мозъка?

— Това е изключително трудно…

— Братко… — Антъни се опита да не влага чувства в произнасянето на тази дума. — Братко, ти си ми длъжник! Моля те да помислиш върху нашия проблем! Моля те, опитай да приложиш познанията си за мозъка върху нашия компютър!

Уилям помисли малко и после рече:

— Разбирам твоето положение. Ще направя всичко възможно да ти помогна!

6.

Уилям наистина направи всичко, което бе по силите му. Както Антъни бе предрекъл, възложиха им да работят заедно. Отначало се сблъскаха с шока, който изпитаха всички от съобщението, че са братя. Постепенно тази реакция прерастна в целенасочена ненамеса в работата им. Когато Уилям приближеше Антъни, или Антъни застанеше до Уилям, всеки свидетел на събитието мълчешком се отстраняваше.

Двамата свикнаха един с друг. Разговаряха така, сякаш приликата, както и общите им спомени от детството, не съществуваха.

Антъни изработи изисквания компютърен план в съответния нетехнически план. Уилям, след дълги размисли, обясни как вижда бъдещата машина с качествата на човешки мозък.

— Как мислиш, дали ще действа? — попита Антъни.

— Не знам — отговори Уилям. — Да ти призная, не горя от желание да опитаме. Може да работи, може и да блокира.

— Трябва да разговаряме с Дмитри Лардж.

— Нека обсъдим положението първо ние и да видим с какво разполагаме. Може сами да измислим подходящи алтернативи и да се опитаме да ги приложим. Ако не успеем, тогава ще го потърсим.

Антъни се поколеба, но все пак зададе своя въпрос.

— Ще отидем двамата?

— Ти ще бъдеш говорителят — отговори деликатно Уилям. — Няма смисъл да ни виждат заедно.

— Благодаря ти, Уилям. Ако излезе нещо от програмата, ти ще получиш заслуженото признание.

— Това не ме притеснява. Ако излезе нещо, само аз бих могъл да го приведа в действие.

Обмислиха плановете още четири-пет пъти. Ако Антъни не беше роднина, ако не съществуваше тежката, емоционална атмосфера между тях, Уилям би бил безмерно горд от младия… брат. Той безпогрешно попиваше принципите на чуждата област.

Последваха продължителни съвещания с Дмитри Лардж. На практика бе взето мнението на всеки специалист. Антъни ги преследваше през безкрайните дни, те пък търсеха Уилям. Вследствие на това, сякаш след тежка бременност, се роди компютърът Меркурий.

Уилям се завърна в Ню Йорк облекчен. Не планираше да остане дълго в Хомологичния институт, но и там го очакваше много работа.

Последваха множество консултации с колегите му. Трябваше да обясни целите на командировката си, както и да разбере докъде са стигнали в негово отсъствие. След това отново замина за Далас, придружен от двама свои асистенти.

Фигуративно можеше да се каже, че Уилям не се и обърна назад. Собствената му лаборатория и нейните нужди избледняха от съзнанието му. Сега бе безвъзвратно погълнат от новия проект.

7.

Това беше най-лошият период за Антъни. Облекчението, причинено от заминаването на Уилям, не го засегна дълбоко. То се подмени от нервна вътрешна борба. В него се бореха две чувства — убеждението, че ще се завърне, и надеждата, че няма да го направи. Би могъл да изпрати свой пълномощник. Някой с различно лице. Така Антъни нямаше да се чувства като едноглаво чудовище с четири крака.

Но той се завръщаше. Антъни наблюдаваше отдалеч слизащите от самолета пътници. Дори от тази дистанция не можеше да го сбърка с друг.

Това беше! Антъни си тръгна.

Следобеда на същия ден потърси Дмитри.

— Не е необходимо да оставам, Дмитри! Разработихме детайлите и някой друг може да продължи.

— Не, не! Идеята беше твоя и си длъжен да я доведеш до край. Няма смисъл друг да жъне лаврите.

„… Или да поема риска. Все още има вероятност да не успеем“, помисли Антъни.

Знаеше, че няма да уважат молбата му, но продължи да настоява.

— Разбираш, че не мога да работя с Уилям.

— Защо не? — Дмитри се престори на изненадан. — Двамата се справихте много добре.

— Костваше ми много нерви, а вече съм на предела, Дмитри. Представям си как изглеждаме отстрани.

— О, Антъни, ти преувеличаваш! Разбира се, че ще ви гледат. Та те са хора, все пак. Но всички вече свикнаха, аз — също.

„Не си свикнал, дебел лъжец такъв“, помисли Антъни. На глас рече:

— Аз не съм свикнал!

— Защо не погледнеш на проблема по подходящия начин? Родителите ви са били чудати хора. Стореното от тях не е

престъпление, само е малко странно. Нямате вина нито ти, нито твоят брат!

— Да, но носим белега! — Антъни посочи лицето си.

— Това няма никакво значение. Аз виждам разликата. Ти си значително по-млад на вид и косата ти е по-къдрава. Само на пръв поглед съществува прилика. Хайде, Антъни, ще получите колкото време ви е необходимо, цялата помощ и екипировка, с които разполагаме. Сигурен съм, че ще се справите чудесно. Помисли за удовлетворението…

Разбира се, Антъни омекна. Съгласи се да помогне на Уилям да екипира съоръженията. Явно брат му също твърдо вярваше в успеха. Не така експанзивно като Дмитри, а някак спокойно.

— Въпрос е само на правилно свързване — отбеляза той. — Трябва да призная, че става дума за твърде голямо „само“. Ти ще се справиш с него, като подредиш сензорните възприятия на независимия екран. Трябва да вмъкнем… Е, не мога да кажа ръчния контрол, нали? Да вмъкнем интелектуалния контрол.

— Това може да стане — съгласи се Антъни.

— Тогава да действаме. Ще ми е необходима седмица, за да подредя свързването и да се уверя, че инструкциите…

— … са програмирани?

— Това е твоята област и ще използвам нейната терминология. Асистентите ми и аз ще програмираме компютъра Меркурий, но не по твоя начин!

— Силно се надявам да е така. Имахме нужда хомологист да създаде по-фина програма, каквато един телеметрист не умее да прави. — Антъни не се опита и да скрие самопрезрителната нотка в гласа си.

Уилям не обърна внимание на тона, а на думите.

— Ще започнем с най-простото — походката на робота — предложи той.

8.

След една седмица роботът вече ходеше из Аризона, на хиляди километри от Далас. Правеше го сковано и неуверено. Понякога падаше. Глезените му прищракваха, когато срещнеше препятствие. Понякога внезапно се извръщаше и поемаше в друга посока.

— Прилича на пеленаче, което прохожда — отбеляза Уилям.

От време на време идваше Дмитри. Отбелязваше, че експериментът върви забележително и си тръгваше.

Антъни не споделяше това мнение. Седмиците прераснаха в месеци. Роботът прогресивно усвояваше нови операции, когато бе включен към компютъра Меркурий. Уилям искаше да оприличи компютъра с мозък, но Алтъни щеше да възрази. Не му харесваше онова, което наблюдаваше.

— Не е достатъчно добър, Уилям — отсече той. Предишната нощ не беше мигнал.

— Не е ли странно? — попита хладно Уилям. — Тъкмо щях да кажа, че се провалихме.

Антъни се сдържаше с огромни усилия. Непрекъснатото присъствие на брат му край него го натоварваше. Мудността и препъванията на робота му идваха прекалено много.

— Ще се откажа, Уилям! Съжалявам, причината не е у тебе…

— Но и аз имам вина, Антъни!

— Не е там работата, Уилям. Няма да успеем! Виждаш колко тромав е роботът, а е на Земята! Само на хиляда километра оттук е, където сигналът закъснява само с части от секундата. На Меркурий компютърът ще отчита минутно отклонение. Лудост е да мислим, че ще се справи!

— Не се отказвай, Антъни! Не можеш да го направиш сега. Предлагам да изпратим робота на Меркурий. Убеден съм, че ще се справи.

Антъни се разсмя.

— Ти си луд, Уилям!

— Не съм! Мислиш, че на Меркурий ще бъде по-трудно, но не е така. На Земята му е по-трудно. Този робот е програмиран за други характеристики — една трета част от нормалното земно притегляне, четиристотин градуса температура и вакуум. А при какви условия работи в Аризона? Пълна гравитация, тридесет градуса по Целзий и атмосфера, гъста като супа.

— Той може да отчита разликите.

— Металната структура може, но не и компютърът тук. Той не може да се справя с робот, програмиран за съвсем различна среда. Слушай, Антъни! Ако искаш компютър, сложен като мозък, трябва да му позволиш собствен темперамент… Искаш ли да направим сделка? Ако подкрепиш предложението ми да изпратим робота на Меркурий, подготовката му ще ни отнеме още шест месеца. Обещавам да работя извънредно и в празниците. Така ще се отървеш от мен предсрочно.

— А кой ще управлява компютъра Меркурий?

— Ти знаеш как функционира. Освен това ще ти помагат двама мои асистенти.

Антъни поклати глава отбранително.

— Не мога да поема такава отговорност. Освен това, категорично отказвам да подкрепя предложението ти за изпращане робота на Меркурий! Няма да се справи!

— Аз съм сигурен, че ще функционира безпроблемно!

— Не може да си сигурен, освен това отговорността е моя. Упреците ще отнеса аз, а не ти!

По-късно Антъни си спомняше този момент като най-критичния. Уилям можеше да го остави да се откаже и всичко щеше да пропадне. Но Уилям каза:

— Аз няма да поема отговорността? Слушай, така и татко мислеше за майка ни. Също като теб и аз съжалявам за стореното, но сме безсилни да го променим. Антъни, има много братя и сестри, но да си чул някои да имат една и съща майка и баща?

— Не ми казваш нищо ново.

— Тогава погледни проблема от моята гледна точка! Аз съм хомологист. Работя с гении диаграми. Замислял ли си се някога за нашите? Те са сходни и лицата ни го доказват.

— И това ми е известно.

— Ако този проект успее и ти получиш заслужена слава, това ще означава, че генната ти комбинация е полезна за човечеството… Това ще се отнася и за моята. Не разбираш ли, Антъни? Имаме едни и същи родители, лица и генни карти. Следователно славата, или порицанието, също ще бъдат еднакви. Аз съм заинтересуван ти да успееш! Имам мотив за това, какъвто никой на Земята не притежава. Признавам, че е егоистичен, но е напълно реален. На твоя страна съм, Антъни, защото ти си ми най-близък от всички!

Двамата се гледаха продължително време. За първи път Антъни не виждаше своето лице пред себе си.

— Нека изпратим робота на Меркурий — помоли отново Уилям.

Антъни се предаде. След одобрението на Дмитри, Антъни прекара деня в дълбок размисъл. След това потърси Уилям и му каза:

— Слушай!

Последва дълга пауза, която Уилям не прекъсна. Антъни отново каза:

— Слушай!

Уилям търпеливо чакаше.

— Няма нужда да си тръгваш — рече Антъни. — Сигурен съм, че няма да ти хареса някой друг да обслужва компютъра Меркурий.

— Искаш да кажеш, че ще напуснеш ти?

— Не, аз също оставам!

— Не е необходимо да ни виждат постоянно заедно.

По време на разговора сякаш някой стискаше гърлото на Антъни. Напрежението нарастваше с всяка измината секунда, но той събра сили за най-трудното изречение.

— Не е необходимо и да се избягваме един друг!

Уилям се усмихна неловко. Антъни побърза да напусне стаята.

9.

Уилям вдигна поглед от книжата. Вече цял месец внезапните нахлувания на Антъни не му правеха впечатление.

— Всичко наред ли е? — попита Уилям.

— Кой може да каже? Очаква се меко кацане. Включен ли е компютърът Меркурий?

Антъни бе запознат с процедурата, но Уилям отговори на въпроса му.

— До утре сутринта ще функционира, Антъни.

— И не са възникнали усложнения досега?

— Никакви.

— Тогава да очакваме приземяването?

— Да.

— Нещо ще се случи — издаде тревогата си по-малкият брат.

— Ракетните техници са специалисти с доказани качества. Нищо няма да се случи.

— Толкова усилия ще отидат напразно!

— Нищо подобно няма да се случи!

— Може би си прав — пророни Антъни. С ръце, пъхнати дълбоко в джобовете му, той тръгна да излиза. Преди да отвори вратата, по-младият брат спря и каза: — Благодаря!

— За какво, Антъни?

— За успокоението…

Уилям се усмихна изкуствено, доволен, че не бе издал чувствата си.

10.

Буквално целият персонал на Проекта Меркурий бе на разположение и очакваше решителния момент. Антъни, който нямаше специална задача, стоеше най-отзад и наблюдаваше мониторите. Роботът се бе активирал и изпращаше визуални съобщения. Замъглените образи вероятно представляваха повърхността на Меркурий.

По екрана пробягнаха сенки. Антъни не можеше да определи дали са неравности на терена. Хората на контролния пункт, които анализираха данните, изглеждаха спокойни. Никоя от малките червени лампички, които индикираха тревога, не присветваше. Погледът на Антъни следеше повече ключовите наблюдатели, отколкото екрана.

Той трябваше да бъде долу, в компютърната зала, с Уилям и другите. Компютърът щеше да бъде включен при безаварийно кацане. Всички очакваха този момент.

Сенките, прелитащи през екрана, зачестиха. Роботът се спускаше. Дали не го правеше прекалено бързо?

Последва едно последно замъгляване, което постепенно избледня. Дочуха се отчетливи звуци. Трябваше да мине време, за да осъзнае Антъни съобщението:

— Извършено е меко кацане!

Всички започнаха да се поздравяват, докато на екрана картината отново не се промени. Разговорите и смехът секнаха, като отрязани с нож.

Всички наблюдаваха как картината става по-контрастна. В заслепително слънчево сияние бе огряна огромна скала. От едната страна бе искрящо бяла, а от другата — мастилено-синя. Картината се премести отдясно наляво, сякаш я следяха чифт очи. Появи се и една метална ръка, като че ли очите разглеждаха и тялото на своя притежател.

Антъни се чу да крещи:

— Компютърът се е включил! — Той се втурна надолу по стълбите, оставяйки след себе си нарастващи гласове. — Уилям… — крещеше той, връхлетял в компютърната зала. — Всичко е перфектно, толкова е…

Уилям с жест го накара да замълчи.

— Тихо, моля те! Искам роботът да възприема само своите усещания!

— Мислиш, че ни чува?

— Може би — да, не съм сигурен. — В залата, където бе разположен компютърът Меркурий, имаше друг, по-малък екран. Сцената на него сега бе различна. Роботът се движеше.

— Роботът преживява нещата по свой начин. Първите му стъпки ще са малко тромави. Съществува седемминутно забавяне между стимулите и отговора.

— Но той вече ходи по-уверено от Аризона, не мислиш ли, Уилям? Нали е така? — Антъни бе сграбчил рамото на своя брат и не откъсваше очи от екрана.

— Сигурен съм в това, Антъни — отговори той.

Слънцето огряваше топлия, контрастиращ в бяло и черно, свят. Бяла светлина на фона на тъмното небе и блестящата повърхност се изпъстряше с черни сенки. Всеки сантиметър от метала поглъщаше ведрия, благ аромат на Слънцето и контрастираше с пълзящата миризма на смърт, идваща от неосветената страна.

Той вдигна ръка и започна да брои пръстите си. Горещо, горещо… Поставяше всеки пръст в сянката на другия и горещото бавно отмираше. Промяната в осезателността му позволи да усети чистия, успокоителен вакуум.

Не беше абсолютен вакуум. Той вдигна високо двете си ръце и се протегна. Чувствителните зони на дланите му усетиха изпаренията — тънкия, фин примес на калай и олово сред изобилие от живак.

По-наситен мирис лъхаше от краката му. Силикати във всичките им разновидности, маркирани с отчетливото докосване на метални йони. Той придвижи леко единият си крак по хрускавата земя. Усети промяната като лека и нечувана досега симфония.

И над всичко това стоеше Слънцето. Той вдигна поглед към него — огромно и кръгло, ярко и горещо… Ясно долови неговата радост. Наблюдаваше меките извивки на възвишенията по диска и слушаше припукванията им. Усмихнатото лице го обливаше с щастлива музика. Когато затъмни фона, червеното на издигащите се езици от водород изригнаха в мек контраалт. Пригласяше им плътният бас на тъмните петна. Ритъмът определяха пулсиращите гама-лъчи, просмукани с космичен прах. Но най-осезателно му въздействаше полъхът на вечния вятър, който го караше да тържествува.

Той подскочи. Издигна се във въздуха със свобода, каквато не бе чувствал до този момент. После се затича. Тялото му перфектно реагираше на този ликуващ свят, на този рай, където най-сетне бе открил себе си!

Странник, толкова отдавна загубил се… Най-сетне бе открил рая!

— Всичко е наред — отбеляза Уилям.

— Но какво прави? — извика Антъни.

— Програмата е задействана. Проверява своите усещания. Извършил е редица визуални проучвания. Затъмнил е Слънцето и го е изучил. Направил е проби на атмосферата и почвения състав. Всичко върви по план.

— Но защо тича?

— Това вече е негова идея, Антъни. Щом искаш програмата на компютъра да прилича на човешки мозък, трябва да очакваш и негови, собствени инициативи.

— Тичане! Подскачане! — Антъни обърна разтревожен взор към Уилям. — Ще се нарани! Ти имаш власт над компютъра! Накарай го да спре!

— Няма да направя нищо подобно — отговори рязко Уилям. — Ще поема риска от нараняване. Не разбираш ли? Той е щастлив! Досега беше на Земята — един свят, за който не беше приспособен. Сега е на Меркурий. Тялото му идеално пасва със средата там. Стотици учени извършиха тази адаптация и успяха! Попаднал е в рая. Позволи му да се наслаждава!

— Да се наслаждава! Та той е само робот!

— Не говоря за робота. Имам предвид мозъка… Мозъкът, който функционира тук!

Компютърът Меркурий, поставен под стъклен похлупак и внимателно обвит в най-разнообразни жици, дишаше и беше жив.

— Рандъл е в рая — продължи Уилям. — Той откри света, заради който аутистично страда на този. Сега е попаднал на земя, идеално отговаряща на неговото ново тяло.

— Изглежда се укроти — учуден отбеляза Антъни, вперил поглед в екрана.

— Разбира се. Той ще върши цялата работа преди всичко за собствено удоволствие.

Антъни се усмихна и рече:

— Значи успяхме, Уилям? Двамата, ти и аз, го направихме! Да се присъединим ли към другите и да им дадем възможност да ни приветстват?

— Заедно? — попита Уилям.

— Заедно, братко!

Издание:
Айзък Азимов. Събрани разкази (том 5)
„Мириам Паблишинг“, София, 2001
Редактор: Явор Иванов
Техн. редактор: Георги Кожухаров
Худ. оформление на корицата: „Абагар дизайн“, 2001
ISBN 954-9513-97-1 (т.5)

Isaac Asimov. The Complete Stories. Volume 2

ЗАСЛУГИ

Имате удоволствието да четете тази книга благодарение на *Моята библиотека* и нейните всеотдайни помощници.

http://chitanka.info

Вие също можете да помогнете за обогатяването на *Моята библиотека*. Посетете **работното ателие**, за да научите повече.